

Res p. d. XVIII 499
12

ORATIONES

E X

L I V I O
SELECTIORES.

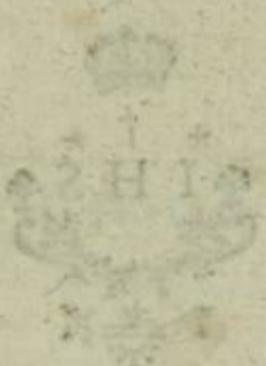
Ad usum Alumnorum Rhetorices.

T O L O S Æ ;

Apud PETRUM ROBERT , Collegii Tolosani
Societatis JESU Typographum & Bibliop.
Sub Signo Nominis J E S U .

СЛУЖБА
ХІІІ
ОЛУІІІ
ЗАКОНОДВІ

з золот

іншої Титула, а землі містечка
Коростеня, відома під назвою
Коростенського замку, діл

ORATIONES EX LIVIO SELECTIORES.

EX LIBRO I.

P R E C E S

Sabinarum mulierum ad Romanos &
Sabinos, inter se, pugnantes

i. *Sabinae mulieres à Romanis raptae, velut à parentibus repetitae, dum acerrimè inter Romanos Sabino, que mediâ Româ decertantur, ausæ se inter tela volantia inferre, hinc patres, hinc viros orant, ne se sanguine nefando, saceri generique respergerent: ne parricidio macularent partus suos, nepotum illi, liberum hi progeniem.*

Si affinitatis inter vos, si connubii piget, in nos vertite iras: nos causa belli, nos vulnerum ac cædium: vitis ac parentibus sumus. Melius peribimus, quām sine alteris vestrum viduæ, aut orbæ vivemus.

A*ij*

ORATIONES

ORATIO

Metii Suffetii ad Tullum Hostilium, Regem
Romanorum, de pace componenda inter
Romanos & Albanos. C. 23.

2. Dum Clælius Albae, Roma Tullus Hos-
tilius imperaret, Romani ex Albano agro,
Albani ex Romano pradas egerunt. Ex his in-
juriis facile inter vicinos populos, & sibi
invicem suspectos bellum exarsit, cuius in-
apparatu Clælius moritur. Albani ad Me-
tium Suffetum imperii summam deferunt,
qui Tullum ad colloquium invitat, ibique
eum hortatur, aliquam ineat rationem, quæ
sine multo sanguine utriusque populi bellum
dirimi possit.

I N J U R I A S &c. non redditas res ex fœdere,
quæ repetitæ sint, & Regem nostrum Clæ-
lium causam hujuscæ esse belli, audisse videoe:
nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre.
Sed si vera potius quam dictu speciosa dicen-
da sunt, cupidio imperii duos cognatos vicinos-
que populos ad armæ stimulat. Neque rectè, an-
perperam, interpretor: fuerit ista ejus delibera-
tio qui bellum suscepit, Mc, Albani gerendo belle-

lucem creavere. Illud te, Tulle, monitum velim, Etrusca res, quanta circa nos reque maximè sit. Quo propter Volscis, hoc magis scis. Multum illi terrâ, plurimum matri pollent. Memor esto, jam quum signum pugnæ dabis, has duas acies spectaculo fore, ut fessos confectosque simul victorem ac victimum aggrediantur. Itaque, si nos Dii amant qui non contenti libertate certâ, in dubiam imperii servitiique aleam imus: siueamus aliquam viam, quâ, utri utris impe- rent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi decerni possit.

ORATIO

P. Horatii ad Populum pro Filio
perduellionnis reo. C. 26.

3. Horatius, post victoriam è Curiatiis reportatam, Romanum rediens, ob viam habuit sororem, quæ uni ex Curiatiis desponsa fuerat. Eam, quum flebili ter nomine sponsum mortuum appellaret, ferox juvenis ferro transfigit. Hujus criminis ad populum rens, hic à patre defenditur.

HUNCCINB, quem modò decoratum ovantemque victoriâ incedentem vidistis, Quirites, eum sub furea vinctum inter verbena & cruciatus videre potestis? Quod vix Albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent. I, lictor, colliga manus, quæ paulo ante armatæ imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris uerbis hujus, Arbori infelici

ORATIONES

suspende, verbera vel intra pomœrium, modo inter illa pila & spolia hostium: vel extra pomœrium, modo intra sepulchra Curiatiorum. Quod enim ducere hunc juvenem potestis, ubi non sua decora cum à tanta fœditate supplicii vindicent?

ORATIO

Tulli, Romanorum Regis, de proditione
Metii Suffetii, Albanorum ducis,
ad milites. C. 28.

4. Albani per inviti Romanis parebant. Itaque Metius Suffetius, eorum dux, Fidenates &c. Videntes ad bellum concitat, seque ad eos cum exercitu suo in ipso prælii discrimine transiit pollicetur. Pugnâ igitur commissâ, sensim recedit, ac Romanorum latera digressu suo nudat, nec tamen se cum hostibus junxit. Quod ubi primum Tullus sensit, claram voce suis inclamat, suo jussu circumducit Albanum exercitum, ut Fidenatum terga invadat. Victoria Romanorum fuit. Metius, quod proditionem dissimularet, Tullum adit, eique devictos hostes gratulatur. At postero die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullus: ibi proditionem Suffetii aperit.

ROMANI, si unquam ante alijs ullo in bello fuit, quod primùm Diis immortalibus gratas ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti; hæc sterno id prælium fuit. Duplicatum est enim

non magis cum hostibus , quam , quæ dimicatio major ad periculiosior est , cum proditione ac perfidia sociorum. Nam , ne vos falsa opinio teneat , injusu meo Albani subiere ad montes : nec imperium illud meum , sed consilium , & imperii simulatio fuit ; ut nec , vobis ignorantibus deserit vos , averteretur à certamine animus , & hostibus circumveniri se à tergo ratis terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa , quam arguo , omnium Albanorum est : ducem secuti sunt , ut & vos , si quò inde agmen declinare voluissim , fecissetis. Metius ille est ductor itineris hujus ; Metius idem hujus machinator belli ; Metius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius , nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero. Centuriones armati circumfisiunt : Rex cetera , ut orsus erat , peragit. Quod bonum , faustum , felixque sit populo Romano , ac mihi , vobisque , Albani ; populum omnem Albanum Romam traducere in animo est ; civitatem dare plebi ; primores in Patres legere ; unam urbem , unam Rempub. facere. Ut ex una quondam in duos populos divisa Albana res est , sic nunc in unum redeat. Ad hec , Albana pubes inermis ab armatis septa , in variis voluntatibus , communitemen metu cogente , silentium tenet. Tum Tullus : Metti Suffeti , inquit , si ipse discere posses fidem ac fœdera servare , vivo tibi ea disciplina à me adhibita esset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est , at tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere , quæ à te violata sunt. Ut igitur paulo ante animum , inter Fidenatem Romanamque rem , anticipitem gessisti , ita jam corpus passim distractendum dabis.

VERBA

Quibus Tanaquil, marito occiso, Servium
generum alloquitur. C. 41.

5. Tarquinium Priscum Regem percusso-
res ab Anci liberis immissi gravi vulnere ita
ceciderant, ut nulla spes salutis superesset.
Igitur Tanaquil Regina Servium, quem cap-
tivâ Corniculanâ natum, generum tamen de-
legerat, ad imperium occupandum his ver-
bis hortatur.

TU OM est, Sevi, si vir es, regnum, non
eorum qui alienis manibus pessimum faci-
nus fecere. Erige te, Deosque duces seque-
re, qui clarum hoc fore caput divino quondam
circumfuso igni portenderunt. Nunc te illa cæles-
tis excitet flamma, nunc expurgiscere verè. Et
nos peregrini regnavimus. Qui sis, non unde
natus sis, reputa. Si tua re subita consilia top-
pent, ac tu mea sequere.

VERBA

Tulliæ ad L. Tarquinium, maritum
suum. C. 47.

6. Servius Tullius Rex veritus ne sibi à ne-
potibus Prisci Tarquinii Arunte & L. Tar-
quinii parentur insidia, iis filias suas collo-
eaverat. Aruns & L. longè dispare moribus
fuere: ita & duæ Tulliæ. At fortè ita incide-
rat, ut ferox Tullia mitis ingenii viro Arun-
ti, mitis feroci Lucio daretur. Illa agrè passa
se cum impari conjugi, conscio L. Tarquinio,
hinc virum, hinc sororem interimit; ac dein-
de ipsi matrimonio jungitur. Nec ita multo
post, maritum jam ad Regnum invadendam
impelit.

NON sibi defuisse, inquit, cui nupta diceretur,
nec cum quo tacita serviret: defuisse qui se
regno dignum putaret; qui meminisset se esse Prisci
Tarquinii filium (a); qui habere, quam sperare
regnum malleret. Si tu is es, cui nuptam esse me
arbitror, & virum & Regem appello: si minus,
eo nunc pejus mutata est res, quod isthic cum ig-
navia est scelus. Quin accingeris? Non tibi ab
Corintho, nec ab Tarquiniiis, ut patrituo, pere-
grina regna moliri necesse est. Dii te Penates,
patriique, & patris imago, & domus regia, &

(a) Sic Livio visum. At Dionysius Hal. I. 4. venes nepotes fuisse
Prisci Tarquinii, non s[ic] egregie probat hos ju- lios.

50 ORATIONES

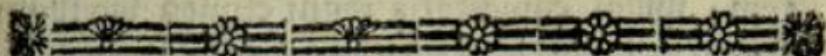
In domo regale solium, & nomen Tarquinium
creat vocatque Regem. Aut si ad hæc parum est
animi, quid frustratis civitatem? Quid te ut Re-
gium juvenem conspici finis? Fasces hinc Tar-
quinos, aut Corinthum. Devolvere retro ad ita-
pem, fratri similior, quam patri.

LUCRETIÆ QUERELÆ

De Sex. Tarquinio. C. 58.

7. *Lucretia, Collatinæ uxor, per vim à Sexto Tarquinio expugnat à pudicitiâ, coram patre & marito, quos cum singulis amicis venire jussérat, rem, sicuti habebat, exponit, ultio nemque exposcit.*

Quærenti viro, Satin salvæ? minimè, inquit: quid enim salvi est mulieri amissâ pudicitiâ? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Ceterum corpus est tantum violatum, animus insens: mors testis erit. Sed date dextræ, fidemque, haud impunè adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite, priore nocte, vi armatus mihi sibiique, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxiam ab coatta in auctorem delicti: mentem peccare, non corpus: & unde consilium absuerit, culpam abesse. Vos, inquit, videritis quid illi debeatur: ego me, et si peccato absolvo, suppicio non liberò, nec ulla deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

EX LIBRO II.

VERBA.

1. Aliquot Adolescentium Romanorum qui
Reges pulsos & conversum civitatis
statum gravabantur. C. 3.

REDEM hominem esse, à quo imperres,
ubi jus, ubi injuria opus sit: esse gratiae locum,
esse beneficio: & irasci, & ignoscere posse:
inter amicum atque inimicum discrimen nosse.
Leges, rem surdam, inexorabilem esse, salu-
briorem, meliorenamque inopi, quam potenti;
nihil laxamenti, nec veniae habere, si modum
excesseris. Periculorum esse, in tot humanis ex-
roribus, solâ innocentia vivere.

ORATIO

P. Val. Publicolæ ad Populum. C. 7.

2. Regnum affectare P. Valerium Consul-
lem fama ferebat. Quæ quidem suspicio ex eo
potissimum orta erat, quod in summa Velia
alto atque munito loco, edificaret. At ille
concionem ad vocatam, sic objectum crimen diluit.

NUNQUAMNE ergo, ulla adeo à vobis
spectata virtus erit, ut suspicione violari
nequeat: Ego me illum acerrimum Regum hos

O R A T I O N E S

tem, ipsum cupiditatis regni crimen subiturum timerem? Ego si in ipsa arce Capitolioque habetarem, metui me crederem posse à civibus meis? Tam levimonto mea apud vos fama penderet? Adeone est fundata leviter fides, ut ubi sim, quam qui sim, magis referat? Non obstabunt P. Valerii ædes libertati vestræ, Quirites: tuta erit vobis Velia. Deferam non in planum modò ædes, sed colli etiam subjiciam, ut vos suprà suspectum me civem habitetis. In Velia ædificant, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

O R A T I O

Mutii Scævolæ ad Porsenam, Clusinum
Regem. C. 12.

3. *Porsena, Clusinorum Rex, Romam obsidebat. C. Mucius, Romanus adolescens, intrat ejus castra, eo consilio ut ipsum interficiat. At cum eum minimè nosset, scribam pro Rege obtruncat. Comprehensus per Satellites, quid animi habuerit interritus profitetur.*

ROMANUS sum civis: C. Mutium vocant. Hostis hostem occidere volui. Nec ad mortem minus animi est, quam fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum est. Nec unus in te ego hos animos gessi: longus post me ordo est fidem petentium decus. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo: ferrum hostemque in vestibulo habeas regiae. Hoc tibi juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris. Uni tibi, & cum singulis, res erit.

VERBA

VERBA

Ap. Claudii in Senatu. C. 29.

4. *Ingens Rome ob as alienum exarserat seditio, in qua Lictor ad prehendendum quemdam ex plebe hominem missus à Consule, pulsatus fuerat. Appius creandum Dictatorrem censet.*

NON miseriis, sed licentiâ tanum concitum turbarum, & lascivire magis plebem, quam fævire. Id adeo malum ex provocatione natum. Quippe minas esse Consulum, non imperium, ubi ad eos, qui unâ peccaverint, provocare liceat. Agedum, inquit, Dictatorem, à quo provocatio non est, creemus. Jam hic, quo nunc omnia ardent, conticescit furor. Pulset tum mihi Lictorem, qui sciet jus de tergo vitaque suæ penes unum illum esse, cuius majestatem violavit,

A

B

ORATIO

Marcii Coriolani ad Patres contra
Plebem & Tribunos. C. 34.

5. Secessione plebis in sacrum montem fac-
tum erat , ut incultis agris magna annonae
caritate laboraretur : cui ut subveniretur pas-
sim dimissi fuerant , qui frumentum coeme-
rent. Ingens ex Sicilia copia advecta , tum
agitatum in Senatu quanti plebi daretur.
Ibi C. Marcius Coriolanus , hostis Tribunitiae
potestatis , que per eandem secessionem Patri-
bus extorta fuerat , eos hortatur ut frumen-
tum Plebi non aliter dividant , quam si Tri-
buni è Republ. tollantur.

Si annonam veterem volunt , jus pristinum
reddant Patribus. Cur ergo plebeios magiste-
rus , cur Sicinium potentem pollentemque video ,
sub jugum missus , tanquam à latronibus redem-
tus ? Egone has indignitates diutius patiar , quā
necessē est ? Tarquinium Regem qui non tulerim ,
Sicinium feram . Secedat nunc , avocet plebem ,
patet via in sacrum montem , aliosque colles . Ra-
piant frumenta ex agris nostris , quemadmodum
terio anno rapuere . Fruantur , utantur annonā
quam furore suo fecere . Audeo dicere , hoc malo
domitos ipsos potius cultores agrorum fore , quā
ut armati per secessionēm colli prohibeant.

V O C E S

Populi adversus Coriolanum. C. 35.

6. *Ubi, quid Coriolanus in Senatu censuisset, populus respicuit, vulgo fremebant.*

FAME jam se, sicut hostes, peri; cibo victus que fraudari: peregrinum strumentum, quæ sola alimenta ex insperato fortuna dederit, ab ore rapi, nisi C. Marcio vincet dedentur Tribuni, nisi de tergo plebis Romanæ satishat. Eum sibi carnificem novum exortum, qui aut mori, aut servire jubeat.

O R A T I O

Attii Tullii, Volscorum Principis, ad Consules Romanos, C. 37.

7. *Coriolanus apud Volscos exul, cum Attio Tullo, Volscorum principe, de bello Romano egreditur. Placuerat, ut Tullus videret quānam maximè ratione sopita suorum in Romanos odio exsuscitaret, occasionem obtulere ludi magni qui tum Romæ instaurabantur. Ad eos, auctore Tullo, magna vis Volscorum venit. At prius quām ludi committerentur, Tullus Consules adit, utque sibi à Volscis caveant monet: eo nempe consilio ut Romani Volscos urbe pellerent, Volscis ex injuria ex acerbarentur animis.*

I N V I T U S, quos sequi jussi (de meis civibus loquor) non tamen admissum quicquam ab iis criminatum venio, sed cautum, ne ad-

mittant. Nimio plus quām velim nostrorum inge-
nia sunt mobilia. Multis id cladibus sensimus:
Quippe qui non nostro merito, sed vestrā patien-
tiā incolumes sumus. Magna hīc nunc Volscorum
multitudo est: ludi sunt: spectaculo intenta civi-
tas erit. Memini quid per eandem occasionem
ab Sabinorum juventute in hac urbe commis-
sum sit. Horret animus, ne quid inconsultè ac
temerè fiat. Hæc, nostrā vestrāque causā, primū
dicenda vobis, Consules, ratus sum. Quod ad
me attinet, exemplo hinc domum abire in ani-
mo est, ne cujus facti dictive contagione præ-
sens violer.

O R A T I O

Attii Tulli ad Suos, qua eos in Romanos
concitat. C. 38.

8. *Sua Tullo fraus successit ex sententia. Consules ea quæ ab ipso acceperant ad Senatum deferunt: Senatus Volscos omnes ante noctem urbe excedere jubet. Qum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Attius in concionis modum orationem habuit, quā primò veteres populi Rom. injurias, cladesque gentis Volscorum in memoriam revocavit: deinde subjecit.*

UT omnia obliviscamini alia, hodiernam
hanc contumeliam quo tandem animo fer-
tis, qui per nostram ignominiam ludos commiseret.
An non sensistis triumphatum hodie de vobis

esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimi populis, spectaculo abeuntes fuisse? Vestras conjuges, vestros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audirete vocem praeconis? Quid, qui vos videte abeuntes? Quid eos, qui huic ignominioso agmini fuere obvii, existimasse putatis? Nisi aliquod profecto nefas esse, quo, si intersimius spectaculo, violaturi simus ludos, piaculumque merituri: ideo nos ab sede piorum, coetu, consilioque abigi. Quid deinde, illud non succurrat; vivere nos, quod maturavimus proficiisci? Si haec profectio, & non fuga est. Et hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit; Bellum vobis indictum est: magno illorum malo, qui indixere, si viri estis.

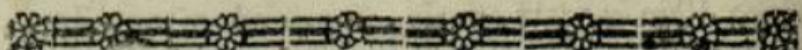
VERBA

Veturiae ad Coriolanum Filium. C. 40.

9. *Coriolanus electus à Volscis Imperator, parum ab ostienda urbe Româ aberat. Ad eum exorandum Veturia, mater, & Voluntia, uxor, duos parvos ex ipso ferens filios secum, castra hostium petunt. Quas ille venientes conspicatus, quum ferret obviae matri complexum, mulier in iram ex precibus versa, in hanc sententiam locuta est.*

SINE, priusquam complexum accipio, sciām ad hostem, an ad filium veneriam: captiva, mater ne in castris tuis sim. In hoc me longa vita, & infelix senecta maxit, ut exulem te,

deinde hostem viderem? Potuisti populari hanę
terram, quae te genuit atque aluit? Non tibi,
quamvis infesto animo & minaci perveneras,
ingredienti fines ira cecidit? Non, quum in cons-
pectu Roma fuit, succurrerit? intra illa mœnia do-
mus ac penates mei sunt, mater, conjux, liberi-
que? Ergo ego nisi peperissim, Roma non op-
pugnaretur. Nisi filium haberem, libera in libe-
ra patria mortua essem. Sed ego nihil jam pati,
nec tibi turpius quam mihi miserius possum: nec
ut sim miserrima, diu futura sum. De his vide-
ris: quos si pergis, aut immatura mors, aut
longa servitus manet.

EX LIBRO III.

O R A T I O

Quinti Fabii ad Tribunos. C. 4.

*I. C. Terentillus Arsa, Tribunus plebis, ab-
sentibus Consulibus, legem ferebat, ut quin-
que viri crearentur legibus de imperio consu-
lari scribendis. Ob eam rem Senatus voca-
tur a Q. Fabio praefecto urbis; qui postquam
aurociter in rogationem latoremque ipsum est
invectus, ad ceteros Tribunos orationem
convertit.*

VO S, ceteri Tribuni, oramus, ut primum
omnium cogitetis, potestatem istam ad sin-
gulorum auxilium, non ad perniciem universo-
rum comparatam esse; Tribunos plebis vos crea-

tos, non hostes Patribus. Nobis miserum, invidiōsum vobis est, desertam Rēpubl. invādi. Non jus vestrum, sed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integrā in adventū Consulū differat. Ne Æqui quidem, ac Volsclī, morbo absūptis priore anno Consulibus, crudeli superboque nobis bello institere.

VERBA

Lucretii de Cæsone. C. 12.

2. Cæso Quintius legi Terentilla cum globo Patriciorum juvenum ferociter obſistebat. Huic cū A. Virginius, Tribunus plebis, capitis diem dixisset, Lucretius unus e principib⁹ civitatis plebem placare Cæsoni nitetur, suadebatque.

JUVENEM egregium, instructum naturæ fortunæque omnibus bonis, maximum momentū rerum ejus civitatis, in quamcumque venisset, suum quām alienum malleant ci- vem esse. Quod offendat in eo, fervorem & audaciam, ætatem quotidiè auferre; quod desideretur consilium, id in dies crescere. Senescenti- bus vitiis, matrescente virtute, finerent tantum virum senem in civitate fieri.

ORATIO

P. Valerii Publicolæ, Consulis, ad
Trib. omnemque plebem. C. 17.

3. Exules servique ad quatuor millia quin-
genti cùm arcem & Capitolium, duce Ap.
Herdonio, occupassent, Consules ad arma po-
pulum vocabant. At Tribuni, quos legis Te-
rentillæ perferenda insana cupidus stimulabat ;
non hostes, sed Patriciorum servos clientesque
Capitolium insedisse contendebant, ad aver-
tendos à legis cura plebis animos ; populum-
que ab armis discedere jubebant. Quod cum
audisset P. Valerius Cos. qui tum Senatum
habebat, se ex curia proripit, ad Tribunos
venit, eosque his verbis objurgat.

QUID hoc rei est, Tribuni : Appii Her-
donii ductu & auspicio Rempubl. eversuri
estis ? Tam felix vobis corruptendis fuit, qui
servitia vestra non commovit auctor ? Quum hos-
tes supra caput sint, discedi ab armis, legesque
ferri placet ? Inde ad multitudinem oratione versâ :
Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tan-
git ; at vos veremini Deos patrios ab hostibus
captos. Jupiter optimus maximus, Juno Regina,
& Minerva, alii Dii Deæque obsidentur : castra
servorum publicos vestros Penates tenent. Hæc
vobis forma sanæ civitatis videtur ? Tantum hos-
tium non solum intra muros est, sed in arce su-
pra forum, curia inque comitia interim in foro
sunt : Senatus in curia est : velut quum otium su-
perat, Senator sententiam dicit : alii Quirites

luffagium ineunt. Non quicquid Patrum plebisque est, Consules, Tribunos, Deos hominesque (a) omnes armatos opem ferre, in Capitolum currere, liberare ac pacare augustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit; Romule pater, tu mentem tuam, quam quondam arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da stirpi tuae: jube hanc ingredi viam quam tu dux, quam tuus ingressus exercitus est. Primus en ego Consul, quantum mortalis Deum possum te, ac tua vestigia sequar. Ultimum orationis fuit, se arma capere, vocare omnes Quirites ad arma. Si quis impediatur, jam se conularis imperii, jam tribunitiae potestatis sacratarumque legum oblitum, quisquis ille sit, ubiunque sit, in Capitolio, in foro, pro hoste habitum. Juberent Tribuni, quoniam in App. Herdonium vetarent, in P. Valerium Cos. sumi arma. Ausurum se in Tribunis, quod (b) princeps familie suae ausus in Regibus esset.

O R A T I O

L. Quintii Cincinnati ad Populum
Adversus A. Virginium. C. 19.

4. *L. Quincius Cincinnatus in locum P. Valerii, Consulis, qui occisus in prelio adversus Herdonium fuerat, suffectus, in Tribunos ac maximè A. Virginium invehitur.*

AULUS ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus supplicii, quam Ap. Her-

(a) Deos armatos cur- | cives hominesque, &c.
rare! Non immerito hæc | (b) Publicola pater,
lectio corrupta Grono- | autor sui cognominis.
vio videatur; qui reponit

donitis meruit? Plus hercule aliquantò, qui verè
rem æstimare velit. Herdonius, si nihil aliud,
hostem se fatendo prope denunciavit, ut arma
eageretis: hic negando bella esse, arma vobis
ademit, nudosque servis vestris & exilibus objec-
tit. Et vos (C. Claudi (a) pace & P. Valerii
mortui loquar) priùs in clivum Capitolinum sig-
na intulisti, quām hos hostes de foro tollere-
tis? Puder Deorum hominumque. Quum hostes
in arce, in Capitolio essent, exulum & servo-
rum dux, profanatis omnibus, in cella Jovis opti-
mi maximi habitaret, Tusculi ante quām Romæ
sumpta sunt arma. In dubio fuit, utrum L. Ma-
milius Tusculanus dux, an P. Valerius, & C.
Claudius, Consules Romanam arcem liberarent:
& qui antè Latinos, ne pro se quidem ipsis,
quum in finibus hostem haberent, attingere ar-
ma passi sumus, nunc, nisi Latini suā sponte ar-
ma sumpsisserent, capti & deleti eramus. Hoc est,
Tribuni, auxilium plebi ferre? inermem eam
hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis
vobis humillimus homo de vestra plebe, quāt
partem, veluti abruptam à cætero populo, ves-
tram patriam peculiaremque Rempublicam fecis-
tis, si quis ex his domum suam obfessus à fami-
lia armata nunciaret, ferendum auxilium putare-
tis. Jupiter optimus maximus, exulum atque
servorum septus armis, nullâ humanâ ope dignus
erat? Et hī postulant, ut sacrosancti habeantur,
quibus ipsi Dii neque sacri neque sancti sunt. At
enim, divinis humanisque obruti sceleribus,
(b.) legem vos hoc anno perlatueros dictitatis?
Tum hercule illo die quo ego Consul sum creatus,
malè gesta Respublica est; pejus multo quām quum
P. Valerius, Consul, periit, si tuleritis. Jam

(a.) Tum Consulis. | (b.) Terentillam.

primum omnium, Quirites, in Volscos & Aequos
mihi atque collegæ legiones ducere in animo
est. Nescio quo fato, magis bellantes quam pa-
cati propitos habemus Deos. Quantum pericu-
lum ab illis populis fuerit, si Capitolium ab exu-
libus obsecrum scissent, suspicari de præterito
quam re ipsâ experiri, est melius.

ORATIVO

L. Q. Cincinnati Cos. qua castigat
Patres, quod sibi honorem
continuarent. C. 21.

5. Quoniam iidem Tribuni jam iterunt
ac tertium refecti fuerant, fit Senatusconsultum,
Magistratus continuari, Senatum judi-
care contra Rempublicam esse. Tribuni
nihilominus reficiuntur. Patres, ne plebi cre-
dere viderentur, Quintum Consulem reficie-
bant. At eos ille hac oratione increpuit.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem
autoritas est? Vos elevatis eam. Quippe
quia plebs Senatusconsultum in continuandis
Magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis,
ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id
sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licen-
tiae habere. Levius enim, vaniusque profecto
est, sua decreta & consulta tollere, quam alio-
rum. Imitemini, P. C. turbam inconsultam: &
qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo
peccatis potius, quam alii vestro recte faciant;
dum ego ne imiter Tribunos, nec me contra
Senatusconsultum Consulem renunciari patiar. Te

verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipse populi
Roman. hac licentiā arceas : & de me hoc tibi
persuadeas, me ita accepturum, ut non hono-
rem meum à te impeditum, sed gloriam spreti
honoris auctam, invidiamque, quæ ex continua-
to eo impenderet, levatam putem.

VERBA

M. Horatii Barbari adversus Decemvirolos
in Senatu. C. 39.

6. *Decemviri, circumactio Magistratis
sui anno, nihilominus fasces imperiumque
retinuerant, omniaque sine plebis, sine Pa-
trum concilio, per se ipsi pro libidine admi-
nistrabant. At cum hinc Sabini in Romanum
agrum, illinc Eque in Tusculanum incursio-
nem fecissent, necessitate compulsi, Senatum
coegerunt. Ibi L. Valerius primus in De-
cemvirorum tyrannidem invectus est. Nec
minus ferociter M. Horatium ferunt iisse in
certamen.*

DECEM Tarquinios appellantem, admonen-
temque, Valeriis & Horatiis ducibus pulsos
Reges. Nec nominis homines tum pertæsum esse;
quippe quo Jovem appellari fas sit, quo Romu-
lum conditorem urbis, deincepsque Reges ap-
pellatos; quod sacrīs etiam ut solemne retentum
sit. Superbiam, violentiamque tum perosos
Regis

Regis : quæ si in Rege tum eodem , aut in filio Regis ferenda non fuerint , quem laturum in tot privatis ? Viderent , ne verando in curia liberè homines loqui , extra curiam etiam moverent vocem. Neque se videre quî sibi minùs private ad concionem populum vocare , quam illis Senatum cogere liceat. Ubi vellent , experientur quantum ferocior dolor in libertate sua vindicanda , quam cupiditas in iusta dominatione retinenda esset. De bello Sabino eos referre , tanquam majus ullum populo Romano bellum sit , quam cum iis , qui legum ferendarum causâ creati , nihil juris in civitate reliquerint : qui comitia , qui annuos magistratus , qui vicissitudinem imperitandi (quod unum exæquandæ sit libertatis) sustulerint : qui privati fasces & regium imperium habeant. Fuisse , Regibus exactis , patricios magistratus : creatos postea post successionem plebis , plebeios . Cujus illi partis essent , regitare ; Populares ? Quid enim eos per populum egisse ? Optimates ? Qui anno jam prope Senatum non habuerint , tunc ita habeant , ut de Repub. loqui prohibeant : Ne nimium in metu alieno spei posserent. Graviora quæ patiantur videri jam hominibus , quam quæ metuant.

ORATIO

Iciliī adversū Appiī "decretū de
Virginia. C. 44.

7. Virginius, exempli recti vir, Icilio cui-dam, filiam insigni formā, desponderat. Ejus stuprandae libidine captus Appius Claudius, Decemvir, M. Claudio, clienti, negotiū dat ut Virginiam, quasi servā suā natam, in servitutem affereret. Claudius virginī manum injicit, eamque ante tribunal Appiī sīstīt. Qui quum ipsam, dum veniret pater (nam apud exercitū in Algido erat) à Claudio domum abduci iuberet, Icilius sponsus interveniens, adversū injuriā decreti vociferatur.

FERR o hinc tibi suminovendus sum, Appi,
Ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem
ego hanc sum ducturus, nuptam pudicamque ha-biturus. Proīndē omnes collegarū queque Lictores convoca, expediri virgas & secures jube:
non manebit extra domum patris sponsa Iciliī.
Non, si tribunitium auxilium, & provocationem
plebi Romanæ, duas arcē libertatis tuendæ, ad-misisti, ideo in liberos quoque nostros conjuges-
que regnum vestræ libidini datum est. Sævite in
tergum, & in cervices nostras; pudicitia saltem
iu tuto sit. Huic si vis afferetur; ego præsentium
Quicquid pro sposa, Virginius militum pro
unica filia, omnes Deorum hominumque implorabimus fidem. Neque tu istud unquam decretum
sine cæde nostra referes. Postulo, Appi, etiam
atque etiam consideres, quod progrediare, Virgi-

EX LIVIO SELECT. LIB. III. 27

nus viderit de filia , ubi venerit , quid agat. Hoc tantum sciat , sibi , si hujus vindicis cesserit , conditionem filiae querendam esse. Me vindicantem sponsam in libertatem , vita citius deseret , quam fides.

O R A T I O

Virginii adversus Appium. C. 47.

8. *Vindicari Virginiam in posteram diem Appius passus erat. Interim acciur pater, qui, decretis vindiciis secundum servitutem, irâ concitatus, his verbis Decemvirum incessit.*

ICILIO , Appi , non tibi filiam despundi : & ad nuptias , non ad stuprum educavi. Plaeat pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere ? Passurine haec isti sint , nescio : non spero esse passuros illos qui arma habent.

V E R B A

Virginii ad Milites. C. 50.

9. *Virginius filiam quum aliter à libidine Appii vindicare non posset , interfecit. Inde properè ad exercitum , unde proiectus erat , contendit ; quumque omnes ad eum concurrent , commilitones appellans orabat :*

NE , quod scelus Appii Claudi esset , sibi attribuerent : ne se ut parricidam liberum aversarentur. Sibi vitam filiae suâ cariorem fuisse , si liberè ac pudicè vivere licitum fuisset. Quum velut servam ad stuprum rapi videret , morte amitti melius ratum , quam contumeliam.

Cij.

liberos, misericordia se in speciem crudelitatis lapsum. Nec se superstitem filiae futurum fuisse, nisi spem ulciscendae mortis ejus in auxilio commilitonum habuisset. Illis quoque enim filias, sorores, conjugesque esse. Nec cum filia sua libidinem Appii Claudii extinctam esse; sed quod impunitior sit, eò effrenatiorem fore. Alienâ calamitate documentum datum illis cavendæ similis injuriæ. Quod ad se attineat, uxorem sibi fatoreptam: filiam, quia non ultra pudica victura fuerit, miserâ, sed honestâ morte occubuisse. Non esse jam Appii libidini locum in domo sua. Ab alia violentia ejus eodem se animo suum corpus vindicaturum, quo vindicaverit filiae. Ceteri sibi, ac liberis suis consulerent.

VERBA

Quorumdam è Patribus in Senatu, cùm Decemviri imperium abdicare recusarent. C. 52.

10. Atrox simul in urbe, simul in castris, adversus Decemviros, orta erat seditio: duoque exercitus Aventinum primo, dein, prosequente plebe, Sacrum montem occupaverant. Decemviri tamen deponere imperium abmuerbant. Imò plerique Patrum cunctabaniur, quod viderent, armata & concitata plebe, post sublatos Decemviros, Tribunos habendos esse. Utrosque nonnulli è Patribus increpant.

QUID expectabitis, P. C. Si Decemviri si nem pertinaciæ non faciunt, ruere ac flagrare omnia passuri estis; quod autem istud

imperium est , Decemviri , quod amplexi tenetis : Tectis ac parietibus jura dicturi estis. Non pudet Lictorum vestrorum majorem propè numerum in foro conspici , quām togatorum aliorumque : Quid , si hostes ad urbem veniant , facturi estis : Quid , si plebs mox , ubi parum secessione moveamur , armata veniat : Occalūne urbis vultis finiri imperium : Atqui aut plebs non est habenda , aut habendi sunt Tribuni plebis. Nos enim caruerimus patriciis magistratibus , quām illi plebeii. Novam inexpertamque eam potestatem eripuerit patribus nostris , ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium : quām præsentim nec nos temperemus imperijs , quō minus illi auxilii egeant.

O R A T I O

Legatorum Valerii & Horatii ad plebem
in Sacro monte. C. §3.

I. *Victi tandem consensu Patrum Decemviri , se abituros magistratu pollicemur. Legati Valerius Horatiusque statim missi ad plebem conditionibus , quibus vide etur , revocandam. Plebs potestatem Tribuniciam , provocationemque repetebat : Decemviros dedi postulabat , vivosque igni concrematuam minabatur. Legati ad ea.*

AD E B O æqua postulaſtis , ut ulero vobis deferenda fuerint. Libertati enim ea praſidia petitis , non licentiae ad impugnandos alios. Iræ vestræ magis ignoscendum , quām indulgendum est : quippe qui crudelitatis odio

in crudelitatem ruitis : & prius penè , quam
ipsi liberi sitis , dominari jam in adversa-
rios vultis . Nunquam ne quiesceret civitas nostra à
suppliciis aut Patrum in plebem Romanam , aut
plebis in Patres ? Scuto vobis magis , quam gla-
dio opus est . Satis superque hamilis est , qui jure
æquo in civitate vivit , nec inferendo injuriam ,
nec patiendo . Si quando metuendos vos præbi-
turi estis , quum recuperatis magistratibus legi-
busque vestris , judicia penes vos erunt de capi-
te nostro fortunisque , tunc , ut quæque causa
erit , statuetis : nunc libertatem repeti satis est .

I 2. V E R B A

Appii Decemviratum deponentis. C. 54.

HAUD ignaro imminet fortuna . Video , do-
nec arma adversariis tradantur , differri ad-
versus nos certamen . Dandus invidiae est sanguis .
Nihil ne ego quidem moror , quo minus Decem-
viratu abeam .

V O C E S.

Multitudinis , dum Appius ad
populum provocaret. C. 56.

I 2. Eversâ Decemvirorum tyrannide , re-
bus in pristinum statum revocatis , Appius
renus , accusante Virginio , Tribuno plebis , &
in vincula dicti jussus , ad populum provocat .
Tum pro se quisque fremunt .

DE o s tandem esse , & non negligere huma-
na ; & superbiae , crudelitatisque , et si seras ,
non leves tamen venire pœnas : provocare , qui

provocationem sustulisset : & implorare præsidium populi, qui omnia jura populi obtrivisset : rapique in vincula egentem jure libertatis , qui liberum corpus in servitutem addixisset.

V E R B A

Appii rei. Ib.

13. Postulat Appius , ut sibi Tribuni auxilio sint , ne indictâ causâ in vincula ducatur : si taceant Tribuni , at sibi saltem ad populum provocare liceat.

Majorum merita in Rem publicam domi militiae que commemorabat : Suum infelix erga plebem Romanam studium , quod æquandarum legum causâ cum maxima offensione Patrum consulatu abiisset : suas leges , quibus manentibus , lator earum in vincula ducatur. Ceterum sua propria bona malaque , quum causæ dicendæ data facultas sit , tum se experturum. In præsencia se communi jure civitatis civem Romanum die dictâ postulare , ut dicere liceat , ut iudicium populi Romani experiri. Non ita se invidiam pertimuisse , ut nihil in æquitate & misericordia civium suorum spei habeat. Quod si indictâ causâ in vincula ducatur , iterum se Tribunos plebis appellare , & monere ne imitentur quos oderint. Quod si Tribuni eodem fœdere obligatos se fateantur tollendæ appellationis causâ , in quam conspirasse Decemviros criminati sint ; ait se provocare ad populum : implorare leges de provocacione , & consulares , & tribunicias , eo ipso anno latas. Quem enim provocatum , si

hoc indemnato indictâ causâ non liceat : Cui plebeio & humili præsidium in legibus fore , si App. Claudio non sit : Se documento futurum , utrûm novis legibus dominatio , an libertas firmata sit : & appellatio provocatioque adversus injuriam magistratum ostentata tantum inanibus litteris , an verè data sit.

14. V E R B A

Virginii in Appium reum. Contrâ
Virginius aiebat. C. 57.

UNUS APP. CLAUDIUM , & legum exper-
tem & civilis & humani fœderis esse. Res-
picerent tribunal homines , castellum omnium
scelerum : ubi Decemvir ille perpetuus , bonis ,
tergo , sanguini civium infestus , virgas , securis-
que omnibus minitans , Deorum hominumque
contemptor , carnificibus non lictoribus stipatus ,
jam ab rapinis & cædibus animo ad libidinem
verso , virginem ingenuam in oculis populi Ro-
mani , velut bello captam , à complexu patris
abreptam , ministro cubiculi sui clienti dono de-
derit : ubi crudeli decreto , nefandisque vindic-
iis dexteram patris in filiam armaverit : ubi tol-
lentes corpus semianime virginis sponsum avun-
culumque in carcerem duci iussiterit ; stupro inter-
pellaro magis , quam cæde motus. Et illi carce-
rem ædificatum esse , quod domicilium plebis
Romanæ vocare sit solitus. Proinde ut ille ite-
rum ac sèpius provocet , sic se iterum ac sèpius
judicem illi ferre , ni vindicias ab libertate in
servitutem dederit. Si ad judicem non eat , pro-
damnato in vincula duci jubere .

O R A T I O

T. Q. Capitolini, Quartum Consulis, ad
Populum Rom. C. 67. & seq.

15. Cum Patrum ac plebis certamina
civitatem semper distraherent, Æqui Volsci-
que sustulere animos, & ad mœnia ipsa Ro-
mae populabundi accessere. Unde postquam
prædas multi egere, Tribunis delectum im-
pedientibus; Quintius, Consul, populum ad
concionem vocavit: eumque graviter qui-
dem, sed sine ulla acerbitate objurgavit.

ET si mihi nullius noxæ conscius, Quiri-
tes, sum, tamen cum pudore summo in-
concionem vestram processi. Hoc vos scire, hoc
postoris memoriæ traditum iri, Æquos & Volscos,
vix Hernicis modò pares, T. Quintio quartum
Consule ad mœnia urbis Romæ impunè armatos
venisse. Hanc ego ignominiam (quanquam
jamdiu ita vivitur, is status rerum est, ut nihil
boni diviner animus) si huic potissimum immi-
nere anno scissim, vel exilio vel morte (sialia
fuga honoris non esset) vitasse. Ergo si viri
arma illa habuissent, quæ in portis fuere nos-
tris, capi Roma me Consule potuit: Satis ho-
norum, satis superque vitæ erat. Mori Consu-
lem tertium oportuit. Quem tandem ignavissimi
hostium contempsero: Nos Consules, an vos,
Quirites: Si culpa in nobis est, auferite impe-
rium indignis: & si id parum est, insuper poenas
expetite. Si ia vobis, nemo Deorum, nec homi-

num sit, qui vestra puniat peccata, Quic-
tes: vosmet tantum eorum pœnitentia. Non illi
vestram ignaviam contempserat, nec suæ virtuti
confisi sunt: quippe toties fusi fugatiq[ue], castris
exuti, agro mulctati, sub jugum missi, & se &
vos novere. Discordia ordinum est venenum
urbis hujus; Patrum & plebis certamina:
dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis
est modus, dum tædet vos patriciorum, nos
plebeiorum, sustulere illi animos. Pro Deum
fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. con-
cupistis. Concordia causâ concessimus. Decem-
viros desiderasti. Creari passi sumus. Decem-
vitorum vos pertæsum est. Abiere magistratu.
Manente in eosdem privatos irâ vestrâ, mori
atque exulare nobilissimos viros honoratissi-
mosque passi sumus. Tribunos plebis creare
sterum voluisti, creasti. Consules facere
vestrarum partium, et si Patribus videbamus
eniquum: patricium quoque magistratum plebi-
donum fieri vidimus. Auxilium Tribunitium,
provoicationem ad populum, scita plebis injunc-
ta Patribus, sub titulo æquandarum legum nostra
jura oppressa tulimus, & ferimus. Qui finis
erit discordiarum? Ecquando unam urbem ha-
bere, ecquando communem hanc esse patriam
licebit? Victi nos æquiore animo quiesci-
mus, quam vos victores. Satisne est nobis
vos metuendos esse? Adversus nos Aventi-
num capitur, adversus nos Sacer occupatur
mons. Esquiliæ quidem ab hoste prope capras,
& scandentem in aggerem Volscum hostem
nemo submovit. In nos vici, in nos armati
estis. Agitedum, ubi hic curiam circumse-
deritis, & forum infestum feceritis; & car-
cerem impleveritis principibus; iildem istis.

ferocibus animis egredimini extra portam Es-
 quilinam : aut , si ne hoc quidem audetis ,
 ex muris visite agros vestros , ferro ignique vas-
 tatos , prædam abigi , fumare incensa passim tec-
 ta. At enim communis res , per hæc , loco est pejo-
 re : ager uritur , urbs obsidetur , belli gloria penes
 hostes est. Quid tandem privatæ res vestræ quo in
 statu sunt ? Jam unicuique ex agris sua damna
 nunciabuntur. Quid est tandem domi , unde ea
 expleatis ? Tribuni vobis amissa reddent ac resti-
 quent ? Vocis verborumque quantum voletis , in-
 gerent , & criminum in principes , & legum alia-
 rum super alias , & concionum. Sed ex illis con-
 cionibus nunquam vestrum quisquam re , fortunâ
 domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad
 conjugem & liberos , præter odia , offendentes ,
 simultates publicas privatasque à quibus iemper
 non vestrâ virtute innocentiaque , sed auxilio
 alieno tuti sitis. At hercules , quum stipendia no-
 bis Consulibus , non Tribunis ducibus , & in
 castris , non in foro faciebatis , & in acie vel-
 trum clamorem hostes , non in concione Pa-
 tres Romani horrebant : prædâ partâ , agro ex
 hoste capto , pleai fortunarum , gloriæque simul
 publicæ , simul privatæ , triumphantes domum
 ad penates redibatis : nunc oneratum vestris for-
 tunis hostem abire sinitis. Hærete affixi concioni-
 bus , & in foro vivite. Sequitur vos necessitas mi-
 litandi , quam fugitis. Grave erat in Æquos &
 Volscos proficisci ? Ante portas est bellum. Si in-
 de non pellitur , jam intra mœnia erit , & arcem
 & Capitolium scandet , & in domos veltras vos
 persequetur. Biennio ante , Senatus delectum ha-
 beri , & educi exercitum in Algidum jussit. Sede-
 mus desides domi , mulierum ritu inter nos alter-
 gantes , præsenti pace læti , nec cernentes ex

otio illo brevi multiplex bellum redditum. His
ego gratiora dictu alia esse scio : sed me vera pro
gratis loqui , et si meum ingenium non moneret ,
necessitas cogit. Vellem equidem vobis placere ,
Quirites : sed multò malo vos salvos esse , quali-
cunque erga me animo futuri estis. Naturā hoc
ita comparatum est , ut qui apud multitudinem
suā causā loquitor , gratiōr eo sit , cuius mens
nihil præter publicum commodum videt : nisi for-
tē assentatores publicos , plebicolas istos , qui
vos nec in armis , nec in otio esse finunt , vestrā
vos causā incitare & stimulare putatis. Concita-
ti , aut honori , aut quæstui illis estis : & quia in
concordia ordinum nulos se usquam esse vident ,
malæ rei se , quām nullius , turbarum ac sedicio-
num duces esse volunt. Quarum rerum si vos
tædium tandem capere potest , & patrum vestros-
que antiquos mores vultis pro his novis sumere ,
nulla supplicia recuso , nisi paucis diebus hos po-
pulatores agrorum nostrorum fusos fugatosque
castris exuero , & à portis nostris mœnibusque ad
illorum urbes hunc belli terrorem , quo vos nunqu
attoniti estis , transtulero.

EX LIBRO IV.

VERBA

Consulum in Senatu adversus C.

Canuleii leges. C. 2.

1. C. Canuleius, Tribunus plebis, leges ferrebat, 1°. De connubio Patrum & plebis quod Decemviri sustulerant. 2°. Ut populo potestas esset, seu de plebe, seu de patribus vellet, Consules faciendi. Tribuno Patres summâ vi resistebant. Interim Veientes arma sumpsero. Senatus delectum haberi jubet; Tribunus vetat. In eum Consules Senatum incitant.

NE gabant Consules jam ultra ferri posse furores tribunicios. Ventum jam ad finem esse; domi plus belli concitari, quam foris. Id adeo non plebis, quam Patrum, neque Tribunorum magis, quam Consulum culpâ accidere. Cujus rei præmium sit in civitate, eam maximis semper auctibus crescere: sic pace bonos, sic bello fieri. Maximum Romæ præmium seditionum esse: id & singulis universisque semper honori fuisse. Reminiscerentur quam majestatem Senatus ipsi à patribus accepissent, quam liberis tradituri essent, (a) ut, quemadmodum plebs gloriari posset,

(a) Sic legendum rec. | totum sensum perturbat.
te censuit Gronovius | Hæc est hujus loci sen-
deleto verbo esse, quod | tentia: quoniam mode-

auctiorem amplioremque. Finem ergo non fieri, nec futurum, donec quam felices seditiones, tam honorati seditionum auctores essent. Quas, quantumque res C. Canuleium aggressum? Colluvionem gentium, perturbationem auspiciorum publicorum privatorumque afferre; ne quid sinceri, ne quid incontaminati sit: ut discrimine omni sublato, nec se quisquam, nec suos novet. Quam enim aliam vim connubia promiscua habere, nisi ut ferarum prope ritu vulgentur concubitus plebis, Patrumque; ut qui natus sit, ignoret cuius sanguinis, quorum sacrorum sit; dimidius Patrum sit, dimidius plebis, ne secum quidem ipse concors. Parum id videri, quod omnia divina humanaque turbentur: jam ad Consulatum vulgi turbatores accingi. Et primò, ut alter Consul ex plebe fieret, id modò sermonibus tentasse. Nunc rogari, ut seu ex Patribus, seu ex plebe velit, populus Consules creet: & creaturos haud dubiè ex plebe seditionissimum quemque. Canuleios igitur Iciliosque Consules fore. Ne id Jupiter optimus maximus saceret, regiae majestatis imperium eò recidere: & se millies morituros potius, quam ut tantum dedecoris admitti patientur. Certum habere, maiores quoque si divinalissent, concedendo omnia, non militarem in se plebem, sed asperiorem, alia ex aliis iniquiora postulando, quum prima imperasset, futuram: primò quamlibet dimicationem subituros suisse potius, quam eas leges sibi imponi patenterunt. Quia tum concessum sit de Tribu-

auctiorem amplioremque
majestatem Senatus libe-
beris tradituri essent;
quod plebs gloriari pos-
set: se nimis auctio-

rem amplioremque ma-
jestatem plebis liberis
traditaram, quam à pa-
tribus accepisset.

nis, iterum concessum esse. (a) Finem non fieri posse: in eadem civitate Tribunos plebis, & Patres esse: aut hunc ordinem, aut illum magistratum tollendum esse: potiusque scđ, quām nunquam obviam eundum audaciæ temeritati que. Illine ut impunè primò discordias ferentes concitaverint, armari civitatem defendique prohibeant? Et quum hostes tantum non arcessierint, exercitus conscribi adversus hostes non patientur: sed audeat Canuleius in Senatu prolo qui, sc, nisi suas leges tanquam victoris Patres accipi finant, delectum haberi prohibitum? (b) Quid esse aliud, quām minari se proditum patriam? oppugnari atque capi passūrum? Quid eam vocem animorum, non plēbi Romanæ, sed Volscis & Æquis & Veientibus allaturam? Nonne Canuleio duce se speraturos Capitolium atque arcem scandere posse, si Patribus Tribuni cum jure maiestate ademptâ, ammos etiam eripuerint? Consules paratos esse duces prius adversus scelus civium, quām adversus hostium arma.

(a) *Lege finem non finiri; nempe nova à Senatu petendi in gratiam plebis; non posse in eadem civitate &c. ut recte Gronovius.*

(b) *Hic notam interrogatio nis apposui, ut hæc phrasis intelligatur cum præcedentibus connectenda.*

ORATIO

C. Canuleii ad plebem. C. 3. & seq.

2. *Quum maximè hæc in Senatu agerentur, Canuleius pro legibus suis, & adversus Consules ita differuit.*

QUANTO PERE VOS, Quirites, contemnerent Patres, quām indignos ducerent, qui unā secum urbe intra eadem mœnia viventes, sæpè equidem & ante videor animadvertisse: nunc tamen maximè, quod ad eò atroces in has rogationes nostras coorti sunt, quibus quid aliud, quām admonemus cives nos eorum esse, & si non eisdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Alterā connubium petimus, quod finitimiis externisque dari solet. Nos quidem civitatem, quæ plusquām connubium est, hostibus etiam victis deditimus. Alterā nihil novi ferimus, sed id quod populi est, repetimus atque usurpamus: ut, quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? Cur in me impetus modò penè in Senatu sit factus? Negent se manibus temperaturos, violaturosque denuncient sacrosanctam potestatem? Si populo Romano liberum suffragium datur, ut quibus velit, Consulatum mandet, & non præciditur spes plebeio quoque, si dignus summo honore erit, adipiscendi summi honoris, stare urbs hæc non poterit; de imperio actum est? & perinde hoc valet, plebeiusne Consul fiat,

tanquam servum aut libertinum aliquis Consulem futurum dicat: Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis: Lucis vobis hujus partem, si liceat, admant. Quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignantur. Quin etiam (si Diis placet) nefas aiunt esse Contulem plebeium fieri. Oblecto vos, si non ad fastos, non ad commentarios Pontificum admittimur, ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt: Consules in locum Regum successisse, nec aut juris aut majestatis quiequam habere, quod non in Regibus ante fuerit: (a) En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium, non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabinō agro accitum, populi iussu, Patribus auctribus Romæ regnasse: L. deinde Tarquinium non modo Romanæ, sed ne Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniiis, vivis liberis Anci, Regem factum: Servium Tullium post hunc, captivâ Corniculanâ natum, patre nullo, matre servâ, ingenio, virtute regnum tenuisse: Quid enim de T. Tatio Sabinō dicam. Quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit. Ergo dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœnitentia at nunc vos plebeii consulis, quum majores nostri advenas Reges non fastidierint, & ne Regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certè gentem, post Reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinâ patricius, deinde Consul fiat: Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa Consulatus spes erit:

(a) Nunquamne. Sic & lib. 10. c. 8.

Utum tandem non credimus fieri posse, ut vir
fortis ac strenuus, pace belloque bonus ex plebe
sit, Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio
similis? an, ne si sit quidem, ad gubernacula
Reipublicæ accedere eum patiemur? potiusque
Decemviris, deterrimis mortalium, qui tum
omnes ex Patribus erant, quam optimis Regum,
novis hominibus similes Consules sumus habitu-
si? At enim nemo post Reges exactos de plebe
Consul fuit. Quid postea? Nullane res nova
institui debet? & quod nondum est factum,
(multa enim nondum sunt facta in novo populo)
ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pon-
tifices, Augures, Romulo regnante, nulli erant:
ab Numa Pompilio creati sunt. Census in civita-
te, & descriptio centuriarum classiumque non
erat: ab Servio Tullio est facta. Consules nun-
quam fuerant: Regibus exactis creati sunt. Dicta-
toris nec imperium nec nomen fuerat: apud
Patres esse cœpit. Tribuni plebis, Ædiles, Quæs-
tores nulli erant: institutum est ut fierent. Decem-
viros legibus scribendis intra decem hos annos &
creavimus, & è Republica sustulimus. Quis
enim dubitat, quin, in æternum urbe conditâ,
& in immensum crecente, nova imperia, sa-
cerdotia, jura gentium hominumque instituan-
tur? Hoc ipsum, ne connubium Patribus cum
plebe esset, non Decemviri tulerunt paucis his
annis, pessimo exemplo publico, cum summa
injuria plebis? An esse ulla major aut insignior
contumelia potest, quam partem civitatis, velut
contaminatam, indiguam connubio haberi?
Quid est aliud, quam exilium intra eadem mœ-
nia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus,
ne propinquitatibus immisceamur, cauent, ne
societur sanguis. Quid? hoc si polluit nobilita-

tem istam vestram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in Patres habetis, aut ab Regibus lecti, aut post Reges exactos justu populi; sinceram servare privatis consiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque vestras filias sororesque enubere finendo e Patribus? Nemo plebeius patriciae virginis vim afferret. Patriorum ista libido est. Nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coegeret. Verum enim vetò lege id prohiberi, & connubium tolli. Patrum ac plebis, id demum contumeliosum plebi est. Cur enim non (*a*) confertis, ne sit connubium divitibus ac pauperibus? Quod privatorum consiliorum ubique semper fuit, ut in quamecumque foemina convenisset domum, nubaret; ex qua pactus esset vir domo, in matrimonium duceret: id vos sub legis superbissimæ vincula conjicatis, quâ dirimatis societatem civilem, duasque ex una civitate faciatis. Cur non sancitis ne vicinus patricio sit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat? Quid enim in re est aliud, si plebeiam patricius duxeris, si patriciam plebeius? quid juris tandem mutatur? Nempe patrem sequuntur liberi. Nec quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam est, præterquam ut hominum, ut civium numero sumus: nec vos (nisi in contumeliam ignominiamque nostram certare juvat) quod contendatis, quicquam est. Denique, utrum tandem populi Romani, an vestrum summum imperium est? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omni-

(*a*) Simul fertis, seu, occurrit exemplum huius fertis quoque legem. Nihil jus verbi hoc sensu sumpsum aliud mihi haecenus.

bus æqua libertas parta est ? Oportet licere populo Romano , si velit , jubere legem ? an , ut quæque rogatio promulgata erit , vos delectum pro pœna decernetis ? & simul ego Tribunus vocare tribus in suffragium cœpero . tu statim Consul sacramento juniores adiges & in castra educes , & minaberis plebi , minaberis Tribuno ? Quid , si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent , bis jam experti essetis ? Scilicet quia nobis consultum volebatis , certamine abstinuistis : an ideo non est dimicatum , quod quæ pars firmior , eadem modestior fuit ? Nec nunc erit certamen , Quirites . Animos vestros illi tentabunt semper , vires non experientur . Itaque ad bella ista , seu falsa , seu vera sunt , Consules , parata vobis plebs est , si connubiis redditis , unam hanc civitatem tandem facitis ; si coalescere , si jungi miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt ; si spes , si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur ; si in consortio , si in societate Reip. esse , si , quod æquæ libertatis est . invicem annuis magistribus parere , atque imperitate licet . Si hæc impediet aliquis ; fert sermonibus , & multiplicate fama bella : nemo nomen est datus : nemo arma capturus : nemo dimicaturus pro superbis dominis , cum quibus nec in Republica honorum , nec in privata connubii societas est .

O R A T I O

Vestii Messii ad Volscos male
pugnantes. C. 28.

3. *Volscos à Romanis circumventos in-
crepat Veetius Messius, & ad faciendam
ferro viam hortatur.*

HIC præbituri vos telis hostium estis in-
defensi, inulti? Quid igitur arma habe-
tis? aut quid ultro bellum intulistis, in otio tu-
multuosi, in bello segnes? Quid his stantibus
spei est? An Deum aliquem protecturum vos,
rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda est.
Hac quā me prægressum videritis, agite; qui
visuri domos, parentes, conjuges, liberos estis,
ite mecum. Non murus, nec vallum, sed armati
armatis obstant. Virtute pates, necessitate, quæ
ultimum ac maximum telum est, superiores estis.

ORATIO

Mamerci Æmilii, Dictatoris, quâ suos
in usitato certamine exterritos exhortatur.

C. 33.

4. Fidenates & Legatos Romanos, aliquos
ante annis, & colonos deinde à Romanis in
suam urbem missos interfecerant. Adversus
eos Mam. Æmilius Dictator dicitur. Pugna
committitur prope Fidenas. Cum Romani jam
hostem pellerent, repente erumpit ex urbe
ignibus armata ingens multitudo, facibusque
ardentibus tota collucens. Territi Romani
cessere loco. Eos Dictator his verbis increpat.

FUMONE vici, velut examen apum, loco
vestro exacti, inermi cedetis hosti? Non
ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro
se quisque, si igni, non telis pugnandum est,
ereptas ultro inferetis? Agite, nominis Romani
& virtutis patrum vestræque memores, vertite
incendium hoc in hostium urbem: & suis flammis
delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare
non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum,
colonorumque sanguis, vastatique fines monent.

QUERELÆ

Tribunorum Plebis, quod in Tribunis militum creandis plebeii præterirentur.

C. 35.

S. Multis jam ab annis, plebeiis postulatibus ut aditus sibi ad Consulatum daretur, hoc saltem concessum fuerat, ut Tribuni militum consulari potestate promiscue ex Patribus ac plebe creari possent. At plebs contenta eo quod in comitiis ratio Plebeiorum haberetur, Tribunos semper Patricios omnes creaverat. Igitur Tribuni plebis multitudinem objurgant :

*Q*UOD admiratione eorum quos odisset, stupens, in æterno seipsa teneret servitio : & non modò ad spem Consulatus in partem revocandam aspirare non auderet, sed ne in Tribunis quidem militum creandis (quæ communia essent comitia Patrum ac plebis) aut suū aut suorum meminisset. Desineret ergo mirati, cur nemo de commodis plebis agerer : eò impendi laborem ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur. Nihil non aggressuros homines, si magna conatis magna præmia propontantur. Ut quidem aliquis Tribunus plebis ruat cæcus in certamina periculo ingenti, fructu nullo, ex quibus pro certo habeat Patres, adversus quos tenderet, bello inexpiabili se persecuturos ; apud plebem, pro qua dimicaverit, nihilo se honoratiorem fore, neque sperandum, neque postulandum esse. Magnos animos magnis

honoribus fieri. Neminem se plebeium contemptum, ubi contemni desissent. Experiendam rem denique in uno aut altero esse, sicutne aliquis plebeius ferendo magno honori: an portento simile miraculoque sit, fortrem ac strenuum virum aliquem existere ortum ex plebe. Summā vi expugnatū, ut Tribuni militum consulari potestate & ex plebe crearentur. Petisse viros domi militiæque spectatos: primis annis fugillatos, repulso, risui Patribus fuisse: desisse postrem præbere ad contumeliam os. Nec se videre cur non lex quoque abrogetur, quā id liceat quod nunquam futurum sit. Minorem quippe ruborem fore in juris iniquitate, quā si per indignitatem ipsorum prætereantur.

O R A T I O

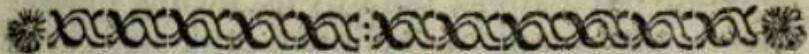
Sextii, Tribuni Pleb. ad Populum adversus
M. Postumium, Tribunum militum.

C. 49.

6. *M. Postumius Regillensis, Tribunus militum, Volas, Aequorum urbem, ceperat. Postea Romanam à Collegis arcessitus, quum Sextius, Tribunus plebis, laturum se legem diceret, ut Volas coloni mitterentur: equum enim esse, qui armis cepisset, eorum urbem agrumque Volanum esse. Malum quidem militibus meis, inquit, nisi quieverint. Tum Sextius ad populum.*

AUDITIS, Quirites, sicut servis malum minantem militibus? Tamen hæc bella dignior vobis tanto honore videbitur, quān qui

qui vos urbe agrisque donatos in colonias mit-
tunt, qui sedem senectuti vestrae prospiciunt,
qui pro vestris commodis adversus tam crudeles
superbosque adversarios depugnant. Incipite
deinde mirari, cur pauci jam vestram suscipiant
causam. Quid ut à vobis sperent? an honores,
quos adversariis vestris potius quam populi Ro-
mani propugnatoribus datis? Ingenuistis modò
voce hujus auditâ. Quid id refert? Jam si suffra-
gium detur, hunc qui malum vobis minatur, iis
qui agros sedesque ac fortunas stabilire volunt,
preferetis.

EX LIBRO V.

VERBA

Tribunorum ad Plebem de hibernaculis. C. 2.

I. Tertio ante anno Patres decreverant ut
stipendium miles de publico acciperet, quum
antea de suo quisque functus eo munere esset.
Id à plebe ingenti gaudio accepit, Tribuni
concordia ordinum inimici ægerrimè tulerant.
Hoc anno cum in obsidione Veiorum hiberna-
cula, res nova militi Romano, ædificari coep-
ta essent, Tribuni Patres criminantur, tan-
quam ideo stipendia militibus decrevissent, us
regnum in plebem quodammodo exercerent.

Hoc illud esse quod æra militibus sint con-
stituta: nec se fefellisse, id donum inimi-
corum veneno illitum fore. Venisse libertatem

plebis : remotam in perpetuum & ablegatam ab
urbe & ab Republica juventutem : jam ne hiemis
quidem aut temporis anni cedere , ac domos &
res invisere suas. Quam putarent continua tæ
militia causam esse . Nullam profecto aliam inven-
turos , quam ne quid per frequentiam juvenum
eorum , in quibus vires omnes plebis essent , agi
de commodis eorum posset. Vexari prætereat &
subigi multò acrius , quam Veientes. Quippe il-
los hiemem sub testis suis agere , egregiis mutis
sitque naturali urbem tutantes : militem Roma-
num in opere ac labore , nivibus pruinisque
obrurum sub pellibus durare ; ne hiemis quidem
spatio , que omnium bellorum terrâ matique sit
quies , arma deponentem. Hoc neque Reges ,
neque ante tribuniciam potestatem cretam , su-
perbos illos Consules , neque triste Dictatoris
imperium , neque importunos Decemviros ia-
junxisse servitatis , ut perennem militiam face-
rent , quod Tribunai militum in plebe Romana
regnum exercebent. Quidnam illi Consules Dic-
tatoresve facturi essent , qui Proconsularem ima-
ginem tam saevam ac trucem fecerint ? Sed id
accidere haud immerito : non fuisse ne in octo
quidem Tribunis militum locum ulli plebeio.
Antea tria loca cum contentione summa patri-
cios explere solitos : nunc jam otto juges ad im-
peria obtinenda ire : & ne in turba quidem ha-
xere plebeium quemquam : qui , si nihil aliud ,
admoneat collegas , liberos , & cives eorum
non servos militare , quos hieme saltem in do-
mos ac testa reduci oporteat , & aliquo tempore
anni parentes liberosque ac conjuges invisere ,
& usurpare libertatem , & creare magistratus.

O R A T I O

Appii Claudii, Tribuni Militum, ad
populum. C. 3. & seq.

2. Appius, Tribunus Militum, adversus
Tribunos plebis de stipendio, deque hi-
bernaculis differit.

SI unquam dubitatum est, Qairites, utrum
Tribuni pleb. vestrā, an suā causā seditio-
num semper autores fuerint, id ego hoc anno
desisse dubitari certum habeo. Et quām latos
tandem longi erroris vobis finem factum esse,
tum, quād secundis potissimum vestris rebus hic
error est sublatus, & vobis, & propter vos Rei-
publicæ gratiolor. An est quisquam qui dubi-
tet, nullis injuriis vestris, si quæ forte aliquando
fuerunt, unquam æquè, quām munere Patrum
in plebem, quām æra militantibus constituta
sunt, Tribunos pleb. offendos ac concitatos esse?
Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut
hodiè turbare velle, nisi concordiam ordinum,
quām dissolvendæ maximè tribunitiæ potestatis
rentur esse? Sie, hercule, tanquam artifices im-
probi, opus querunt: qui & semper ægri ali-
quid esse in Repub. volunt, ut sit ad cuius cura-
tionem à vobis adhibeantur. Utrum enim defendi-
tis, an impugnatis plebem: utrum militan-
tium adversarii estis, an causam agitis? Nisi forte
hoc dicitis: quicquid Patres faciunt, displiceret:
sive illud pro plebe, sive contra plebem est. Et
quemadmodum servis suis vetant domini quic-
quam rei cum alienis hominibus esse, pariter,

Eij

que in iis beneficio ac maleficio abstineri æquum censem, sic vos interdictis Patribus commercio plebis: ne nos comitate ac munificentia nostrâ provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens sit. Quanto tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati Patrum atque obsequio plebis oportuit: quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium inter finitos brevi futurum esse? Atque ego, quam hoc consilium collegarum meorum, quo abducere infecta re à Veiis exercitum noluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea differam. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quam orationem, non apud vos solum, sed etiam in casbris si habeatur, ipso exercitu disceprante, æquam arbitror videri posse; in qua si mihi ipsi nihil, quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certè orationibus contentus essem. Negabant nuper danda esse æta militibus, quia nunquam data essent. Quonam modo igitur nunc indignari possunt, quibus aliquid novi adjectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum fermè sine impensa opera est. Labor voluptasque dissimillima natura, societate quadam inter se naturali sunt juncta. Moleste antea ferebat miles, se suo sumptu operam Reipublicæ præbere: gaudebat idem partem anni se agrum suum colere, querere unde domi militiæque se ac suos tueri posset. Gaudet nunc fructui sibi Remp. esse, & latus stipendum accipit. Æquo igitur animo patiatur se ab domo, ab re familiaris, cui gravis impensa non

Est, paulo diutiū abesse. An si ad calculos eum
 Respub. vocet, non meritò dicat? Annua æra
 habes, annuam operam ede. An tu æquum cen-
 ses militiæ semestri solidum te stipendium accipe-
 re? Invitus in hac parte orationis, Quirites,
 moror: sic enim agere debent qui mercenario
 milite utuntur. At nos tanquam cum civibus age-
 re volumus, agique, tanquam cum patria, no-
 biskum, æquum censemus. Aut non suscipi bel-
 lum oportuit, aut geri pro dignitate populi Ro-
 mani & perfici quamprimum oportet. Perficietur
 autem, si urgemus obfessos, si non ante abscedi-
 mus, quām spei nostræ finem captis Veiiis impo-
 suerimus. Si, hercule, nulla alia causa, ipsa
 indignitas perseverantiam imponere debuit. De-
 cem quondam annos urbs oppugnata est ob
 unam mulierem ab universa Græcia: quām pro-
 cul ab domo? Quot terras, quot maria distans?
 Nos intra vicesimum lapidem, in conspectu pro-
 pe urbis nostræ annuam oppugnationem perferre
 piget. Scilicet, quia levis causa belli est: nec
 satis quicquam justi doloris est, quod nos ad
 perseverandum stimulet. Septies rebellarunt:
 in pace nunquam fidi fuerunt: agros nostros mil-
 lies depopulati sunt: Fidenates deficere à nobis
 coegerunt: colonos nostros ibi interfecerunt:
 auctores fuere contra jus gentium cædis impiæ
 legatorum nostrorum: Etruriam omnem adversus
 nos concitare voluerunt, hodieque id moliun-
 tur: res repetentes legatos nostros haud procul
 absuit quin violarent. Cum his molliter & per-
 dilationes bellum geri oportet? Si nos tam jus-
 tum odium nihil moveret, ne illa quidem, oro-
 vos, movent? Operibus ingentibus septa urbs
 est, quibus intra muros coeretur hostis. Agrum
 non coluit, & culta cyathata sunt bello. Si redu-

cimus exercitum , quis est qui dubitet illos , non
à cupiditate solum ulciscendi , sed etiam necessi-
tate impositâ ex alieno prædandi , quum sua a-
miserint , agrum nostrum invasuros ? Non diffe-
rimus igitur bellum isto consilio , sed intra fi-
nes nostros accipimus . Quid : illud quod propriè
ad milites pertinet , quibus boni Tribuni pleb.
quum stipendium extorquere voluerint , nunc
consultum repente volunt , quale est ? Vallum
fossamque , ingentis utramque rem operis , per-
tantum spatii duxerunt : castella primò pauca ,
postea exercitu aucto creberima fecerunt : mu-
nitiones non in urbem modò , sed in Etruriam
etiam spectantes , si qua inde auxilia veniant ,
opposuere . Quid turres , quid vineas , testudi-
nesque , & alium oppugnandarum urbium appa-
ratum loquac ? Quum tantum laboris exhaustum
sit , & ad finem jam operis tandem perventum ;
relinquendane hæc censetis , ut ad æstatem tur-
sùs novus de integro his instituendis exsudetur
labor ? Quantò est minus opera tueri facta , &
instare , & perseverare , defungique curâ ?
Brevis enim profectò res est , si uno tenore
peragitur , nec ipsi per intermissiones has in-
tervallaque lentiorem spem nostram facimus .
Loquitur de opere , & de temporis jactura . Quid ?
periculi quod differendo bello adimus , num
oblivisci nos hæc tam cœbra Etruriæ concilia
de mittendis Veios auxiliis patiuntur ? Ut nunc
res se habet , irati sunt , oderunt , negant missu-
ros : quantum in illis est , capere Veios licet .
Quis est , qui spondeat , eundem , si differtur
bellum , animum postea fore ? quum , si laxa-
mentum dederis , major frequentiorque legatio
itura sit : quum , id quod nunc offendit Etruscos ,
Rex creatus Veis , spatio mutari interposito pol-

st, vel consensu civitatis, ut eo reconcilient
Etruriæ animos, vel ipsius voluntate Regis, qui
obstare regnum suum saluti civium nolit. Videte
quot res, quām inutiles sequantur illam viam
consilii: jactura operum tanto labore factorum:
vastatio imminens finium nostrorum: Etruscum
bellum pro Veiente concitatum. Hæc sunt, Tri-
buni, consilia vestra; non, hercule, dissimili-
lia, ac si quis ægro, qui curari se fortiter pas-
sus, exemplo convalescere possit, cibi gratiā
præsentis, aut potionis longinquum & forsitan in-
sanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad
hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certè
militiæ plurimum intererat, insuescere militem
nostrum, non solum partà victoriâ frui, sed,
si res etiam lentior sit, pati tedium, &, quam-
vis seræ spei exitum expectare; &, si non sit
æstate perfectum bellum, hiemem operiri; nec,
sicut æstivas aves, statim autumno tecta ac re-
cessum circumspicere. Obsecro vos, venandi
studium ac voluptas homines per nives ac pru-
nas in montes sylvasque rapit: belli necessitatibus
eam patientiam non adhibebimus, quam vel
lusus ac voluptas elicere solet? Adeōne effemi-
nata corpora militum nostrorum esse putamus,
ædeo molles animos, ut hyemem unam durare in
castris, abesse ab domo non possint? Ut tan-
quam navale bellum, tempestatibus captandis
& observando tempore anni, gerant, non æs-
tus, non frigora pati possint? Erubescant profec-
tò, si quis eis hæc objiciat: contendantque, &
animis, & corporibus suis virilem patientiam
inesse, & se juxtā hyeme atque æstate bella ge-
dere posse: nec se patrocinium mollitiæ inertiae-
que mandasse Tribunis, & meminisse, hanc
ipsum potestatem non in umbra, nec in tectis

ORATIONES

maiores suos creasse. Hæc virtute militum vestrum, hæc Romano nomine sunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod instat; sed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum querere. An mediocre discrimen opinionis sequuturum ex hac re putatis? utrum tandem finitimi pop. Roman. cum esse putent, cuius si qua urbs primum illum brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat: an hic sic terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non tedium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumfessa semel amovere possit, nec finem ullum aliud belli quam victoriæ noverit, nec impetu potius bella quam perseverantia gerat? Quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamen in obsidēdis urbibus necessaria est: quarum plerasque munitionibus, ac naturali situ inexpugnabiles, fame sitque tempus ipsum vincit atque expugnat, sicut Veios expugnabit: nisi auxilio hostibus Tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint praesidia Veientes, quæ nequicquam in Etruria querunt. An est quicquam quod Veientibus optatum æquè contingere possit, quam ut seditionibus primum urbs Roma na, deinde, velut ex contagione, castra impleantur? At, hercule, apud hostes tanta modestia est, ut non obsidionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum sit: non negata auxilia ab Etruscis irritaverint animos. Morietur enim exemplo, quicunque erit seditionis auctor: nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impune dicuntur. Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut praesidio decedit. Auctores signa relinquendi, & deserendi castra, non uni aut alteri mihi, sed universis exercitibus, palam in concione audiuntur;

deo quicquid Tribunus pleb. loquitur , et si prodendæ patriæ , dissolvendæque Reip. est , assuetis æqui audire : & dulcedine potestatis ejus capti , quælibet sub ea scelera latere sinitis. Reliquum est ut quæ hic vociferantur , eadem in castris & apud milites agant , & exercitus corruptant , ducibusque parere non patientur : quoniam ea demum Romæ libertas est , non Senatum , non magistratus , non leges , non mores Majorum , non instituta Patrum , non disciplinam vereri militiæ.

O R A T I O

Camilli ad Pædagogum Faliscorum
puerorum. C. 27.

3. Dum Falerios Camillus obfides , quidam tudi magister principum civitatis liberos , quos erudiebat , in castra Romana perduelos ipsi in manus tradidit. Huic Camillus :

NON ad similem tui nec populum , nec Imperatorem scelestus ipse cum scelesto munere venisti. Nobis cum Faliscis , quæ pacto fit humano , societas non est , quam ingeneravit natura utrisque , est , eritque. Sunt & belli sicut pacis jura . justèque ea non minus quam fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adversum eam ætatem , cui etiam captis urbibus parcitur : sed adversis armatos & ipsos , qui nec læsi , nec lacessiti à nobis , castra Romana ad Veios oppugnatunt. Eos tu , quantum in te fuit , novo scelere vicisti : ego Romanis artibus , virtute , spero , armis , sicut Veios , vincam.

ORATIO

Legatorum Faliscos Romanis dedentium;
in Senatu. Ib.

4. *Hec ubi dicta dedit Camillus, denuo dari proditorem jussit, virgasque pueris, quibus ipsum agerent in urbem verberantes, dedit. Quo tam insigni justitia ac fidei specimine moti Falisci, legatos Romanam misere, qui Falerios dederent. Hi introducti ad Senatum ita locuti sunt:*

PA T R E S conscripti, victoriā, cui nec Deus, nec homo quisquam invideat, victi à vobis & Imperatore vestro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchritas est, melius nos sub imperio vestro, quam legibus nostris victu- ros. Eventu hujus belli duo salutaria exempla prodita humano generi sunt. Vos fidem in bello, quam præsentem victoriam, maluistis, nos fide provocati, victoram ultro detulimus. Sub di- tione vestra sumus. Mittite, qui armæ, qui obsides, qui urbem patentibus portis accipient. Nec vos fidei nostræ, nec nos imperii vestri po- nitebit.

ORATIO

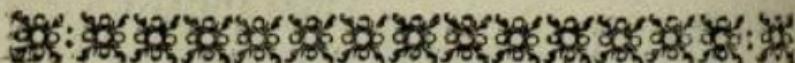
Camilli exulis, qua Ardeates, ut arma
capiant adversus Gallos, adhortatur.

C. 44.

5. *Camillus Ardeæ exulabat. Interea Gallo*
si captâ urbe Româ, Capitolium atque arcem
obsidebant. Inde quum ingens eorum manus
Ardeam frumentandi gratiâ delata esset,
Camillus in concionem procedit, Ardeates
que ad sumenda adversus Gallos arma hor-
tatur.

A RDEATES, veteres amici, novi etiam
cives mei, quando & vestrum beneficium
ita tulit, & fortuna hoc egit mea; nemo ves-
trum conditionis meæ oblitum me huc processisse
putet; sed res ac periculum commune cogit,
quod quisque possit in re trepida præsidii, in
medium conferre. Et quando ego vobis pro tan-
tis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc
cessavero? aut ubi usus erit mei vobis, si in bel-
lo non fuerit? Hac arte in patria steti: & invic-
tus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum.
Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est, &
pro tantis pristinis populi Romani beneficiis,
quanta ipsi meministis (nec enim exprobranda
apud memores sunt) gratiæ referendæ; & huic
urbi decus ingens belli ex hoste communi parien-
di. Quæ effuso agmine adventat, gens est,
cui natura, corpora animosque magna magis
quam firma dederit: eò in certamen omne plus

terroris quam virium ferunt. Argumento sit clades Romana : patentem cepere urbem : ex arce Capitolioque his exigua resistitur manu. Jam obsidionis tædio victi abscedunt , vagique per agros palantur , cibo , vinoque raptim hausto repleti. Ubi nox appetit , prope rivos aquarum , sine munimento , sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu sternuntur ; nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti. Si vobis in animo est tueri moenia vestra , nec pati hæc omnia Galliam fieri ; primâ vigiliâ capite arma frequentes. Me sequimini ad cædem , non ad pugnam. Nisi viatos somno , veluti pecudes , trucidandos tradidero ; non recuso eundem Ardeæ rerum meatum exitum , quem Romæ habui.

EX LIBRO VI.

ORATIO

M. Furii Camilli ad Milites perterritos hostium numero. C. 7.

I. *Pugnatores adversus ingentem Volscorum , Hernicorum Latinorumque multitudinem Romanos , ac numero hostium territos , Camillus tum Tribunus militum , ad pugnam magno animo capessendam portatur.*

QUA tristitia , milites , hæc , quæ insolita cunctatio est ? Hostem , an me , an vos ignoratis ? Hostis est quid aliud , quam perpetua materia virtutis gloriaeque vestrae ; Vos contra ,

me duce (ut Falerios, Veiosque captos, & in capta patria Gallorum legiones cælas raccam) modò trigeminæ victoriarum triplicem triumphum ex his iplis Volscis & Æquis & ex Etruria egistis. An me, quod non Dictator vobis, sed Tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? Neque ego maxima imperia ita vos desidero: & vos in me nihil præter me ipsum intueri decet. Neque enim Dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Idem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, evenit eundem belli exspectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

Q U E R E L Æ

Manlii Capitolini de se, ac Camillo. C. II.

2. *Manlius, ob depulsos armis scandentes jam Capitolium Gallos, Capitolini nomine insignitus, vir nimius animi, invidebat Camillo, honoribus & gloriâ præfulgenti. Querebatur.*

SOLOM cum in magistratibus, solum apud exercitus esse; tantum jam eminere, ut iisdem auspiciis creatos, non pro collegis, sed pro ministris habeat. Quum interim, si quis verè æstimare velit, à M. Furio recuperari patria ex obsidione hostium non potuerit, nisi à se prius Capitolium atque arx servata esset. & ille, inter aurum accipiendum, & spem pacis solutis animis, Gallos aggressus sit; ipse arma-

tos capientesque arcem depulerit : illius gloriæ pars virilis apud omnes milites sit , qui simul vicerint ; suæ victoriæ neminem omnium mortarium socium esse.

VERBA

A. Cornelii Cossi, Dictatoris, ad Manlium.

C. 15.

3. Manlius igitur postquam inter Patres , non quantum equum censebat , suas opes excellere animadveruit , ad captandum favorem plebis adjecit animum. Itaque , quod magna vis æris alieni ædificando incensa à Gallis contracta fuerat , eorum qui debebant suscepit patrocinium ; multorum æs alienum dissolvit. Ac denique domi inter suos jecit , aurum , quod ad redimendam à Gallis urbem in medium collatum fuerat , à Patribus occultari : inde , plebem ære alieno exolvi posse. Ea spes multitudini objecta magnum motum animorum fecerat. Hoc temporis articulo A. Cornelius Cossus quem Dictatorem creari magis ob nova Manlii consilia , quam ob Volscum bellum Senatus voluerat , ab exercitu acciuss in urbem venit : Manlium ad se vocat , cumque jubet indicare ubinam thesauri illi Gallici occultentur.

UTINAM mihi Patribusque Romanis ita de ceteris rebus cum plebe conveniat , quemadmodum , quod ad te attinet , cumque

rem quam de te sum quæsitus, conventurum
satis confido. Spem factam à te civitati video,
(a) fide incolumi, ex thesauris Gallicis quos
primores Patrum occultent, creditum solvi posse.
Cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut
contra te, M. Manli, adhorter, liberes fœno-
re plebem Romanam, & istos iucubantes publi-
cis thesauris ex præda clandestina evolvas. Quid
nisi facis, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive
quia vanum indicium est; in vincula te duci
jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem
fallaci spe concitari.

O R A T I O

Manlii Capitolini, qua Dictatori &
Patribus respondet. Ib.

4. *Ad ea Manlius ait.*

NE c se fecellisse, non adversus Volscos, to-
ties hostes, quoties Patribus expediat, nec
adversus Latinos Hernicosque, quos falsis cri-
minibus in arma agant, sed adversus se ac ple-
bem Romanam Dictatorem creatum esse. Jam,
omisso bello, quod simulatum sit, in se impetum
fieri: jam Dictatorem profiteri patrocinium fœ-
neratorum adversus plebem: jam sibi ex favore
multitudinis crimen & perniciem quæri. Offen-
dit, inquit, te, A. Cornelii, vosque P. C. cir-
cumfusa turba lateri meo. Quidam eam diducitis à
me singuli vestris beneficiis, intercedendo, exi-
mendo de nervo cives vestros, prohibendo ju-
dicatos addicatosque duci; ex eo quod affluit opi-

(a) i. e. ita ut credi- mutuum dedissent, amit-
tores nihil ex eo quod terent.

bus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ego vos de vestro impendatis, horrör fortēm (^a) aliam ferre, de capite deducite quod usuris pernumeratum est: jam nihil mea turba, quam ullius conspectior erit. At enim, quid ita solus ego civium curam ago? Nihil magis quod respondeam, habeo, quam si quæras, quid ita solus Capitolium arcemque servaverim. Et tum universis quam potui, opem tulii, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte naturā facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod scitis? Cur quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis? nisi aliqua fraus subest. Quod magis argui præstigias jubetis vestras, eò plus vereor ne abstuleritis observantibus etiā oculis. Itaque non ego, vobis ut indicem prædas vestras, sed vos id cogendi es sis, ut in medium proferatis.

V O C E S

Exprobrantium multitudini desertum ac
Patribus proditum Manlium. C. 17.

5. Neclentem ambages Manlium Dictator in carcerem duci jussérat: nec ita mulio post Dictaturam abdicaverat. Tum verò multi propalam exprobrabant plebi,

QUOD defensores suos in præcipitem semper locum favore tollat; deinde in ipso

(^a) Hec verba lucem à proximè sequentibus mutuantur. Si enim de capite deduxeris quod u-

suris pernumeratum fuerit, fors alia erit, tanto nempe minor, quantum usuris solutum fuerit.

discrimine periculi destituat. Sic Sp. Cassium in
 agros plebem vocantem, sic Sp. Mælium ab
 ore civium famem suis impensis propulsantem,
 oppressos: sic M. Manlium, mersam & obrutam
 fœnore partem civitatis in libertatem ac lucem
 extrahentem, proditum inimicis. Saginare ple-
 beim populares suos, ut jugulentur. Hoccine
 patiendum fuisse, si ad nutum Dictatoris non
 responderet vir consularis: Fingerent mentitum
 ante, atque ideo non habuisse quod tum respon-
 deret: cui servo umquam mendacii pænam vin-
 cula fuisse: Non obversatam esse memoriam noc-
 tis illius, quæ penè ultima atque æterna nomini
 Romano fuerit: Non speciem agminis Gallo-
 rum, per Tarpeiam rupem scandentis: Non
 ipsius M. Manlii, qualem eum armatum, ple-
 num sudoris ac sanguinis, ipso penè Jove erepto
 ex hostium manibus vidissent: Selbrisne farris
 gratiam servatori patriæ relatam: & quem prope
 cœlestem, cognomine certè Capitolino Jovi
 parem fecerint, cum pati vincitum in carcere,
 in tenebris, obnoxiam carnificis arbitrio ducere
 animam: Adeò in uno omnibus satis auxilij
 fuisse, nullam opem in tam multis uni esse.

ORATIO

M. Manlii Capitolini, vinculis liberati,
ad plebem. C. 18.

6. His vocibus incitata plebs jam carcerem se refracturam minabatur. Itaque terribili Patres Manlium vinculis eximunt. Ille plenior aliquantò animorum irarumque, quam amica fuerat, advocatā domum plebe, per se jam accensam multitudinem incitat, & aprire paulo liberiū incipit sua de regno parando consilia.

QUOUSQUE tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certatos. Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modò bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quousque me circumspectabitis? Ego quidem nulli vestrūm deero: ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui: & validis in vineula duci universi eum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid sperem si plus in me audeant inimici? An ~~existimarent~~ Cassii Meliique expectem? Bene facitis quod

EX LIVIO SELECT. LIB. VI.

87

abominamini : Dii prohibebunt hæc : sed. nunquam propter me de cœlo descendant. Vobis dent mentem oportet , ut prohibeatis , sicut mihi dederunt armato togatoque , ut vos à barbaris hostibus , à superbis defendere civibus. Tam parvus animus tanti populi est , ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit , nec ullum , nisi quatenus imperari vobis sinatis , certamen adversus Patres noveritis : Nec hoc naturā insitum vobis est , sed usu possidemini. Cur enim adversus externos tantum animorum geritis , ut imperare illis æquum censeatis ? Quia consuevistis cum eis pro imperio certare : adversus hos tentare magis , quam tueri libertatem. Tamen qualescumque duces habuistis , qualescumque ipsi fuistis , omnia adhuc , quantacumque pertulistis , obtinuistis ; seu vi , seu fortunā vestrā. Tempus est jam majora conari. Experimini modò & vestram felicitatem , & me (ut spero) feliciter expertum. Minore negotio , qui imperer Patribus , imponetis , quam qui resisterent impetrantibus , imposuistis. Solo æquandæ sunt Dictaturæ consulatusque , ut caput attollere Romana plebs possit. Proinde adeste , prohibete jus de pecuniis dici. Ego me patronum profiteor plebis , quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem , eo utemini potestate ad obtainenda ea quæ vultis.

ORATIONES

ORATIO

Tribunorum Plebis ad Patres de accusando
ad Plebem Manlio. C. 19.

7. *Quum incerti ambigerent Patres , quoniam moda perniciosis Manlii consiliis ob viam iri posset , Tribuni plebis se diem ipse dicturos profitentur : idque optimum factu est se probant.*

QUID Patrum & plebis certamen facimus ;
quod civitatis esse adversus unum pecciferum
civem debet ? Quid cum plebe agredimur eum ,
quem per ipsam plebem tutius aggredi est , ut
suis ipse oneratus viribus ruat ? Diem dicere ei ,
nobis in animo est . Nihil minus populare quam
regnum est . Simul multitudo illa non secum cer-
tari viderint , & ex advocatis judices facti erunt ,
& accusatores de plebe , patricium reum intue-
buntur , & regni crimen in medio ; nulli magis
quam libertati favebunt suæ .

O R A T I O

Camilli ad Senatores Tusculanor. de
mittendis Romanam de pace legatis. C. 26.

8. Cum Tusculani Volscis adversus Ro-
manos auxilia misissent, Camillus eos bello
persequi jussas est. At illi pace constanti-
am Romanam arcuerunt, quam armis non
poterant. Neque enim defensionem parave-
runt, sed patentibus portis urbis togati ob-
viam Romanis tanquam sociis & amicis pro-
cessere. Tum Senatu eorum vocato, Camillus
ita verba fecit.

S O L I adhuc Tusculani vera arma, veraque
vires, quibus ab ita Romanorum vestra tutar-
remini, invenistis. Ite Roman ad Senatum; æf-
timabunt Patres, utrum plus ante poenæ, an
nunc venia meriti sitis. Non præcipiam gratiam
publici beneficii. Deprecandi potestate à me
habueritis: precibus eventum vestris Senatus,
quem videbitur, dabit.

ORATIO

Legatorum Tusculanorum in Senatu. Ib.

9. *Tusculani oratores, sicuti suaserat Camillus, Romam ad petendam pacem missi, causam suam ita egerunt.*

QUIBUS bellum indixistis, intulistiisque, P. C. sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiae vestrae, ita armati paratique ob viam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostrae habitus fuit, eritque semper, nisi si quando à vobis, proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quod oculis magis, quam auribus crediderunt: & ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem quam nos præstitimus, eam à vobis petimus: bellum edo, sicubi est, avertatis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patiendo experientum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est: Dii immortales faciant, tam felix, quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus morti bellum indixistis; et si revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiam si vera sint vel fateri nobis ea, quum tam evidenter poenituerit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat.

VERBA

Sextii & Licinii, cum eos decimum Tribunos plebs reficere vellet. C. 39.

10. C. Licinius Stolo, & L. Sextius tres promulgaverunt leges: unam de ære alieno, ut deducto eo de capite, quod usus per numeratum esset, id quod superesset, triennio aquis pensionibus solveretur: alteram de modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri possideret: tertiam, ut Consulm alterum ex plebe creari necesse esset. Adversus eas leges summâ vi Patres pugnabant. Hæc contentio in nonum jam annum periracata erat, Patribus intercessores è Collegio Tribunorum parantibus, juventutem ad bella avocantiibus, Dictatorem dicentibus: plebe Tribunos semper eosdem reficiente. Ex promulgatis tamen alia aliis gratiiora erant plebi. De fœnore enim & de agro jubebat: de plebeio consulari, antiquatura videbatur. Quo cognito Licinius & Sextius, comitiis Tribunitiis, cum eos decimum reficere plebs vellet, negant sibi opus esse continuatione honoris, nisi leges suæ conjunctim accipiiantur.

NONUM se annum jam velut in acie adversus optimates maximo privatim periculo, nullo publicè emolumento stare. Consenuisse

jam secum , & rogationes promulgatas , & vim omnem tribunitiæ potestatis. Primò intercessione collegarum in leges suas pugnatum esse : deinde ablegatione juventutis ad Veliternum bellum : postremò dictatorum fulmen in se intentatum. Jam nec collegas , nec bellum , nec Dictatorem obstat ; quippe qui etiam omnia plebeio Consuli , magistro equitum ex plebe dicendo dederit. Scipiam plebem , & commoda morari sua. Liberam urbem ac forum à creditoribus , liberos agros ab injustis possessoribus exemplò , si velit , habere posse. Quæ munera quando tandem satis grato animo æstimatueros , si inter accipiendas de suis commodis rogationes , spem honoris latoribus earum incident ? Non esse modestiæ populi Romani id postulare , ut ipse fœnore levetur , & in agrum iniuriâ possellum à potentibus inducatur ; per quos ea consecutus sit , senes tribunicios , non sine honore tantum , sed etiam sine spe honoris relinquat. Proinde , ipsi primùm statuerent apud animos quid vellent : deinde comitiis tribuniciis declararent voluntatem. Si conjunctim ferri ab se promulgatas rogationes vellent , esse quod eosdem reficerent Tribunos plebis : perlatus enī quæ promulgaverint. Sin quod cuique privatim opus sit , id modò accipi velint ; opus esse nihil invidiosâ continuatione honoris : nec se tribunatum , nec illos ea quæ promulgata sint , habituros.

II. ORATIO

Appii Claudii contra Tribunos plebis legumlatores, & leges ipsas. C. 40. & seq.

NEQUE novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites, si, quod unum familiæ nostræ semper objectum est ab seditionis Tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, Patrum maiestate fuisse: semper plebis commodis adversatos esse. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo: nos, ex quo alciti sumus simul in civitatem & Patres, enixè operam dedisse, ut per nos aucta potius quam imminuta maiestas earum gentium, inter quas nos esse voluistis, dici vere posset. Illud alterum pro me majoribus que meis contendere ausim, Quirites, (nisi quæ pro universâ Republ. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet) nihil nos neque privatos, neque in magistratis, quod incommodum plebi esset, scientes fecisse; nec ullum factum dictumve nostrum, contra utilitatem vestram (etsi quædam contra voluntatem fuerint) verè referri posse. An hoc, si Claudiæ familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modò me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate sciam, reticere possim? L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (si Diis placet) Tribunos, tantum licentia novem annis, quibus regnant, sumprosse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum Tri-

bunos. Quid est aliud dicere? quod pertinet alii
nos adeò fastidimus, ut sine mercede magna non
accipiamus. Sed quæ tandem ista merces est,
quâ vos semper Tribunos plebis habeamus? Ut
rogationes, inquit, nostras, seu placent, seu dis-
plicent; seu utiles, seu inutiles sunt, omnes
conjunctionem accipiatis. Obscero vos, Tarquinii
Tribuni plebis, putate me ex media concione
unum civem suclamare: Bonâ veniâ vestrâ li-
ceat ex his rogationibus legere, quas salubres
nobis censemus esse, antiquare alias. Non, in-
quit, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod
ad vos omnes pertinet, jubeas: & hoc portenti
non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque
hunc C. Licinium, Consules, quod indignaris,
quod abominaris, videas; Aut omnia accipe:
aut nihil fero. Ut si quis ei quem urgeat famem,
venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo
quod vitale sit, jubeat, aut mortiferum vitali
admisceat. Ergo si esset libera hæc civitas, non
tibi frequentes suclamassent: Abi hinc cum tri-
bunatibus ac rogationibus tuis? Quid si non tu-
letis, quod commodum est populo accipere, ne-
mo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si
quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius
diceret: Aut omnia accipite, aut nihil fero:
quis vestrum, Quirites, ferret? Nunquamne
vos res potius quam auctores spectabitis, sed om-
nia semper, quæ magistratus ille dicet, secundis
autibus; quæ ab nostrum quo dicentur, adversis
accipietis? At hercule, seymo minime civilis.
Quid rogatio qualis est, quam à vobis anti-
quata in dignantur; Sermoni, Quirites, si-
millima. Consules, inquit, rogo ne vobis, quos
velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique
alium ex plebe fieri Consulem jubet, nec duos

patricios creandi potestatem vobis permittit? Si
hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum
Porsena Janiculum insedit; quale Gallicum mo-
dū, quum præter Capitolium atque arcem om-
nia hæc hostium erant; & Consulatum cum hoc
M. Furio, aut quolibet alio ex Patribus L. ille
Sextius peteret: possetisne fetre Sextium haud
pro dubio Consulem esse, Camillum de repulsa
dimicare. Hoccine est in commune honores vo-
care, ut duos plebeios fieri Consules liceat, duos
patricios non liceat? & alterum ex plebe creari
necessere sit, utrumque ex Patribus præterire li-
ceat? Quænam ista societas, quænam consor-
tio est? Parum est, si, cujus pars tua nulla adhuc
fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo,
totum traxeris? Timeo, inquit, ne si duos lice-
bit creari patricios, neminem creeris plebeium.
Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestram
voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis
creandi quos non vultis, imponam? Quid se-
quitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat po-
pulo, si cum duobus patriciis unus petierit ple-
beius, & lege se, non suffragio, creatum dicat?
Quomodo extorqueant, non quomodo petant
honores, querunt (a) & ita maxima sunt adep-

(a) Locus perdiffici-
lis; cuius me sensum af-
sequi vix satis confido.
Clericus intelligit pro
minimis plebeiorum qui
consulatum sunt adeptu-
ri. Sed ipsa structus &
antitheseos ratio videtur
postulare, ut tò minimis
eodem modo accipiatur,
& in eodem esse genere

putetur, quo maxima
Verum quænam sunt il-
la minima? cum de
Consulatu solo agatur,
qui summus erat hono-
ris ac potestatis in Re-
publicâ gradus. Fortasse
quancum hoc videri
potest non immoritò du-
cius, hic sensus admitti
possit: ita maxima sunt

Gij

ruri, ut nihil ne pro minimis quidem debeant,
& occasionibus potius quam virtute petere ho-
nores malint. Est aliquis qui se inspici, aestima-
ri fastidiat? qui certos sibi uni honores inter di-
micantes competitores æquum censeat esse? qui
se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria
suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis fa-
ciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum
annos in perpetua potestate, tanquam Regum.
(4) in Capitolio numeratis? quis est hodie
in civitate tam humilis, cui non via ad Consula-
tum facilior per istius legis occasionem, quam
nobis ac liberis nostris, fiat? Si quidem nos, ne
quum volueritis quidem, creare interdum potes-
titis: istos, etiam si nolueritis, necesse sit. De
indignitate satis dictum est (etenim dignitas ad
homines pertinet.) Quid de religionibus atque
auspiciis, quæ propria Deorum immortalium
contentio atque injuria est, loquar? Auspiciis
hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac
pace, domi militiæque omnia geri, quis est qui
ignoret? Penes quos igitur sunt auspicia mores
majorum? Nempe penes Patres. Nam plebeius
quidem magistratus nullus auspicatio creatur.
Nobis adeò propria sunt auspicia, ut non so-
lum quos populus creat patricios magistratus,
non aliter quam auspicatio creeret; sed nos quoque

adepturi, ut nihil pro
iis debeant ne pro mi-
nimis quidem, i. e. ne
tanquam minimis qui
dem, ne ita quidem tan-
quam minima essent, ne
tantum quidem, quan-
tum pro minimis debe-
tur.

(4) Quorum anni sig-

natur in Capitoliis fasti.
Hunc sensum suggerit
simil & reprobat Gro-
novius, delendasque po-
tius censet has voces in
Capitolio, tanquam su-
pervacuas. Patendum est
sine iis sensum optimè
constare. Non autem ta-
mea sicut libris.

ipſi ſine ſuffragio populi auſpicatō Interregem prodamus, & (a) privatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud quām tollit ex civitate auſpicio, qui Plebeios Consules creando, à Patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim eſt, ſi pulli non paſcentur; ſi ex cavea tardius exierint; ſi occiuerit avis? Parva ſunt hæc: ſed parva iſta non contemnendo maiores noſtri maximam hanc rem fecerunt. Nunc noſ, tanquam jam nihil pace Deorum opus fit, omnes cærimonias polliuimus. Vulgo ergo Pontifices, Augures, ſacrificuli Reges creentur: cuilibet apicem dialeim, dummodò homo fit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas eſt: non leges auſpicatō ferantur, non magistratus creentur, nec centuriatis comitiis Patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. Tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, alterâ lege ſolidudines vastas in agris fieri pellendo finibus dominos: alterâ fidem abrogari, cum qua omnis humana ſocietas tollitur. Omnia rerum causā vobis antiquandas cenſeo iſtas rogaſiones. Quod facitis, Deos velim fortunare.

(a) Hic legendum pu-
to privati: quæ vox me-
lius opponetur & in ma-
gistratibus: ſic vii. 22. pri-
vatus, in magistratibus
& alibi nullies. Adver-
biūm privatum non can-
dem vim habet.

EX LIBRO VII.

VERBA

M. Pomponii, Tribuni Plebis, adversus
L. Manlium imperiosum. C. 4.

1. L. Manlius Dictator clavi figendi
causâ dictus, perinde ac Reipub. gerenda
gratiâ creatus esset, bellum Hernicum af-
fektans, delectu acerbo juvenitatem agitavit.
Ob hec ipsi postquam magistratu abiit, dies
dicitur à M. Pomponio, Tribuno plebis, qui
etiam criminis ei inter cetera dabant,

QUOD filium juvenem nullius proprii com-
pertum, extorrem urbe, domo, penati-
bus, foro, luce, congressu, æqualium prohibi-
tum, in opus servile, prope in carcerem atque
in ergastulum dederit: ubi summo loco natus
dictatorius juvenis quotidiana miseriâ disceret,
verè imperioso patre se natum esse. At quam ob-
noxiam? Quia infacundior sit, & linguâ im-
promptus. Quod naturæ damnum utrum nutrien-
dum (a) patri (si quicquam in eo humani es-

(a) Clementibus re-
mediis curandum. Sic
lib. IV. 52 Pestilentia
coorta... cogitationes ho-
minum à fore certaminibus
que publicis ad domum
curramque corporum du-

triendorum avertit. Hæc
Gronovius. Potuit etiam
testem adjungere Colu-
mellam, qui lib. XI.
de re rustica, c. 30. pro-
miscue usurpas entare
& nimirise.

set) an castigandum, ac vexatione insigne faciendum fuisse? Ne mutas quidem bestias minus alere, ac sovere, si quid ex progenie sua patum prosperu sit. At, herculè, L. Manlium, malum malo augere filii; & tarditatem ingenii insuper p̄gemere: & si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit, id extinguere vitâ agresti, & rusticō cultu inter pecudes habendo.

O R A T I O

Sextii Tullii ad Dictatorem, ut militibus pugnandi copiam faciat. C. 13.

2. C. Sulpicius, Dictator, adversus Gallos cum exercitu missus, bellum trahebat. Eum Sextus Tullius, primi pili Centurio, militum nomine rogat, ut pugna faciat postatem.

SCILICE T, Dictator, condemnatum se universus exercitus à te ignaviæ ratus, & propè ignominiae causâ destitutum sine armis, oravit me ut suam causam apud te agerem. Equidem sicubi loco cælum, si terga data hosti, signa fœdè amissa objici nobis possent, tamen hoc à te impetrari æquum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere, & abolere flagitiæ memoriam novâ gloria patereris. Etiam ad Alliam fusæ legiones eandem quam per pavorem amiserant patriam, profectæ postea ab Veis, virtute recuperavere. Nobis Deum benignitate, felicitate tua populique Romani, & res & gloria est integra. Quanquam de gloria vix dicere possum, si nos & hostes haud secus quam fœmi-

ORATIONE

nas abditos intra vallum omnibus contumeliis
eludunt : & tu Imperator noster , quod ægrius
patimur , exercitum tuum sine animis , sine ar-
mis , sine manibus judicas esse : & prius quam ex-
pertus nos essemus , de nobis ita desperasti , ut te
mancorum ac debilium ducem judicares esse.
Quid enim aliud esse causæ credemus , cur ve-
teranus dux , fortissimus bello , compressis ,
quod aiunt , manibus sedeads ? Ut cunque enim se
habeat res , te de nostra virtute dubitasse videri ,
quam nos de tua , verius est . Sin autem non tuum
illud , sed publicum est consilium , & consensus ,
aliquis Patrum , non Gallicum bellum , nos ab
urbe , à penatibus nostris ablegatos tenet ; quælo
ut quæ dicam , non à militibus Imperatori dicta
censeas , sed à plebe Patribus ; quæ , sicut vos
vestra habeatis consilia , sic se sua habituram
dicat . Quis tandem succenseat milites nos esse ,
non servos vestros ; ad bellum , non in exilium
missos ? si quis det signum ; in aciem educat ,
ut viris ac Romanis dignum sit , pugnaturos ; si
nihil armis opus sit , otium Romæ potius quam
in castris acturos . Hæc dicta sint Patribus . Te ,
Imperator , milites tui oramus , ut nobis pug-
nandi copiam facias . Tum vincere cupimus , tum
duce te vincere ; tibi lauream insignem deferre ;
tecum triumphantes urbem inire ; tuum sequen-
tes currum , Jovis optimi maximi templum gra-
tiantes ovantesque adire .

O R A T I O

Legatorum Campanorum in Senatu, quā
auxilium adversus Samnites petunt. C. 30.

3. Samnites societate atque amicitiā cum Romanis juncti, injusta arma Sidiciniis interferebant. Impares viribus Sidicini, Campanos socios adsciscunt. Campani luxu fluentes semel & iterum vincuntur, primum in Sidicino agro, deinde in Campania ipsa: atque intra Capuae mœnia compulsi, legatos Romam ad petendum adversus Samnites auxilium mittunt: qui in hunc modum locuti sunt.

PO P U L U S nos Campanus legatos ad vos, P. C. misit, amicitiam in perpetuum, auxilium praesens à vobis petitum. Quam si secundis rebus nostris petissimus, sicut cœpta celerius, ita insirmore vinculo contracta esset. Tunc enim, ut qui ex æquo nos venisse in amicitiam meminismus, amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus. Nunc misericordiā vestrā conciliati, auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque acceptum collamus oportet, ne ingrati, atque omni ope diuinā humanaque indigni videamur. Neque hercale, quod Samnites priores amici sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitrari, ne nos in amicitiam suscipiamur: sed ut vetustate & gradu honoris nos præstent. Neque enim fœdere Samnitum, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis iusta

22. ORATIONES

causa amicitiae, velle eum vobis amicum esse, qui vos appeteret. Campani, et si fortuna praesens magnifice loqui prohibet, non urbis amplitudiae, non agri urbertate ulli populo, præterquam vobis, cedentes, haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris, in amicitiam venimus vestram. Aequis Volscisque, æternis hostibus hujus urbis, quandocunque se moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro salute nostra priores feceritis, id nos pro imperio vestro & gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos vosque sunt, quod propediem futurum spondet & virtus & fortuna vestra, continens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum & miserum est quod fateri nos fortuna nostra cogit. Eò ventum est, P. C. ut aut amicorum, aut inimicorum Campani simus: si defenditis, vestri; si deseritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem vestris, an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, vestram misericordiam, vestrumque auxilium æquum est patere; istamen maximè, qui eam implorantibus aliis auxilium dum supra vires suas præstant, (a) omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis: quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti, & ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam, acceptam Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse causam, oppugnatum nos veniunt. An, si ultio iræ hæc, & non occasio cupiditatis ex-

(a) Supervacanea videtur, aut immutans vox: delenda, ut mihi da.

plendæ esset , parùm fuit , quod semel in Sidicio agro , iterum in Campania ipsa legiones nostras cæcidere ? Quæ est ista tam infesta ira , quam per duas acies susus sanguis explete non potuerit ? Adde huc populationem agrotum , prædas hominum atque pecudum actas , incendia villarum ac ruinas , omnia ferro ignique vastata . Hisce ne ira expleri non potuit ? Sed cupiditas explenda est . Ea ad oppugnandam Capuam rapuit . Aut delere urbem pulcherrimam , aut ipsi possidere volunt . Sed vos potius , Romani , beneficio vestro occupate eam , quam illos habere per maleficium sinatis . Non loquor apud recusantem justa bella populum : sed tamen si ostenderitis auxilia vestra , ne bello quidem arbitror vobis opus fore . Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit , supra non ascendit . Itaque umbra vestri auxilii , Romani , tegi possumus : quicquid deinde habuerimus , quicquid ipsi fuerimus vestrum id omnes existimaturi . Vobis arbitur ager Campanus , vobis Capua urbs frequenterbitur : conditorum , parentum , Deorum immortalium numero nobis eritis . Nulla colonia vestra erit , quæ nos obsequio erga vos fideque supererit . Annuite , P. C. nutum numenque vestrum invictum Campanis , & jubete sperare incolam Capuam futuram . Quæ frequentia omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos ? quam omnia votorum lacrymarumque plena reliquisse ? in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum , conjuges , liberosque nostros esse ? Stare omnem multitudinem ad portas , viam hinc ferentem prospectantes , certum habeo , quid illis nos , P. C. sollicitis ac pendentibus animis renunciare jubeatis . Alterum responsum salutem , victoriam ,

lucem ac libertatem : alterum , ominari horre
quæ ferat . Proinde ut aut de vestris futuris so-
ciis atque amicis , aut nusquam ullis futuris nos-
bis , consulite .

ORATIO

Romanorum , qua præcedentij Campano-
rum legatorum orationi respondent .

C. 31.

4. **A**UXILIO vos , Campani , dignos cen-
tum Senatus : sed ita vobiscum amici-
tiam insti tui par est , ne qua vetustior amicitia
ac societas violetur . Samnites nobiscum sedere
juncti sunt . Itaque arma , Deos prius quam ho-
mines violatuia , adversus Samnites vobis nega-
mus . Legatos , sicut fas jusque est , ad socios at-
que amicos precatum mittemus , ne qua vobis
vis fiat .

ORATIO

Legatorum Campanorum , quâ præcedentij
Romanorum orationi respondent .

C. Ibid.

5. **Q**UANDO QUIDEM nostra tueri adver-
sus vim atque injuriam justâ vi non vul-
tis , vestra certè defendetis . Itaque populum
Campanum urbemque Capuam , agros , delu-
bra Deum , divina humanaque omnia in ves-
tram , P. C. populique Romani ditionem dedi-
mus : quicquid deinde patiemur , dediti tui ves-
tri passuri .

ORATIO

O R A T I O

M. Valerii Corvini Cos. ad milites.

C. 32.

6. Romani per legatos à Samnitibus petunt, ut Campanis dedititiis jam suis parcant: adversus recusantes bellum decernunt. Consules, Cnælius in Samnum, Valerius in Campaniam cum exercitibus missi. Hic pugnam commissurus, suos hortatur.

NE novum bellum eos, novusque hostis terret: quidquid ab urbe longius proferent arma, magis magisque in imbelles gentes eos prodite. Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus, Samnitium æstimarent virtutem. Qualescumque inter se certaverint, necesse fuisse alteram partem vinci. Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus, mollitiaque suâ, quam vi hostium victos esse. Quid autem esse duo prospera in tot sæculis bella Samnitium, adversus tot decora populi Romani, qui triumphos penè plures quam annos ab urbe condita numeret? qui omnia circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Æquos, Volscos, Auruncos, domita armis habeat? qui Gallos tot præliis cæsos, postremò in mare ac naves fugâ compulerit? Quum gloria belli ac virtute suâ quemque fretos ire in aciem debere; tum etiam intueri, cuius ductu auspicioque ineunda pugnat: utrum qui audiendus duntaxat magnificus adhortator sit: verbis tantum ferox, operum mi-

H

litarium expers; an qui & ipse tela tractare , pro-
cedere ante signa , versari media in mole pugnæ
sciat? Facta mea , non dicta vos , milites , *inquit* ,
sequi volo : nec disciplinam modò , sed exem-
plum etiam à me petere. Non factionibus (*a*)
modò , nec per coitiones usitatas nobilibus , sed
hac dext̄â mihi tres Consulatus summamque lau-
dem peperij. Fuit , quum hoc dici poterat : Patri-
cius enim eras , & à liberatoribus patriæ ortus :
& eodem anno familia ista Consulatum , quo
urbs hæc Consulē habuit. Nunc jam nobis Pa-
tribus vobisque plebeiis promiscuus Consulatus
patet ; nec generis , ut *ante* , sed virtutis est
præmium . Proinde sumnum quodque spectate ,
milites , decus. Non , si mihi novum hoc (*b*)
Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedis-
tis , Publicolarum vetustum familie nostræ cog-
nomen memoria excessit. Semper ego plebem
Romanam militiæ domique , privatus , in ma-
gistratibus parvis magnisque , æquè Tribunus ac
Consul , eodem tenore per omnes deinceps Con-
sulatus , colo atque colui. Nunc quod instat ,
Diis bene juvantibus , novum atque integrum de
Samnitibus triumphum mecum petite.

(*a*) Hæc vocula vide-
tur remeūe hue ex præ-
cedenti versu irrepisse.
Si enim eam interprete-
ris solius , fatebitur Va-
lejus se factionibus ali-
qua saltē ex parte , tres

Consulatus acceptos re-
ferre : quod contra ejus
mentem est. Si nuper ,
quod placuit Sigonio ,
quid ad rem ?
(*b*) Liv. VII. 26.

O R A T I O

P. Decii ad milites à Samnitibus
circumfessos. C. 35.

*T. A. Cornelius, Consul, cum in salutem
circà à Samnitibus infessum exercitum de-
misisset, P. Decius, Tribunus militum, in
unum edium collem, imminentem hostium
castris, cum paucis evadit, arque ita Con-
suli spatium dedit ad subducendum agmen in
aquierem locum. Samnites, raniā occasione
amissā, ne Decium quidem opere valloque
circumdederant, sed corporibus tantum cin-
ixerunt collem. Decius igitur secundā vigiliā
noctis milites ad se silencio vocatos hortatur,
ut per strata somno hostium corpora evadant.*

Hoc silentium, milites, omisso militari
assensu, in me audiendo servandum est.
Ubi sententiam meam vobis peregero, tum qui-
bus eadem placebunt, in dexteram partem taci-
ti transibitis: quæ pars major erit, eo stabitur
consilio. Nunc quæ mente agitem, audite. Non
fugā delatos, nec inertia reliatos hic vos circum-
venit hostis. Virtute cepistis locum, virtute hinc
oportet evadatis. Veniendo hoc exercitum egre-
gium populi Romani servastis: erumpendo hinc
vosmet ipsos servate. Digni estis qui pauci pluri-
bus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueri-
tis. Cum eo hoste res est, qui hesterno die de-
lendi omnis exercitus fortunā per socordiam usus

Hij

non sit ; hunc tam opportunum collem imminen-
tem capiti suo non ante viderit , quām captum
à nobis ; nos tam paucos , tot ipsi millibus ho-
minum nec ascensu arcuerint , nec tenentes lo-
cum , quum die tantum superesset , vallo circum-
dederint . Quem videntem ac vigilantem sic elu-
seritis , sopitum oportet fallatis ; imò necesse est .
In eo enim loco res sunt nostræ , ut ego vobis
magis necessitatis vestræ index , quām consilij
auctor sim . Neque enim maneatis , an abeatis
hinc , deliberati potest , quum , præter arma &
animos armorum memores , nihil vobis fortuna
reliqui fecerit . Fame & siti moriendum sit , se-
plus quām viros ac Romanos decet , ferrum ti-
meamus . Ergo una est salus , erupere hinc ,
atque abire . Id aut interdiu , aut nocte facia-
mus oportet . Ecce autem aliud minus dubium .
Quippe si lux exspectetur , quæ spes est , non
vallo perpetuo fossaque nos septimum hostem ?
qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxe-
rit , ut videtis , collem . Atqui si nox opportu-
na est eruptioni , sicut est , hæc profecto noctis
aptissima hora est . Signo secundæ vigilæ conve-
nistis , quod tempus mortales somno altissimo
premit . Per corpora sopita vadetis ; vel silentio
incautos fallentes , vel sentientibus clamore
subito pavorem injecturi . Me modò sequimini ,
quem sequuti estis : ego eandem , quæ duxit huc ,
sequar fortunam . Quibus hæc salutaria videntur
agitatum , in dextram partem pedibus transite .

O R A T I O

M. Valerii Corvini Dictatoris ad seditionem
conjurorum militum agmen. C. 40.

9. Romani milites qui Capuae hyberna-
egeant, deliciis luxuriosae urbis delimiti,
consilia inibant occupanda per scelus Capuae.
Quod cum sensisset C. Marcius, Consul, ar-
te agendum ratus, quando jam valida con-
juratio esset, seditionis autores primo, mox
totas etiam cohortes Romanam allegat. Qui
cum in urbe ab altero Consule retinerentur,
tum suspicari ceteri consilia sua emanasse.
Igitur una cohors in saliu quodam consedit,
ad excipiendos quoscunque Romanam Consul
mitteret. Inque nihil adjusti exercitus for-
mam, prater ducem, deerat. T. Quintium
quemdam patriciae gentis virum rure agentem
in castra invitum pertrahunt, Imperatorem-
que appellant. Hoc duce ad urbem euntes, ob-
vium habent M. Valerium Corvum, Dictato-
rem adversus se dictum, cum exercitu ve-
nientem. Is ante signa progressus, eos horta-
tur ut impio adversus pariam bello absif-
tant.

D E o s immortales, milites, vestros, pu-
blicos, meosque, ab Urbe proficiscens ita
adoravi, veniamque supplex poposci, ut mihi

O R A T I O N E S

de vobis concordiae partæ gloriā , non victo-
riam darent . Satis fuit eritque unde belli decus
pariatur : hinc pax petenda est . Quod Deos im-
mortales inter nuncupanda vota expoposci , ejus
me compotem voti vos facere potestis : si me
minisse vultis , non vos in Samnīo , nec in Volscis ,
sed in Romano solo castra habere ; si illos
colles , quos cernitis , patriæ vestræ esse ; si me
Consulem vestrum , cujus ductu auspicioque prio-
re anno bis legiones Samnitium fudistis , bis cas-
tra vi cepistis . Ego sum M. Valerius Corvus ,
milites , cujus vos nobilitatem beneficiis erga
vos , non injuriis , sensistis : nullius superbæ in
vos legis , nullius crudelis senatus consulti auctor :
in omnibus meis imperiis in me severior , quam
in vos . Ac si cui genus , si cui sua virtus , si cui
etiam majestas , si cui honores subdere spiritus
potuerunt , iis eram natus , id specimen mei de-
deram , tā ætate Consulatum adeptus eram , ut
potuerim , tres & viginti annos natus Consul ,
Patribus quoque ferox esse , non solum plebis .
Quod meum factum dictumve Consulis gravius ,
quam Tribuni audistis ? Eodem tenore duos inse-
quentes Consulatus gessi , eodem hæc imperiosa
Dicitura geretur , ut neque in hos meos & patriæ
meæ milites mitior , quam in vos (horro di-
cere) hostes . Ergo vos prius in me strinxeritis
ferrum , quam in vos ego ; istinc signa canent ;
istinc clamor prius incipiet atque impetus , si di-
micandum est . Inducite in animum , quod non
induxerunt patres avique vestri : non illi , qui
in Sacrum montem secesserunt ; nos hi , qui
postea Aventinum insederunt . Expectate dum
vobis singulis , ut olim Coriolano , matres , con-
jugesque crinibus passis obviæ ab urbe veniant .
Tum Volscorum legiones , quia Romanum ha-

bebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non destiteritis impiō bello? T. Quinti quocunque istic loco, seu volens, seu invitus, constitueristi, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipio: fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis, & colloquii hujus salutis interpres fueris. Postulate æqua, & fert. Quanquam vel inquis standum est potius, quam impias inter nos conseramus manus.

O. R. A. T. I. O.

T. Quinti, ducis seditionis, quam eos ad concordiam hortatur. Ibid.

ME quoque, milites, si quis usus mei est, minorem pacis, quam belli habetis ducem. Non enim illa modo Volscus aut Samnis, sed Romanus verba fecit; vester Consul, vester Imperator, milites: cuius auspicia pro vobis experti, nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, & alios duces Senatus habuit: qui maximè vobis suis militibus parceret, cui plurimum vos Imperatori vestro crederitis, eum elegat. Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt. Quid nos velle oportet? Quin, omissis irâ & spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognitæ permittimus fidei?

EXLIBRO VIII.

ORATIO

Anni Setini, Praetoris Latinorum,
ad suos. C. 4.

I. Samnites cladibus fessi, pacem a Romanis petiverant impreaverantque: simul belli jus adversus Sidicinos. Hi ad Latinos confugiunt, adjunctisque etiam Campanis fines Samnitium populantur. Quas injurias cum apud Senatum Romanum Samnites per legatos conquererentur, anceps responsum datum est, quia fateri pigebat, Latinos in potestate populi Romani non esse. At Latini bellum jam adversus Romanos moluntur. Quod cum rescivisset Senatus, decem principes Romanam evocari placuit. Praetores Latinorum, concilio prius habito, quam proficerentur, docent, quae actum iri secum credant: quidnam ad ea responderi placeat, referunt. Cum aliud alii censerent, tum Annius Praetor.

QUANQUAM ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam retum nostrorum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quam quid loquendum sit. Facile erit, explicatis consiliis, accommodare rebus verba. Nam si etiam nunc sub umbra sede-

ris æqui servitutem pati possumus; quid abest, quin proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posturos arma? Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos; si fœdus est; si societas æquatio juris est; si consanguineos nos Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc gloriarri licet; si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicit vites suas, quem secessere ab se Consules bellis propriis ponendis sumuntusque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis Consul datur? ubi pars vi-
tium, ibi & imperii pars est? Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum: quippe con-
dentibus Romanis caput Latio esse. Sed ut am-
plum videri posset, diuturna patientia fecimus.
At qui si quando unquam consociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus optastis; en hoc
tempus adest, & virtute vestra, & Deum benignitate vobis datum. Tentatis patientiam negan-
do militem: quis dubitat exarisse eos, quum
plus ducentorum annorum morem solveremus?
pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum nostro-
nomine cum Peltignis gessimus: qui ne nostro-
rum quidem finium vobis per nos tuendorum jus-
antea dabant, nihil intercesserunt. Sidicinos in-
fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse,
exercitus nos parare adversu, Samnites fœderatos
suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde
hæc illis tanta modestia, nisi à conscientia vi-
tium & nostrarum & suarum? Idoneos autores
habeo, querentibus de nobis Samnitibus ita ref-
ponsuni ab Senatu Romano esse, ut facile appa-
reret, ne ipsos quidem jam postulare, ut Latini-
num sub Romano imperio sit. Ulurpate modè.

postulando eo , quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet , en ego ipse , audiente , non populo Romano modò Senatuque , sed Jove ipso qui Capitolium incolit , profiteor me dicturum ; ut si nos in fœdere ac societate esse velint , Consulem alterum ab nobis , Senatusque partem accipient.

O R A T I O .

Annii ejusdem ad Senatum Romanum , ut alter Consul ex Latinis fieret. C. 5.

2. *Senatu legatis Latinorum dato , cum T. Manlius Consul ageret cum eis ex autoritate Parrum , ne Samnitibus federatis bellum , inferrent ; tum Annus :*

TE M P U S erat , Tite Manli , vosque , P. C. tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere , quum florentissimum , Deum benignitate , nunc Latium armis virisque , Samnitibus bello victis , Sidicinis Campanisque sociis , nunc etiam Volscis adjunctis , videretis ; colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis , non inducitis in animum ; nos , quamquam armis possumus asserere Latium in libertatem , consanguinitati tamen hoc dabimus , ut conditiones pacis feramus æquas utrisque ; quoniam vites quoque æquari Diis immortalibus placuit , Consulem alterum Româ , alterum ex Latio creari oportet : Senatus partem æquam ex utraque gente esse : unum populum , unam Rempublicam fieri : & ut imperii eadem-

sedes sit, idemque omnibus nomen, quoniam ab alterutra parte concedi necesse est, quod utriusque benè veritat, sit hæc sanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

O R A T I O

T. Manlii, Consulis, ad Legatos
Latinorum. Ibid.

*3. Postquam Latinus loquendi finem fecit,
Manlius, Consul, iram tenere non posuit: con-
versusque ad simulacrum Jovis, in hæc
verba erupit.*

A U D I, Jupiter, hæc scelera! audite jus
fasque! Peregrinos Consules, & peregrinum
Senatum, in tuo, Jupiter, augurato templo,
captus, atque ipse oppressus, visurus es? Hæc-
eine foedera Tullus, Romanus Rex, cum Albanis
patribus vestris, Latini; hæc L. Tarquinius vo-
biscum postea fecit? Non venit in meniem pugna
apud Regillum lacum? Adeò & cladium vestra-
rum veterum, & beneficiorum nostrorum erga
vos obliti estis?

ORATIO

T. Manlii, Consulis, ad T. Manlium
filium, prius quam in eum
animadverteret. C. 7.

4. *Bello adversus Latinos sumpto, edictum est à Consulibus ne quis extra ordinem in hostem pugnaret. T. Manlius tamen, Consulis filius, provocatus à Geminio quodam, congregatur. Victor certamine, ovans ad patrem pergit, spolia capta ex hoste caso portans. At Consul, advocata concione, filium pater his verbis objurgatum securi percussit.*

QUANDOQUIDEM TU, Tite Manli, neque imperium consolare, neque majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti; & quantum in te fuit, disciplinam militarem, quam stetit ad hanc diem Romana res, solvisti; meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut Reipubli mihi, aut mei meorumque obliviscendum sit: nos potius nostro delicto plectemur, quam Res publica tanto suo damno nostro peccata luat. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita caritas liberum, tum specimen istud virtutis, deceptum vanâ imagine decoris in te moveret. Sed quum aut morte tuâ sancienda fuit Consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, si quid in te sanguinis nostri est, recusare censem, quin disciplinam militarem culpâ tuâ

tuâ prolapsam , pœnâ restituas. I. Lictor , deliga ad palum.

O R A T I O

Furii Camilli , Consulis , ad Patres
de Latinis. C. 13.

5. Perdomito Latio , L. Furius Camillus ,
Consul , ad Senatum refert , quid de Latini-
nis statuendum sit.

PATRES conscripti , quod bello armisque
in Latio agendum fuit , id jam Deum be-
nignitate , ac virtute militum ad finem venit.
Cæsi ad Pedum Asturamque sunt exercitus hos-
tium : oppida Latina omnia , & Antium ex Vols-
cis , aut vi capta , aut recepta in ditionem ,
præsidiis tenentur vestris. Reliqua consultatio est ,
quoniam rebellando sæpius nos sollicitant , quo-
nam modo perpetuâ pace quietos obtineamus.
Vii immortales ita vos potentes hujus consilii
fecerunt , ut , sit Latium deinde , an non sit ,
in vestra manu posuerint. Itaque pacem vobis ,
quod ad Latinos attinet , parare in perpetuum ,
vel sæviendo , vel ignolcendo , potestis. Vultis
crudeliter consulere in deditos , victosque ? Licer-
delere omne Latium , vastas inde solitudines fa-
cere , unde sociali egregio exercitu per multa
bella magnaque sæpe usi estis. Vultis , exemplo
Majorum , augere rem Romanam , victos in civi-
tatem accipiendo ? Materia crescendi per sum-
mam gloriam suppeditat. Certè id firmissimum
longè imperium est , quo obedientes gaudent.
Sed maturato opus est , quicquid statuere placet.

Tot populos inter spem metumque suspensoris
animi habetis: & vestram itaque de eis curam
quamprimum absolvi, & illorum animos, dum
expectatione stupent, seu poenam, seu beneficio
praecupari oportet. Nostrum enim fuit efficere,
ut omnium rerum vobis ad consulendum potes-
tas esset: vestrum est deceruere quod optimum
vobis Reique publicæ sit.

V E R B A

Q Fabii, Magistri Equitum, ad milites;
ut se adversus Dictatorem
tutarentur. C. 31.

6. Papirius, Dictator, in Samnium incer-
sis auspiciis profectus, cum Romam ad re-
petenda auspicia redire necesse haberet, Fa-
bio, Magistro equitum, denunciavit, ne ab-
sente se cum hostie consigeret. Fabius tamen
Samnitess adortus fundit fugatque. Quo audi-
to, Dictator plenus minarum iræque profici-
gitur in castra. Precurrerant ab urbe qui nun-
ciarent Dictatorem avidum poenæ venire.
Fabius igitur, concione advocata, milites ob-
testatur.

UT quâ virtute Rempublicam ab infestissi-
mis hostibus defendissent, eadem se cuius
ductu auspicioque vicissent, ab impotenti crudeli-
tate Dictatoris tutarentur. Venire amentem in-
vidiâ, iuratum virtuti alienæ felicitatique: fure-
re, quod se absente res publica egregiè gestâ cœ-

EX LIVIO SELECT. LIB. VIII.

set : malle , si mutare fortunam posset , apud Samnites , quam Romanos victoriam esse. Imperium dictitate spretum , tanquam non eadem mente pugnari vetuerit , quam pugnatum doleat. Et tunc invidia impedit virtutem alienam voluisse , cupidissimisque arma ablaturum fuisse militibus , ne se absente moveri possent : & tunc id farere , id ægrè pati , quod sine L. Papirio , non ineratis , non manei milites fuerint : quod se Q Fabius magistrum equitum duxerit , ac non accensum Dictatoris. Quid illum facturum fuisse , si , quod belli casus ferunt , Marsque communis , adversa pugna evenisset : qui sibi devictis hostibus , Republica bene gesta , iragat non ab illo unico duce melius geri potuerit , supplicium magistro equitum minetur ? Neque illum magistro equitum infestorem , quam Tribunis militum , quam centurionibus , quam militibus esse : si possit , in omnes sævitium fuisse : quia id nequeat , in unum sævire. Etiam invidiam tamquam ignem summa petere ; in caput consilii , in ducem incurrere. Si se simul cum gloria rei gestæ extinxisset , tunc victorem velut in capto exercitu dominantem , quidquid licuerit in magistro equitum , in militibus ausurum. Proinde adessent in sua causa omnium libertati. Si consensum exercitus eundem , qui in prælio fuerit , in tuenda Victoria videat , & salutem unius omnibus curæ esse , inclinaturum ad clementiorem sententiam animum. Postremò se vitam , fortunasque suas illorum fidei virtutique permettere .

ORATIO

M. Fabii Ambusti pro filio, Magistro
equitum, cùm ad populum pro-
vocaret. C. 33.

7. *Dictator cùm in Castra venisset, prendi
Fabium jubet, virgasque ac secures expedi-
ri. Fabium favor militum tutabatur. Itaque
cùm res ad noctem certaminibus protracta
esset, Magister equitum clam in urbem
profugit. Insequitur Dictator. Iteratur con-
tentio in Senatu: cùmque primoribus Patrum
deprecantibus, atque universo Senatu, pers-
taret nihilominus in incepto immitis animus,
M. Fabius Magistri equitum pater ad po-
pulum provocat.*

QUANDO QUIDEM apud te nec auctoritas
Senatus, nec ætas mea, cui orbitatem
paras, nec virtus nobilitasque Magistri equitum à
te ipso nominati valet, nec preces, quæ sèpe
hostem mitigavere, quæ Deorum iras placant;
Tribunos plebis appello, & provoco ad populum,
cumque tibi fugienti exercitus cui, fugienti Sena-
tus judicium, judicem fero; qui certè unus plus
quam dictatura tua potest polleatque. Videro cellu-
rusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus
Hostilius cessit.

VERBA

M. Fabii pro filio in concione. Ib.

8. Ex curia in concionem itur. Ibi M.
Fabius increpat superbiam crudelitatemque
Papirii :

SE quoque Dictatorem Romæ fuisse , nec à se
quemquam , ne plebis quidem hominem ,
non centurionem ; non militem violatum ; Papi-
rium tanquam ex hostium ducibus , sic ex Ro-
mano imperatore victoriam & triumphum pere-
re . Quantum interesset inter moderationem an-
tiquorum , & novam superbiam crudelitatemque
Dictatorem Quintum Cincinnatum , in L. Mi-
nuclum , Consulem , ex obsidione à se creptum ,
non ultra sœvisse , quam ut legatum eum ad
exercitum pro Consule relinqueret . M. Furium
Camillum , in L. Furio , qui contemptâ suâ se-
nectute & auctoritate , fœdissimo cum eventu
pugnasset ; non solum in præsentia moderatum
ire esse , ne quid de collega secus populo , aut
Senatu scriberet , sed quum revertisset , potissi-
mum ex Tribunis consularibus habuisse ; quem
ex collegis , optione ab Senatu datâ , socium
sibi imperii delegerit . Nam populi quidem ,
penes quem potestas omnium rerum esset , ne
iram quidem unquam atrociorem fuisse in eos ,
qui temeritate atque inscitiâ exercitus amisissent
quæ ut pecuniâ eos multatceret . Capite anquisi-
tum ob rem bello malè gestam , de imperatore
nullo ad eam diem esse . Nunc ducibus populi
Romani , quæ ne victis quidem bello fas fuerit ,

virgas & secures victoribus , & justissimos meriti triumphos intentari . Quid enim tandem passurum fuisse filium suum , si exercitum amississet , si fatus , fugatus , castris exutus fuisse ? Quod ultra iram violentiamque ejus excessuram fuisse , quam ut verberaret necareique ? Quam convenientis esse , propter Q Fabium civitatem in latitia , victoria , supplicationibus , ac gratulationibus esse : cum , propter quem Deum delubra pateant , atque sacrificiis fument , honore , donis cumulentur , nudatum virginis lacerari in conspectu populi Romani ; intuentem Capitolium atque arcem , Deosque ab se duobus præliis haud frustra advocatos ? Quo id animo exercitum , qui ejus ductu auspiciisque vicisset , laturum ? Quem luctum in castris Romanis , quam latitudinem inter hostes fore ?

V E R B A

Papirii adversus Magistrum equitum. C. 34.

Stabat cum eo (Fabio) Senatus majestas , favor populi , tribunicium auxilium , memoria absentiis exercitus . Ex parte altera , imperium invictum populi Romani , & disciplina rei militaris , & Dictatoris editium pro numine semper observatum . & Manliana imperia , & posthabita filii caritas publicæ utilitati , jaetabantur . Hoc etiam L Brutum , conditorem Romanæ libertatis , antea in duabus libertatis fecisse . Nunc patres comes , & senes faciles , de alieno (a) imperio spreto , tanquam

(a) Legit Tan. Farius & forma litterarum : ber dictorio . Felicissima unde facile nasci potuit conjectura . Apprimè enim congruit & nume-

libraiii erroris .

rei parvæ; disciplinæ militaris eversæ juventuti
gratiam facere. Se tamen perstatum in incœp-
to: nec ei, qui adversus dictum suum turba-
tis religionibus, ac dubiis auspiciis pugna-
set, quicquam ex justa pœna remissum. Majes-
tas imperii perpetua ne esset, non esse in suâ po-
testate. L. Papirium nihil de ejus jure diminu-
turum. Optate, ne potestas tribunica, invio-
lata, ipsa violet intercessione suâ Romanum im-
perium, neu populus Romanus in se potissimum
Dictatorem & jus Dictaturæ extinguat. Quod si
fecisset, non L. Papirium, sed Tribunos, sed
pravum populi judicium nequicquam posteros
accusaturos: quum pollutâ semel militari discipli-
nâ, non miles centurionis, non centurio Tri-
buni, non Tribunus legati, non legatus Consul-
lis, non magister equitum Dictatoris pareat
imperio: nemo hominum, nemo Deorum vere-
cundiam habeat: non edicta Imperatorum, non
auspicia obseruentur: sine commeatu vagi mili-
tes in pacato, in hostico errent: immemores sa-
cramenti, licentiâ solâ se, ubi velint, exaucto-
rent: infrequentia delerantur signa: neque con-
veniatur ad edictum, nec discernatur interdiu
nocte, æ quo iniquo loco, jussu injussu Impera-
toris pugnant: & non signa, non ordines servent:
latrocinii modò cæca, & fortuita, pro solemni
& sacra militia sit. Horum criminum vos reos
in omnia sæcula offerte Tribuni plebis. Vestra ob-
noxia capita pro licentia Q. Fabio objicite.

ORATIO

Papirii, Dictatoris, ad populum cum
Q. Fabium missum ficeret. C. 35.

10. Stupebant omnes atroci Dictatoris oratione perculsi. Tum populus atque ipsi Tribuni plebis in preces & obtestationem versi, orare incipiunt, ut sibi poenam Fabii remitteret. Nam ipse adolescens, iam pater M. Fabius ad genua Dictatoris provoluti, iram ejus deprecabantur. Tandem igitur vietus Papirius, Magistro equitum delicti gratiam facit.

BENE habet, Quirites: vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas, quæ in dilocrimine fuerunt, an illa post hanc diem essent. Non noxae eximitur Q. Fabius, qui contra edictum Imperatoris pugnavit: sed noxae damnatus, donatur pop. Romano, donatur Tribunitiae protestati, precarium, non justum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quamquam quam paulo ante exultabas victoriâ. Vive, id facinus ausus, cuius tibi ne parens quidem, si eodem loco faisset, quo fuit L. Papirius, veniam dedisset. Mecum ut volles, revertenteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitimam imperia possis.

EX LIBRO IX.

ORATIO

C. Pontii, Samnitum Imperatoris, cum
Romani pacem petentibus denegaf-
fent. C. 1.

1. Annuas inducias à Romanis impetrata-
tas Samnites, autore Brutulo Papio, ruperant.
Deinde rursus victi prædam omnem Roma-
nam, captivosque, simul corpus Brunuli
exanimè (ipse enim voluntariâ morte igno-
miniæ se ac supplicio subtraxerat) cum ipsius
bonis Romanam mittunt, pacem suppliciter pe-
tentibus. Quam cum Romani denegassent, Co-
Pontius suos ad bellum ingentibus animis
resumendum his verbis hortatur.

NE nihil actum hac legatione censeatis,
expiatum est. quidquid ex fœdere rupto
irarum in nos cælestium fuit. Satis scio, quibus
cunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessita-
tem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ
fuerant; iis non fuisse cordi tam superbè ab Ro-
manis fœderis expiationem spretam. Quid enim
ultra fieri ad placandos Deos mitigandosque ho-
mines potuit, quam quod nos fecimus? Res
hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ

videbantur, remisimus : auctores belli, quia
vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedi-
mus : bona eorum, ne quid ex contagione noxae
remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid
ultra tibi, Romane, quid foederi, quid Diis
arbitris foederis debeo ? Quem tibi tuatum ira-
rum, quem meorum suppliciorum judicem se-
ram ? Neminem neque populum, neque priva-
tum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris
humani relinquitur inopi ; at ego ad Deos vin-
dices intolerandæ superbiæ confugiam, & preca-
bor, ut iras suas vertant in eos, quibus non
suæ redditæ res, non alienæ accumulatae satis
sint : quorum sævitiam non mors noxiorum, non
deditio exanimatorum corporum, non bona se-
quentia domini deditiōē exsatiens placari
nequeant, nisi hauriendum sanguinem, lanian-
daque viscera nostra præbuerimus. Justum est
bellum, Samnites, quibus necessarium : & pia
arma, quibus nulla nisi in armis relinquenda
spes. Proinde, quum rerum humanarum maxi-
mum momentum sit, quam propitiis rem, quam
adversis agent Diis ; pro certo habete, priora
bella adversus Deos, magis quam homines ges-
sus : hoc quod instat, ducibus ipsis Diis ges-
turos.

ORATIO

L. Lentuli ad Consules, ut conditiones
à Samnitibus victoribus latæ acci-
perentur. C. 4.

2. Inter duos saltus clausus erat Romani
nus exercitus ad Furculas Caudinas : mon-
tes circa à Samnitibus infessi, ita ut nulla
daretur ad evadendum via. Victi igitur ne-
cessitate Romani legatos ad hostem mittunt.
Pontius respondet se inermes cum singulis ves-
timentis sub jugum missurum. Quum hæc le-
gatio renunciaretur, diu silentium fuit. Tan-
dem L. Lentulus, qui tum princeps legato-
rum virtute & honoribus erat, ad subeun-
dam ignominiam pro servanda patria his
verbis hortatur.

PATREM meum, Consules, sæpe audivi me-
morantem, se in Capitolio unum non fuisse
auctorem Senati redimendæ auro à Gallis civi-
tatis, quando nec folsa valloque ab ignavissimo
ad opera ac muniendum hostem clausi essent
& erumpere si non sine periculo magno, ta-
men sine certa pernicie possent. Quid si ut illis
decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit
(quo sæpe modo obseSSI in obsidentes eruperunt.)
ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tan-

tummodò cum hoste copia esset; non mihi paterni animi indoles in consilio dando decesserat. Evidem mortem pro patria præclaram esse facta: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video: hic quidquid Romanorum legionum est: quæ nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte suâ servent? Tecta urbis, dicat aliquis, & mœnia, & eam turbam à qua urbs incolitur. Imò hercule produntur ea omnia deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? Imbellis videlicet atque inermis multitudo: tam hercule, quam à Gallorum impetu defendit. An à Veiiis exercitum, Camillumque dum cem implorabunt? Hic omnes spes opesque sunt: quas servando, patriam servamus: dedendo ad necem, patriam deserimus ac prodimus. At fœda atque ignominiosa deditio est. Sed ea caritas patræ est, ut tam ignominiam eam, quam morte nostrâ, si opus sit, servemus. Subeatitur ergo ista, quantacunque est, indignitas: & pareatur necessitati, quam ne Dii quidem superant. Ite, Consules, redimite armis civitatem, quam aucto majores vestri redemerunt.

VERBA

Juvenum Campanorum de Romanis post
Caudinam ignominiam. C. 6.

3. Romani cùm è Caudino saliu , sub
jugum à Samnitibus missi , evasissent . Ca-
puae perbenignè excipiuntur. Nec tamē
sociorum comitas non modo illis sermo-
nem elicere , sed ne ut oculos quidem attol-
lere auderent efficere potuit. Postero die ea-
dem modestia proficisciensibus fuit. Juvenes
igitur nobiles missi à Capua , ut abeuntes ad
finem Campanum prosequerentur , referunt :

TA CERE indolem illam Romanam , abla-
tosque cum armis animos. Non reddere
salutem , non salutantibus dare responsum , non
hincere quemquam p̄æ metu potuisse : tamquam
ferentibus adhuc cervicibus jugum , sub quo
emissi essent. Habere Samnites victoriam , non
p̄æclaram solum , sed etiam perpetuam. Cepissa
enim non Roman , sicut antè Gallos , sed , quod
multo bellicosius fuerit , Romanam virtutem &
ferociamque.

VERBA

Ofilius Calavii de iisdem Romanis. C. 7.

4. Ofilius Calavius , clarus genere , facti-
que , atque etiam aetate verendus , longè aliter
se habere rem dixit.

SI LENTIUM illud obstinatum fixosque in
terram oculos , & surdas ad omnia solari
aures , & pudorem intuendæ lucis , ingenitam

molementum itatum ex alto animo scientis indicia esse.
Aut se Romana ignorare ingenia, aut silentium
illud Samnitibus flebiles brevi clamores gemi-
tusque excitaturum: Caudinæque pacis aliquan-
to Samnitibus, quam Romanis tristiorum me-
moriā fore. Quippe suos quemque coram ani-
mos habiturum, ubicumque congressuri sint;
sicut Caudinos non ubique Samnitibus fore.

O R A T I O

*S. Postumii qui sub iugum Consul
missus erat, in Senatu, de pace
ad Caudium facta. C. 8.*

*S. Spoponderant ad Caudium Consules,
legati, Questores, Tribuni militum, pacem
populo Romano cum Samnitibus fore. Novi
igitur Consules post reditum statim legionum
creati, cum de pace Caudina ad Senatum retu-
lissent, *S. Postumius*, superioris anni Consul,
primus rogatus sententiam, probat hac spon-
sione populum non teneri: suadet ut sponsores
omnes, atque ipse in primis, Samnitibus
dedantur.*

HAU-D sum ignarus, Consules, ignomi-
niæ, non honoris causâ me primum exci-
ta-um; jussumque dicere, non tanquam Sena-
torem, sed tanquam reum quæ infeliciis belli,
quæ ignominioæ pacis. Ego tamen, quando ne-
que de noxa nostra, neque de poena retulisti;
omissâ defensione, quæ non difficillima esset

apud haud ignaros fortunatum humanarum , ne-
cessitatumque ; sententiam de eo , de quo retulis-
tis , paucis peragam : quæ sententia testis erit ,
mihi-ne , an legionibus vestris pepescerim , quum
me seu turpi , seu necessariâ sponsione obstrinxerit .
Quâ tamen , quando injussu populi facta est ,
non tenetur populus Romanus : nec quidquam
ex ea , præterquā corpora nostra debentur Sam-
nitibus . Dedamur per Feciales , nudi vinctique :
exolvamus religionem populum , si quâ obligavia-
mus ; ne quid divini humani-ve obstat , quomodo
nus justum piumque de integro ineat bellum .
Interea Consules exercitum scribere , armare ,
educere placet : nec prius ingredi hostium fines ,
quā omnia justa in dditionem nostram perfec-
ta erunt . Vos , Dii immortales , precor quæso-
que , si vobis non fuit cordi Sp. Postumium , T.
Veturium , Consules , cum Samnitibus prospere
bellum gerere ; at vos satis habeatis , vidisse nos
sub jugum missos , vidisse sponsione infami obli-
gatos , videre nudos vinctosque hostibus deditos ,
omnem iram hostium nostris capitibus excipien-
tes : Novos Consules legionesque Romanas ita
cum Samnite gerere bellum velitis , ut omnia
ante nos Consules bella gesta sunt .

ORATIO

Ejusdem Sp. Postumii contra Tribunos plebis
qui ditionem impediabant. C. 9.

6. Cum omnes in sententiam Postumii pe-
dibus irent, tentata paulisper intercessio est
ab L. Livio, & Q. Malio, qui cum ad
Caudium spopondissent, Tribunatum plebis
postea ceperant: negantibus aut illâ ditione
exolvi religione populum Romanum, aut se-
cum sacrosancti essent, dedi violari ve posse.
Fum Postumius.

INTERREA dedit profanos nos, quos salva
religione potestis. Deditis deinde & istos sa-
crosanctos, quem primum magistratu abierint;
sed, si me audiatis, prius quam dedantur, hic
in comitio virginis cæsos, hanc jam ut intercalatæ
penæ usuram habeant. Nam quod ditione nos-
trâ negant exolvi religione populum, id istos
magis ne dedantur, quam quia ita se res ha-
beat, dicere, quis adeò juris Fecialium expers
est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, P.
C. tam sponsiones, quam sœdera sancta esse apud
eos homines, apud quos juxta divinas religiones
fides humana colitur: sed injussu populi nego
quidquam sanciri posse, quod populum teneat.
An, si eadem superbiâ, quam sponzionem istam
exprimerunt nobis Samnites, coegerint nos ver-
ba legitima dendentium urbes nuncupare, deditum
populum Romanum vos, Tribuni, diceretis; &
hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas
Samnitium esse? Omitto ditionem, quoniam
de sponziona agitur. Quid tandem, si spopon-

dissimus urbem hanc relictum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si Senatum, si leges non habiturum? si sub Regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Si quid est in quod obligari populus possit, in omnia potest. Et ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert, Consul, an Dictator, an Prætor spoponderit. Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit satis Consules spondere, sed legatos, Quæstores, Tribunos militum spondere coegerunt. Nec à me nunc quisquam quæsiverit, quid ita spoenderim: quum id nec Consulis jus esset, nec illis spondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad Caudium P. C. humanis consiliis gestum est. Vli immortales & vestris & hostium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello satis cavimus; & illi male partam victoriam male perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt; dum quacunque conditione arma viris in armis natis auferre festinant. An, si lana mens fuisset, difficile illis fuit, dum senes ab domo ad consultandum accersunt, mittere Romam legatos; cum Senatu, cum populo de pace, foedere agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuisset, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem afferrent. Ea demum sponsio esset, quam populi iussu spoondissemus. Sed neque vos tulissetis, nec nos spoondissemus: nec fas fuit alium rerum exitum esse, quam ut & illi velut somnio lætiore, quam quod mentes eorum capere possent, nequicquam eluderentur; & nostrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna expediret: vanam victoriam vanior illis.

Iam faceret pax, sponsio interponeretur, quæ neminem præter sponsorem obligaret. Quid enim vobiscum, P. C. quid cum populo Romano acrum est? quis vos appellare potest? quis le à vobis dicere deceptum? Hostis? an civis? Hosti nihil spopondistis: civem neminem spondere pro vobis iustistis. Nihil ergo vobis nec nobiscum est, quibus nihil mandastis: nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis. Samnitibus sponsores nos sumus, rei satis locupletes in id quod nostrum est, in id quod præstare possumus, corpora nostra & animos. In hæc sœviant, in hæc ferrum, in hæc fias acuant. Quod ad Tribunos pleb. attinet, conculite utrum præsens deditio eorum fieri possit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, vosque exeteri, vilia hæc capita luendæ sponsionis feramus, & nostro supplicio liberemus Romana arma.

O R A T I O

C. Pontii, Samnitium Imperatoris, quâ
Faciali dedenti sponsores pacis res-
pondet. C. II.

7. Tribuni fuerunt in potestate Senatus. Spon-
sores igitur omnes deduntur Samnitibus per Fe-
cialem. Huic, dum mandata apud Samnitium
Imperatorem peragit, Sp. Postumius genu fe-
mum, quanta maximè poterat vi, perculit; &
clarâ voce ait Samnitem se civem esse, illum
legatum Feialem à se contra ius gentium vio-
latum: eo iustius Romanos bellum gesturos.
At Pontius ditionem se accipere negat.

N E C ego istam ditionem accipiam, nec
Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp.

Postumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori cum qua potes fide restituis? Populum Romanum appello, quem si sponsionis ad Furculas Caudinas factae primitet, restituat legiones intra saltum quo septæ fuerunt. Nemo quemquam decepitur, omnia pro infecto sint: recipiant arma quæ per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. Quidquid pridie habuerunt, quam in colloquium est ventum, habeant. Tum bellum & hostia consilia placeant: tum sponsio & pax repudientur. Fâ vero fortunâ, iis locis, quæ ante patus mentionem habuimus, geramus bellum: nec populus Romanus Consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquam ne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenæ dedistis; furto eos subduxistis. Auro civitatem à Gallis redemistis; inter accipiendum aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum perpigiſtis, ut legiones vobis captas restituerimus; eam pacem irritam facitis: & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat: (a) legiones captas

(a) Hic locus, si eum diligenter inspiceris, non parum videbitur habere difficultatis. Quid enim sibi vult Pontius? Id Romanis concedit, quod aspernabantur, quod repudiabant. Pacem enim solebat populus Romanus, nec ob aliam causam sponsores dedebat,

quam ut sibi pacem abdicere, & arma retractare licet. Nisi forte quis putaverit illa verba in hunc sensum detorqueri posse: de pace ipse videtur, pro arbitrio suo statuat. Quod durum est profecto: nec exempla suppetunt. Vix mihi persuadero hac esse à manus

victori restituat. Hoc fide , hoc foederibus ; hoc
 seccialibus ceremoniis dignum erat. Ut tu qui-
 dem quod petisti , per pactionem habeas , tot
 cives incolumes : ego pacem , quam hosti tibi
 remittendo pacius sum , non habeam : hoc tu,
 A. Corneli ; hoc vos , Feciales , juris gentibus
 dicitis ? Ego verò istos quos dedi simulatis , nec
 accipio , nec dedi arbitror , nec moror quominus
 in civitatem obligatam sponsione commissā
 iratis omnibus Diis , quorum eluditur numen ,
 redeant. Gerite bellum , quando Sp. Postumius
 modò legatum Fecialem genu perculit. Ita Di
 credent Samnitēm civem Postumium , non
 civem Romanum esse , & à Samnite legatum
 Romanum violatum : eo vobis justum in nos
 factum esse bellum. Hæc ludibria religionum non
 pudere in lucem proferre , & vix pueris dignas
 ambages senes ac consulares fallendæ fidei ex-
 quirere ? I, lictor , deme vincla Romanis : mo-
 ratus sit nemo , quominus ubi vilum fuerit ,
 abeant.

Livii. Legerem libens | hos tibi remittendo pacius
 cum Gronovio , pacem ne | sun. Vox enim hosti pros-
 habeat. Eadem assentior | sus vacat : & facilis la-
 cmeadanti infra , quam | cus fuit.

O R A T I O

P. Sempronii, Tribuni Plebis, adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus Censura abdicare solebat. C. 34.

8. Lex à Mam. Æmilio Dictatore cxxiii.
ante annis lata, quinquennalem antea, Censuram intra sex mensium & anni coegerat spatiuum. Tamen Ap. Claudius, Censor, circumactis decem & octo mensibus, nec lege, nec exemplo collegæ, nec vi ullâ cogi poterat ut se abdicaret. Cavillabatur nimirum lege Æmilia eos solos teneri potuisse Censores, quorum in magistratu lata esset: sibi autem qui post eam legem latam creatus esset Censor, atque ita creatus esset, ut qui optimo jure, seu optimâ lege, (ea enim formula in creandis magistratibus vulgo adhibebatur) quinquennalem Censuram deberi: eam enim optimam de Censura legem esse, non legem Æmiliam. Cenjura intra legitimum tempus finienda actionem suscepereat P. Sempronius, Tribunus plebis, qui superbiam, insolentiamque Appi apud populum hac oratione insectatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui Decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec abullo

118 ORATIONES

creatus, privatus fascis & imperium obtinuit; nec ante continuando abstitit magistratu, quam obruerunt eum male parta, male gesta, male retenta imperia. Hec est eadem familia, Quirites, cuius vi atque injuriis compulsi, extortes patrā Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparasti: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedisti: hæc, quæ fænebres leges, hæc, quæ agrarias semper impugnavit hæc connubia Patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multò quam Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mamerco Æmilio Dictatore, tot Censores fuerint nobilissimi fortissimiique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod post rem populus jussisset, scivit: Imò vero omnes sciverunt, & ideo Æmilia potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, quam primum Censores creati erant; quia hanc postremum jusserrat, & quia, ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ obrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Æmilia lege populum: an populum teneri, te unum exlegem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos Censores, C. Furium & M. Geganiū, qui, quid iste magistratus in Repub. mali facere posset, indicarunt, quum ita finitæ potestatis, Mamercum Æmilium principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes Censores intra centum annorum spatum: tenet C. Plautium, collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure Censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat? Quem

tu regem sacrificiorum crees , amplexus regni no-
men , ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit ,
creatum se dicer? Quem semestri Dictaturâ , quem
inter regno . quinque dierum contentum fore pu-
tes? Quem clavi figendi , aut ludorum causâ
Dictatorem audacter crees ? Quâm isti stolidos
ac socordes videri creditis eos , qui intra viceſi-
num diem ingentibus rebus gestis Dictaturâ le
abdicaverunt , aut qui vitio creati abierunt ma-
gistratu ? Quid ego antiqua repetam : Nuper in-
tra decem annos C. Mænius , Dictator , quia ,
quum quæſtiones severius , quâm qui busdam po-
tentibus tutum erat , exerceſet , contagio ejus ,
quod quærebat , ipsi criminis objectata ab ini-
micis est : ut privatus obviam iret crimi ni , Dic-
taturâ le abdicavit . Nolo ego istam in te modeſ-
tiam : ne degeneraveris à familia imperiosissima
& superbiſſima : non die , non horâ citius , quâm
neceſſe est , magistratu abieris , modo ne exce-
das finitum tempus . Satis est , aut diem , aut
mensem Censuræ adjicere . Triennium , inquit ,
& ſex menses ultra quâm licet Æmilia lege , Cen-
ſuram geram , & ſolus geram . Hoc quidem
jam regno ſimile eſt . An collegam ſubrogabis ,
quem ne in demortui quidem locum ſubrogari
fas eſt ? Poenitet enim , quod antiquiſſimum fo-
lclme , & ſolum ab ipſo , cui fit , iſtitutum
Deo , ab nobiliſſimiſ antiftitibus ejus ſacri ad ſer-
vorum miſterium religioſus Censor deduxiſti :
gens (a) antiquior originibus urbis hujus , hoſ-
pitio Deorum immortaliū ſacra , propter te ac
tuam Cenſuram intrâ annum ab stirpe extincta
eſt : niſi universam Remp. eo nefario obſtrinxeris ,
quod ominari etiam reformidat animus . Urbs eo
iusto capta eſt , quo , demortuo collegâ C. Juſ-

(a) Potitia gens. v. IX. 29. & 1. 7.

lio, Censore, L. Papirius, Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? Nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius Censuram gessit: tamen neminem invenit, qui se postea auctorem sequeretur; omnes deinceps Censores post mortem collegae se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit Censuræ, nec quod collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coercet. Virtutem in superbia, in audacia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro istius magistratis majestate ac verecundia quem gessisti, non modò manu violatum, sed ne verbo quidem inclemotori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & superbia coagit me loqui: &, nisi Aemiliae legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec, quum ita comparatum à majoribus sit, ut comitiis censoriis, nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur; ego te, qui solus Censor creari non possis, solum Censuram gerere patiar.

VERBA

Papirii Cursoris, Dictatoris, ad milites
cùm adversus Samnites armis auro ar-
gentoque cælatis insignes pugnaturus
esset. C. 40.

HORRIDUM militem esse debere; non
cælatum auro argentoque, sed ferro &
animis fretum. Quippe illa prædam verius,
quam arma esse; nitentia ante rem, deformia in-

EX LIVIO SELECT. LIB IX.

ter sanguinem & vulnera. Virtutem esse militis
decus, & omnia illa victoriam sequi: & ditem
hostem quamvis pauperis victoris præmium esse.

EX LIBRO X.

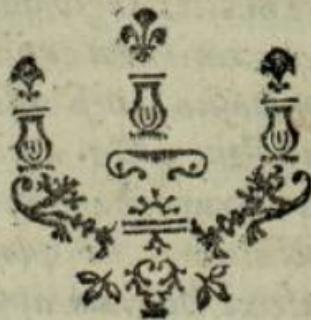
V E R B A

Papirii, Consulis, ad milites, pugnaturos
cum Samnitibus. C. 39.

1. Samnites iterem omni opulentia insig-
nium armorum bellum adornaverant: &
Deorum etiam adhibuerant opes, sacris qui-
busdam ex vetusta gentis religione repetitiis
quibus jurare milites cogebantur diro quodam
carmine in execrationem capit, familiaque
& stirpis composito, nisi issent in prælium,
si ex acie fugissent, &c. aut, si abmuerent,
circa altaria obtruncabantur. Papirius igitur
Consul, Dictatoris, de quo supra, filius,
multa de presenti hostium apparatu apud mi-
litēs differuit.

NON cristas vulnera facere; & per picta
atque aurata scuta transire Romanum pi-
lum; & candore tunicarum fulgentem aciem,
ubi res ferro geratur, cruentari. Autem olim
atque argenteam Samnitium aciem à parente suo

obsidione occisam : spoliaque ea honestiora victori hosti , quam ipsis arma fuisse. Datum hoc forsan nomini familiæque suæ , ut adversus maximos conatus Samnitium , opponerentur duces , spoliaque ea referrent , quæ insignia publicis etiam locis decorandis essent. Deos immortales adesse propter toties petita fœdera , toties ruptra : cum si qua conjectura mentis divinæ sit , nulli unquam exercitui fuisse infestiores , quam qui pefando sacro mistâ hominum pecudumque cæde respersus , ancipiti Deum iræ devotus , hinc fœderum cum Romanis ictorum testes Deos , hinc jurisjurandi adversus fœdera suscepti execrations horrens , invitus juraverit , oderit sacramentum , uno tempore Deos , cives , hostes metuat.

EX LIBRO XXI.

ORATIO

Hannonis ad Carthaginenses contra Annibalem, de rupto fœdere C. 10.

I. Fœdere ante aliquot annos icto cum Afdrubale, Pœnorum Imperatore, Romani cœverant, ut Saguntinis sociis suis libertas seruaretur. Eorum tamen urbem Annibal, qui successerat in locum Afdrubalis, oppugnabat. Romani legatos ad ipsum mittunt, qui ab eo ne auditu quidem Carthaginem proficiscuntur ad ducem ipsum in pœnam rupti fœderis depositendum. Erant in Senatu Carthaginensi factiones duæ: altera Barchinæ domui, id est, Amilcaris familiæ addicta, & belli. Romani avida: pacem altera, cuius Hanno princeps, optabat. Is igitur Hanno, postquam legati mandata exposuerant, causam fœderis in hunc modum egit.

PER Deos fœderum arbitros ac testes (a) monuisse, prædixisse se ne Amilcaris progeniem ad exercitus mitterent. Non manes, non stirpes ejus conquiescere viri: nec unquam donec sanguinis nominisque Barchini quisquam su-

persit, quietura Romana fœdera. Juvenem sagrantem cupidine regni, viamque unam ad id clementem, si ex belli, bella ferendo, succinctus armis legionibusque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus misstis. Aliistis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum vestri circumfident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumfidebunt Romanæ legiones, ducibus iisdem Diis, per quos, priore bello erupta fœdera sunt ulti. Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignoratis? Legatos à sociis & pro sociis venientes bonus imperator vester in castra non admisit: jus gentium sustulit. Hi tamen unde ne hostium quidem legati arcentur, pulsi, ad vos venientes ex fœdere repetunt. (a) Publica fraus absit: auctorem culpæ & reum criminis depositunt. Quo lenius agunt, segnius incipiunt; eò quum cœperint, vereor ne perseverantius sœviant. Egates insulas, Erycemque ante oculos propone; quæ terra marique per quatuor & viginti annos passi sitis. Nec puer hic dux erat, sed parter ipse Almicar, Mars alter, ut isti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abstinueramus ex fœdere: sicut nunc Sagunto non abstinemus. Vicerunt ergo Dii hominesque, & (b) id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupisset: eventus belli, velut æquus judex, unde

(a) Concessio ex persona Romanorum: quasi diceret Hanno: Fœdeis rupti & noxam, & pacem non publicam esse Carthaginem, sed so- lius Annibal's propriam, Romani facile patiuntur.

(b) Abrupta & hians

oratio. Nullum enim est verbum à quo regatur id. Verum supplendum est ex sensu, hoc modo: even- tus belli declaravit, aper- tuit, liquidum fecit id de quo verbis ambigebatur, &c. Nec mirum videri debet quod omissum sit,

jus stabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turresque ad movet: Carthagini mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falsus utinam yates sim) nostris capitibus incident: suscepsumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Annibalem: dicit aliquis. Scio meam levem esse in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias: sed & Amilcarem eò perisse latatus sum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis habetremus: & hunc juvenem, tanquam furiam faciemque hujus belli, odi ac detestor. Nec dendum solum id piaculum rupti fœderis, sed, si nemo depositat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras, ablegandumque eò, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec sollicitare quietæ civitatis statum possit. Ego ita censeo, legatos exemplò Romam mittendos, qui Senatui satisfaciant: alios, qui Annibali nuncient ut exercitum ab Sagunto abducatur, ip-

cum lateat quodammodo inclusum in his verbis. Unde jus stabat, ei victoriam dedit. Ex mente enim Hannonis eventus belli cum ei victoriam dedit, unde jus stabat, simul & planum fecit uter populus fœdus rupisset. Hujus ellipsoes frequens usus in partitionibus, ubi perspè plures sententiae ad unum referuntur verbum, quod tamen neutiquam omnibus congruit: ita ut suppleri necesse sit in quibusdam verbum aliud

sensus plerumque non multum dissimilis, aliquid etiam planè diversi. Sic L. l. 33. Cuns Circa Palatium sedem veteres Romani, Sabini Capitolium atque arcem, Calium montem Albani implessent. Nemo dixerit certè implessent sedem circa Palatium, sed elegissent, aut aliud quid simile. Vide quoque Ciceronem in Oratore, c. 26. & 72. I. de Off. c. 28. Virg. I. Georg. v. 92. & 93. Tac. Ann. VI. 24. & 6.

sumque Annibalem ex foedere Romanis dedant :
tertiam legationem ad res Saguntinis redden-
das decerno.

O R A T I O

Alorci Hispani ad Saguntinos , quâ pacis
conditiones , quas Annibal ferebat ,
exponit. C. 13.

*2. Irrita fuit & legatio Romanorum , &
Hannonis oratio. Cum igitur Annibal nihil
segnius Saguntum oppugnaret , jamque res
in summam desperationem adducta esset , Al-
con Saguntinus precibus aliquid moturum
sperans , insciis civibus , ad Poenum Impera-
torem venit. Verum ubi conditiones tristes ,
ut ab irato victore , ferebantur , apud An-
nibalem mansit , moriturum affirmans , qui
sub conditionibus his de pace ageret. Alorcus
tamen Hispanus , Annibal's miles , cœterum
publice Saguntinis amicus atque hospes , Sa-
guntum intrat ; pacis leges exponit ; suadet
ut eas accipiant.*

*S*I civis vester Alcon , sicut ad pacem peten-
dam ad Annibalem venit , ita pacis condi-
tiones ab Annibale ad vos retulisset , superva-
caneum hoc mihi fuisset iter , quo nec orator
Annibal's , nec transfuga ad vos venissem.
Quum vero ille , aut vestra , aut suâ culpâ man-
ferit apud hostem , si metum simulavit , suâ ,

vestrâ, si periculum est apud vos vera referentibus: ego, ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis vobis conditiones, pro vetusto hospitio quod mihi vobiscum est, ad vos veni. Vestrâ autem causâ me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, (a) vel ea fides sit, quòd neque dum vestris viribus restitistis, neque dum auxilia à Romanis sperastis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Postquam nec à Romanis vobis ulla spes est, nec vestra jam aut arma vos, aut incenia satis defendunt, pacem affero ad vos magis necessariam quam æquam: cuius ira aliqua spes est, si eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, sic vos, ut victi audiatis: si non id quod admittitur, in damno, (quum omnia victoris sint) sed quicquid relinquitur, pro munere habituri estis. Urbem vobis quam ex magna jam parte dirutam, captam ferè totam habet, adimit: agros relinquit; locum assignatus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad se juhet deserri: conjugum, vestraque corpora, ac liberorum vestrorum servat inviolata, si inermes cum binis vestimentis vélitis à Sagunto exire. Hæc victor hostis imperat. Hæc quanquam sint gravia atque acerba, fortuna vestra vobis suadet. Evidem haud despero, quum omnium potestas ei à vobis facta sit, aliquid ex his rebus remissurum. Sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra, rapi trahi que ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure finatis.

(a.) Hoc ipsum indicio esse potest.

ORATIO

Unius è majorib[us] natu in Concilio
Volscianorum , legatis Romano-
rum respondentis. C. 19.

3. Post excisam Saguntum , legati Roma-
ni , bello Cartaginensibus indicto , civitates
Hispaniarum adiere , ut eas in societatem
pellicerent , aut à Pœnis averterent. Hoc
ipsis responsum à Volscianis datum.

QUAE verecundia est vos , Romani , postu-
lare uti vestram , Cartaginensium præpo-
namus amicitiæ , quum , qui id fecerunt , Sa-
guntinos crudelius quam Pœnus hostis perdidit ,
vos socii prodideritis ? Ibi quæratis socios censeo
ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis popu-
lis sicut lugubre , ita insigne documentum Sa-
gunti ruinæ erunt , ne quis fidei Romanæ aut
societati confidat.

VERBA

Annibal ad milites , quos terrebat
immensa Alpium altitudo. C. 30.

4. Annibal , emensus Galliam , ad Alpes
pervenerat , deque iis trajiciendis cogitabat .
Tunc eum convenere legati Boiorum ex Ita-
lia , qui se duces itinerum , socios periculi fo-
re affirmarent . Ceterum multiitudo iter im-
mensum Alpesque metuebat . Itaque Anni-
bal , advocata concione , variè militum ver-
sat animos castigando adhortandoque :

MIRARI se , quinam pectora semper im-
pavida repens terror invaserit . Per tot an-
nos vincentes eos stipendia facere , neque antè
Hispania excessisse , quam omnes gentesque &
terræ ex , quas duo diversa maria amplectantur
Carthaginem essent . Indignatos deinde ,
quod quicumque Saguntum obsedissent , velut
ob noxam sibi dedi postularet populus Roma-
nus ; Iberum trajecisse ad delendum nomen Ro-
manorum , liberandumque orbem terrarum .
Tum nemini vilum id longum , quum ab oc-
casu solis ad ortum intenderent iter . Nunc post-
quam multo majorem partem itineris emensam
cernant , Pyrenæum saltum inter ferocissimas
gentes superatum , Rhodanum tantum amnem ,
tot millibus Gallorum prohibentibus , domitâ
etiam ipsius fluminis vi , trajectum , in conspec-
tu Alpes habeant , quarum alterum latus Ita-
lia sit ; in ipsis portis hostium fatigatos subfisi-

tere : quid Alpes aliud esse credentes , quam
montium altitudines ? Fingerent altiores Pyre-
næ jugis : nullas profectò terras cœlum conti-
gere , nec inexsuperabiles humano generi esse.
Alpes quidem habitari , colli , gignere atque
alere animantes. Pervias paucis esse , exerciti-
bus invias ? Eos ipsos quos cernant , legatos ,
non pennis sublime elatos Alpes transgressos.
Ne majores quidem eorum indigenas , sed ad-
venas Italæ cultores , has ipsas Alpes ingenti-
bus sœpè agminibus , cum liberis ac conjugibus ,
migrantium modò , tutò transmisisse. Militi qui-
dem armato , nihil secum præter instrumenta
belli portanti , quid invium aut inexsuperabile
esse ? Saguntum ut caperetur , quid per octo
menses periculi , quid laboris exhaustum esse ? Ro-
manam orbis terrarum caput potentibus , quicquam
adèò asperum atque arduum videri , quod in-
ceptum moretur ? Cepisse quondam Gallos ea ,
quæ adiri posse Pœnus desperet. Proinde aut ce-
derent animo atque virtute genti per eos dies
toties ab se victæ : aut itineris finem perent
campum interjacentem Tiberi ac mœnibus Ro-
manis .

ORATIO

P. Scipionis suos adhortantis. C.
40. & seq.

5. P. Scipio, Consul, cui Hispania provincia decreta fuerat, cum Massiliam venisset, audito ibi transitu in Galliam Annibalis, trecentos equites misit ad exploranda omnia, visendosque ex tuto hostes. Iis fortè occurrerunt quingenti Numidae, eodem consilio ab Annibale missi. Pralium atrocius quam pro numero pugnantium fuit: quo tam, post parem fermè utrinque cedem, Romani superiores fuerunt. Postea Consul ipse quadrato agmine ad hostem profectus, deserita castra invenit, & tridui jam itinere Annibalem abesse ab ulteriore Rhodani ripa. Raptum igitur ad mare ac naves regressus, maiorem copiarum partem Cn. Scipioni fratri ducendam in Hispaniam tradit: ipse in Italiam revertitur. Ibi accipit exercitum tironem, hac ipsâ aestate à Gallis cæsum. Cum his ad Ticinum amnem obvius fit Annibali, qui interea Alpes trajecerat. Priusquam igitur configeret, adhortandos milites ratus, talem orationem exorsus est.

SI eum exercitum, milites, educerem iaciem, quem in Gallia mecum habui, supercedisse loqui apud vos. Quid enim adhuc

tari referret, aut eos equites, qui equitatum hostium ad Rhodanum flumen egregie viciissent, aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipsum hostem sequutus, confessionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habuit? Nunc quia ille exercitus Hispaniae provinciae scriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem gerit, ubi eum gerere Senatus, populusque Romanus voluit; ego, ut Consulem ducem adversus Annibalem ac Poenos haberetis, ipse me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda sunt. Ne genus belli, neve hostem ignoratis, cum iis est vobis, milites, pugnandum, quos terrâ marique priore bello vicitis: à quibus stipendium per viginti annos exigistis: à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illisque animus, qui victoribus & victis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt: nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavere, eos duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis (quum plures (a) penè perierint, quām supetsunt) plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere

(a) Falsum tò penè, ut caneam & redundantem. optimè annotavit Gronovius. Duobus enim ex tribus partibus amissis, non possunt non perire plures. Rubenius immutat in planè: parùm feli- citer: qui ejusq; à vitiosa voce admittat superva-

Idem dubitat an non omnino delezi possit o penè quod quidem rectillimum esse censuerim, cum facile nasci potuerit ex repetitione primatum li- terarum sequentis verbi, perierint.

vis ulla possit. Effigies , imo umbræ hominum ; fame , frigore , illuvie , squalore enecti , contusi ac debilitati inter saxa rupesque : ad hæc , perusti artus , nive rigentes nervi , membra torrida gelu , quassata fractaque arma , claudi ac debiles equi. Cum hoc equite , cum hoc pedite pugnaturi estis : reliquias extremas hostium , non hostes habebitis. Ac nihil magis vereor , quam ne antequam vos cum hoste pugnaveritis , Alpes viciisse Annibalem videantur. Sed ita forsitan decuit , cum fæderum ruptore duce ac populo Deos ipsos , sine ulla humana ope , committere ac profligare bellum : nos autem , qui secundum Deos violati sumus , commissum ac profligatum confidere. Non vereor ne quis me hoc , vestri adhortandi causâ , magnificè loqui existimet ; ipsum aliter animo affectum esse. L'cuit in Hispaniam provinciam meam ire , quo jam profectus eram cum exercitu meo : ubi & fratrem consilii participem , ac periculi socium haberem , & Asdrubalem potius quam Annibalem hostem , & minorem haud dubiè molem belli. Tamen quum præterveherer navibus Galliae oram ; ad famam hujus hostis in terram egressus , præmisso equitatu , ad Rhodanum movi castra. Equestri prælio , quâ parte copiarum conferendi manum fortuna data est , hostem fudi ; peditum agmen , quod in modum fugientium raptim agebatur , quia assequi terrâ non poteram , regressus ad naves quantâ maximâ celeritate potui , tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fui. Huic timendo hosti utrum , quum declinarem certamen improvisus videor incidisse , an occurrere in vestigiis ejus ? laccessere , ac trahere ad decernendum ? Experiri juvat , utrum alios drepente

Carthaginenses per viginti annos terra ediderit: an iudicem sint, qui ad Ægates pugnavere insulas, & quos ab Eryce duodecimenis denariis estimatos emisistis: & utrum Annibal hic sit æmulus itinerum Herculis, ut ipse fuit, an vestigialis, stipendiariusque & servus populi Romani à patre relictus: quem nisi Saguntinum scelus agitaret, respicceret profecto, si non patriam victimam domum certe, patremque, & foedera Amilcaris scripta manu: qui jussus à Consule nostro præsidium deduxit ab Erice: qui graves impositas victimis Carthaginensibus leges fremens mortis que accepit: qui decidere Siciliā, qui stipendium populo Romano dare pactus est. Itaque vos ego, milites, non eo solum animo, quo adversus alios hostes soletis, pugnare velim: sed cum indignatione quadam atque ira; velut si servos videatis vestros arma repente contra vos ferentes. Licuit, si voluissimus, ad Ericem clausos, ultimo supplicio humanorum, fame intencere: licuit classem victricem in Africam trahicere, atque intra paucos dies sine ullo certamine Carthaginem delere. Veniam dedimus precantibus; emisimus ex obsidione; pacem cum victimis fecimus; tutelæ nostræ deiude duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis furiosum juvenem sequentes, oppugnatum patriam nostram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro salute esset certamen. Non de possessione Siciliæ ac Sardiniae, de quibus quondam agebatur, sed pro Italia nobis est pugnandum: nec est aliud à tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obstat: nec Alpes aliæ sunt, quas dum superat, comparari nova possint præsidia. Hic est obstandum, milites, velut si ante Romana mœnia pugnemus.

Unusquisque se non corpus suum, sed conju-
gem ac liberos parvos armis protegere putet;
nec domesticas solum agit et curas, sed identi-
dem hoc animo reputet, nostras nunc intueri
manus Senatum populumque Romanum: qualis
nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortu-
nam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO.

Annibalis suos adhortantis. C. 43. & 44.

6. Annibal, rebus prius, quam verbis ad-
hortandos milites ratus, captivos aliquot in-
ter se depugnare jussit, libertate victori pro-
positâ. Hanc conditionem & ipsi lati & ala-
cres accepere, & dum dimicarent, is habi-
tus animorum inter spectantes vulgo erat, ut
non vincentium magis, quam bene morien-
tium fortuna laudaretur. Tum Annibal, ad-
vocata concione, ita locutus feritur.

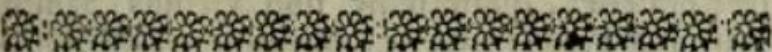
Si quem animum in alienæ sortis exemplo
Paulò ante habuistis, eundem mox in æst-
menda fortuna vestra habueritis; vicimus, mi-
litès. Neque enim spectaculum modò illud, sed
quædam veluti imago vestræ conditionis erat.
Ac nescio an majora vincula, majoresque ne-
cessitates vobis, quam captivis vestris fortuna
circumdederit. Dextrâ levâque duo maria clau-
dunt; nullam, ne ad effugium quidem, navem
habentibus: circa Padus amnis major ac violen-
tior Rhodano, à tergo Alpes urgent, vix integ-
tis vobis ac vigentibus transfixæ. Hic vincendum

aut moriendum , milites , est , ubi primum hosti
occurritis. Et eadem fortuna quæ necessitatem
pugnandi imposuit , præmia vobis ea victoribus
proponit , quibus ampliora homines ne à Diis
quidem immortalibus optare solent. Si Siciliam
tantum ac Sardiniam parentibus nostris ereptas
nostrâ virtute recuperaturi essemus , satis tamen
ampla pretia essent. Quicquid Romani tot trium-
phis partum congestumque possident , id omne
vestrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc
tam opimam mercedem agite : cum Diis bene
juvantibus arma capite. Satis adhuc in Lusitanæ
Celtiberiæque montibus pecora consecrando ,
nullum emolumentum tot laborum periculorum-
que vestrorum vidistis. Tempus est jam opulen-
tia vos ac ditia stipendia facere , & magna operæ
pretia mereri ; tantum itineris per tot montes
fluminaque , & tot armatas gentes emensos. Hic
vobis terminum laborum fortuna dedit : hic
dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec
quam magni nominis bellum est , tam difficilem
existimaretis victoram fore. Sæpe & contemp-
tus hostis cruentum certamen edidit , & incliti
populi regesque perlevi momento victi sunt.
Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani ,
quid est , cur illi vobis comparandi sint ? Ut
viginti annorum militiam vestram cum illa vir-
tute , cum illa fortuna taceam ; ab Herculis co-
luninis , ab Oceano , terminisque ultimis ter-
ratum , per tot ferociissimos Hispaniæ & Galliæ
populos , vincentes huc pervenistis. Pugnabis
cum exercitu tyrone , hac ipsa æstate cælo , vic-
to , circumfesso à Gallis , ignoto adhuc duci
suo , ignorantique ducem. An me , in prætorio
patriis , clarissimi imperatoris , propè natum ,
cerè eductum , domitorem Hispaniæ Galliæ

que, victorem eundem non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multo majus est, Alpium; cum semestri hoc conferam duce, deseratore exercitus sui? Cui si quis demptis signis Poenos Romanosque hodie ostendat, ignoratum certum habeo, utrius exercitus sit Consul. Non ego illud parvi aestimo, milites, quod nemo vestrum est, cuius non ante oculos ipse sape militare aliquod ediderim facinus; cui non idem ego virtutis spectator ac testis, notata temporibus locisque referre sua possim decora. Tum laudastis me milites donastisque. Alumnus prius omnium vestrum, quam imperator, procedam acie adversus ignotos inter se, ignorantisque. Quocumque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac reboris: veteranum peditem; generofissimorum gentium equites fraternos & infrafraternos; vos socios fidelissimos fortissimosque; vos, Carthaginenses, tum ob patriam, tum ob iram justissimam pugnaturos. Inferimus bellum, infestisque signis descendimus in Italiam; tanto audaciis fortissisque pugnatui, quanto major spes majorque est animus inferentis vim, quam arcentis. Accedit præterea animos & stimulat dolor, injuria, indignitas. Ad supplicium deponerunt me ducem primum, deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnabistis: deditos, ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudelissima ac superbissima gens, sua omnia suique arbitrii facit: cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, se modum imponere querim censet: circumscribit includit que nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos, quos statuit, terminos obseruat. Né transieris Iberum: ne quid rei tibi sit cum Saguntinis. Ad Iberum est Sagun-

um : nusquam te vestigio moveris. Parum est ,
quod veterimas provincias meas Siciliam &
Sardiniam adimis : etiam Hispanias ? & inde
cessero , in Africam transcendes. Transcendes
autem dico ? duos Consules hujus anni , unum
in Africam , alterum in Hispaniam miserunt.
Nihil usquam nobis relictum est , nisi quod
armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis li-
ceri esse , qui respectum habent , quos suus ager ,
sua terra , per tuta ac pacata itinera fugientes
accipient : nobis necesse est fortibus viris esse ,
& omnibus inter victoriam mortemve certa des-
peratione abruptis , aut vincere , aut , si for-
tuna dubitavit , in prælio potius , quam in fuga
mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus
destinatumque in animo est ; iterum dicam ,
vicistis : nullum incitamentum ad vincendum
homini à Diis immortalibus acrius datum est.

EX LIBRO XXII.

ORATIO

M. Minucii Rufi, Magistri equitum, quā
in Q. Fabii Maximi, Dictatoris, cunc-
tationem acriter invehitur. C. 14.

i. Post pugnam ad Thrasymenum la-
cum, Q. Fabius Maximus, Dictator crea-
tus, ita bellum gerere statuit, ut nullo loco,
nisi quantum cogeret necessitas, fortunæ se
committeret. Itaque per loca alta agmen duce-
bat, modico ab hoste intervallo, ut neque
omitteret eum, neque congrederetur. M. Mi-
nucius Rufus Magister equitum erat, ferox
rapidusque in consiliis, ac linguis immodi-
cens. Is Dictatoris cunctationem omnibus in
locis incusabat. Ut vero in Campaniam ven-
tum est, hostesque sub oculis erant, Falernis
agri colonorumque Sinuessa tecta urentes, nec
ulla erat mentio pugnae, Minucius prope
concionabundus ad circumfusos Tribunos
equitesque vociferabatur:

PECTATUM NE HUC, UT REM FRUENDAM
S Oculis, sociorum cædes & incendia veni-
mus? nec si nullius alterius nos, ne civium qui-
dem horum pudet, quos Sinuessam colonos pa-
tres nostri miserunt, ut ab Samnite hoste tutæ

140 ORATIONES

hec ora esset : quam nunc non vicinus Samnis
urit , sed Pœnus advena , ab extremis orbis terra-
rum terminis , nostrâ cunctatione & sordida jam
huc progressus ? Tantum (proh dolor !) degenera-
mus à parentibus nostris , ut præter quam oram
illi Punicas vagari classes , dedecus esse imperii
sui duxerint , eam nos nunc plenam hostium Nu-
midarumque ac Maurorum jam factam vide-
mus ? Qui modò Saguntum oppugnati indignan-
do , non homines tantum , sed sœdera & Deos
ciebamus , tendentem ad mœnia Romanæ colo-
niæ Annibalem lenti spectamus ? Fumus ex in-
cendiis villarum agrorumque in oculos atque
ora venit : strepunt aures clamoribus plorantium
sociorum , saepius nos , quam Deorum invocan-
tium opem . Nos hic pecorum modo per æstivos
saltus deviosque calles exercitum ducimus , con-
diti nubibus sylvisque . Si hoc modo peragendo
cacumina saltusque Furius recipere à Gallis ur-
bem voluisse , quo hic novus Camillus , nobis
Dictator unicus in rebus afflictis quæsusus , Ita-
liam ab Annibale recuperare parat , Gallorum
Roma esset : quam veror ne , sic cunctantibus
nobis , Annibali ac Pœnus toties servaverint
maiores nostri . Sed vir , ac verè Romanus , quo
die Dictatorem eum ex auctoritate Patrum jussu-
que populi dictum , Veios allatum est , quum
esset satis altum Janiculum , ubi sedens prospec-
tarer hostem , descendit in æquum ; atque illo
ipso die media in urbe , qua nunc busta Gallica
sunt , & postero die , citra Gabios , cecidit Gal-
lorum legiones . Quid ? post multos annos , quum
ad Furculas Caudinas ab Samnite hoste sub ju-
gum missi sumus ; utrum tandem L. Papirius
Cursor , juga Samnii perlustrando , an Luceriam
premendo obsidendoque , & laceffendo victorem

hostem, depulsum ab Romanis cervieibus jugum superbo Samniti imposuit? Modò Consuli Lutatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedidit? quod postero die quam hostem vidit, classem gravem commeatibus, impeditam suometipsum instrumento atque apparatu, oppressit. Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse: armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congregari. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his segniis confiliis, quæ timidi cauta vocant.

V E R B A

Fabii Romam proficiscentis, ad Minucium. C. 18.

2. *Dictator sacrorum causâ Romam revo-
catus, cùm Maistrum equitum ad exerci-
tum relinqueret, eum sedulo monet:*

UT plus consilio quam fortunæ confidat; & se potius ducem, quam Sempronium, Flaminiumque imitetur. Ne nihil actum censeret, exactâ prope æstate per ludificationem hostis: Medicos quoque plus interdum quiete, quam movendo atque agendo proficere. Haud parvam rem esse, ab roties victore hoste vinci desisse, & ab continuis cladibus respirasse.

VERBA

Minucii de æquato sibi cum Dictatore
imperio. C. 27.

3. Magister equitum , neglectis Fabiis
consiliis , cum Annibale congressus , hanc
infeliciter pugnavit. Hujus successus tanta
gratia fuit , tantaque simul invicia Dicta-
toris , ut ipsius ac Magistri equitum jus
aquaretur. Tum verò Minucius gloriabatur.

ILLUM in rebus asperis unicum ducem ac
parem quæsum Annibali , majorem minori ,
Dictatorem Magistro equitum , quod nulla me-
moria habeat annalium , iussu populi æquatum
in eadem civitate , in qua magistri equitum
virgas ac secures Dictatoris tremere atque hor-
rere soliti sint. In tantum suam felicitatem vir-
tutemque enituisse. Ergo securum se fortunam
suam , si Dictator in cunctatione ac segnitie ,
Deorum hominumque judicio damnata , per-
taret.

VERBA.

Fabii, Dictatoris, auxilium Minucio
ferentis. C. 29.

4. Minucius acceptâ parte copiarum, pro-
pius hostem movit: ac brevi, conserto certa-
mine, precipitavit in insidias. Cum tumultu-
sus ac terror totam aciem pervasisset, tum
Fabius, qui haud procul aberat, cum exerci-
tu ad auxilium venit, prius increpitâ in
hunc modum Minucii temeritate.

ITA est: non celerius quâ timui, depre-
hendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus
imperio, Annibalem & virtute & fortunâ su-
periorem videt. Sed aliud jurgandi succensendi-
que tempus erit. Nunc signa extra vallum pro-
ferte. Victoriam hosti extorqueamus, confessio-
nem erroris civibus.

ORATIO

Minuci, Magistri Equitum, quâ suos ad
conjungenda cum Fabio castra adhor-
titur. Ib.

5. Fabio veniente, Pœnus receptui cecinit.
Minucius è tanio periculo, Fabii beneficio,
ereptus, convocatis militibus, errorem ag-
noscit, seque sub imperium Dictatoris redi-
re velle proficitur.

SÆPE ego audivi, milites, eum primum
esse virum, qui ipse consulat quid in rena-
sit; secundum, eum qui bene monenti obediatur;

qui nec ipse consulere, nec alteri parere sciat, cum extremi ingenii esse. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata sors est, secundam ac medium teneamus : &, dum imperare discimus, patere prudenti in animum inducamus. Castra cum Fabio jungamus : ad prætorium ejus signa quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majestate ejus dignum est ; vos, milites, eos, quorum vos modò arma dextræque texerunt, patronos salutabitis : &, si nihil aliud, gratiorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

ORATIO

Minucii ad Fabium Dictatorem. C. 30.

Minucianus exercitus ad castra Dictatoris proficiscitur. Ubi ventum ad tribunal, ipse Fabium patrem appellat : militum ejus totum agmen circumfusos Fabii milites patrinos consalutat. Tum Minucius :

PARENTIBUS meis, Dictator, quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi, vitam tantum debeo : tibi, quum meam salutem, tum omnium horum. Itaque plebeisci-
tum, quo oneratus magis quam honoratus sum, primus antiquo abrogoque : &, quod tibi mihi-
que, quod exercitibusque his tuis servato ac
conservatori, sit felix, sub imperium auspiciu-
mque tuum redeo, & signa hæc legionesque resti-
tuo. Tu, quæso, placatus me magisterium equi-
tum, hos ordines suos quemque tenere jubeas.

ORATIO

O R A T I O

Fabii Maximi ad Æmilium de Varrone
& ratione pugnandi cum hoste. C. 39.

7. C. Terentius Varro, Consul, in concionibus ad populum jactabat, se, quo primum die vidisset hostem, cum eo congressurum. Longè alia mens erat L. Æmilio Paulo, ipsius collegæ, apparebatque cum suâ sponte muta celeribus consiliis præpositurum: & quod id constantius perseveraret, Q. Fabius Maximus sic eum proficiscentem allocutus fertur:

Si aut collegam (id quod mallem) cui similem, Luci Æmili, haberes, aut collegæ tui similis esses, supervacanea esset oratio mea. Nam & duo boni Consules, etiam me indicente, omnia è Repub. fide vestrâ faceretis; & mali, nec mea verba auribus vestris, nec consilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio est; quem video nequicquam & virum bonum & civem fore, si alterâ parte claudicer Respub. Malis consiliis idem ac bonis juris & potestatis erit. Erras enim, L. Paule, si tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum censes. Nescio an infestior hic adversarius quam ille hostis maneat: cum illo iu acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certatus es: & adversum Annibalem legionesque ejus, tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi est. Varro dux, tuis militibus te est oppugnaturus.

N

Ominis etiam tibi causâ absit C. Flaminii memesria. Tamen ille Consul demum , & in provincia, & ad exercitum cœpit futere : hic prius quam pe-teret Consulatum, deindè in petendo Consulatu, nunc quoque Consul, prius quam castra videat, aut hostem, insanit. Et qui tantas jam nunc pro-cellulas, prælia atque acies jactando inter togatos eierat, quid inter acutam juventutem censes fac-tutum & ubi exemplò verba res sequitur ? At qui si hic , quod facturum se denunciat, exem-plò pugnaverit ; aut ego rem militarem , belli genus, hostem hunc ignore , aut nobilior alius Thrasymeno locus nostris cladibus erit. Nec gloriandi tempus (a) adversus unum est ; ut ego contemnendo potius quam appetendo gloriam , modum excesserim. Sed ita res habet : una ratio belli gerendi adversus Annibalem est , quā ego gessi. Nec eventus modò hoc docet : sutorum iste magister est ; sed eadem ratio quæ fuit, futuraque , donec cædem res manebunt, immutabilis est . In Italia bellum gerimus , in se-de ac solo nostro ; omnia circā plena civium ac sociorum sunt ; armis , viris , equis , commeatis bus juvant, juvabuntque : id jam fidei documen-tum in adversis rebus nostris dederunt : meliores, prudentiores, constantiores nos tempus diesque facit. Annibal contra , in aliena , in hostili est terra ; inter omnia inimica infestaque ; procul ab domo , procul à patria ; neque illi terrâ , ne-

(a) Coram uno , uno tes-te ; ut & infra , sed ne-adversus te quidem ego gloriabor , i. e. coram te. Ho- non intellexit Gro-novius. At optimè vidit in iis quæ sequuntur le-gendum esse & , non ut.

Fabius amolitur à se ar-rogantia suspicione , idque ex duplice capite : quod nec opportunum sit uno teste gloriari , & ipse eo sit animo qui gloriam parvi pendat.

que mari est pax ; nullæ cum urbes accipiunt, nulla mœnia ; nihil usquam sui videt ; in diem rapto vivit ; partem vix tertiam exercitus ejus habet, quo Iberum amnem trajecit ; plures fames, quam ferrum absumpsit : nec his paucis jam victum suppeditat. Dubitas ergo, quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat in dies, non comatus, non supplementum, non pecuniam habeat ? Quamdiu pro Ceronii, castelli Apuliae inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus pugnatum est ? (a) Sed ne adversus te quidem ego glo- riabor. Cn. Servilius atque Atilius, proximi Consules, vide quemadmodum eum ludificati sint. Hæc una salutis est via, L. Paulle, quam difficilem infestamque cives sibi magis quam hostes facient. Idem enim tui, quod hostium milites, volent : idem Varro, Consul Romanus, quod Annibal Pœnus Imperator cupiet. Duobus ducibus unus resistas oportet ; resistes autem, adversus famam rumoresque hominum si satis firmus steteris : si te neque collegæ vana gloria, neque tua falsa infamia moverit. Veritatem laborate nimis sæpè aiunt, extingui numquam. Gloriam qui spreverit, veram habebit. Sine ti- midum pro cauto, tardum pro considerato, im- bellem pro perito belli vocent : malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal : nil temerè agentem metuet. Nec ego, ut nil agatur, mo-

(a) Sup. sedet, conse-
nescit, vel si quid aliud
simile. Paulò durior el-
lipsis : qua tamen gra-
tiam orationi vimque
conciliat. Annibal ad
Geronium jam tum erat,
cum Fabius Dictator, Ro-
mam revocatus est aus-
piciorum causâ ; ibi-
denque per reliquum
annī tempus, atque in-
sequentem hyemem per-

neo ; sed ut agentem te ratio ducat , non fortuna : tuæ potestatis semper , tuaque omnia sint : armatus intentusque sis : neque occasione tuæ desis , neque suam occasionem hosti des . Omnia non properanti clara , certaque erunt . Festinatio improvida est , & cœca .

O R A T I O

P. Sempronii Tuditani , Tribuni militum , post Cannensem cladem , ad eos qui in minora castra confugerant . C. 50.

8. *Bina fuerant ad Cannas Romano-
rum castra. In iis , post Pœnorum victo-
riam , cum multitudo semiermis sine duci-
bus esset , nuncium , qui in majoribus castris
erant , mittunt , ut ad se noctu transirent :
uno agmine Canusium abituros esse , quo mul-
ti jam confugerant . Eam sententiam plerique
aspernari . At P. Sempronius Tuditanus sic
eos ad erumpendum hortatur .*

CA VI ergo mavultis ab avarissimo & crude-
lissimo hoste , æstimarique capita vestra ,
& exquiti pretia ab interrogantibus , Romanus
civis sis , an Latinus socius , ut ex tua contume-
lia & miseria alteri honos quæratur ? Non tu : si
quidem L. Æmili , Consul , qui se benè mori ,
quam turpiter vivere maluit , & tot fortissimo-
rum virorum , qui circa eum cumulati jacent ,
cives es sis . Sed antequam opprimit lux , majo-
raque hostium agmina obsepiunt iter ; per hos ,
qui inordinati atque incompositi obstrepunt por-

tis, erumpamus. Ferro atque audaciâ via fit, quamvis per confertos hostes. Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ut si nihil obstat, transibimus. Itaque ire mecum, qui & nosmetipso & Rempublicam salvam vultis.

O R A T I O

M. Junii ad Patres, ut captos Cannensi pugnâ milites redimant. C. 59.

9. Octo fermè millia Romanorum erant, qui Cannensi clade in manus hostium devenabant. Iis cùm Annibal redimendi se copiam fecisset, decem legatos Romam mitti placuit: quorum princeps M. Junius, senatus dato, postulat ut redimantur captivi.

PATRES Conscripti, nemo nostrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ. Ceterum (nisi nobis plus justo nostra placet causa) non alii unquam minus negligendi vobis, quam nos, in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, sed quum prope ad noctem, superstantes cumulis cæsorum corporum, prælium extraxissimus, in castra recepimus nos. Dicî reliquum ac noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum sumus tutati. Postero die quum circumcessi ab exercitu victore, aquâ arceremur, nec ulla jam per confertos hostes erumpendi spes esset; nec esse nefas duceremus, quinquaginta milibus hominum ex acie nostra trucidatis, aliquem ex Cannensi pugna Romanum militem restare,

cum demum pacti sumus pretium , quo redempti
dimitteremur : arma , in quibus nihil jam auxi-
lli erat , hosti tradidimus. Majores nostros quo-
que acceperamus se à Gallis auto redemisse :
& patres vestros , asperrimos illos ad conditio-
nem pacis , legatos tamen captivorum redimen-
dorum gratiâ Tarentum misisse. Atqui & ad
Alliam cum Gallis , & ad Heracleam cum Pyr-
rho , utraque non tam clade infamis , quam pa-
vore & fugâ pugna fuit. Cannenses campos acervi
Romanorum corporum tegunt : nec supersumus
pugnæ , nisi in quibus trucidandis & ferrum &
vires hostem defecerunt. Sunt etiam de nostris
quidam , qui ne in acie quidem refugerunt , sed
præsidio castris relitti , quum castra traderentur
in potestatem hostium venerunt. Haud equidem
ullius civis , aut commilitonis fortunæ , aut con-
ditioni invideo , nec premendo alium , me ex-
tulisse velim : ne illi quidem (nisi pernicitatis
pedum & cursus aliquod premium est) qui ple-
riique inermes ex acie fugientes non prius ,
quam Venusiae aut Canusii constiterunt , se no-
bis merito prætulerint , gloriatiq[ue] sint in se plus
quam in nobis præsidii Reipub. esse. Sed illis &
bonis ac fortibus militibus utemini , & nobis
jam promptioribus pro patria , quod beneficio
vestro redempti , atque in patriam restituti fueri-
mus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis :
octo millia servorum armari audio : non minor
numerus noster est , nec majori pretio redimi
possimus , quam hi emuntur. Nam si conferam
nos cum illis , injuriam nomini Romano fa-
ciam. Illud etiam in tali consilio animadverten-
dum vobis censem , P. C. (si tamen duriores
esse velitis , quod nullo nostro merito faciatis)
cui nos hosti relitti sitis : Pyrro videlicet ,

qui nos hospitum numero habuit captivos, an
barbaro, ac Pœno; qui utrum avarior an crudel-
lier sit vix existimari potest. Si videatis catenas,
squalorem, deformitatemque civium vestrorum,
non minus profecto vos ea species moveat,
quam si ex altera parte cernatis stratas Cannen-
sibus campis legiones vestras. Intueri potestis
sollicitudinem & lacrymas in vestibulo curiae
stantium cognatorum nostrorum, expectantium
que responsum vestrum. Quum ii pro nobis,
proque iis qui absunt, ita suspensi ac solliciti
sint; quem censemus animum ipsorum esse, quo-
rum in discrimine vita libertasque est? Si me-
dius fidius ipse in nos mitis Annibal contra na-
turam suam esse velit, nihil tamen nobis vitâ
opus esse censeamus, quum indigni ut à vobis
redimeremur visi sumus. Rediere Romam quon-
dam remissi à Pyrrho sine pretio capti: sed redie-
re cum legatis, primoribus civitatis ad redimen-
dos sele missis. Redeam ego in patriam trecen-
tis nummis non æstimatus civis? Suum quis-
que habet animum, P. C. Scio in discrimine
esse vitam corpusque meum. Magis me famæ
periculum moveat, ne à vobis damnati ac repulsi
habeamur. Neque enim vos pretio pepercisse ho-
mines credent.

ORATIO

T. Manlii Torquati, ne captivi redimantur. C. 60.

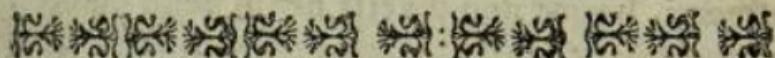
10. *Ubi M. Junius loquendi finem fecit, Senatus consuli coptus. T. Manlius Torquatus interrogatus sententiam, censem captivos non esse redimendos.*

SI tantummodo postulassent legati pro iis qui in hostium potestate sunt, ut redimerentur, sine ullius eorum insectatione, brevi sententiam peregrisssem. Quid enim aliud, quam admonendi esset, ut morem traditum a patribus necessario ad rem militarem exemplo servaretis? Nunc autem cum prope gloriati sint quod se hostibus dediderint, praferriique non captis modo in acie ab hostibus, sed etiam iis qui Venusiam Canusiumque pervenerunt, atque ipsi C. Tarentio, Consuli, æquum censuerint; nihil vos eorum, P. C. quæ illic acta sunt, ignorare pariar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsum exercitum agerem, optimum testem ignaviæ cujusque & virtutis: aut unus hic saltē adesset P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent, milites hodie in castris Romanis, non capisci in hostium potestate essent. Sed quin fessis pugnando hostibus, tum victoriā latis, & ipsis plerisque regressis in castra sua, noctem ad erumpendum liberam habuissent, & septem armatorum hominum millia perrunspere etiam confertos hostes potuissent; neque per se ipsi id facere cona-

ti sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte prope totâ P. Sempronius Tuditanus non destitit monere adhortarique eos, dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium, dum nox incæptum tegeter, se ducem sequentur: ante lucem pervenire in tuta locâ, insociorum urbes posse. Sicut avorum memoriâ, P. Decius, Tribunus militum, in Samnio; sicut, nobis adolescentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, situm inter medios hostes duceret, dixit: *moriamur, milites, & morte nostrâ eripiamus ex obsidione circumventas legiones*: si hoc P. Sempronius diceret; nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, si nemo tantæ virtutis extitisset comes. Viam non ad gloriam magis quam ad salutem ferentem demonstrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini, deest vobis animus? quid, si moriendam pro patria esset, facheretis? Quinquaginta missa civium sociorumque circa vos eo ipso die cœsa jacent: si tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit, si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes desiderate patriam: imò desiderate, dum patria est, dum cives ejus estis: sed nunc desideratis, deminuti capite, abalienati jure civium, servi Carthaginensium facti. Pretio reddituri estis èo, unde ignaviâ aut inequitiâ abistis? P. Sempronium, civem vestrum non audistis, arma capere ac sequi se jubentem: Annibalem post paulò audistis, castra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam istorum accuso, quum scelus possim accusare? Non enim modò sequi recusarunt bene

monentem, sed obſtēre ac retinere conati ſunt, ni ſtrictis gladiis viri fortissimi inertes ſummo- viffent. Prius, inquam, P. Sempronio per ci- vium agmen, quām per hostium fuit erumpen- dum. Hos cives patria deſideret? quorum ſi ce- teri ſimiles fuiffent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex millibus ſeptem armatorum, ſexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hostium obſtitere. Quām tutum iter dua- rum prope legionum agmini futurum censetis fuiffe? Haberetis hodie viginti millia armato- rum Canufii, fortia, fidelia, P. C. Nunc autem quemadmodūm hi boni, fidelesque (nam forte ne ipſi quidem dixerint) cives eſſe poſſunt? Ni ſi quis credere poſteſt fuiffe, qui erumpenti- bus, quin erumperent, obſtēre conati ſunt: aut non invidere eos cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum ſibi timorem ignaviamque ſervitutis ignominiosæ cauſam eſſe ſciant. Maluerunt in tentoriis laten- tes ſimul lucem atque hostem expectare, quum ſilentio noctis erumpendi occasio eſſet. At enim ad erumpendum ē caſtris defuſit animus: ad tu- tanda fortiter caſtra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot obſeffi, vallum armis, ſe ipſi turati vallo ſunt: tandem ultima auſi paſſique, quum omnia ſubſidia vitæ abeffent, affectisque fame viribus, arma jam ſuſtinere nequieren, neceſſitatibus magis humanis, quām armis vieti ſunt. Orto ſole hostis ad vallum acceſſit: ante ſecundam horam, nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac ſe ipſos. Hæc vo- bis ipſorum per biduum militia fuit. Quum in acie ſtare ac pugnare decuerat, tum in caſtra re-

Nigerunt : quum pro vallo pugnandum erat ,
 castra tradiderunt , neque in acie , neque in cas-
 tris utiles . Vos redimam ? quum erumpere castris
 oportet , cunctamini ac manetis : quum mane-
 re & castra tutari armis necesse est , & castra &
 arma & vos ipsos traditis hosti . Ego non magis
 istos redimendos , P. C. censeo , quam illos
 dedendos Annibali , qui per medios hostes e cas-
 tris eruperunt , ac per summam virtutem se pa-
 triæ restituerunt .

EX LIBRO XXIII.

O R A T I O

Varronis , Consulis , qua Legatis Campæ
 norum respondet. C. 5.

I. Post Cannensem cladem , Campani
 deficere ab Romanis in animo habebant .
 Verum cum trecentes equites , nobilissimus
 quisque Campanorum , in potestate Roma-
 norum essent , horum parentes cognati que
 pervicerunt ut legati ad Varronem Consu-
 lem mitterentur , qui pollicerentur omnia
 quæ ad bellum opus forent . Iis in hunc fer-
 mè modum Consul respondit .

M O R E M magis loquendi cum sociis ser-
 vastis , Campani ; jubentes quæ opus es-
 sent ad bellum , imperare , quam convenienter

ad præsentem fortunæ nostræ statum loquuti es-
tis. Quid enim nobis ad Cannas relictum est,
ut, quasi aliquid habeamus, id quod deest ex-
pleri à sociis velimus? Pedites vobis impere-
mus, tanquam equites habeamus? Pecuniam
deesse dicamus, tanquam ea tantum dedit?
Nihil, ne quod suppleremus quidem, nobis re-
liquit fortuna; legiones, equitatus, arma, sig-
na, equi virique, pecunia; commeatus, aut
in acie, aut binis posterò die amissis castris pe-
tierunt. Itaque non juvetis nos in bello oportet,
Campani, sed penè bellum pro nobis suscipiatis.
Veniat in mentem, ut trepidos quondam majo-
res vestros intra mœnia compulsos, nec Samnit-
em modò hostem, sed etiam Sidicinum paventes,
receptos in fidem apud Saticulam defendemus,
cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum,
per centum prope annos, variante fortunâ, even-
tum tulerimus. Adjicite ad hæc, quod fœdus
æquum deditis, quod leges vestras, quod ad
extremum (id quod ante Caunensem certè cla-
dem maximum fuit) civitatem nostram magnæ
parti vestrum dedimus, communicavimusque
vobiscum. Itaque communem vos hanc cladem,
quæ accepta est, credere, Campani, oportet,
communem patriam tuendam arbitrari esse. Non
cum Samnite aut Etrusco res est, ut quod à no-
bis ablatum sit, in Italia tamen imperium ma-
neat. Pœnus hostis, ne Africæ quidem indige-
nam, ab ultimis terrarum oris, fratre Oceani,
Herculisque columnis, expertem omnis juris
& conditionis, & linguæ prope humanæ, mili-
tem trahit. Hunc naturâ & moribus immitem se-
renisque, insuper dux ipse efferavit, pontibus,
ac molibus ex humanorum corporum strue fa-
ciendis: & (quod proloqui etiam piger) vesci
humanis

humanis corporibus docendo. Hos infandis pali-
tos epulis, quos contingere etiam nefas sit,
videre atque habere dominos, & ex Africa & à
Carthagine iura petere, & Italiam Numidarum
& Maurocum pati provinciam esse, cui non,
genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum
erit, Campani, prolapsum clade Romanum
imperium, vestrâ fide, vestris viribus retentum
& recuperatum esse. Triginta millia peditum,
quatuor equitum arbitror ex Campania vos
scripsisse; jam pecuniae affatim est, frumentique.
Qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, nec
Annibal se viciisse sentiet, nec Romani se viatos
esse.

ORATIO

Perollæ ad Pacuvium Calavium patrem,
de interficiendo Annibale. C. 8.

2. *Quum Campani Romanum jam imperium spernerent, au-*erat rerum suarum *suique contemptum Consul, nimis detegendo* *cladem nudandoque Itaque ad Annibalem* *defecerunt, annitente maxime Pacuvio Ca-*
lavio. Huic filius erat Perolla, qui ferocissime *pro Romana societate adversus Punicum* *fædus steterat. Tamen pater juveni Annibalem* *placavit: vietusque patris precibus* *lacrymisque, etiam ad cœnam eum cum pa-*
tre vocari jussit: cui convivio neminem Cam-
panum, præterquam fubellum Tauream, in-
signem bello virum, adhibiturus erat. Inter *epulas patrem è convivio egressum secutus*
filius, consilium ei suum de interficiendo
Annibale declarat.

CONSTIUM affero, pater, quo non
veniam solum peccati, quo defecimus ad
Annibalem, impetraturi ab Romanis, sed in mul-
to majore dignitate & gratia simus Campani,
quam unquam fuimus. *Quum mirabundus pater,*
quidnam id esset eo filii, quæreret: toga rejecta ab
humero, latus succinctum gladio nudat. Jam ego,
inquit, sanguine Annibalis sanciam Romanum
fædus. Te id prius scire volui, si forte abesse,
dum facinus patratur, malles.

O R A T I O .

Pacuvii Calavii filiam à Facinore
dehortantis. C. 9.

¶ Per ego te, fili, quæcumque jura liberos
jungunt parentibus, precor quæisque, ne
ante oculos patris facere & pati omnia infanda
velis. Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per
quicquid Deorum est, dextræ dextras jungentes,
fidem obstrinximus, ut (a) luctatæ fide manus,
digressi ab colloquio, exemplò in eum armare-
mus? Surgis ab hospitali mensa, ad quam ter-
tius Campanorum adhibitus ab Annibale es, eam
ipsam meusam cruentare vis hospit's sanguine?
Annibalem pater filio meo potui placare, filium
Annibali non possum? Sed si nihil sancti, non
fides, non religio, non pietas; audeantur infanda,
si non perniciem nobis cum scelere affe-
runt. Unus agressurus es Annibalem? Quid illa
turba tot liberorum servorumque? Quid in unum

(a) Hæc lectio est à set, si jam de sacratis
Jac. Gronovio: quam
quidem verissimam puto,
atque adeo non dubitavi
in textum recipere. MSS.
habent sacras fide manus.
Unus vero, quem
vidit idem Gronovius,
etiam armaremus. Vulga-
ta lectio, ut sacratis de
mensis effensus, omnino
inelegans est & incon-
cinna. Infra enim hospi-
talis mensæ sit mentio;
qua repetitio frigida es-

intenti omnium oculi ? quid tot dextræ ? torpeſcentne in amentia illa ? Vultum ipsius Annibalis , quem armati exercitus ſuſtinere nequeunt , quem horret populus Romanus , tu ſuſtinebis ? Et ſi alia auxilia defint , meipſum ferire , corpuſ meum opponentem pro corpore Annibalis , ſuſtinebis ? Atqui per meum pectus petendus ille tibi , transfigendusque eſt . Deterrei hīc ſine te potius , quam illic vinci . Valeant preces apud te meæ , ſicut pro te hodie valuerunt .

O R A T I O

Perollæ , qua Pacuvio Patri respondet . Ib .

¶ Ego quidem , quam patriæ debeo pie-
tatem , exſolvam patri . Tuam doleo vi-
cem , cui ter prodiſtæ patriæ ſuſtinendum eſt cri-
men : ſemel , quum defectionem inſti ab Roma-
nis : iterum , quum pacis cum Annibale fuisti
auctor : tertio hodie , cum reſtruendæ Romanis
Capuæ mora atque impedimentum eſt . Tu , pa-
tria , ferrum , quo pro te armatus (a) hanc ar-
cem defendere volebam , hoſti minime parcens ,
quando patens extorquet , recipe .

(a) Hic locus malè emendatore , qui can-
affectus eſt Non ſatis ap- hunc locum mutilum ac
paſer quid ſit illa arx de depravatum offendit ,
qua loquitur Peroilla : maluit ſua pro Livianis
multo ainius quomodo , intradere , quam omni-
dum iſte ſicut Anniba- no filere . In optimo co-
leim , hanc arcem deſcen- dice , teste Gronovio ,
dat . Jam veſt̄ quid eſt , legitur : Tu patria ferrum
hoſti minime parcens ? Mi- quo pro te armatus hanc
rum , ni hoſti parcat . arcem hoſtrimi ni quoniam
Hac omnia nobis invec- parens extorquet , recipie-
ſant à nescio quo Nullo ſenſu .

VERBA

Decii Magii ad circumfusam multitudinem. C. 10

5. *Decius Magius, vir cui ad sum-
mam inter Campanos auctoritatem nihil præ-
ter sanam civium mentem defuit, acerrime
restiterat, ne fœdus cum Annibale fieret, &
in toto hoc negotio adhibuerat liberrimam con-
tumaciam. Hunc Annibal sibi dedi postula-
vit. Quum igitur jussu Pratoris Campani
comprehensus, per medium urbem in castra
Pœnorum duceretur, hoc modo ad circumfu-
sam undique multitudinem vociferabatur.*

HA BETIS libertatem, Campani, quam
petistis: foro medio, luce clara, viden-
tibus vobis, nulli Campanorum secundus, vinc-
tus ad mortem rapior. Quid violentius Capua
capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate ur-
bem, diemque adventus ejus consecrate, ut
hunc triumphum de cive vestro spectetis.

VERBA

Himilconis, Barcinæ factionis viri,
ad Hannonem. C. 12.

6. Nuncius victoria ad Cannas Carthaginem venerat Mago, Annibal's frater. Is, quum ei Senatus datus esset, res ab initio belli in Italia à fratre gestas exposuit; adjecit, pro his tot tantisque victoriis verum esse Diis immortalibus gratias agi haberique: postulavit ut mitteretur supplementum Annibali, & frumentum, & in stipendium pecunia. Secundum hæc dicta Magonis latissimis omnibus, Himilco, vir factionis Barcinæ, locum esse ratus Hannonis increpandi, qui factionis alterius princeps erat, sic eum aggrediuar.

QUID est, Hanno? etiam nunc pœnitentia belli suscepisti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi. Audiamus Romanum Senatorum in Carthaginensium curia

O R A T I O

Hannonis Himilconi respondentis.

C. 12. & 13.

TA C U I S E M hodiè, P. C. ne quid
in communi omnium gaudio, minùs læ-
tum quod esset vobis, loquerer. Nunc interro-
gante Senatore, pœnitentia me adhuc suscepit
adversus Romanos belli; si reticeam, aut su-
perbus aut obnoxius videar: quorum alterum
est hominis alienæ libertatis oblitio; alterum,
sua. Respondeam igitur Himilconi, non desisse
pœnitere me belli, neque desitum ante invic-
tam nostrum imperatorem incusare, quam fini-
tum aliquâ tolerabili conditione bellum videro:
nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res,
quam pax nova finiet. Itaque ista quo modò
Mago jactavit, Himilconi cæterisque Annibalis
satellibus jam læta sunt; mihi possunt læta esse,
quia res bello bene gestæ, si volumus fortunâ uti
pacem nobis æquiorem dabunt. Nam si præter-
mittimus hoc tempus, quo magis dare quam ac-
cipere possumus videri pacem, vereor ne hæc
quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat.
Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi
exercitus hostium: mittite milites mihi. Quid
aliud rogares si esses victus? Hostium cepi bina
castra, prædæ videlicet plena & commentuum:
frumentum & pecuniam date. Quid aliud, si
spoliatus, si exutus castris esses, peteres? Et
ne omnia ipse miret, (mihi quoque enīma,
quoniam respondi Himilconi, interrogare jus
fasque est) velim seu Himilco, seu Mago refe-

pondeat: quum (*a*) ad interencionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit, consterque in defectione totam Italiam esse: primùm ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? dein de ecquis homo ex quinque & triginta tribibus ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negasset*: Hostium quidem ergo, inquit, nimis adhuc multum superest: sed multitudo ea quid animorum, quidve spei habeat, scire velim. *Quum, id nescire Mago diceret*: Nihil facilius scitu est, inquit. Ecquos legatos ad Annibalem Romani miserunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam esse, allatum ad vos est? *Quum id quoque negasset*: Bellum igitur, inquit, tam integrum habemus, quam habuimus, quam die Annibal in Italiam est transgressus. *Quam varia victoria priore (*b*)* Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, supersumus. Nunquam terrâ marique magis prosperæ res nostræ visæ sunt, quam ante Consules C. Luctatium, & A. Postumium fuerunt. Luctatio & Postumio Consulibus, devicti ad Ægates insulas sumus. Quod si (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem speratis quum vincemur, quam nunc quum vincimus, dat nemo? Ego, si quis de pace consulat, seu deferenda hostibus, seu accipienda; habeo quid sententiae dicam: si de iis quæ Mago postulat, refertis; nec victoribus

(*a*) *Hæc* dicuntur ex nu Livii, imprudens mo-
Magonis mente. Ipse re Romano loquentem
enim Haanno longè aliter Pœnum inducit. *Hæc*
sentiebat.

(*b*) Si hæc sunt à ma-

mitti attinere puto; & frustrantibus nos falsa atque inani victoriā, multò minus censeo mitten-
da esse.

O R A T I O

Samnitium Legatorum ad Annibalem,
ut opem adversus Romanos ferat.

C. 42.

S. Marcellus ab Nola crebras excursiones in agrum Hirpinum, & Samnites Caudinos faciebat, omniaque ferro atque igni vastabat. Itaque Legati ad Annibalem missi ex uiragite gente, ita Pœnum allocuti sunt:

H OSTE S populi Romani, Annibal, fui-
mus primū per nos ipsi, quoad nostra
arma, nostræ vires nos tutari poterant. Postea-
quam iis parūm fidēbamus, Pyrrho regi nos
adjuvimus: à quo relicti, pacem necessariam
accepimus, suimusque in ea per annos prope
quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam ve-
nisti. Tua nos non magis virtus fortunaque,
quam unica comitas ac benignitas erga cives
nostris, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico,
non modò populum Romanum, sed ne Deos
quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At,
Hercule, non solum incolumi & victore, sed
præsente te, quam ploratum prope conjugum
ac liberorum nostrorum exaudie, & flagrantia
recta posles conspicere, ita sumus aliquoties hac
estate devastati, ut M. Marcellus, non Anni-

bal viciisse ad Cannas videatur: glorienturque Romani, te ad unum modò istum vigentem, velut aculeo emissō, torpere. Per centum prope annos cum populo Romano bellum gessimus, nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu, nisi quod per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quam suis viribus nos defendit. Non ego secundis rebus nostris gloriam mut : duos Consules, ac duos Consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si qua alia aut læta, aut gloria nobis evenerunt. Quæ aspera adversaque tunc acciderunt, minore indignatione referre possumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni Dictatores cum Magistris equitum, bini Consules cum binis Consularibus exercitibus ingrediabantur fines nostros; ante explorato, & subsidiis positis, & sub signis ad populandum ducebant. Nunc prope unius & parvi ad tuendam Nolam præsidii præda sumus. Jam ne manipulatim quidem, sed latronum modò, percursant totis finibus nostris negligentius, quam si in Romano vagarentur agro. Causa autem hæc est, quod neque tu defendis; & nostra juventus, quæ si domi esset, tutaretur, omnis sub signis militat ruis. Nec te, nec exercitum tuum nominim : nisi à quo tot Romanas acies fusas stratas que esse sciam, ei facile esse ducam opprimere populatores nostros vagos, sine signis, palatos, quo quemque trahit, quamvis vana, prædæ spes. Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præsidiumque missum nobis erit, & Nolæ ademeris : si modò, quos ut socios haberes dignos duxisti, haud indignos judicas, quos infidem receptos tuearis.

VERBA

Marcelli ad suos circa Nolam pugnantes.

C. 45.

9. Annibal priore jam anno ab Nola
pulsus à Marcello , rursus ad eandem ur-
bem , quam præsidio adhuc obtinebat Mar-
cellus , accesserat. Cum partem copiarum
prædatum in agros misisset , Marcellus in
aciem copias eduxit : neque Annibal detrec-
tavit certamen. Dum summâ vi utrumque
pugnatur , Romanus dux , quo militum suo-
rum animos erigeret , hac hosti exprobrabat.

NON omnes esse in acie : prædantes vagari
in agro , sed qui pugnant , marcere Cam-
panâ luxuriâ , vino & scortis , omnibusque lus-
tris per totam hiemem confectos. Abisse illam
vim , vigoremque : dilapsa esse robora corpo-
rum animorumque , quibus Pyrenæi , Alpium-
que superata sint juga. Reliquias illorum viro-
rum , vix arma membraque sustinentes pugnare:
Capuam Annibali Cannas fuisse : ibi virtutem
bellicam , ibi militarem disciplinam , ibi præ-
teriti temporis famam , ibi spem futuri extinc-
tam.

VERBA

Annibal ad suos. Ibidem.

10. Annibal quoque multò gravioribus
probris suos increpabat.

ARMA signaque eadem se noscere, quæ ad Trebiam Trasimenumque, postremò ad Cannas viderit, habueritque; militem alium profectò se in hiberna Capuam duxisse, alium inde eduxisse. Legatum-ne Romanum, & legionis unius atque aliae, magno certamine vix toleratis pugnam, quos biæ acies Consulares unquam sustinuerunt? Marcellus, tirone milite, ac Nolans subsidiis fultus nos jam iterum lacescit? Ubi ille meus miles est, qui erepto ex equo C. Flaminio, Consuli, caput abstulit? Ubi, qui L. Paullum ad Cannas occidit? Ferrum nunc habet? an dextræ torpens? an quid prodigiis est aliud? Qui pauci plures vincere soliti estis, nunc paucis plures vix restatis. Romam vos expugnaturos, si quis duceret, fortes linguâ jactabatis. En nunc minor est res: hic experiri vim, virtutemque volo. Expugnate Nolam, campstem urbem, non flumine, non mari septam. Hinc vos ex tam opulenta urbe prædā spoliisque onustos, vel ducam quod voletis, vel sequar.

EX LIBRO XXIV.

O R A T I O

Q. Fabii Maximi ad Populum, de de-
ligendis Consulibus. C. 8.

*I. Fabio comitia Consulibus creandis
habente, prærogativa centuria M. Æmi-
tium Regillum, & T. Otacilium Con-
sules dicebat. His Consulatum tali tempore
mandari, Fabius non esse è Republica cen-
sebat. Itaque, silentio facto, tali oratione
est usus.*

*S*i aut pacem in Italia, aut bellum cum eo
hoste haberemus, in quo negligentia aut
errori locus esset; qui vestris studiis, que in
campum ad mandandos, quibus velitis, hono-
res assertis, moram ullam offerret, is mihi pa-
rum meminisse videretur vestre libertatis. Sed
quum in hoc bello, in hoc hoste, nunquam ab
ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit,
eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis
init suffragium ad creandos Consules decet, &
sibi sic quemque dicere; Annibali imperatori
parem Consulem nomino. Hoc anno ad Capuana
Jubellio Taureæ Campano summo equiti pro-
vocanti, summus Romanus eques Asellus Clau-
dius est oppositus. Adversus Gallum quondam
provocantem in ponte Anienis, T. Manlium,
fidentem & animo & viribus, misere maiores nos-

tri. Ob eandem causam haud multis annis posse
fuisse non negaverim, cur M. Valerio non diffi-
deretur, adversus similiter provocantem armis
cipienti Gallum ad certamen. Quemadmodum
pedites equitesque optamus, ut validiores, si
minus, ut pares hosti habeamus; ita duci hos-
tium parem imperatorem queramus. Quum, qui
est summus in civitate dux, eum legerimus;
tamen repente lectus, in annum creatus, ad-
versus veterem ac perpetuum imperatorem com-
parabitur, nullis neque temporis, neque juris
inclusum angustiis, quominus ita omnia gerat
administretque, ut tempora postulabunt belli.
Nobis autem in apparatu ipso, ac tantum in-
choantibus res, annus circumagit. Quoniam
quales viros creare vos Consules deceat, satis
est dictum; restat ut pauca de eis, in quos præ-
rogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius
Regillus flamen est Quirinalis, quem neque
mittere à sacris, neque retinere possumus, ut
non Deum aut belli deseramus curam. Otacilius
sororis meæ filiam uxorem, arque ex ea liberos
habet. Ceterum non ea vestra in me majoresque
meos merita sunt, ut non potioreni privatis ne-
cessitudinibus Republica habeam. Quilibet
nautarum vectorumque tranquillo mari guber-
nare potest: ubi seva orta tempestas est, ac
turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gu-
bernatore opus est. Non tranquillo navigamus,
sed jam aliquot procellis submersi penè sumus.
Itaque quis ad gubernacula sedeat, summâ cura
providendum ac præcavendum nobis est. In mi-
niore re experti, T. Otacili, operam tuam sumus.
Haud sanè, cur ad majora tibi fidamus, docu-
menti quicquam dedisti. Classem hoc anno, cui tu
præfueristi, trium rerum causa paravimus: ut Africæ

bram popularetur; ut tuta nobis Italizæ littora essent; ante omnia, ne supplementum cum stipendio commeatuque ab Carthaginæ Annibali transportaretur. Create Consulem T. Otacilium, non dico si omnia hæc, sed si aliquid eorum Reipub. præstítit. Sin autem, te classem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tutæ atque integra ab domo venerunt; si ora Italizæ infestior hoc anno, quam Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potissimum ducem Annibali hosti opponamus? Si Consul es, Dictatorem dicendum exemplo majorum nostrorum censeremus. Nec tu id indignari posses, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quam te. Magis nullius interest, quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, sub quo concidas. Ego magnopere suadeo eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem armatis repente diligendi duo imperatores essent quorum ductu, atque auspicio dimicaretis, hodie quoque Consules cretis: quibus sacramento liberi vestri dicant, ad quorum edictum conveniant, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thrasymenus & Cannæ, tristia ad recordationem exempla, sed ad præcavendum simile, uriles documenta sunt.

VERBA

Heracleæ, Hieronis Filiae, ad percussores à
Syracusanis missos. C. 26.

I. Hieroni, Syracusanorum bono modera-
toque Regi, Hieronymus ipsius ex filio Ge-
lone nepos successerat. Is propter crudelitatem
arrogantiamque omnibus invisus, non ita
minus post, conjuratione in ipsius caput fac-
iā, imperfectus est. Post ejus mortem Andra-
nodorus ac Themistus, hic Gelonis, ille Hye-
ronis gener, dum turbata omnia novā &
inconditā libertate essent, tyrannidem occu-
pare volunt. Sed re patefactā, pœnas morte
luunt. Simul populus jubet omnem regiam
stirpen interfici. Demarara & Harmonia,
conjuges Andranodori ac Themisti occidun-
tur. Heraclea erat filia Hieronis, Zoippi
uxor, qui, regnante Hieronymo, volunta-
rium consiverat exilium. Ea quum ad se
quoque venire percussores præscisset, in sa-
crarium ad Penates configuit cum duabus fi-
liabus virginibus, resolutis crinibus, misera-
bilique alio habitu: & ad ea addidit preces.

NE se innoxiam invidiā Hieronymi confla-
grare sinerent. Nihil se ex regno illius præ-
ter exilium viri habere: neque fortunam suam
eandem vivo Hieronymo fuisse quam sororis,
neque imperfecto eo causam eandem esse. Quid?

quod si Andranodoro consilia processissent, illa cum viro fuerit regnatura: sibi cum cæteris serviendum. Si quis Zoippo nunciet, imperfectum Hieronymum, ac liberatas Syracusas; cui dubium esse, quin exemplò consensurus sit nam vim, atque in patriam reditus? Quantum spes hominum fallit? In liberata patria conjugem ejus, ac liberos de vita dimicare; quid obstantes libertati, aut legibus? Quod ab se cuiquam periculum, à sola ac propè vidua, & puellis in orbitate degentibus esse? At enim periculi quidem nihil ad se timeri: invisam tamen regiam stirpem esse. Ablegarent ergo procul Syracusis Siciliaque, & alportari Alexandriam juberent; ad virum uxorem, ad patrem filias.

ORATIO

L. Pinarii, praefecti praesidii, quo Enna à Romanis obtinebatur, ad milites. C. 38.

3. Murgantia, multisque in aliis Sicilia urbibus, Romana presidia prodata & oppressa fuerant. Ennensum principes idem molebantur. Sed consiliis eorum obstat L. Pinarius, praefectus praesidii: vir acer, nec infidianibus opportunus. Palam igitur agendum rati, ipsum adeunt, clavesque portarum sibi reddi aquum censem. Ille primò negare: deinde cum instarent, & jam aperie minarentur, postulat sibi dari populi concilium, ut scirentur, utrum paucorum ea denunciata, an universæ civitatis essent. Consensu in posterum diem concio edicitur. Pinarius postquam in arcem se recepit, convocatos milites, sic alloquitur.

Credo ego vos audisse, milites, quemadmodum praesidia Romana ab Siculis circumventa & oppresa sunt per hos dies. Eam vos fraudem Deum primita benignitate, dein vestram ipsi virtute dies noctesque perstanto, ac per vigilando in armis, vitastis. Utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci possit. Hæc occulta in fraude cautio est, quâ usi adhuc sumus: cui quoniam parvum successit, aperie ac propalam claves portarum re-

poscunt; quas simul tradiderimus, Carthaginensium exemplò Enna erit, feediisque hic trucidabimur, quam Murgantia præsidium interficuum est. Noctem unam ægrè ad consultandum sumpsi, quā vos certiores periculi instantis faciem. Ortā luce concione emi habituri sunt ad ereminandum me, concitandumque in vos populum. Itaque crastino die, aut vestro, aut Ennensium sanguine Enna inundabitur. Nec præoccupari (^a) peculii; nec occupantes, periculi quicquam habebitis. Qui prior strinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes armatique signum expectabitis. Ego in concione ero: & tempus, quoad omnia instruta sint, loquendo altercandoque traham. Quum togæ signum dedero, tum mihi undique clamore sublato turbam invadite, ac sternite omnia ferro: & cavete quisquam superfit, à quibus aut vis aut fraus timeri possit. Vos Ceres, mater, ac Proserpina, precor, cæteri superi infernique Dii, qui hanc urbem, hos sacratos lacus lucosque collitis, ut ita nobis volentes propitiæ adhuc, si vitandæ, non ferendæ fraudis causa hoc consilii capimus. Pluribus vos, milites, hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset. Inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et Consulis castra in propinquuo sunt, ne quid ab Himilcone & Carthaginensibus timeri possit.

(^a) Peculii, procul dam libris, spem ullam, dubio vitiosum. Non enim hic peculium, sed caput agebatur. Gronovius suggerit ex quibus-

Si conjecturæ locus esset legerem lubens perfagii, ut constet apothecæ ratio.

EX LIBRO XXV.

ORATIO

Cannensium militum in Siciliam relegatorum, ad Marcellum, Proconsulem.

C. 6.

I. Cannensis exercitus reliquias in Siciliam traduci Senatus jussérat, atque ibi militare donec hostis in Italia esset. Hi, cum bellum in Sicilia summâ vi gereretur, nec sibi daretur cum hoste congredi, Marcellum, Proconsulem, adeunt, ac precantur ut in partem laboris ac periculi venire liceat.

CONSULEM te, M. Marcellle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, et si non iniquum, certè triste Senatus consultum factum est: nisi hoc sperassemus, in provinciam nos morte Regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Pœnosque mitti, & sanguine nostro vulneribusque nos patriæ satisfac tuos esse: sicut patrum memoriâ qui capti à Pyrrho ad Heraclæam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quanquam quod ob meritum nostrum succensi stis, P. C. nobis, aut succensi stis; Ambo mihi Consules, & universum Senatum intueri video; quum te, M. Marcellle, inueor: quem si ad Cannas Consu-

Item habuissimus, melior & Reipub. & nostra fortuna esset. Sine, quælo, priusquam de conditione nostra querar, noxam, cuius arguimur, nos purgare. Si non Desum irâ, nec fato, cuius lege immobilis rerum humanarum ordo seritur, sed culpâ periximus ad Cannas, cuius tandem ea culpa fuit; militum, an imperatorum? Evidem miles, nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præferrim gratias sciam ab Senatu actas, quod non desperaverit de Republica; cui post fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Ceteros item ex reliquis clades ejus, quos Tribunos milium habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis vestrisque libertis ignoscitis facile, P. C. in hæc vilia capita sœvit? & Consuli primoribusque aliis civitatis fugere, quæ spes alia nulla esset, turpe non fuit, milites utique morituros in aciem misisti? Ad Alliam prope omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti, (ut alias pudendas clades exercituum raseam:) tamen tantum absuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus quæceretur, ut & urbs Roma per exercitum, qui ab Allia Veios transfugerat, recuperaretur, & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatas remissæ in Samnum, eundem illum hostem sub jugum miserint, qui haec suâ ignominia lætatus fuerat. Cannensem verò quisquam exercitum fugè aut pavoris insimulare potest, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde Consul cum equitibus septuaginta fugit? unde nemo superest, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Quom captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub.

nos reservassemus : quod ad Consulē Venu-
fiam redissemus, & speciem justi exercitū fecis-
semus. Nunc deteriorē conditionē sumus, quād
apud patres nostros fuerunt captivi. Quippe illis
arma tantum atque ordo militandi, locusque
in quo tenderent in castris est motatus : que
tamen, semel navatā Reip. opera, & uno feli-
ci prælio recuperarunt. Nemo eorum relegatus
in exilium est : nemini spes emerendi stipendia
adempta : hostis denique est datus, cum quo di-
micantes, aut vitam semel, aut ignominiam
finirent. Nos, quibus (nisi quod commisimus
ut quisquam ex Cannēnsi acie miles Romanus
superesset) nihil objici potest, non solum à pa-
tria procul Italiaque, sed ab hoste etiam tele-
gati sumus : ubi senescamus in exilio, ne qua
spes, ne qua occasio abolendæ ignominiae, ne
qua placendæ civium iræ, ne qua denique benè
moriendi sit. Neque ignominiae siacem, nec vir-
tutis præmium petimus ; modò experiri animum
& virtutem exercere liceat. Laborem & pericu-
lum petimus, ut virorum ut militum officio fun-
gamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum
ingenti dimicatione geritur : urbes alias Pœnas,
alias Romanus expugnat : peditum & equitum
acies concurrunt : ad Siracusas terra marique
res geritur : clamorem pugnantium, crepitum
que armorum exaudimus resiles ipsi ac segnes;
tanquam nec manus, nec arma habeamus. Ser-
vorum legionibus Ti. Sempronius, Consul, toties
jam cum hoste signis collatis pugnavit. Operæ
premium habent, libertatem, civitatemque. Pro
servis saltem ad hoc bellum emptis. Nobis simul
congredi cum hoste liceat, & pugnando quære-
re libertatem. Vis tu mari, vis terrā, vis acie ;
vis urbibus oppugnandis experiri virtutem ? Af-

perima quæque ad laborem periculumque de-
piscimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit,
quæ primùm fiat: quoniam quicquid postea
viximus, id omne destinatum ignominiae est.

O R A T I O

Syracusanorum ad Marcellum, de
ditione. C. 29.

2. Terium jam annum Marcellus Sy-
racusas obsidebat. Tandem Hippocrate mor-
to, Epicyde Syracusis intercluso, qui duces
defectionis ab Romanis fuerant, mittuntur
Oratores qui dederent urbem, & iram vic-
toris deprecarentur. Horum princeps ita ver-
ba fecit.

NEQUIS primò Syracusani à vobis defeci-
mus, sed Hieronymus; nequaquam tam
in vos impius, quam in nos: nec postea pa-
cem tyranni cæde compositam Syracusanus quis-
quam, sed satellites regii Hippocrates atque
Epicydes, oppressis nobis hinc metu, hinc frau-
de turbaverunt. Nec quisquam dicere potest,
aliquando nobis libertatis tempus fuisse, quod
pacis vobiscum non fuerit. Nunc certè cæde eo-
rum, qui oppressas tenebant Syraculas, quum
primùm arbitrii nostri esse cœpimus, exemplò
venimus ad tradenda arma: dedendos nos, ur-
bem, mœnia: nullam recusandam fortunam,
quæ imposta à vobis fuerit. Gloriam captæ no-
bilitissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Di-
tibi dederunt, Marcellæ. Quicquid unquam ter-

zā marique memorandum gessimus , id tui
 triumphi titulo accedit. Famæ ne credi malis,
 quanta urbs à te capta sit , quām posteris quo-
 que eam spectaculo esse : quo quisquis terrā,
 quisquis mari venerit, nunc nostra de Athe-
 nientibus Carthaginensibusque trophæa , nunc
 tua de nobis ostendat : incolumesque Syracusas
 familiæ vestræ , sub clientela nominis Marcel-
 lotum tutelaque habendas tradas. Ne plus apud
 vos Hieronymi , quām Hieronis memoria mo-
 menti faciat. Diutius ille multò amicus fuit,
 quām hic hostis : & illius etiam benefacta per-
 secessistis ; hujus amentia ad perniciem tantum
 ipsius valuit.

O R A T I O

L. Marcii, cum milites ad oppugnanda
Poenorum castra ducturus esset.

C. 38.

3. *Publio & Cnaeo Scipionibus in Hispania interemis, ac propè deletis eorum exercitibus; qui ex gemina clade superfuerant, ad L. Marciū, equitem Romanū, summam imperii detulerunt. Ejus castra cùm Asdrubal, Gisgonis filius, oppugnatum venisset, tanto impetu animorum Romani in eum velut lymphati incurserunt, ut Poeni terga verterent, Marcius agre militem à pugna revocaret. Apud Carthaginenses tamen, contemptu hostis, cùm omnia neglecta essent, Marcius eorum castra uliò oppugnare statuit. Verùm prius alloquendos adhortandos que milites ratus, cōpcione advocatā, ita differuit.*

VE L mea erga imperatores nostros vivos mortuosque pietas, vel præsens omnium nostrū, milites, fortuna fidem cuivis facere potest, mihi hoc imperium, ut amplum judicio vestro, ita re ipsâ grave ac sollicitum esse. Quo enim tempore, nisi metus mœrorum obstupefaceret, vix ita compos mei essem, ut

Q

(a) aliqua solatia invenire ægro animo possem ; cogor vestram omnium vicem (quod difficillimum in luctu est) unus consulere , & nemum quidem , ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conservare possem , cogitandum est ; averttere animum ab assiduo micerore libet. Præstò est enim acerba memoria , & Scipiones me ambo dies noctesque curis insomniisque agitant , & excitant sèpè somno , neu se , neu invictos per octo annos in his terris milites suos , commilitones vestros , neu Rem publ. patiat inultam , & suam disciplinam sua que instituta lequi jubent : (b) & ut imperiis virorum nemo obedientior me uno fuerit , ita post mortem suam , quod quaque in re facturos illos fuisse maximè censem , id optimum ducere. Vos quoque velim , milites , non lamentis lacrymisque tanquam extinctos prosequi , (vivunt vigentque famâ rerum gestarum) sed quotiescunque occurret memoria illorum , velut si adhortantes signumque dantes videatis eos , in prælia inire. Nec alia profectò species hesterno die oculis animisque vestris oblata memorabile illud edidit prælium : quo documentum dedistis hostibus , non cum Scipionibus extinctum esse

(a) Sie habent quædam editiones : quod cur in ea quæ à Gronovio adornata est , ceterisque quæ ex ea descriptæ sunt , immutatum sit in alia non video. Neque enim aut ipse Gronovius , aut ii interpres , quorum notas coegebat , ullam hujus mutationis rationem af-

ferunt. Quomodo autem legimus , sensus longè planior & expeditior est.

(b) Totius hujus loci vitiosa est in vulgatis libris interpunctio. Eam quæ hic apponitur , à Perizonio monstratam , ut longè elegantioram secutus sum.

nomen Romanum ; & cuius populi vis atque
virtus non obruta sit Cannensi clade , ex omni
profecto sævitia fortunæ emeritam esse. Nunc ,
qui tantum ausi estis sponte vestra , experiri li-
bet , quantum audeatis duce vestro auctore .
Non enim hesterno die quum signum receptui
didi sequentibus effusè vobis turbatum hostem ,
frangere audaciam vestram , sed differre in majo-
rem gloriam atque opportunitatem volui : ut
postmodum præparati incautos , armati inermes
atque etiam sopitos per occasionem aggredi pos-
setis. Nec hujus occasionis spem , milites , forte
temerè , sed ex re ipsa conceptam habeo. A vobis
quoque profecto si quis querat , quoniam modo
pauci à multis , vieti à victoribus castra tutati
sitis ; nihil aliud respondeatis , quam idipsum ti-
mentes vos omnia & operibus firmata habuisse ,
& ipsos paratos instructosque fuisse. Et ita se res
habet. Ad id , quod , ne timeatur , fortuna fa-
cit , minimè tuti sunt homines : quia quod ne-
glexeris , incautum atque apertum habeas. Ni-
hil omnium nunc minus metuant hostes , quâ-
ne oblesssi modò ipsi atque oppugnati , castra
sua ultro oppugnemus. Audeamus , quod credi
non potest ausuros nos. Eo ipso , quod difficil-
limum videtur , facillimum erit. Tertiâ vigiliâ
noctis silenti agmine ducam vos. Exploratum
habeo non vigiliatum ordinem , non stationes
justas esse. Clamor in porris auditus , & primus
imperius castra ceperit. Tum inter torpidos som-
no , paventesque ad nec opinatum tumultum ,
& inermes in cubilibus suis oppressos , illa cæ-
des edatur , à qua vos hesterno die revocatos
ægrè ferebatis. Scio audax videri consilium ;
sed in rebus asperis & tenui spe , fortissima quæ-
que consilia tutissima sunt : quia si in occasionis

ORATIONES
momento , cuius prætervolat opportunitas ,
eunctatus paulum fueris , ne quicquam mox amissam
queras . Unus exercitus in propinquo est :
duo haud procul absunt . Nunc aggredientibus
aliqua spes est : & jam tentastis vestras atque
illorum vites . Si diem proferimus , & hesternæ
eruptionis famâ contemni desierimus ; pericu-
lum est , ne omnes duces omnesque copiæ con-
veniant . Tres deinde duces , tres exercitus susti-
nebimus hostium , quos Co. Scipio incolumi
exercitu non sustinuit ? Ut dividendo copias pe-
riere duces nostri , ita separati ac divisi opprimi
possunt hostes . Alia belli gerendi via nulla est .
Proinde nihil præter noctis proximè opportuni-
tatem expectemus . Ite Diis benè juvantibus :
corpora curate , ut integri vigentesque codera
animo in castra hostium irrumpatis , quo vestra
mutati estis .

EX LIBRO XXVI.

ORATIO

Vibii Virii ad Senatores Campanos , ut
se veneno potius interinant , quām
Romanorum permittant arbitrio.

C. 13.

I. Alterum jam annum Capua à Roma-
nis obsidebatur. Annibal ut eos incœpto ab-
sistere cogeres , primò castra eorum ad Ca-
puam oppugnatum venerat : indè pulsus ,
infestis signis ad Urbem Romanam acceſſe-
rat. Verūm cùm nil quicquam proficeret , in
Bruttios abiit. Tum fractis Campanorum ani-
mis , de deditione agi cœptum. At Vibius
Virius , qui defectionis auctor fuerat , cùm
in Senatum venisset , suadet ut voluntaria
morte cruciatus ac contumelias effugiant.

NEgat eos qui de legatis , & de pâce ac de-
ditione loquantur , meminisse , nec quid
facturi fuerint si , Romanos in potestate habui-
sent , nec quid ipsis patiendum sit. Quid vos ,
inquit , eam deditiōnē fore censetis , quā quoniam
dam , ut adversus Samnites auxilium impetra-
remus , nos nostraque omnia Romanis dedidi-
mus ? Jam è memoria excisit , quo tempore ,
& in qua fortuna à populo Romano defecimus
jam , quemadmodum in defectione præsidium ,

Qij

quod poterat emitti, per cruciatum & ad con-
tumeliam necaverimus? quoties in obsidentes,
quam inimicè eruperimus, castra oppugnaveri-
mus, Annibalem vocaverimus ad opprimendos
eos; hoc quod recentissimum est, ad oppugnan-
dam Romanam hinc eum miserimus? Age contra,
quæ illi infestè in nos fecerint, repetite: ut ex
eo quid speretis, habeatis. Quum hostis alieni-
gena in Italia esset, & Annibal hostis, & cun-
cta bello arderent, omissis omnibus, omisso ipso
Annibale, ambo Consules & duo consulares
exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt.
Alterum annum circumvallatos inclusosque nos
fame macerant; & ipsi nobiscum ultima pericula
ac gravissimos labores perpessi: circa vallum ac
fossas saepè trucidati, & prope ad extremum cas-
tris exuti. Sed omitto hæc: vetus atque usitata
res est, in oppugnanda hostium urbe labores
ac pericula pati. Illud iræ atque odii execrabilis
indictum est. Annibal ingentibus copiis peditum
equitumque castra oppugnavit, & ex parte ce-
pit: tanto periculo nihil moti sunt ab obsidione.
Profectus trans Vulturnum, perussit Calenum
agrum: nihil tantâ sociorum clade avocati sunt.
Ad ipsam urbem Romanam infesta signa ferri jussit:
eam quoque tempestatem imminentem spre-
runt. Transgessus Anienem, tria millia passuum
ab urbe castra posuit: postremò ad moenia ipsa
& ad portas accessit. Romanos Roma
circumfessa, conjuges, liberi, quorum plora-
tus hic quoque prope exaudiabant, aræ, foci,
Deum delubra, sepulchia majorum temeraria ac

violata, à Capua non averterunt. Tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostrū hauiendi est sitis. Nec injuriā forsitan: nos quoque idem fecissimus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Diis immortalibus visum est, quum mortem ne recusare quidem debeam, cruciatus contumeliasque quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honestā, etiam leni possum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium victoriā insolenti subnixos, neque vindicta per urbem Romanam triumphi spectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virginis tergo, cervicem securi Romanae subjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad stuprum matres Campanas, virginesque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipsi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne stirpis, ne memoria originum suarum extaret: nedum eos Capuae parsuros credam, cui infestiores quam Carthagini sunt. Itaque quibus vestrum ante fati cedere, quam hæc tot & tam acerba videant, in animo est; iis apud me hodiè epulæ instructæ paratæque sunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur: ea potio corpus à cruciato, animum à contumeliis, oculos, aures à videndis audiendisque omnibus acerbis indignisque, quæ manent victos, vindicabit. Parati erunt qui magno rogo in propatulo ædium accenso corpora exanima injiciant. Hæc una via & honesta & libera ad mortem. Et ipsi virtutem mirabuntur hostes, & Annibal fortes socios sciet ab se desertos ac proditos esse,

VERBA.

Legatorum Syracusanorum in Senatu
adversus M. Marcellum, tunc
Consulem. C. 30.

2. *Vi & armis captas Syracusas Marcellus spoliaverat. Contendunt Syracusani se licet tyranni sui bellum gesserint, cum populo Romano non tamen hostes fuisse, nec proinde debuisse hostilia pati.*

HIERONIMUM ac postea Hippocratem & Epycidem tyrannos, quum ob alia, tum propter defectionem ab Romanis ad Annibalem, invisos fuisse sibi. Ob eam causam & (a) Hieronymum à principibus juventutis propè publico consilio interfectum; & in (b) Epycidis Hippocratisque cædem septuaginta nobilissimorum juvenum conjurationem factam: quos Marcelli morâ destitutos, quia ad prædictum tempus exercitum ad Syracusas non admovisset, indicio facto omnes ab tyrannis imperfectos. Eam quoque Hippocratis atque Epycidis tyrannidem, Marcellum excitasse; Leontinis (c) crudelitez direptis. Nunquam deinde principes Syracusarum desisiisse ad Marcellum transire, pollicerique se urbem, quum vellet, ei tradituros: sed eum primò vi capere maluisse: dein quum id neque terra, neque mari, omnia expertus, potuisset, auctores traditarum Syracusarum fabrum æra.

(a) V. XXIV. 3. & seq. | (c) V. XXIV. 30. &
(b) V. XXV. 23. | seq.

rium Sosin, & Mericum Hispanum, quam pri-
cipes Syracusanorum habere, toties id nequic-
quam ultro offerentes, præoptasse: quo scilicet
justiore de causa vetustissimos socios populi Ro-
mani trucidaret, ac diriperet. Si non Hierony-
mus ad Annibalem defecisset, sed populus Sy-
racuseanus & Senatus; si portas Marcello Syra-
cuseani publicè, & non oppressis Syracuseanis,
tyranni eorum Hippocrates & Epycides clausis-
sent; si Carthaginem animis bellum cum
populo Romano gestissent; quid ultra quam
quod fecerit, nisi ut deleret Syracuseas, facere
hostiliter Marcellum potuisse? Certè præter
moenia & recta exhausta urbis, & refracta ac
spoliata Deum delubra, Diis ipsis ornamenti-
que eorum ablatis, nihil relictum Syracuseis esse.
Bona quoque multis adempta: ita ut (a) ne
nudo quidem solo, reliquiis direptæ fortunæ
alere sese ac suos possent. Orare se Patres
Conscriptos, ut, si nequeant omnia, saltem,
quæ compareant cognoscique possint, restituā
dominis jubeant.

(a) Gronovius hujus loce ne hoc quidem ipsis
loci putat nullum esse solatum superfit, ut re-
fensem. Non video ta- liquis direptæ fortunæ
men quid veteret eum sic &c.
exponi: ita ut nudo so-

ORATIO

M. Marcelli, Consulis, objecta sibi à
Syracusanis criminis diluentis.

C. 30. & 31.

3. *Talia conquestos Syracusanos cùm ex-
cedere curiā Lævinus, collega Marcelli, juf-
fisset, vetat Marcellus his verbis :*

MANBANT imò ; ut coram his respon-
deam : quoniam cā conditione pro vobis,
Patres Conscripti , bella gerimus , ut vicos ar-
mis accusatores habeamus. Duæ captæ hoc an-
no urbes , (a) Capua Fulvium reum , Mar-
cellum Syracusæ habeant. Reductis in curiam le-
gatis , tum *Consul* , Non adeò majestatis , inquit ,
populi Romani imperiique hujus oblitus sum ,
P. C. ut , si de meo crimen ambigeretur ,
Consul dicturus causam , accusantibus Græcis ,
fuerim. Sed non quid ego fecerim , in disquisi-
tionem venit , quām quid isti pati debuerint.
Qui si non fuerunt hostes , nihil interest , nunc
an vivo Hierone Syracusas violaverim. Sin au-
tem desciverunt , legatos nostros ferro atque ar-
mis perierunt , urbem ac incenia clauerunt ,
exercituque Carthaginensium aduersus nos tuta-
ti sunt ; quis passos esse hostilia , quum fecerint ,
indignatur ? Tradentes urbem principes Syracu-
sanorum adversatus sum : Sosin , & Mericum
Hispanum , quibus tantum crederem , potiores
habui. Non estis extremi Syracusanorum , quip-

pe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis est vestrum , qui se mihi portas apertum , qui armatos milites meos in urbem acceptum promiserit ? Odistis , & execravimini eos qui fecerunt & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis : tantum abest , ut & ipsi tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum , P. C. quam isti objiciunt , maximo argumento est , me neminem , qui navatam operam Reipublicæ nostræ velit , averlatum esse. Et antequam ob siderem Syracusas , nunc legatis mittendis , nunc ad colloquium cundo , tentavi pacem : & posteaquam neque legatos violandi verecundia erat , nec mihi ipsi congresso ad portas cum principibus responsum dabatur , multis terrâ marique exhaustis laboribus , tandem vi atque armis Syracusas ceipi. Quæ captis acciderint , apud Annibalem & Carthaginenses victosque justius , quam apud victoris populi Senatum , querentur. Ego P. C. Syracusas spoliatas si negaturus essem , nunquam spoliis eorum urbem Romam exornarem. Quæ autem singulis victor aut ademi aut dedi ; cum belli jure , tum ex cuiusque merito , satis scio me fecisse. Ea vos ratæ habeatis , P. C. necne , magis Reipub. interest , quam meâ. Mea quippe fides exoluta est. Ad Rempub. pertinet , ne acta mea rescindendo , alios in posterum segniores duces faciatis. Et quoniam coram , & Siculorum , & mea verba audistis , P. C. simul templo excedemus , ut me absente liberius consuli Senatus possit.

ORATIO

P. Scipionis recens in Hispanias cum imperio missi, ad exercitum. C. 41.

4. P. *Scipio*, qui postea *Africanus* dictus est, ante quartum & viceustum aetatis annum missus in Hispanias Imperator, gratias agit militibus ob pietatem in patrem, patruumque suum vivos mortuosque; bono animo in posterum esse jubet.

NE MO ante me novus Imperator militibus suis, prius quam operâ eorum usus esset, gratias agere jure ac meritò potuit. Me vobis, priusquam provinciam aut castra viderem, obligavit fortuna: primùm, quod ea pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuosque fuistis; deinde quod a missam tantâ clade provinciæ possessionem, integrum & populo Romano, & successori mihi, virtute vestra obtinuistis. Sed quum jam benignitate Deum id paremus atque agamus, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed ne pœni maneant: nec ut pro ripa Iberi stantes arceamus transitum hostis, sed ut ultra transeamus transferamusque bellum; vereor ne cui vestrum majus id audaciusque consilium, quam aut pro memoria cladi nuper acceptum, aut pro ætate mea videatur. Adversæ pugnæ in Hispania, nullius in animo, quam meo, minus oblitterari possunt; quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum spatiū, ut aliud super aliud cumularetur familiæ nostri funus,

interfeci

Interfecti sunt. Sed ut familiaris penè orbitas ac solitudo frangit animum; ita publica quum fortuna, tum virtus, delperare de summa rerum prohibet. Ea faro quodam data nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porsenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot classes, quot duces, quot exercitus priore bello amissi sunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipse adfui cladibus: aut quibus absfui, maximè unus omnium eas sensi. Trebia, Thrasymenus, Cannæ quid aliud sunt, quam monumenta occisorum exercituum, Consulumque Romano-rum? Adde defectionem Italæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniae. Adde ultimum terrorem ac pavorem, castra Punica inter Aniem & nœnia Romana posita, & visum prope in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc omnia strata humi erexit ac sustulit. Vos omnium primi, milites, post Cannensem cladem vadenti Asdrubali ad Alpes Italianaque, qui si se cum fratre conjunxisset, nullum jam nomen esset populi Romani, ductu auspicioque patris mei obstitistis. Et hæc secundæ res illas adversas sustinuerunt. Nunc, benignitate Deum, omnia secunda, prospera, in dies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia Syracusæ Agrigentumque captum: pulsi totâ insulâ hostes, receptaque provincia in ditione populi Romani est. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepidâ fugâ emensus Annibal, in extremum angulum agri Bruttii compulsus, nihil jam majus precatur Deos, quam ut incolumi cedere atque abire ex hostium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, mi-

lites, quām quum aliæ super alias clades cum
larentur, ac Dii prope ipsi cum Annibale sta-
rent, vos hic cum parentibus meis (æquentur
enim etiam honore nominis) sustinuisse laban-
cem fortunam populi Romani : nunc eisdem,
quia illic omnia secunda lætaque sunt, animis
deficere ? Nuper quoque quæ acciderunt, uti-
nam tam sine meo luctu, quām vestro, transi-
sent ? Nunc Dii immortales, imperii Romani
præsides, qui centuriis omnibus, ut mihi im-
perium juberent dari, fuere auctores; iidem au-
guriis auspiciisque, & per nocturnos etiam vi-
sus omnia læta ac prospera portendunt. Animus
quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus
vates, prælagit nostram Hispaniam esse: brevi
extorre hinc omne Punicum nomen, maria ter-
rasque fœdâ fugâ impleturum. Quod mens suâ
fronte divinat, idem subjicit ratio haud fallax.
Vexati ab iis socii nostram fidem per legatos im-
plorant. Tres duces discrepantes, prope ut de-
fecerint alii ab aliis, trifariam exercitum in
diversissimas regiones distraxere. Eadem in illos
ingruit fortuna, quæ nuper nos affixit. Nam &
deseruntur ab sociis, ut priùs ab Celtiberis nos:
& diduxere exercitus; quæ patri patruoque meo
causa exiii fuit. Nec discordia intestina coice-
eos in unum sinet, neque singuli nobis resistere
poterunt. Vos modò, milites, favete nomini
Scipionum, soboli imperatorum vestrorum, ve-
lut accilis recrescenti stirpibus. Agite, milites
veteres, novum exercitum, novumque ducem
traducite Iberum, traducite in terras cum mul-
tis fortibus factis sèpè à vobis peragratas. Brevis
faciam, ut quemadmodum nunc noscitatis in
me patris patruique similitudinem oris vultu-
que, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei,

Virtutisque exemplum expressam ad effigiem vobis reddam, ut revixisse, aut renatum sibi quisque Scipionem imperatorem dicat.

O R A T I O

P. Scipionis ad milites. C. 43.

5. Scipio cum exercitum ad oppugnandam Carthaginem novam diceret, consilii rationem militibus exponit.

AD urbem unam oppugnandam si quis vos adductos credit, is magis operis vestri, quam emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim verè mœnia unius urbis, sed in una urbe universam cuperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque: qui simul in potestate vestra erunt, exemplò omnia quæ nunc sub Carthaginensibus sunt, in ditionem tradent. Hic pecunia omnis hostium, sine qua neque illi gerere bellum possunt, quippe qui mercenarios exercitus alunt; & quæ nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli est; qui simul & vos instruet, & hostes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrimâ opulentissimâ urbe, tum opportunissimâ portu egregio: unde terrâ marique, quæ belli usus poscunt, suppeditentur. Quæ quum magna ipsi habebimus, tum deserimus hostibus multo majora. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium: hoc omnium rerum receptaculum est. Hinc rectus in Africam cursus est: hæc una inter Pyrenæum & Gades statio: hinc om-

Rij

ni Hispaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos
instructos & ordinatos cognosco; ad Carthagi-
nem novam oppugnandam totis viribus & bono
animo transeamus.

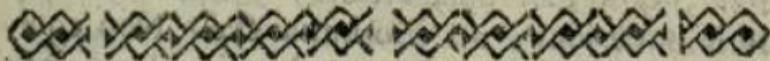
O R A T I O

P. Scipionis ad Allucium, Celtiberorum
principem, quum ei sponsam redde-
ret. C. 50.

6. Capitâ Carthaginè novâ, dum recenseret
captivos Scipio, ad eum à militibus adduci-
tur eximia forma adulta virgo. Quam cum
accepisset desponsam principi Celtiberorum
adolescenti Allucio, qui ejus amore deperit-
ret, accersitum eum sic alloquitur.

J U V E N I S juvenem appello, quod minor
sit inter nos hujus sermonis verecundia. Ego
quum sponsa tua capta à militibus nostris ad me
ducta esset, audiremque eam tibi cordi esse, &
forma ficeret fidem; quia ipse, si frui liceret
ludo ætatis (præsertim recto & legitimo amore)
& non Respub. animuni nostrum occupasset, ve-
niam mihi dari sponsam impensius amanti vel-
lem: tuo, cuius possum, amori faveo. Fuit
sponsa tua apud me cùdem, quâ apud soceros
tuos parentesque suos, verecundiâ: servata tibi
est, ut inviolatum & dignum me teque dari ti-
bi donum posset. Hanc mercedem unam pro co-
munere pacis cor, amicus populo Romano sis;
& si me virum bonum credis esse, quales patrem
patruumque meum jam ante hæ gentes norant,

scias multos nostri similes in civitate Romana esse : nec ullum in terris populum hodie dici posse , quem minus tibi hostem tuisque esse velis , aut amicum malis.

EX LIBRO XXVII.

O R A T I O

M. Marcelli ad suos ab Annibale fuisos fugatosque. C. 13.

I. *Marcellus ferociter Annibali instabat. Annibal universæ pugnæ casum experiri nollebat. Tandem ad id quod vitabat certamen tractus est. Virimque summâ vi pugnatum. Cum nox instaret, aquo Marte discessum est. Postero die iterum concurritur. Romani fusi terga vertunt. Regressos in castra sava & acerbâ oratione Marcellus objurgat.*

Dicas immortalibus, ut in tali re , laudes gratesque ago , quod victor hostis, cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portasque, non ipsa castra est aggressus. Deseruissestis profectò eodem terrore castra, quo omisistiis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit ? Nempe iidem sunt hi hostes, quos vicendo & viatos sequendo priorem aestatem ablum fissis : quibus dies noctesque fugientibus per hos dies institisis : quos levibus præliis fatigastiis ; quos hesterno die nec iter facere,

nec castra ponere passi estis. Omitto ea quibus
gloriarri potestis : cuius & ipsius pudere ac pœni-
tere vos oportet , referam. Nempe æquis mani-
bus hæsternâ die diremisti pugnam. Quid hæc
nox , quid hæc dies attulit ? Vestræ his copiæ
imminutæ sunt , an illorum auctæ ? Non equi-
dem mihi cum exercitu meo loqui videor , née
cum Romanis militibus : corpora tantum atque
arma eadem sunt. An , si eosdem animos ha-
bueris , terga vestra vidisset hostis ? signa ali-
cui manipulo aut cohorti abstulisset ? Adhuc cæ-
sis Romanis legionibus gloriabatur. Vos illi ho-
dierno die primum fugati exercitus dedistis decus.

V E R B A

Indibilis ad Scipionem pro se & Mandonio
fratre ad Romanos deficientibus.

C. 17.

2. *Indibilis & Mandonius , haud dubie
omnis Hispania principes , desertis Caribar-
ginensibus , ad Scipionem cum omnibus co-
piis transeunt. Indibilis pro utroque locutus ,
haud quaquam , ut barbarus , stolidè incan-
tèque , sed propior excusanti transitionem ,
ut necessarium , quam glorianti eā , velut ad
primam occasionem rapiā.*

SO R E se , transfugæ nomen execrabile ve-
teribus sociis , novis suspectum esse. Neque
eum se reprehendere morem hominum , si tamen
aceps odium causa , non nomen , faciat. Me-
rita inde sua in daces. Carthaginenses comit-

meravit; avaritiam contrà eorum, superbiamque, & omnis generis injurias in se atque populares. Itaque corpus duntaxat suum ad id tempus apud eos fuisse: animum jampridem ibi esse, ubi jus ac fas crederent coli. Ad Deos quoque confugere supplices, qui nequeant hominum vim atque injurias pati. Sed id Scipionem orare, ut transitio sibi nec fraudi apud eum, nec honori sit: quales ex hac die experiundo cognosit, perinde operæ eorum preium faceret.

VERBA

M. Livii, cum ipsi Consulatus invitò deferretur. C. 34.

3. M. Livius erat ante multis annis ex Consulatu populi judicio damnatus; quam ignominiam agerrimè tulerat. Longo post intervallo, cum eum omnes iterum Consulem facere vel ent, unus ipse abnuebat, levitatem civitatis accusans.

*S*ORDITATI rei non miseritos candidam togam invitò offerre: eodem honores penasque congeri. Si bonum virum ducerent, quid ita pro malo ac noxio damnassent? Si noxiū compérissent, quid ita male cōdito priore Consulatu, alterum crederent?

Romæ inter Homines vulgo jactata, de
transitu in Italiam Asdrubalis.

C. 40.

4. Asdrubal, Annibalis frater, ex Hispania in Gallias, deinde in Italiam trajece-
rat. Consules ergo C. Claudius Nero, &
M. Livius, diversis itineribus, ille in Brut-
tios Lucanosque, adversus Annibalem; hic
adversus Asdrubalem in Galliam Cisalpi-
nam profecti, velut in duo pariter bella dis-
tenderant curas hominum. Illa angebat cura-

QUOS tam propitios urbi atque imperio
fore Deos, ut eodem tempore utrobique
Respublica prosperè gereretur? Adhuc aduersa
secundis pensando, rem ad id tempus extrac-
tam esse. Quum in Italia ad Thrasymenum &
Cannas præcipitasset Romana res, prospera bel-
la in Hispania prolapsam eam erexit. Postea
quum in Hispania alia super aliam clades, duo-
bus egregiis ducibus amissis, duos exercitus ex
parte delesset, multa secunda in Italia Sicilia-
que gesta quassatam Rempublicam excepsisse:
& ipsum intervallum loci, quod in ultimis ter-
rarum oris alterum bellum gereretur, spatium de-
disse ad respirandum. Nunc duo bella in Italiam
accepta, duos celeberrimi nominis duces cir-
cumstare urbem Romanam, & unum in locum
totam periculi molem, omne onus incubuisse.
Qui eorum prior vicisset, intra paucos dies
castra cum altero juncturum,

VERBA

Romæ inter Homines vulgò jactata postquam Nero ad Collegam , relicto Annibale , profectus est. C. 44.

5. Nero , exceptis litteris Asdrubalis ad fratrem , quibus se ipsi in Umbria occursum nunciabat , statuit sibi ad collegam eundam cum flore ac robore exercitus sui. Itaque , præmonito per litteras Senatu , cum sex millibus peditum , & mille equitibus ad Luvium proficisciuit , simulans tamen se in Lucanos ad quandam urbem occupandam duce-re. Romæ lectis Consulis litteris maximus terror fuit : nec satis constabat tam audax iter Consulis laudarent viuperarentive.

CA STRA prope Annibalem hostem relicta sine duce cum exercitu , cui detractum foret omne quod roboris , quod floris fuerit : & Consulem in Lucanos ostendisse iter , quum Picenum & Galliam peteret ; castra relinquentem nullâ aliâ re tutiora , quâm errore hostis , qui ducem inde atque exercitus partem abesse ignoraret. Quid futurum , si id palam fiat ? & aut insequî Neronem cum sex millibus armatorum profectum , Annibal toto exercitu velit , aut castra invadere , prædæ relicta , sine viribus , sine imperio , sine auspicio ? Veteres ejus belli clades , Consules proximo anno interficti , terrebant. Et ea omnia accidisse , quum unus Imperator , unus

exercitus hostium in Italia esset. Nunc duo bella Punica facta , duos ingentes exercitus, duos propè Annibales in Italia esse. Quippe & Asdrubalem , patre eodem Amilcare genitum , æquè impigrum ducem , per tot in Hispania annos Romanò exercitum bello , geminâ victoriâ insig- nem , duobus exercitibus cum clarissimis ducibus deletis. Nam itineris quideam celeritate ex Hispania & concitatis ad arma Gallicis gentibus , multò magis quam Annibalem ipsum gloriari posse. Quippe in iis locis hunc coegerisse exercitum , quibus ille majorem partem militum fame , ac frigore , quæ miserrima mortis genera sunt , amisisset.

V E R B A

Neronis ad suos in itinere. C. 45.

6. Neron postquam jam tantum intervallis ab hoste fecerat , ut detegi consilium satutum esset , paucis milites alloquitur.

Negat ullius consilium Imperatoris in speciem audacius , reipsâ tutius fuisse , quam suum. Ad certam eos se victoriam ducere. Quippe ad quod bellum collega non ante , quam ad satietatem ipsius peditum atque equitum datae ab Senatu copiæ fuisserent , maiores , instructioresque quam si adversus ipsum Annibalem iret , profectus sit ; eò ipsos quantumcumque virium momentum addiderint , rem omnem inclinatores. Auditum modò in acie (nam ne ante audiretur , daturum operam) alterum Consulem & alterum exercitum advenisse , haud dubiam victoriam facturum. Famam bellum confidere , &

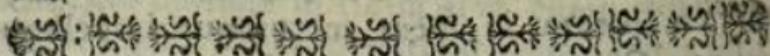
parva momenta in spem metumque impellere
animos. Gloriæ quidem ex re bene gesta partæ
fructum prope omnem ipsos laturos. Semper
quod postremum adjectum fit, id rem totam
videri traxisse. Cernere ipsos, quo concursu,
quæ admiratione, quo favore hominum iter
suum celebretur.

VERBA

Neronis ad collegam & cæteros qui ades-
rant in consilio, ut quamprimum
dimicaretur. C. 46.

7. Postquam Nero copias cum collega-
junxisset, multorum eò inclinabant senten-
tiae, ut dum fessum viâ ac vigiliis militem
reficeret, tempus pugnae differretur. At ille
non suadere modo, sed etiam orare institit.

NE consilium suum, quod tutum celeritas
fecisset, temerarium morando facerent.
Errore (qui non diuturnus futurus esset) velut
torpem Annibalem, nec castra sua sive duce
relieta aggredi, nec ad sequendum se iter inten-
disse. Antequam se moveat, deleri exercitum
Asdrubalis posse, redireque in Apuliam. Qui
prolatando spatium hosti det, eum & illa castra
prodere Annibali, & aperire in Galliam iter;
ut per otium, ubi velit, Asdrubali conjugatur.
Exemplò signum dandum, & exeundum in
aciem; abutendumque errore hostium absentium
presentiumque: dum neque illi sciant cum pau-
cioribus, nec hi cum pluribus & validioribus
rem esse.

EX LIBRO XXVIII.

VERBA

Multitudinis Neronem triumphantem
prosequentis. C. 9.

2. *Victo Asdrubale, triumphus utrique Consuli à Senatu decretus. Inter ipsos, quò triumphum consociarent, ita convenit, ut cum alias ob causas, tum quia Livianus exercitus deductus Rōmam venisset, Neronis de provincia deduci non potuisset, M. Livium quadrigis ineunte mīlites sequentur, C. Claudius equo sine militibus invehetur. Quod quidem cum utrique, tum magis Neroni gloriam auxit.*

ILUM equitem, aiebant, sex dierum spatio transcurrisse longitudinem Italiae; & eo die cum Asdrubale in Gallia signis collatis pugnasse, quo cum castra adversus sese in Apulia Posita habere Annibal credidisset. Ita unum Consulē pro utraque parte Italiae adversus duos duces, duos imperatores, hinc consilium suum, hinc corpus opposuisse. Nomen Neronis satis fuisse ad continentum castris Annibalem: Asdrubalem vero, quā aliā re, quām adventu ejus obrutum atque extinctum esse? itaque iret alter Consul sublimis currū multi jugis, si veller, equis. Uno equo per urbem verum triumphum vehi: Neronemque, etiam si pedes incedat; vel partā eo bello, vel spretā eo triumpho gloriā, memorabilem fore.

ORATIO

O R A T I O

P. Scipionis ad seditiosos milites. C. 27.

2. Octo millia militum Sucrone erant præsidium gentibus, qua cis Iperum incolunt, impositum. Hi licentiâ ex diuturno (ut sit) otio collectâ corrupti, quum Scipio gravi morbo implicitus esset, atque etiam falso vulgatus esset de ipsius morte rumor, seditionem movent, Tribunos castris pellunt, Imperii summam deferunt ad Albium & Atrium, principes seditionis: qui nequam tribuniciis contenti ornamentis, insignia summi imperii, fasces ac secures, invadunt. Postquam Scipio convalescuit, nihil prius habuit, quam ut huic malo obviam iret. Itaque quoniam stipendium non datum ad diem seditionis jactaverant, edicit ut ad stipendium petendum venirent Carthaginem. Postquam urbem ingressi sunt, seditionis auctores sine ullo tumultu comprehendendos curat. Multitudinem posterâ die ad concionem vocat. Quo cum inermes venissent, ipsis a tergo se circumfundit armatus exercitus, qui Carthagine erat. Tum Scipio eos in hunc modum gravissime objurgat.

NUNQUAM mihi defuturam orationem, quâ exercitum meum alloquerer, credidi: non quod verba unquam potius quam res exer-

cuerim , sed quia propè à pueritia in castris habitus , assueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar , nec consilium , nec oratio suppeditat : quos ne quo nomine quidem appellare debeam , scio. Cives ? qui à patria vestra descistis : an milites ? qui imperium , auspicium que abnuistis , sacramenti religionem rupistis. Hostes ? corpora , ora , vestitum , habitum civium agnosco : facta , dicta , consilia , animos hostium video. Quid enim vos , nisi quod Illergetes & Lacetani , aut optastis aliud , aut sperastis ? Et illi tamen Mandonium atque Indibitem , regiae nobilitatis vitos , duces furoris sequuti sunt : vos auspicium & imperium ad Umbrum Atrium , & Calenum Albium detulistis. Negate vos id omnes fecisse , aut factum voluisse milites ; paucorum eum furorem atque amenantiam esse. Libenter credam negantibus. Nec tamen ea sunt commissa , quæ vulgata in omnem exercitum sine piaculis ingentibus expiari possint. Invitus ea tanquam vulnera attingo : sed nisi tacta tractataque sanari non possunt. Evidem pulsis Hilpaniæ Cathaginensibus , nullum solum tota provinciâ , nullos homines credebam esse , ubi vita invisa esset mea : sic me non solum adversus socios gesseram , sed etiam adversus hostes. In castris en meis (quantum me opinio fecerit) fama mortis meæ non accepta solum , sed etiam expectata est. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim. Evidem si totum exercitum meum mortem milii optasse crederem , hic statim ante oculos vestros moreret : nec me vita juvaret invisa civibus & milibus meis. Sed multitudo omnis , sicut natura maris per se immobilis est ; venti & auræ carent ; ita aut tranquillum , aut procellæ in vobis sunt ;

& causa atque origo omnis furoris penes autores est ; vos contagione insanistis. Qui mihi non hodie quidem scire videmini , quod amentia progressi sitis : quid facinoris in me , quid in patriam , parentesque ac liberos vestros , quid in Deos , sacramenti testes , quid adversus auspicia sub quibus militatis , quid adversus morem militiae disciplinamque majorum , quid adversus summi imperii majestatem ausi sitis. De me ipso racheo : temere potius , quam avidè credideritis. Denique ego sim , cuius imperii tædere exercitum , minimè mirandum sit. Patria quid de vobis meruerat , quam cum Mandonio & Indibili consociando consilia prodebatis ? Quid populus Romanus , cum imperium ablatum a Tribunis suffragio populi creatis , ad homines privatos detulisti ? quum , eo ipso non contenti , si pro Tribunis illos haberetis , fasces Imperatoris vestri ad eos , quibus servus , cui imperarent , nunquam fuerat , Romanus exercitus detulisti. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius : classicum apud eos cecinit : signum ab iis petitum est : sederunt in tribunali P. Scipionis : lictor apparuit : submcto incesserunt : fasces cum securibus prælati sunt . Lapides pluere , & fulmina jaci de coelo , & insueros fœtus animalia edere , vos portenta esse putatis : hoc est portentum , quod nullis hostiis , nullis supplicationibus , sine sanguine eorum qui tantum facinus ausi sunt , expiari possit. Atque ego (quanquam nullum scelus rationem habet) tamen , ut in re nefaria , quæ mens , quod consilium vestrum fuerit , scire velim. Rheygium quondam in præsidium missa legio , interficetis per scelus principibus civitatis , urbem opulentam per decem annos tenuit : propter quod facinus

Sij.

tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romæ securi percussa sunt. Sed illi primum, non Atrium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellum, Tribunum militum, sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus pop. Romani, se conjuxerunt, vos cum Mandonio & Indibili consilia communicastis, & arma consociaturi suistis. Hli, sicut Campani, Capuam Tuscis veteribus cultoribus ademptam, Mamertini in Sicilia Messanem, sic Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Romanum, nec socios populi Romani ultrò lacescuntur bello. Sucronem-ne vos domicilium habituri eratis? ubi si vos decedens confectâ provinciâ Imperator relinquerem, Deum hominumque fidem implozare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriā, sicut patriæ meique ejeceratis ex animis vestris. (a) Viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis exequi volo. Me-ne vivo, & cetero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor Imperatores, quatuor exercitus Carthaginem fudi, fugavi, Hispaniâ expuli, vos octo millia hominum, minoris certè omnes pretii, quam Albius & Atrius sunt, quibus vos subjecistis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum: nihil ultra facile creditam mortem meam à vobis violatus sim. Quid? si ego morerer, mecum expiratura Respub. mecum casatum imperium populi Romani erat? Ne istuc Jupiter Optimus Maximus

(a) Viam exequi est rationem expendere. Hæc est mens Scipionis: sce-

leratum sit consilium vestrum, at non ad ultimum demens.

siverit, urbem auspicatò Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Flaminio, Paullo, Graccho, Postumio Albino, M. Mareollo, T. Quintio Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam claris Imperatoribus uno bello absuntis, superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus. Meo unius funere elata populi Romani esset Resp? Vos ipsi hic in Hispania, patre & patriæ meo, duobus imperatoribus interfectis, (a) Septimum Marcium duce in yobis adversus exultantes recenti victoria Pœnos delegistis. Et sic loquor, tanquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint. M. Silianus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam missus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius, legati, vindices majestatis imperii deessent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat? Quibus si omnibus superiores essetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives vellos ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem ubi Romæ imperare velleis? Quam ob noxiam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injusta, miserum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulsit: revocavit tamen a publico parricidio privata pictas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendium de diebus paucis imperatore ægro seriùs numeratum, satis digna causa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illegetes descisceretis à populo Romano & cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis esset? Insanistis profecto, milites:

(a) Idem ille Marcius filius: infra quoque in nominatur, Lib. xxv. c. 37. L. Marcius Septimi oratione Q. Fabii, L. Marcius.

nec major in corpus meum vis morbi, quam in
vestras mentes invasit. Horret animus referre
quid crediderint homines, quid speraverint,
quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio,
si potest: si non, utcunque silentium tegat. Non
negaverim tristem atrocemque vobis visam ora-
tionem: quanto creditis facta vestra atrociora
esse, quam dicta mea? Et me ea quæ fecisti,
pari æquum censem: vos ne dici quidem omnia
æquo animo ferretis? Sed ne ea quidem ipsa
ultra exprobrabuntur. Utinam tam facile vos
obliviscamini eorum, quam ego obliviscar. Ita-
que quod ad vos universos attinet, si erroris pœ-
nitent, satis superque pœnarum habeo. Albius Ca-
lenus, & Atrius Umber, & cæteri nefariæ se-
ditionis autores sanguine luent quod admise-
runt. Vobis supplicii eorum spectaculum non mo-
dò non acerbum, sed latum etiam, si sana mens
rediit, debet esse: de nullis enim quam de vo-
bis infestius, aut inimicissus consuluerunt.

ORATIO.

Saguntinorum Legatorum in Senatu. C. 391

9. Saguntini in patriam à Scipionibus
revocati, instaurata urbe suâ ac velut è stir-
pibus renascente, grates Patribus Romanis
augunt.

ET S I nihil ultra malorum est, P. C. quam
quod passi sumus, ut ad ultimum fidem vo-
bis præstaremus; tamen ea vestra merita, Im-
peratorumque vestrorum erga nos fuerunt, ut
nos clodium nostrarum nos peeniteat. Bellum

propter nos suscepistis: susceptum, quartumdecimum annum tam pertinaciter geritis, ut s^ep^e ad ultimum discrimen & ipsi veneritis, & populum Carthaginem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum, & Annibalem hostem haberetis, Consules cum exercitu in Hispaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii nostri misistis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore destiterunt, quæ nobis secunda, quæque aduersa hostibus nostris essent, facere. Jam omnium primum oppidum nobis restituerunt: per omnem Hispaniam cives nostros venundatos, dimissis qui conquirebant, ex servitute in libertatem restituerunt. Quum jam propè esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus; P. & Cn. Cornelii, Imperatores vestri luctuosius nobis propè quam vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus: nec ad perniciem nostram Carthaginensi utique aut duce, aut exercitu opus esse: ab Turdetanis nos veterissimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa nobis fuerant, extingui posse. Quum ex insperato repente misistis nobis P. hunc Scipionem: quem, fortunatissimi omnium Saguntinorum videmur, quia Consulem declaratum videmus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi sumus; spem omnem salutemque nostram: qui quum plurimas hostium vestrorum cepisset in Hispania urbes, ubique, ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remisit: postrem Turdetaniam, adeò infestam nobis, ut illâ gente incolui stare Sagustum non posset, ita bello afflixit, ut non modò nobis, (absit verbo invidia) ne posteris

quidem timenda nostris esset. Deletam urbem
cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum
deleverat Annibal. Vix gal ex agro eorum capi-
mus, quod nobis non fructu jucundius est, quam
ultione. Ob hæc, quibus majora neque spera-
re, neque optare ab Diis immortalibus potera-
mus, gratias actum nos decem legatos Sagun-
tinus Senatus populusque ad vos misit: simul
gratulatum, quod ita res, hos annos, in His-
pania atque in Italia gessistis, ut Hispaniam non
Ibero amne tenus, sed quâ terearum ultimas fi-
nit Oceanus, domitam armis habeatis: Italæ,
nisi quatenus vallum castrorum cingit, nihil re-
liqueritis Pœno. Jovi Optimo Maximo, præfidi
Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc
agere jussi sumus, sed donum hoc etiam, si vos
permittieritis, coronam auream in Capitolium,
victoriæ ergo, ferre. Id uti permittatis quæsu-
mus: utique, si vobis ita videtur, quæ nobis
Imperatores vestri commoda tribuerunt, ea ratiæ
atque perpetua auctoritate vestrâ faciatis.

O R A T I O

Q. Fabii Maximi, in Senatu, ne Scipio
in Africam cum exercitu mitraretur.

C. 40. & seq.

*3. Q*uum Africam novam provinciam Scipioni, Consuli, extra sortem destinari homines famâ ferrent, & ipse acturum se id per populum diceret, si Senatus adversaretur: ubi relatum ad Senatum est de exercitibus scribendis ac provinciis, Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, accuratâ oratione probare nititur non esse è Republica ne Scipio in Africam trajiciat.

S Cio multis vestrum videri, P. C. rem ac tam hodierno die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa Consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec Senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus jussit: deinde, si est, Consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se resserre, Senatum ludibrio habet, non Senatorem modò, qui de quo consulitur, suo loco dicit sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinacione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse: unius, insitæ ingenio meo cunctationis: quam metum pigritiamque homines adolescentes sanè appellant, dum

ne pœnitentia , adhuc aliorum speciosiora primo aspectu consilia semper visa , mea usu meliora : alterius , obtrectationis atque invidiae adversus crescentem in dies gloriam fortissimi Consuliss. A qua suspicione , si me neque vita acta & mores mei , neque Dictatura cum quinque Consulibus , tantumque gloriae belli domique partæ vindicat , ut proprius fastidium ejus sim , quam desiderium ; ætas saltem liberet . Quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest , qui ne filio quidem meo æqualis sit ? Me Dictatorem , quum vigerem adhuc viribus , & in cursu maximarum rerum essem , recusantem nemo aut in Senato , aut ad populum audivit , quod minus insectantem me Magistro equitum , quod fando nunquam ante auditum erat , imperium mecum æquaretur . Rebus , quam verbis æsequi malui , ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat , sua mox confessione me sibi præferret : nedum ego perfunctus honoribus , certamina mihi atque æmulationes cum adolescentे florentissimo propria : videlicet ut mihi jam vivendo , non solùm rebus gerendis fesso , si huic negata fuerit , Africa provincia decernatur . Cum ea gloria , quæ parta est , vivendum atque moriendum est : Vincere ego prohibui Annibalem , ut à vobis , quorum vigent nunc vires , etiam vinci posset . Illud te mihi ignoscere , P. Corneli , æquum erit , si , quum in me ipso nunquam pluris famam hominum , quam Rempublicam fecerim ; ne tuam quidem gloriam bono publico præponam . Quanquam si aut bellum nullum in Italia aut is hostis esset , ex quo victo nihil gloriae quæratur ; qui te in Italia retineret , etsi id bono publico faceret , simul cum bello materiam gloriæ tuæ ire exceptum videri posset . Quum vero

Annibal hostis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obsideat, pœnitabit te, P. Cornelii, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu, Consul, Italiam expuleris, & sicut penes C. Lutatiuna prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Nisi aut Amilcar Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quam hæc (modò contingat ut te Consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Eryce detraxisse Amilcarem, quam Italiam expulisse Pœnos atque Annibalem, malis? Ne tu quidem, eti magis partam, quam speratam gloriam amplecteris, Hispania potius quam Italiam bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est Annibal, quem non magis timuisse videatur, quam contempsisse, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus, ut quum in Africam traxeris, sequuturum te illuc Annibalem spores, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eò bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius est, tua cum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia, quam bellum in Africa sit: & nobis prius decedat timor, quam ultrò aliis interatur. Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest; Annibale hic vito, illic Carthaginem expugna. Sin alterutra victoria novis Consulibus relinquenda est; prior quum major clariorque, tum causa insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quod in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ætrium non potest; præterquam quod unde classes tueamur, unde commicatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est; periculi tandem quantum adeatur,

quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid, si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt, accidere possunt) & victor Annibal ire ad urbem perget; tum demum te Consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium à Capua arcessemus? Quid, quod in Africa quoque Mars communis belli erit? Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint; ubi per aliquot annos maximis rebusteriā mariqee gerendis amplissimum nomen apud exteris gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si Reges Imperatoresque, temerè in holitum terras transgressos cum maximis cladibus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, auctore æquè impigro ac nobili juvenc, magnâ classe in Siciliam transmissa, unâ pugnâ navalî, florentem Rempublicam suam in perpetuum affixerunt. Externa & nimis antiqua reperio. Africa eadem ista, & M. Atilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento sint. Næ tibi, P. Cornelii, quum ex alto Africam conspexeris, ludus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italæ Galliæque vectus, Emporias in urbem sociorum classem appulisti: expositos milites, per tutissima omnia, ad socios & amicos populi Romani, Tarragonem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos Imperatores, ferociores & calamitate ipsâ. Dux tumultarius quidem ille L. Marcius, & militari suffragio ad tempus lectus, cæterum si nobilitas ac justi honores adornarent, claris Imperatoribus

peratoribus quâlibet arte belli pat: oppugnata per summum otium Carthago , nullo trium Ponit-
corum exercituum socios defendente. Cætera , ne-
que ea elevo , nullo tamen modo Africo bello
comparanda ; ubi non portus ullus classi nostræ
apertus , non ager pacatus , non civitas socia ,
non Rex amicus , non consistendi usquam locus ,
non procedendi. Quacunque circumspexeris ,
hostilia omnia atque infesta. An Syphaci Numi-
disque credis ? Satis sit semel creditum (a) Non
semper temeritas est felix , & fraus fidem in par-
vis sibi præstruit , ut quum operæ pretium sit ,
cum mercede magua fallat. Non hostes patrem
patruumque tuum armis prius , quam Celtiberi
socii fraude circumveniunt : nec tibi ipsi à Ma-
gone & Aïdrubale hostium ducibus , quantum
ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis peri-
culifuit. Numidis tu credere potes , defectionem
militum tuorum expertus ? Et Syphax & Masinissa
se , quâm Carthaginenses , malunt potentissi-
mos in Africa esse : Carthaginenses , quâm
quemquam alium. Nunc illos æmulatio inter se
& omnes causæ certaminum accunt , quia pro-
cul externus metus est. Orendे illis Romanæ
arma , & exercitum alienigenam ; jam veluti ad
commune restinguendum incendium concurrent.
Aliter iidem illi Carthaginenses Hispaniam de-
fenderunt : aliter menia patriæ , templa Deum ,
aras , focus defendant ; quum euntis in prælium
pavida prosequetur conjux , & parvi liberi oc-
cursabunt. Quid porrò ? Si satis confisi Cartha-
ginenses consensu Africæ , fide sociorum , Regum
mænibus suis , quum tuo exercituisque tui præ-
sidio nudatam Italiam viderint , ipsi ultro-novum
exercitum in Italiam aut ex Africa miserint ,

aut Magonem, quem à Balearibus classe transmisso jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari constat, Annibali se conjugere jusserint? Nempe in eodem terrore erimus in quo nuper fuimus, quum Asdrubal in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Vixum à te dices: eo quidem mitius vellem, & id tuā, non Reipub. solum causā, iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipubl. in imperio evenere, tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortuna delegare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præsidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse: quippe qui præ te feras, eam tibi causam traciendi in Africam esse, ut Annibalem eō trahas. Sive igitur hīc, sive illic, cum Annibale est ubi futura res: Unū ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hīc tuo collegæque exercitu coniuncto? Ne Clavius quidem & Livius, Consiles, tam recenti exemplo, quantum id intersit, documento sunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Brutii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinquæ Caettago, & tota socia Africa potentiorē armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ sint, hostium multo majores, quam ubi duobus exercitibus, adversus unum tot præliis & tam diurnâ & gravi militiâ sessum pugnandum sit? Quam compar consilium tuum parentis cui consilio sit, reputa. Ille Consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti

beccurceret, in Italiam ex provincia redit: tu, quum Annibal in Italia sit, relinquere Italiam paras; non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & gloriolum censes esse: sicut quum provinciā & exercitu relicto, sine lege, sine se-
natusconsulto, duabus navibus, populi Romani Imperator fortunam publicam & majestatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commisisti. Ego P. Cornelium, P. C. Reipub-
nobisque, non sibi ipsi privatim creatum Consulē existimo: exercitusque ad custodiā urbis atque Italizæ scriptos esse, non quos regio more per superbiam Consules, quod terrarum velint, trajiciant.

O R A T I O

P. Cornelii Scipionis Q. Fabio respondentis
C. 43. & 44.

ET ipse Q. Fabius principio orationis, P.
C. commemoravit, in sententia sua posse
obtrectationem suspectam esse. Cujus ego rei
non tam ipse ausin tantum virum insimulare,
quam ea suspicio, vitio orationis an rei, laud-
sanè purgata est. Sic enim honores suos & famam
rerum gestarum extulit verbis, ad extinguendum
invidiæ etiæ, tanquam mihi ab infimo quo-
que periculum sit, ne mecum æmuletur, & non
ab eo, qui, quia super cæteros excellat, quod
me quoque niti non dissimulo, me sibi æquari
nolit. Sic senem se perfunctum honoribus, & me
infra ætatem filii etiam sui posuit; tanquam non
longius quam quantum vitæ humanæ spatiū
est, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque

parcejus in memoriam ac posteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut se non cum præsentibus modò, sed cum omnis ævi claris viris comparent. Evidem haud dissimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non assequi solum velle, sed (bonâ veniâ tuâ dixerim) si possim, etiam exsuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi sit, ut nolimus quemquam nostri similem evadere civem. Id enim non eorum modò, quibus inviderimus, sed Reip. & penè omnis generis humani detimentum sit. Commemoravit, quantum essem periculi aditus, si in Africam trajicerem, ut meam quoque, non solum Reip. & exercitus vicem videretur sollicitus. Unde hæc repente cura de me exorta? Quin pater patruusque meus interficti, quum duo exercitus eorum propè occidione occisi essent, quum amissæ Hispaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armisque tenerent, quum quisitus ad id bellum Imperator nemo se ostenderet, præter me, nemo profiteri nomen ausus esset, quum mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta est, quam tunc in Hispania erat? An majores nunc sunt exercitus in Africa, duces plures melioresque, quam tunc in Hispania fuerunt? An ætas mea tunc matutior bello gerendo fuit. quam nunc est? An cum Cartaginensi hoste in Hispania, quam in Africa bellum geri aptius est? Facile est post fusos fugatosque quatuor exercitus Punicos, post tot ubes vi captas, aut metu subactas in ditionem,

post perdomita omnia usque ad Oceanum , tot Regulos , tot sœvas gentes , post receptam totam Hispaniam , ita ut vestigium nullum belli reliquum sit , elevare meas res gestas : tam , hercule , quām si vīctor ex Africa redierim , ea ipsa elevare , quæ nunc retinendi mei causā , ut terribilia eadem videantur , verbis extolluntur . Negat aditum esse in Africam ; negat ullos patere portus . M. Atilium captum in Africa commemorat . Tanquam M. Atilius primo accessu ad Africam offendetit . Neque recordatur , illi ipsi tam infelici Imperatori patuisse tamen portus Africæ , & res egregias primo anno gessisse , & , quantum ad Carthaginenses duces attinet , invictum ad ultimum permanisse . Nihil igitur me isto tu exemplo terrueris . Si hoc bello , non priore , si nuper , & non annis ante quadraginta , ista clades accepta foret ; quī ego minus in Africam Regulo capto , quām Scipionibus occisis , in Hispaniam trajicerem ? Nec felicius Xantipum Lacedæmonium Carthagini , quām me patriæ meæ sinerem natum esse : cresceretque mihi ex eo ipso fiducia , quod possit in hominis unius virtute tantum momenti esse . At etiam Athenienses audiendi sunt , temerè in Siciliam , omisso domi bello , transgressi . Cur ergo , quoniam Græcas fabulas enarrare vacat , non Agathoclem potius , Syracusanum Regem , quum diu Sicilia Punico bello ureretur , transgressum in hanc eandem Africam , avertisse eò bellum unde venerat , refers ? Sed quid , ultiō me tum inferre hosti , & ab se remoto periculo alium in discrimen adducere , quale sit , veteribus externisque exemplis admonere opus est ? Majus præsentiusve ullum exemplum esse , quām Annibal , potest ? Multum interest , alienos populece fines , an tuo

uri excindique videas : plus animi est inferentum periculum , quām propulsanti. Ad hoc major ignotarum rerum est terror : bona malaque hostium ex propinquuo , ingressus fines aspicias. Non speraverat Annibal fore , ut tot in Italia populi ad se deficerent , quot defecerunt post Cannensem cladem ; quantō minus quicquam in Africa Carthaginensibus firmum ac stabile est , infidiis sociis , gravibus ac superbis dominis ? Ad hoc nos etiam deserti ab sociis , viribus nostris , milite Romano , stetimus. Carthaginensi nihil civilis roboris est : mercede paratos milites habent , Afros , Numidasque , levissima fidei mutantæ ingenia. Hic modo nihil moræ sit : unā & trajecisse me audieris , & ardere bello Africam , & molientem hinc Annibalem , & obsideri Carthaginem. Latiiores & frequentiores ex Africa expectate nuncios , quām ex Hispania accipiebatis. Has mihi spes subjicit fortuna populi Romani , Dii sceleris ab hoste violati testes , Syphax & Masinissa reges : quorum ego fidei ita innitar , ut benè tutus a perfidia sim. Multa quæ nūc ex intervallo non apparent , bellum aperiet. Et id est viri & ducis , non desse fortunæ præbenti se , & oblata casu flectere ad consilium. Habebo , Quinte Fabi , parem , quem das , Annibalem ; sed illum potius ego traham , quām ille me retineat. In sua terra cogam pugnare eum , & Carthago potius præmium victoriæ erit , quām semituta Brutiorum castella. Ne quid interim , dum trajicio , dum expono exercitum in Africa , dum castra ad Carthaginem promoveo , Respublica hic detrimenti capiat , quod in , Q. Fabi , quum vicit totā Italiam volaret Annibal , potuisti præstare , hoc , vide ne contumeliosum sit , concusso jam & penè fracto

Annibale , negare , posse P. Licinum Consulem
virum fortissimum præstare : qui ne à sacris absit
Pontifex maximus , ideo in sortem tam longin-
quæ provinciæ non venit. Si , herculè , nihilo
maturius hoc , quo ego censeo , modo perfice-
retur bellum : tamen ad dignitatem populi Ro-
mani , famamque apud Reges gentesque externas
pertinebat ; non ad defendendam modò . Ita-
liam , sed ad inferenda etiam Africæ arma , vi-
deri nobis animum esse : nec hoc credi vulgari-
que , quod Annibal ausus sit , neminem ducem
Romanorum audere : & priore Punico bello ,
cum quum de Sicilia certaretur , toties Africam
ab nostris exercitibus & classibus oppugnatam ;
nunc quum de Italia certetur , Africam pacaram
esse. Requiescat aliquando vexata tamdiu Ita-
lia : uratque evastereturque invicem Africa. Castra
Romana potius Carthaginis portis immineant ,
quam nos iterum vallum hostium ex mœnibus
nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes :
illuc terror fugaque , populatio agrorum , defec-
tio sociorum , cæteræ belli clades , quæ in nos ,
per quatuordecim annos , ingruerunt , vertantur.
Quæ ad Rempub. pertinent , & bellum quod
instat , & provincias de quibus agitur , dixisse
satis est. Illa longa oratio , nec ad vos perti-
nens sit , si quemadmodum Q. Fabius meas res
gestas in Hispania elevavit , sic & ego contra
gloriam ejus eludere , & meam verbis extollere
velim. Neutrum faciam , P. C. & , si ullâ alia
re , modestiâ certe , & temperando linguae ,
adolescens senem vicero. Ita & vixi & res gessi ,
ut tacitus eâ opinione , quam vestrâ sponte con-
ceptam animis haberetis , facile contentius essem.

EX LIBRO XXIX.

ORATIO

Locrensiū Legatorū in Senatu de injuriis.

Q. Pleminii. C. 17. & 18.

I. Locris receptis Scipio præsidium cum
Q. Pleminio Legato, ac duobus Tribunis mil-
itum imposuerat. Ab his Locrenses ita super-
bē & crudeliter habiti sunt, ut nihil om-
nium, quæ inopi invisas opes potentioris
faciunt, prætermissum in oppidanos sit abi-
duce, aut à militibus. Direpti quoque ab iis
sacri Proserpinæ thesauri. Ortā deinde inter
ipsos larones diffensione, Legatus ac Tribuni
atrocia in se minuō exempla ediderunt. Lo-
censes tot malis fessi legatos Romam ad Se-
natū mittunt, qui arumnas suas in hunc
modum deploraverunt.

SCIO, quanti æstimentur nostræ apud vos
querelæ, Patres Conscripti, plurimum in-
eo momenti esse, si probè sciatis, & quomodò
proditi Locri Annibali sint, & quomodò pulso
Annibalis præsidio, restituti in ditionem vestram.
Quippe si & culpa disfectionis procul à publico
consilio absit, & redditum in vestram ditionem
appareat, non voluntate solum, sed ope etiam
ac virtute nostrâ; magis indignemini, bonis ac

fidelibus sociis tam atroces atque indignas injurias ab Legato vestro militibulque fieri. Sed ego causam utriusque defectionis nostræ in aliud tempus differendam abritror esse, duarum rerum gratia: unius, ut coram P. Scipione, qui Locros recepit, omnium nobis recte perperamque factorum testis, agatur: alterius, quod qualescumque sumus, tamen hæc quæ passi sumus, pati non debuimus. Non possumus dissimulare, Patres Conscripti, nos, quum præsidium Punicum in arte nostra haberemus, multa fœda, indigna, & à Præfecto præsidii Amilcare, & ab Numidis Afrisque passos esse. Sed quid illa sunt, collata cum iis, quæ hodie patimur? Cum bona venia, quæso, audiatis, Patres Conscripti, id quod invitus dicam. In discrimine est nunc humanum omne genus, utrum vos, an Carthaginenses principes orbis terrarum videat. Si ex iis, quæ Locrenses aut ab illis passi sumus, aut à vestro præsidio nunc quum maximè patimur, æstimandum Romanum ac Punicum imperium sit; nemo non illos sibi, quam vos, dominos præoptet. Et tamen videte, quemadmodum Locrenses in vos animati sint. Quum à Carthaginibus injurias tanto minores accipemus, ad vestrum Imperatorem confugimus: quum à vestro præsidio plusquam hostilia patiamur, nusquam aliò, quam ad vos querelas detulimus. Aut vos recipietis perditas res nostras, Patres Conscripti, aut ne ab Diis quidem immortalibus quod precemur, quicquam supereft. Q. Pleminius Legatus missus est cum præsidio, ad recipiendos à Carthaginibus Locros, & cum eodem ibi relictus est præsidio. In hoc Legato vestro (dant enim animum ad loquendum liberè ultimæ misericordiæ) nec hominis quicquam est, Pa-

tres Conscripti , præter figuram & speciem
neque Römani civis , præter habitum vestitum-
que & sonum Latinæ linguae. Pestis ac bellua-
immanis , quales fretum quondam , quo ab Si-
cilia dividimur , ad perniciem navigantium cir-
cum sedisse fabulæ ferunt. At si scelus , libidi-
nemque , & avaritiam solus ipse exercere in so-
cios vestros satis haberet , unam profundam qui-
dem voraginem tamen patientia nostra exple-
nus. Nunc omnes Centuriones militesque vestros
(adeo in promiscuo licentiam atque improbata-
tem esse voluit) Pleminios fecit : omnes ra-
piunt , spoliant , verberant , vulnerant , occi-
idunt ; constuprant matronas , virgines , inge-
nuos raptos ex complexu parentum. Quotidie ca-
pitur urbs nostra , quotidie diripiunt ; dies no-
tesque omnia passim mulierum puerorumque ,
qui rapiuntur atque asportantur ploratibus so-
nant. Miretur qui sciat , quomodo aut nos
ad patiendum sufficiamus , aut illos qui faciunt ,
nondum tantarum injuriarum satietas ceperit.
Neque ego exequi possum , nec vobis operæ est
audire singula , quæ passi sumus ; communiter
omnia amplectar. Nego domum ullam Locris ,
nego quemquam hominem expertem injurie-
esse : nego ullum genus sceleris , libidinis , ava-
ritiae superesse , quod in ullo , qui pati potuerit ,
prætermissum sit. Vix ratio iniri potest , uter ca-
sus civitatis sit detestabilior , quam hostes bello-
urbem cepere , an quum exitiabilis tyrannus vi-
atque armis oppressit. Omnia , quæ captæ urbes
patiuntur , passi sumus , & cum maximè patimur ,
Patres Conscripti : omnia quæ crudelissimi atque
importunissimi tyranni sceiera in oppressos cives
edunt , Pleminius in nos , liberosque nostros , &
conjuges edidit. Unum est , de quo nominatio-

& nos queri religio infixa animis cogat, & vos
audire & exsolvere Rempublicam vestram reli-
gione, si ita vobis videbitur, velimus, Patres
Conscripti. Vidimus enim cum quanta cærimo-
nia non vestros solum colatis Deos, (a) sed
etiam extenos accipiatis. Fanum est apud nos
Proserpinæ, de cuius sanctitate templi credo
aliquam famam ad vos pervenisse, Pyrrhi bello:
qui cum ex Sicilia rediens Locros classe præter-
vehetur, inter alia fœda, quæ, propter fi-
dem erga vos, in civitatem nostram facinora
edidit, thesauros quoque Proserpinæ, intactos
ad eam diem, spoliavit: atque ita pecunia in na-
ves imposita, ipse terrâ est profectus. Quid ergo
evenit, Patres Conscripti? Classis postero die
fœdissimâ tempestate lacerata, omnesque naves,
quæ sacra pecuniam habuerunt, in littora nos-
tra ejectæ sunt. Quâ tantâ clade edoctus tandem
Deos esse superbissimus Rex, pecuniam omnem
conquisitam in thesauros Proserpinæ referri jussit.
Nec tamen illi unquam postea prosperi quic-
quam evenit: pulsusque Italiam, ignobili atque
inhonestâ morte, temere nocte ingressus Argos,
occubuit. Hæc cum audisset Legatus vestrī, Tribu-
nique militum, & mille alia, quæ non augen-
dæ religionis causâ, sed præsentis Deæ numine
sepè comperta nobis majoribusque nostris,
referebantur; ansi sunt nihilominus sacrilegas ad-
movere manus intactis illis thesauris, & nefan-
da prædâ seipso, ac domos contaminare suas,
& milites vestros: (b) quibus per vos, fidem

(a) Hoc ipso anno
Mater Idæa Pessinunte
in Italiam advecta fue-
rat, & Romam ingenti

pompâ deducta.

(b) Sic interpungimus
autore Gronovio, us
hic sensus sit: per se.

vestram , P. C. priusquam eotum scelus expietis
 neque in Italia , neque in Africa quicquam rei
 gesseritis ; ne quod piaculum commiserunt ,
 non suo solùm sanguine , sed etiam publica clade
 luant. Quamquam ne nunc quidem , P. C. aut
 in Ducibus , aut in militibus vestris cessat ira
 Deæ. Aliquoties jam inter se signis collatis con-
 concurserunt : Dux alterius partis Pleminius ,
 alterius duo Tribuni militum erant : non acris
 cum Carthaginensibus , quām inter se ipsi ferro
 dimicaverunt , præbuissentque occasionem furo-
 re suo Locros recipiendi Annibali , ni accitus
 ab nobis Scipio intervenisset. At , herculè , mi-
 lites contactos sacrilegio furor agitat : in Ducibus
 ipsis puniendis nullum Deæ numen apparuit ?
 Imò ibi præsens maximè suit. Virgis cœsi Tribuni
 ab Legato sunt. Legatus deinde insidiis Tribuno-
 rum interceptus , præterquam quod toto corpo-
 re laceratus , naso quoque auribusque decisis ex-
 sanguis est relictus : recreatus deinde Legatus ex
 vulneribus , Tribunos militum in vincula conjec-
 tos , dein verberatos , servilibusque omnibus sup-
 pliciis cruciatos trucidando occidit : mortuos
 deinde prohibuit sepeliri. Has Dea penas à tem-
 pli sui spoliatoribus habet : nec ante desinet om-
 nibus eos agitare furiis , quām deposita sacra pe-
 cunia in thesauris fuerit. Majores quondam nos-
 tri , gravi Crotoniensium bello , quia extra ur-
 bem templum est , transferre in urbem eam pe-
 cuniā voluerunt : noctu audita ex delubro vox
 est , abstinerent manus : Deam sua templa defensu-
 ram. Quia movendi inde thesauros inculta erat
 religio , muro circumdare templum voluerunt ;

*dēm vestram vos , sup. ob- lium locutionum exem-
 servamus Multa ille col- plao
 legit in notis suis simi-*

ad aliquantum jam altitudinis excitata erant
mœnia, quum subitò collapsa ruinà sunt. Sed
& nunc, & sèpè alias Dea suam sedem,
suumque templum aut tutata est, aut à violato-
ribus gravia piacula exegit: nostras injurias,
nec potest, nec possit aliis ulcisci, quām vos,
Patiens Conscripti. Ad vos, vestramque fidem
supplices confugimus: nihil nostra interest,
utrum sub illo legato, sub illo præsidio Locros
esse sinatis, an irato Annibali & Pœnis ad sup-
plicium dedatis. Non postulamus, ut exemplò
nobis, ut de absente, ut indicta causà credatis.
Veniat, coram ipse audiat, ipse diluat. Si
quicquam sceleris, quod homo in homines ede-
re potest, in nos prætermisit; non recusamus,
quin & nos, omnia eadem iterum, si pati pos-
sumus, patiamur, & ille omni divino humano-
que liberetur scelere.

EX LIBRO XXX

ORATIO

Sophonisba ad Masinissam. C. 12.

I. Sophonisba, filia Asdrubalis, Poenorum Imperatoris, Syphacem, Numidiae Regem, cui muptui tradita fuerat, à Romana societate abstractum, impulerat ut arma cum Carthaginensibus jungeret. In eo bello vietus Syphax, atque etiam vivus captus est. Ciriba caput regni ipsius erat. Eò Masinissa, ab ipso quondam regno pulsus, citatum agmen rapit: urbem occupat, ac statim ad regiam vadit. Intranti vestibulum Sophonisba, ipsi olim armata, occurrit, eumque hoc modo alloquitur.

O MNTA quidem ut posses in nos, Dñi tibi dederunt, virtusque & felicitas tua. Sed si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet; si genua, si victri- cem attingere dextram, precor quæsoque per majestatem regiam, in qua paulò ante nos quo- que fuimus, per gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hu- juscæ regiæ Deos, qui te melioribus omnibus accipiunt, quam Syphacem hinc miserunt; hanc veniam supplici des, ut ipse quocunque fert animus de captiva statuas, neque me in cuius-

quam Romani superbū ac crudele arbitriū
venire sinas. Si nihil aliud quām Syphacis uxor
fuisset, tamen Numidæ atque in eadem mecum
Africa geniti, quām alienigenæ & externi fidem
experiri malleū. Quid Carthaginensi ab Roma-
no, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides.
Si nullā alia te potes, morte me ut vindices ab
Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

V E R B A

Syphacis ad Scipionem. C. 13.

2. Masinissa amore Sophonisba capius, eam ut vindicaret ab Romanorum arbitrio, statim uxorem dicit. Interim Syphax in castra Romana perducitur. Cumque Scipio ex eo, quidnam sibi voluisse, quereret, qui non societatem solum abnuiisset Romanam, sed ultero bellum intulisset; tum ille non odio magis in Masinissam, quām amoris stimulis incensus, cum amatam apud amulum cerneret, respondit:

PECCASSE quidem sese, atque insanisse: sed non tum demū, quum arma adversus populum Romanum cepisset, exitum sui furoris fuisse non principium. Tum se. insanisse, tum hospitia privata & publica foedera omnia ex animo ejecisse, quum Carthaginem matronam domum acceperit. Illis nuptialibus facibus regiam conflagrasse suam: illam furiam pestemque omnibus delinimentis animum suum avertisse atque alienasse: nec conquieuisse, donec ipsa manibus suis nefaria sibi arma adversus hospitem ag-

que amicum induerit. Perditō tamen atque afflīcto sibi hoc in miseris solatii esse, quod in omnium hominum inimicissimi sibi domum ac Penates eandem pestem ac furiam transisse videat. Neque prudentiorem, neque constantiorem Masinissam, quam Syphacem esse, etiam juventā incautiorem: certe stultius illum atque intemperantiūs eam, quām se duxisse.

ORATIO.

Scipionis ad Masinissam. C. 14.

3. Syphacis dicta non mediocri curā Scipionis animum pepulerunt: simul magnopere improbabat tam projectam Masinissę libidinem. Itaque reversum eum in castra cū primō & benignō vultu excepisset, & egregiis laudibus frequenti prætorio celebrasset abductum deinde in secreum sic alloquitur.

ALiqua te existimo, Masinissa, intuentem in me bona, & principio in Hispania adjungendam mecum amicitiam venisse, & postea in Africa te ipsum spesque omnes tuas infidem meam commisile. Atqui nulla earum virtus est, propter quas appetendus tibi visus sim, quā ego æquè atque temperantiā & continentiam libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Masinissa, adiecisse velim. Non est, non (mihi crede) tantum ab hostibus armatis ætati nostræ periculum, quantum ab circumfusis undique voluptatibus. Qui eas suā temperantiā frænavit ac domuit, ne multo majus decus majoremque victoriam sibi pepe-

EX LIVIO SELECT. LIB: XXX. 233

rit, quām nos Syphace vīcto habemus. Quā me
absente strenuē ac fortiter fecisti, libenter &
commemoravi, & memini. Cetera te ipsum
reputare tecum, quām, me dicente, erubescere
malo. Syphax populi Romani auspicis vīctus
captusque est. Itaque ipse, conjux, regnum,
ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid
denique Syphacis fuit, præda populi Romani
est: & Regem conjugemque ejus, etiam si non
civis Carthaginensis esset, etiam si non patrem
ejus imperatorem hostium videremus, Romanū
opponeret mitti, ac Senatus populique Romani de
ea judicium atque arbitrium esse, quā Regem
nobis socium alienasse, atque in arma egisse
præcipitem dicitur. Vince animum. Cave de-
formes multa bona uno vitio, & tot mēritorum
gratiā majore culpā, quām, causa culpæ est,
corrumpas.

V E R B A

Ministri, Sophonisbæ venenum, Masinissæ justu, offerentis. C. 15.

4. *Masinissa ager animi; cum nec Romanos offendere, nec Sophonisbam in ipsorum potestatem tradere sustineret, postquam crebro spiritu ac gemitu aliquantum temporis consumpsisset, tandem fidum è servis vocat, venenumque mixtum in poculo ferre ad Sophonisbam jubet, ac simul nunciare.*

MASINISSAM libenter primam ei fidem praestatum fuisse, quam vir uxori gebuerit. Quoniam attributum ejus, qui possunt,

adimant, secundam fidem præstare, ne viva in potestatem Romanorum veniat. Memor patris imperatoris, patriæque & duorum regum, quibus nupta fuisset, sibi ipsa consuleret.

V E R B A

Sophonisbae, venenum accipientis. Ib.

5. **A**CCIPRO nuptiale munus; nec ingrādum, si nihil majus vir uxori præstare potuit. Hoc tamen nuncia, melius me moriūram fuisse, si non in funere meo nupsissem.

V E R B A

Annibal, Italia excedentis. C. 20.

6. **C**arthaginienses, nullâ jam aliâ reliquâ spe, Legatos ad Annibalem mittunt, qui eum in Africam revocarent. Frendens genitrixque, ac vix lacrymis temperans, verba Legatorum audit. Posteaquam edita sunt marrata, in hac verba erupit:

TAM non perplexè, sed palam revocant, qui, vetando supplementum & pecuniam mitti, jam pridem retrahebant. Vicit ergo Annibalem non populus Romanus toties cæsus fugitusque, sed Senatus Carthaginensis, obrectatione atque invidiâ, neque hac deformitate redditus mei tam P. Scipio exultabit atque efficeret se, quam Hanno, qui domum nostram, quando alia re non potuit, ruinâ Carthaginis oppressit,

V E R B A

Seniorum è Patribus, querentium quòd non
agerentur Diis immortalibus grates pro-
discessu Annibalit ex Italia. C. 21.

7. **S**E GNIÙS homines bona, quām mala
sentire. Transitu in Italiam Annibalit
quantū terroris pavorisque, se se meminisse,
quas deinde clades, quos luctus incidiisse? Vila
castra hostium è mutis urbis. Quæ vota singu-
lorum, universorumque fuisse? Quoties in con-
ciliis voces, manus ad cœlum porrigentium,
auditas? En unquam ille dies futurus esset, quo
vacuam hostibus Italiam bonâ pace florentem vi-
furi essent? Dediisse tandem id Deos sexto deci-
mo demùm anno: nec esse qui Diis grates agen-
das censeant. Adeò ne advenientem quidem
gratiam homines benignè accipere; nendum ut
præteritæ satis memores sint.

V E R B A

Romæ vulgo inter homines jactata, sollici-
tos de eventu illius certaminis quod ins-
tabat Scipionem inter & Annibalem.
C. 28.

8. Vacua erat hostibus Italia: at non vacuū cura
Romanorum animi erant: nec satis certum consilare
poterat, utrum gaudio dignum esset, Annibalem
ex Italiam decessisse, an magis metuendum, quod in-
columi exercitu in Africam transisset.

LOcum nimicū non periculum mutatum.
L Cujus tantæ dimicationis vatem, qui nuper
decessisset, Q. Fabium haud frustra canere soli-

tum, graviorem in sua terra futurum hostem Annibalem, quam in aliena fuisset. Nec Scipioni aut cum Syphace in conditæ barbariæ rege, cui (a) Statarios semilixas ducere exercitus solitus fit, aut cum socero ejus Alcibiade, fugacissimo duce, rem futuram, aut tumultuariis exercitiis, ex agrestium semiermi turba subito collectis: sed cum Annibale, propè nato in prætorio patris fortissimi ducis, alito atque educato inter arma, puer quondam milite, vix dum juvène imperatore: qui senex vincendo factus, Hispanias, Gallias, Italiam ab Alpibus ad frenum monumentis ingentium rerum complexisset: (b) ducere exercitum æqualem stipendiis suis duratum omnium rerum patientia, quas vix fides fiat homines passos; perfusum millies cruento Romano, exuvias non militum tantum, sed etiam Imperatorum portantem. Multos occursum Scipioni in acie, qui Prætores, qui Imperatores, qui Consules Romanos suâ manu occidissent muralibus vallaribusque insignes coronis, pervagatos capta castra, captas urbes Romanas. Non esse hodie tot fasces magistratibus populi Romani, quot captos ex cœde Imperatorum præferre posset Annibal.

(a) V. XXIV. 48. | cum Gronovio, diceret.

(b) Legerem libens

O R A T I O

Annibal ad Scipionem de pace. C. 30.

9. Carthaginenses cum moram temporis quererent, dum Annibal in Africam trajiceret, Legatos alios ad Scipionem, ut inducias facerent, alios Romam ad pacem petendam miserant. Induciae concessae; quas tamen postquam Annibal adventabat, ruperunt, expugnatis navibus que commeatus in castra Romana advehabant: Legatos quoque à Scipione Carthaginem missos, qui de hac injuria querentur, prope violaverunt. Nihilominus Annibal ratus, si integer, quam saepe peteret pacem, equiora impetrari posse, colloquium cum Scipione expetivit. Non abnuente Romano, cum singulis interpretibus in conspectu exercituum congressi sunt. Tum Annibal hortatur Scipionem ut pacem, quam bellum malit: leges pacis ipse proponebit, ita ut multa de iis conditionibus subtrahat, quae à Scipione Carthaginensibus late fuerant.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quiq[ue] toties prope in manibus victoriam habui, is ultra ad pacem petendam venirem; lætor te mihi sorte potissimum datum, à quo peterem,

Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cessisse: teque huic bello, vestris prius quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc quoque ludibrium casus ediderit fortuna, ut cum patre tuo Consule ceperim arma, cum eodem primum Romano Imperatore signa contulerim: ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab Diis esse, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti essemus. Neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus, tot exercitibus, tot tam egregiis amissis ducibus. Sed præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi. Ita aliena appetivimus, ut de nostris dimicaremus, nec in Italia solum vobis bellum, nobis in Africa esset: sed & vos in portis vestris prope ac mœnibus signa armaque hostium vidistis; & nos ab Carthagine fremitum castrorum Romanorum exaudimus. Quod igitur nos maximè abominaremur, vos ante omnia optaretis; in meliore vestra fortuna de pace agitur. Agimus ii, quorum & maximè interest pacem esse, & qui quodcumque egerimus, ratum civitates nostræ habituræ sint. Animo tantum nobis opus est non abhorrente à quietis consiliis. Quod ad me attinet, jam ætas, senem in patriam revertentem unde puer profectus sum, jam secundæ, jam adversæ res ita erudierunt, ut rationem sequi, quam fortunam malum. Tuam & adolescentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque quam quietis opus est consiliis, metuo. Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. Quod

Ego fui ad Trasymenum, ad Cannas, id tu hodie es. Vixdum militari ætate imperio accepto, omnia audacissimè incipientem nusquam fecellit fortuna. Patris & patrui persecutus mortem, ab calamitate vestræ domûs decus insigne virtutis pietatisque eximiæ cepisti: amissas Hispanias recuperasti, quatuor inde Punicis exercitibus pulsis: Consul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi esset, transgressus in Africam, duobus hic exercitibus cæsis, binis eadem horâ captis simul incensisque castris, Syphace, potentissimo rege, capto, tot urbibus Regni ejus, tot nostri Imperii ereptis, me, sexium decimum jam annum, hærentem in possessione Italizæ detraxisti. Potest victoriam malle, quam pacem, animus. Novi vobis spiritus magnos magis quam utiles: & mihi talis aliquando fortuna affulxit. Quod si in secundis rebus bonam quoque mentem darent Dii, non ea solum quæ evenissent, sed etiam ea, quæ evenire possent, reputaremus. Ut omnium obliuiscaris aliorum, satius ego documenti in omnes casus sum. Quem modo castris inter Anienem atque urbem vestrarum positis, ac jam prope scandentem mœnia Romana videras; hic cernis, duobus fortissimis viris fratribus, clarissimis Imperatoribus orbatum, ante mœnia prope obsevare patriæ, quibus tertiui vestram urbem, ea pro mea deprecantem. MAXIMA cuique fortunæ minimè credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi amplia ac speciosa danti est pax; nobis petentibus magis necessaria quam honesta. Melior tuncque est certa pax, quam sperata victoria; hæc in tua, illa in Deorum manu est. Ne tot annorum felicitatem in unius horæ dederis discriminem. Cum tuas vires, cum vim fortunæ, Martemque

belli communem propone animo. Utrumque fer-
rum, corpora humana erunt. Nusquam minus
quam in bello eventus respondent. Non tantum
ad id quod data pace jam habere potes, si præ-
lio vincas, gloriæ adjeceris; quantum ademe-
ris, si quid adversi eveniat. Simul parta ac spe-
xata decora unius horæ fortuna evertere potest.
Omnia in pace jungenda tuæ potestatis sunt, P.
Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam
Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutisque
exempla M. Atilius quondam in hac eadem terra
fuisset, si victor pacem perentibus dedisset patri-
bus nostris: sed non statuendo tandem felicitati-
modum, nec cohibendo efferentem se fortunam,
quanto altius elatus erat, eo fœdus corruit. Est
quidem ejus, qui dat, non qui petit, condi-
tiones dicere pacis: sed forsitan non indigni si-
mus, qui nobis metipis mulctam irrogemus. Non
recusamus, quin omnia propter quæ bellum ini-
tum est, vestra sint, Sicilia, Sardinia, Hispa-
nia, quicquid insularum toto inter Africam Its-
liamque continetur mari. Carthaginenses inclusi
Africæ litoribus, vos (quando ita Dii placuit)
Externa etiam terrâ marique videamus regentes
imperia. Haud negaverim, propter non nimis
sincerè petitam aut expectatam nuper pacem,
suspectam esse vobis Punicam fidem. Multum per
quos petita sit, ad fidem tuendæ pacis pertinet,
Scipio. Vestri quoque (ut audio) Patres non
nihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in le-
gatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto
pacem, qui neque peterem nisi utilem crede-
rem, & propter eandem utilitatem tuebor eam
propter quam petui. Et quemadmodum, quia
me bellum cœptum est, ne quem ejus pœni-
tenter, quoad ipsi invidēre Dei, præstiti: ita

EX LIVIO SELECT. LIB. XXX. 241
Annitar, ne quem pacis per me partæ pœnitentiat.

ORATIO

Scipionis ad Annibalem C. 31.

10. **N**O N me fallebat, Annibal, adventus tuī spe Carthaginenses & præsentem induciorum fidem, & spem pacis turbasse: neque tu id sanè dissimulas, qui (a) de conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas, præter ea, quæ jampridem in nostra potestate sunt. Cæterum, sicut tibi curæ est, sentire cives tuos, quanto per te onere leventur: sic mihi laborandum est, ne quæ tunc pepigerunt, hodie subtrcta ex conditionibus pacis, præmia perfidiæ habeant. Indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam profit vobis fraus, petitis. Neque patres nostri priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus bellum. Et tunc Mamertinorum sociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac iusta induerunt arma. Vos lacesistis, & tu ipse fateris, & Dii testes sunt: qui & illius belli exitum secundum jus fasque dederunt, & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcumque agimus, subjecta esse mille casibus scio. Cæterum, quemadmodum superbè & violenter me faterer facere, si priusquam in Africam trajecisset, te tuâ voluntate cedentem Italia, & imposito in naves exercitu ipsum venientem ad pacem petendam asper-

(a) V. XXX. 15.

narer; sic nunc, quum propè manu consertâ res-
titantem ac tergiversantem in Africam attraxe-
tim, nullâ sum tibi verecundiâ obstrictus. Pro-
inde si (a) quid ad ea, in quæ tum pax con-
ventura videbatur (quæ sint, nosti) mulctæ
navium cum commeatu per inducias expugna-
tarum, Legatorumque violatorum, adjicitur; est
quod referam ad consilium. Sin illa quoque gra-
via videntur, bellum parate, quoniam pacem
pati non potuistis.

ORATIO

Annibalis ad Carthaginenses, cùm argue-
retur quod solus in communi fletu
videtur. C. 44.

I I. Carthaginensibus victis adempta na-
vies, & incensa: imperatum ut decem mil-
lia talentum argenti descripta, pensionibus
aquis, in quinquaginta annos solverent, &c.
Cum iis prima collatio pecunia diutino bel-
lo exhaustis difficilis videretur, mœstitia-
que & fletus in curia esset, ridentem Annibalem
ferunt conspectum. Cujus cùm risus
ireparetur, tum ille:

Si quemadmodum oris habitus cernitur oculis,
Sic & animus intus cerni posset, facile vobis
appateret, non læti, sed propè amentis malis

(a) Hoc licet paulo dum exponi: Si quid
durius, ferri tamen po- multa navium expugna-
cessit, atque in hunc mo- tarum... adjicitur a dico

cordis hunc quem increpatis, risum esse. Qui tamen nequaquam adeò est intempestivus, quām vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lacrymæ sunt. Tunc flesse decuit, quum ademta nobis arma, incensæ naves, interdictum exterris bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. NULLA magna civitas diu quiescere potest. Si foris hostem non haberet, domi invenit. Ut prævalida corpora ab exterris causis tutæ videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Tantum nimicūm ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acris, quām pecuniæ damnum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit: nunc quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico funere comploratis. Quām vereor, ne propediem sentiatis levissimo in malo vos hodie lacrymasse!

&c. Gronovius testatur si multa: unde ille cōsensusquam referiri in MS. cit, quasi multas quod S. qua sint, nosti: sed planius est, nec fortasse quasi multas, aut, qua spernendum.

EX LIBRÒ XXXII.

ORATIO

Aristæni, Prætoris Achæorum, suadentis
ut societas cum Romanis ineat.

C. 20. & 21.

I. Terium jam annum summâ vi bellum à Romanis cùm Philippo, Rege Macedonie, gerebatur. T. Quintius, compulso eo in regnum, per otium multas Græcie civitates, quæ Philippo parebant, ceperat, tumque Elatiam obsidebat. Eo auctore Legati à fratre ejus qui classi præerat, & Attalo Rege Pergam, Rhodiisque & Atheniensibus sociis Romanorum ad Achæos missi, qui ab iis postularent ut Romanum Macedonicō præponerent fædus. Contrà Philippus Cleomedontem legatum mittit, qui hortaretur ut in societate regia permanerent. His omnibus concilium gentis Sycone datum. Primo die tot Legatorum orationibus absunto, res in crastinum rejicitur. Achæi Romana arma horrebant: Philippi crudelitatem ac perfidiam metuebant. Itaque iis quid vellent, aut quid optarent, non satis constabat. Cùm igitur per præconem suadendi, si quis vellet, potestas à Magistris facta esset, diu silentium aliorum alios intuentium fuit. Tandem Aristænus, Prætor, qui gentem cum Romanis jungi volebat, hanc silentii pervicaciam in hunc modum objurgavit.

Ubi illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis, & circulis, quum de Philippo & Romanis mentio incidit,

Vix manibus temperabatis? Nunc in consilio ad eam rem unam indicto quum Legatorum utrumque verba audieritis, quum referant Magistratus quum præco ad suadendum vocet, obmutuistiis. Si non cura communis salutis, ne studia quidem quæ in hanc aut illam partem animos vestros inclinatunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse, principiam quicquam decernamus: ubi semel decreatum erit, omnibus id, etiam quibus ante displicerit (*a*) pro bono atque utili fædere defendendum. Hæc abortatio Prætoris, non modo quemquam unum elicit ad suadendum; sed ne fremitum quidem, aut murmur concionis tantæ, ex tot populis congregatae, movit. Tum Aristænus, Prætor, rursus: Non magis consilium vobis, principes Achæorum, deest, quam lingua: sed suo quisque periculo in commune consultum non vult. Forsan ego quoque tacerem, si privatus essem: nunc, Prætor, video, aut non dandum consilium Legatis suis, aut inde sine responso eos dimittendos non esse. Respondere autem nisi ex vestro decreto qui possum? Et quando nemo vestrum, qui in hoc consilium advocati estis, pro sententia quicquam dicere vult, aut

(*a*) Perizonius legendum censet fore. Quod quidem redditum puto. Parum enim concinnata & accurata oratio: id quod decreatum erit, pro bono atque utili fædere defendendum. Nec quicquam

offendere debet tò fore conjunctum cum principio futuri temporis. Passim occurunt exempla. Sic apud nostrum XXXVIII. 59. Non id Cornelia magis familie, quam urbi Romana fore erubescendum.

audet, orationes Legatorum hesterno die dictas pro sententiis percenseamus: perinde ac si non postulaverint quæ è re sua essent, sed suaserint quæ nobis censerent utilia esse. Romani Rhodiique, & Attalus societatem amicitiamque nostram petunt: & in bello, quod adversus Philippum gerunt, se à nobis adjuvari æquum censem. Philippus societatis secum admonet & jurisjurandi: modò postulat ut secum stemus, modò ne intersimus armis, contentum ait se esse. Nulline venit in mentem, cur qui non sùm socii sunt, plus petant, quam socius? Non fit hoc neque modestia Philippi, neque impudenter Romanorum. (a) Achæi portus & dant fiduciam postulantibus & demunt. Philippi, præter Legatum videmus nihil. Romana classis ad Cenchreas stat, urbium Eubœæ spolia p̄æ se ferens: Consulem, legionesque ejus exiguo maris spatio disjunctas, Phocidem ac Locridem pervagantes videmus. Miramini, cur diffidenter Cleonnedon Legatus Philippi, ut pro Rege arma caperemus adversus Romanos, modò egerit: qui, si ex eodem fædere ac jurejurando, cuius nobis religio nem injiciebat, rogemus eum, ut nos Philippus & ab Nabide ac Lacedæmoniis, & ab Romanis defendat; non modò præsidium, quo nos tuatur, sed ne quid respondeat quidem nobis, sit inventurus: non herclè magis, quam

(a) Hic à Sigonio sensus assertur: Achæi portus dant fiduciam Romanis classem viaticæ habentibus: Philippo, demunt, cuius præter legatum nihil videntur. Verum nunquam cedidimus hos velut

enigmata Livium torquere voluisse lectoris mentem. Gronovius meritò existimat hunc locum esse corruptum, ac sensum requirere, sui exercitus, sue vites, aut quid aliud simile.

Ipse Philippus priore anno, qui pollicendo se aduersus Nabidem bellum gesturum, quum tentasset nostram juventutem hinc in Eubœam extrahere, posteaquam nos neque decernere id sibi præsidium, neque velle illigari Romano bello vidit, oblitus societatis ejus, quam nunc jactat, vastandos depopulandoque Nabidi ac Lacedæmonijs reliquit. Ac mihi quidem minimè conveniens inter se oratio Cleomedonis visa est. Elevabat Romanum bellum, eventumque ejus eundem fore, qui prioris belli, quod cum Philippo gesserint, dicebat. Cur igitur nostrum ille auxilium absens petit potius, quam præsens nos veteres socios simul ab Nabide ac Romanis tueatur? Nos dico? Quid ita passus est Eretriam Carystumque capi? quid ira tot Thessaliæ urbes? quid ita Loeridem, Phocidemque? quid ita nunc Elaciam oppugnari patitur? cur excescit fauicibus Epiri, claustrisque illis inexpugnabilibus super Aoum amnem, aut vi, aut metu, aut voluntate, relictoque, quem insidebat, saltu, penitus in regnum abiit? Si suâ voluntate tot socios reliquit hostibus diripiendos, quid reculare potest, quin & socii sibi consulant? Si metu; nobis quoque ignoscat timentibus. Si victus armis cessit, Achæi arma Romana sustinebimus, Cleomedon, quæ vos Macedones nos sustinuistis? An tibi potius credamus, Romanos non majoribus copiis, nec viribus nunc bellum gerere, quam antea gesserint, (a) potius quam res ipsas intueamur? Ætolos tum classem adjuverunt: nec duce consulari, nec exercitu bellum gesserunt. Sociorum Philippi maritimæ urbes in terrore ac tumultu erant: Mediterranea

(a) Non ferri potest terutrum deie. Prius geminum hoc potius. Ali maluerim.

ad eò tuta ab Romanis armis fuerunt, ut Philiippus Ætolos ne quicquam opem Romanorum implorantes depopularetur. Nunc autem defuncti bello Punico Romani, quod per sexdecim annos velut intra viscera Italiae toleraverunt, non præsidium Ætolis bellantibus miserunt, sed ipsi duces belli arma terra marique simul Macedoniam intulerunt. Tertius jam Consul summâ vi gerit bellum. Sulpicius in ipsa Macedonia congregatus, fudit fugavitque Regem, partem opulentissimam Regni ejus depopulatus. Nunc Quintius tenentem claustra Episi, naturâ loci, munimentis, exercituque fratum, castis exuit: fugientem in Thessaliam persecutus, præsidia regia, socialaque ejus urbes, propè in conspectu Regis, ipsius expugnavit. Ne sint vera quæ Athenienses modò Legati de crudelitate, avaritia, & libidine Regis dixerunt: nihil ad nos pertineant, quæ in terra Attica scelerâ in superos inferosque Deos sunt admissa: multo minùs (*a*) quam quæ Ciani, Abydenique, qui procul à nobis absunt, passi sunt: nostrorum ipsi vulnerum, si vultis, obliviscamur; cædes direptionesque bonorum Messenæ in media Peloponneso factas; & hospitem Cyparissiæ Garitenem, contra jus omne ac fas, inter epulas prope ipsas occisum; & Aratum patrem filiumque Sicyonios, quum senem infelicem parentem etiam appellare solitus esset, imperfectos; filii etiam uxorem libidinis causâ in Macedoniam asportatam: cætera

(*a*) Procul ableganda norumque, subjungitur, mibi videtur particula qui procul à nobis absunt, quam. Hoc clamat ipse orationis contextus. ut significetur eorum injurias minùs ad Achæos Ideo enim post mentio- pertinere, quam Athene- nem Cianorum Abyde- niensem.

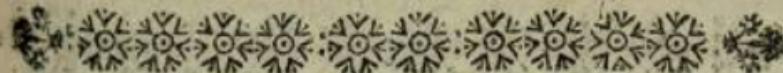
hupra virginum, matronarumque oblivioni dentur. Ne sint cum Philippo res, cuius crudelitas metu obmutuistis omnes: (nam quæ alia tacendi advocatis in concilium causa est?) Cum Antigono, mitissimo ac justissimo Rege, & de nobis omnibus optimè merito existimemus disceptationem esse. Num id postularet facere nos; quod tum fieri non posset? Peninsula est Peloponnesus, angustis Isthmi fauibus continentis adhaerens, nulli apertior atque opportunior, quamnavali bello. Si centum rectæ naves, & quinquaginta leviores apertæ, & triginta Issaici lembi maritimam oram v. stare, & expositas propè in ipsis littoribus urbes cœperint oppugnare, in mediterraneas scilicet nos urbes recipiemus? tamquam non intestino & hærente in ipsis visceribus uramur bello. Quum terrâ Nabis & Lacedæmonii, mari Romana classis urgebunt; unde regiam societatem, & præsidia Macedonum (a) implorem? An ipsi nostris armis ab hoste Romano tutabimur urbes, quæ oppugnabuntur? Egregiè enim Dymas priore bello sumus tutati. Satis exemplorum nobis alienæ clades præbent: ne quæramus quemadmodum cæteris exemplo simus. Nolite, quia ultro Romani perent amicitiam, id quod optandum vobis ac summâ ope perendum erat, fastidire. Metu enim videlicet compulsi, in aliena terra, quia sub umbra auxiliij vestri latere volunt, in societatem vestram confugiant, ut portibus vestris recipientur, ut commensibus utantur. Mare in potestate habent, terras quascumque adeunt, exemplò ditionis suæ faciunt. Quod rogant, cogere possunt: quia pepercisse volunt,

(4) Non bene conve- | quæ sunt in numero mul-
nit hoc verbum singula- | titudinis. Reponendum
ris numeri inter tot alia | putaverim: imploremss.

250 ORATIONES

committere vos , cur pereatis, non patiuntur.
Nam quod Cléomedon modò , tanquam medium
& tutissimam vobis viam consilii , ut quiescere-
tis , abstineretisque armis , ostendebat ; ea non
media , sed nulla via est. Etenim præterquam
quod aut accipienda , aut aspernanda vobis Ro-
mana societas est ; quid aliud quam nusquam
gratiâ stabili , velut qui eventum expectaveri-
mus ut fortunæ applicaremus nostra consilia ,
præda victoris erimus? Nolite , si , quod omni-
bus votis petendum erat , ultro offertur , fasti-
dire. Non quemadmodum hodie utrumque vo-
bis licet , sic semper licitum est : nec sæpè ,
nec diu eadem occasio erit. Liberare vos à Phi-
lippo jamdiu magis vultis , quam audetis. Sine
vestro labore & periculo , qui vos in libertatem
vindicarent , cum magnis classibus exercitibus ,
que mare trajecerunt. Hos si socios aspernami-
ni , vix sanæ mentis estis : sed aut socios , aut
hostes habeatis oportet.

EX LIBRO XXXIII.

V E R . B A

Inter Græcos vulgò iactata , de reddita
sibi à Romanis libertate. C. 33.

I. T. Quintius , Philippo Rego Macedonibusque devictis , ex autoritate Senatus populi Romani per praconem in Isthmiorum iudicio pronunciari jussit , cunctas Græcia civitates liberas in posterum fore. Auditâ voce praconis , majus gaudium fuit , quam quod universum homines caperent. Nec praesens omnium modo effusa lætitia est ; sed per multos dies gratis & cogitationibus & sermonibus revocata.

Esse aliquam in terris gentem , quæ suâ impenâ , suo labore ac periculo bella gerat pro libertate aliorum : nec hoc finitimus , aut propinquæ vicinitatis hominibus , aut terris continentis junctis præster : maria trajiciat , ne quod toto orbe terrarum injustum imperium sit , & ubique jus , fas , lex potentissima sint. Unâ voce praconis liberatas omnes Græciæ atque Asiarum urbes. Hoc spe concipere , audacis animi fuisse : ad effectum adducere , virtutis & fortunæ ingentis.

EX LIBRO XXXIV.

ORATIO

M. Porcii Catonis, Consulis, pro lege
Oppia. C. 2. & seq.

i. C. Oppius, Tribunus plebis, in medio ardore Punici belli legem tulerat: ne qua mulier plus semuncia auri haberet; neu vestimento versicolori uteretur; neu juncto vehiculo in urbe oppidove, aut proprius inde milie passus, nisi sacrorum publicorum causâ, veheretur. De ea abroganda M. Fundanius & L. Valerius, Tribuni plebei ad piebem ferabant. Acta res ingenti certamine animorum. Marronæ omnes vias urbis, aditusque in forum obsidebant, orantes ut sibi pristinus ornatus redderetur. At M. Porcius Cato, Consul, pro lege, quæ abrogabatur, ita differuit.

Si in sua quisque nostrum matresfamiliae, Quirites, jus & majestatem viri retinere instituisset, minus cum universis fœminis negotii haberemus. Nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoque in fôto obtinetur & calcatur: & quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Evidem fabu-

lam

lam & factam rem ducebam esse, (a) vitorum omne genus in aliqua insula conjuratione muliebri ab stirpe sublatum esse. Ab nullo genere (b) non æquè summum periculum est, si cœtus & consilia, & secretas consultationes esse sinas. Atque ego vix statuere apud animum meum possum, utrum pejor ipsa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos Consules, reliquosque Magistratus; alterum ad vos, Quirites, magis pertinet. Nam utrum è Republica sit, necne, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc consternatio muliebris, sive suâ sponte, sive auctoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri, facta est, haud dubiè ad culpam Magistratum pertinens, nescio vobis, Tribuni, an Consulibus magis sit deformis: vobis, si fœminas ad concitandas tribunicias seditiones jam adduxistis: nobis, si ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quondam paùlo ante per medium agmen mulierum in forum pervenit. Quòd nisi me verecundia singulatum magis majestatis & pudoris, quam universarum tenuisset, ne compellatæ à Consule viderentur, dixisset: Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obfidendi vias, & viros alienos appellandi. Istud ipsum suos quæque domi rogare non potuistis?

(a) *Mulieres Lemnias* intelligit, quæ viros omnes interfecerunt.

(b) Fortasse hoc sollicitandum non est. Maximam tamen leget, sublatâ negatione, ab nullo genere æquè summum periculum est, sup. atque à mu-

lieribus. Tunc enim & melius sibi constat et oratio, cum supra agatur de atroci facinore à fœminis patrato, & magis esset decora Catoni, non solum gravi, sed etiam truci, quod nra à fratribus objicitur, oratione,

An blandiores in publico quam in privato , & alienis , quam vestris estis ? Quanquam ne domi quidem vos , si sui juris finibus matronas contimeret pudor , quæ leges hic rogarentur abrogarentur , curare decuit . Majores nostri , nullam ne privatam quidem rem agere foeminas sine auctore voluerunt ; in manu esse parentum , fratribus , virorum . Nos (si Diis placet) jam etiam Rempub. capessere eas patimur , & foro quoque , & concionibus , & comitiis immisceri . Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt , quam quod aliae rogationes Tribunorum plebis suadent , aliae legem abrogandam censent ? Date frenos impotenti naturæ , & indomito animali , & sperate ipsas modum licentia facturas , nisi vos faciatis . Minimum hoc eorum est , quæ iniquo animo foeminæ sibi aut moribus aut legibus injuncta patiuntur . Omnium rerum libertatem , imò licentiam (si vera dicere volumus) desiderant . Quid enim , si hoc ex pugnaverint , non tentabunt ? Recensete omnia muliebria jura , quibus licentiam earum alligaverint Majores nostri , per quæque subjecerint vires : quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis . Quid , si carpere singula & extorquere , & exæquari ad extremum viris pariemini : tolerabiles vobis eas fore creditis ? Exemplò , simul pares esse cœperint , superiores erunt . At , Herculè , ne quid novum in eas rogetur , recusant : non jus , sed injuriam deprecantur . Imò , ut , quam accepistis , jussistis suffragiis vestris legem , quam usu tot annorum & experiendo comprobastis , hanc ut abrogetis : id est , ut unam tollendo legem , cæteras infirmatis . Nulla lex satis commoda omnibus est : id modo queritur , si majori parti , & in summam

prodest. Si, quod cuiquam privatim officiet jus, id destruet ac demolietur, quid attinebit universos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ sunt, possint? Volo tamen audire quid sit, propter quod matronæ consternatæ procurant in publicum, ac vix foro se & concione abstineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, vii, liberi, fratres eorum? Procul abest, absque semper talis fortuna Reipublicæ. Sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus eorum. At non pietas, nec sollicitudo pro suis, sed religio congregavit eas. Matrem Idæam à Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt. Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, (a) inquit: ut carpentis, festis profestisque diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragiis vestris, per urbem vectemur: ne ullus modus sumptibus, ne luxuriæ sit. Sæpè me querentem de fœminarum, sæpè de virorum, nec de privatorum modo, sed etiam Magistratum sumptibus audistis; diversisque duobus vitiis, avaritiâ & luxuriâ Civitatem laborare: quæ pestes omnia magna Imperia everterunt. Hæc ego, quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. est, imperiumque crescit, & jam in Græciam Asiamque transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attractamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quam

(a) Sup. quævis ex mulierum turba. Recte observat Gronovius crebò usurpari apud antiquos Scriptores tò inquit, absolute, ut intelligatur quilibet contradicturus. Quinque hujusmodi exempla reperties in oratione Ap. Claudi de plebeio consulatu, VI. 40. & seq.

mos illas. Infesta , mihi credite , signa ab Syria-
eusis illata sunt huic urbi. Jam nimis multos au-
dio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes
mirantesque , & antefixa fictilia Deorum Roma-
norum ridentes. Ego hos malo propitios Deos;
& ita spero futuros , si in suis manere sedibus pa-
ziemur. Parrum nostrorum memoria per legatum
Cineam Pyrrhus , non virorum modò , sed
etiam mulierum animos donis tentavit. Nondum
lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem
lata erat : tamen nulla accepit. Quam causam
fuisse censem? Eadem fuit , quæ Majoribus
nostris , nihil de hac re lege sanciendi : nulla erat
luxuria , quæ coerceretur. Sicut ante morbos ne-
cessè est cognitos esse , quam remedia eorum :
sic cupiditates prius natæ sunt quam leges , quæ
nisi modum facherent. Quid legem Liciniam ex-
igitayit de quingentis jugeribus , nisi ingens cu-
pido agros continuandi? Quid legem Cinciam
de donis & muneribus , nisi quia vestigalis jam
& stipendiaria plebes esse Senatui cœperat? Ita-
que minime mirum est , nec Oppiam , nec
aliam ullam tum legem desideratam esse , quæ
modum sumptibus mulierum facheret : quum au-
cum & purpuram data & oblata ultro non acci-
piebant. Si nunc cum illis donis Cineas urbem
circumixeret , stantes in publico invenisset quæ ac-
ciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne-
causam quidem aut rationem inire possum. Nam
aut quod alii liceat , tibi non licere , aliquid
fortasse naturalis aut pudoris , aut indignationis
habetur : sic æquato omnium cultu , quod una-
quæque vestrum veretur ne in se conspicatur?
Pessimus quidem pudor est vel parsimoniae , vel
paupertatis : sed utrumque lex vobis demit ,
quum id quod habere non licet , non habetis.

Hanc, inquit, ipsam exequationem non fero, illa locuples. Cur non insignis auro & purpura conspicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie later, ut quod habere non possunt, habituræ, si liceret, fuisse videantur? Vultis hoc certamen uxoribus vestris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia possit; pauperes, ne ob hoc ipsum contemnatur, supra vires se extendant. Næ, simul pudere, quod non oportet, cœperit; quod oportet, non pudebit. Quæ de suo poterit, parabit: quæ non poterit, virum regabit. Misericordum illum virum, & qui exoratus, & qui non exoratus erit! quum quod ipse non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgo alienos viros rogant, & quod majus est, legem & suffragia rogant, & à quibusdam impetrant, adversus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles. Simul lex modum sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram rem, quo fuit antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accusari tutius est, quam absolvit: & luxuria non mota tolerabilior esset, quam erit nunc, ipsis vinculis, sicut fera bestia irritata, deinde emissæ. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo: vos quod facietis, Deos omnes fortunare velint.

O R A T I O

L. Valerii, Tribuni Plebis, pro mulieribus, contra legem Oppiam.

C. 5. & seq.

2. **S**i privati tantummodo ad suadendum dis- suadendumque id quod à nobis rogatur, processissent, ego quoque quum satis dictum pro-

utraque parte existimarem, tacitus suffragia
vestra expectasse. Nunc quum vir gravissimus,
Consul M. Porcius, non auctoritate solum, quæ
tacita fatis momenti habuisset, sed oratione
etiam longa & accurata insectatus sit rogationem
nostram; necessum est paucis respondere. Qui ta-
men plura verba in castigandis matronis, quam
in rogatione nostra dissuadenda consumpsit;
& quidem ut in dubio poneret, utrum id quod
reprehenderet, matronæ suâ sponte, an nobis
auctoribus fecissent. Rem defendam, non nos:
in quos jecit magis hæc Consul verbo tenus,
quam ut re insimularet. Cœtum & seditiones,
& interdum secessionem muliebrem appellavit,
quod matronæ in publico vos rogassent, ut le-
gem in se latam per bellum temporibus duris,
in pace & florente ac beatâ Repub. abrogare-
tis. Verba magna, quæ rei augendæ causâ con-
quirantur, & hæc & alia esse scio: & M. Cato-
nem oratorem non solum gravem, sed interdum
etiam trucem esse scimus omnes, quum ingenio
sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fe-
cerunt, quod frequentes in causa ad se perti-
nente in publicum processerunt? Nunquam ante
hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas ad-
versus te origines revolvam. Accipe quoties id
fecerint, & quidem semper bono publico. Jam
à principio, regnante Romulo, quum Capito-
lio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis
dimicaretur; nonne intercursu matronarum inter-
aeies duas prælium sedatum est? Quid? Regibus
exactis, quum Coriolano Marcio, duce legiones
Volscorum, castra ad quintum lapidem posuissent;
nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset,
matronæ averterunt? Jam urbe captâ à Gallis,
purum, quo redempta urbs est, nempè matronæ

consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecuniā opus fuit , viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium , & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur , matronæ universæ ad mare profectæ sunt , ad Matrem Idæam accipiendam ? Dissimiles , inquit , causæ sunt. Nec mihi causas æquare propositum est : nihil novi factum , purgare satis est. Ceterum , quod in rebus ad omnes pariter viros foeminasque pertinentibus fecisse eas nemo miratus est , in causa propriè ad ipsas pertinente miratur fecisse ? Quid autem fecerunt ? Superbas medius fidius aures habemus , si , quum domini servorum non fastidiant preces , nos rogari ab honestis foeminais indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur , in quo duplex Consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus : & eam præcipue legem , quæ luxuriae muliebris coercendæ causâ lata esset. Et illa communis pro legibus , visa consularis oratio est : & hæc adversus luxuriam , severissimis inquisibus conveniebat. Itaque periculum est , nisi quid in utraque re vani sit , docuerimus , ne quis error vobis offundatur. Ego enim , quemadmodum ex his legibus , quæ non in tempus aliquod , sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt , nullam abrogari debere fateor , nisi quam aut usus coarguit , aut status aliquis Reipublicæ iniutilem fecit : sic quas tempora aliqua desiderarunt leges , mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latæ sunt , plerumque bellum abrogat ; quæ in bello , pax : ut in navis administratione , alia in secundam , alia in adversam tempestatem usui sunt. Hæc quum ita naturâ distincta sint , ex

560 ORATIONES

utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à Decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? sine qua quum Majores nostri non existimarent matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque foeminarum abrogemus? Quis igitur nescit, novam istam legem esse, Q. Fabio, T. Sempronio, Consulibus, viginti annis ante latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea, effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex idèò lata esset, ut finiret libidinem muliebrem; verendum foret, ne abrogata incitarer. Cur sit autem lata, ipsum indicabit tempus. Annibal in Italia erat vîctor ad Cannas; jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romanam admoturus exercitum videbarur: defecerant socii: non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pannis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: in eandem diem pecuniæ, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omnne, ab Senatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant: cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatae erant, ut ad eam coercendam lex Oppia deside-

zata sit ? quum , quia Cereris sacrificium lugen-
tibus omnibus matronis intermissum erat , Sena-
tus sicuti luctum triginta diebus jussit . Cui non
apparet , inopiam & miseriam civitatis , quia
omnium privatorum pecunia in usum publicum
vertendæ erant , istam legem scripsisse , tamdiu
mansuram , quamdiu causa scribendæ legis
mansisset ? Nam si quæ tunc temporis causâ aut
decrevit Senatus , aut populus jussit , in perpe-
tuum servari oportet , cur pecunias reddimus
privatis ; cur publica præsentî pecuniâ locamus ?
cur servi , qui militent , non emuntur ? cur pri-
vati non damus remiges , sicut tunc dedimus ?
Omnes alii ordines , omnes homines mutatio-
nem in meliorem statum Reipub. sentient : ad
conjuges tantum nostras , pacis & tranquillitatis
publicæ fructus non perveniet ? Purpurâ viri ute-
mur , prætextati in Magistratibus , in Sacerdo-
tiis : liberi nostri prætextis purpurâ togis utentur:
Magistratibus , in colonis municipiisque , hic
Romæ infimo generi , magistris vicorum , togæ
prætextæ habendæ jus permittemus ; nec id ut
vivi solum habeant tantum insigne , sed etiam
ut cum eo clementur mortui : fœminis duntaxat
purpuræ usum interdicemus : & quum tibi viro
liceat purpurâ in veste stragula uti , matremfa-
miliæ tuam purpureum amiculum habere non si-
nes : & equus tuus speciosius instratus erit ,
quam uxor vestitâ ? Sed in purpura , quæ teri-
tur , absumitur , injustam quidem , sed ali-
quam tamen causam tenacitatis video : in auro
verò , in quo præter manus pretium nihil inter-
trimenti fit , quæ malignitas est ? Præsidium
potius in eo est , & ad publicos & ad privatos
usus , sicuti experti estis . Nullam æmulationem
inter se singularem , quando nulla haberet , esse

riebat. At, Herculè, universis dolor & indig-
natio est, quum sociorum Latini nominis uxo-
ribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi
adempta sint; quum insignes eas esse auro &
purpurā, quum illas vehi per urbem, se pedi-
bus sequi: tanquam in illarum civitatibus, non
in sua imperium sit. Virorum hoc animos vul-
nerare posset: quid muliercularum censetis,
quas etiam parva movent? Non Magistratus,
nec Sacerdotia, nec triumphi, nec insignia,
nec dona aut spolia bellica his contingere pos-
sunt. Munditiae, & ornatus, & cultus; hæc scœ-
minarum insignia sunt: his gaudent & glorian-
tur: hunc mundum muliebrem appellant Ma-
jores nostri. Quid aliud in luctu, quam purpu-
ram atque aurum deponunt? quid, quum eluxe-
runt, sumunt? quid in gratulationibus supplica-
tionibusque, nisi excellentiorem ornatum adj-
ciunt? Scilicet si legem Oppiam abrogaveritis,
non vestri arbitrii erit, si quid ejus vetare vo-
lueritis, quod nunc lex vetat: minùs filiæ, uxo-
res, sorores etiam quibusdam in manu erunt.
Nunquam salvis suis exiuit servitus muliebris;
& ipsæ libertatem, quam viduitas & orbitas
facit, detestantur. In vestro arbitrio suum orna-
tum, quam in legis, malunt esse: & vos in
manu & tutela, non in servitio debetis habo-
re eas; & malle patres vos aut viros, quam do-
minos dici. Invidiosis nominibus utebatur modò
Consul; seditionem muliebrem & secessionem
appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum
montem, sicut quondam irata plebs, aut Aven-
tinum capiant. Patiendum huic infirmitati est,
quodcumque vos censueritis. Quo plus potestis,
eomoderatiūs imperio uti debetis.

O R A T I O

Nabidis', tyranni Lacedæmoniorum ad , Te
Quintum. C. 31.

3. Bellum adversus Nabin, Lacedæmoniorum tyrannum, ob occupatos Argos Senatus-consulto decretum erat. Assentientibus sociis Gracie civitatibus, T. Quintius infesto agmine Laconicam ingressus, multa oppida aut vi, aut deditione capit. Nabis cedendum fortunæ ratus, petit ut sibi cum Imperatore colloqui liceat. Dato colloquio, ita cœpis prior.

Si ipse per me, T. Quinti, vosque qui adestis, causam excogitare, cur mihi aut indixissetis bellum, aut inferretis, possem, tacitus eventum fortunæ meæ expectassem. Nunc imperare animo nequivi, quin priusquam perirem, cur periturus essem, scirem. Et, hercule', si tales essetis, quales esse Carthaginenses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet; in me quoque vobis, quid faceretis, minus pensi esse, non mirarer. Nunc cum vos intueor, Romanos esse video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem socialem sanctissimam habeatis. Quum me ipse respexi, eum esse spero, cui & publicè, sicut & cæteris Lacedæmoniis, vobiscum vetustissimum fœdus sit; & meo nomine privatim amicitia ac societas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo,

Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplēm defensionem præbet. Nam & iphis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi; & accepi, quum Philippi patrīum, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quod qutam jam Argos habetem, societas mihi vobis cum convenit; & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At, herculè, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum; & æquitate rei, quod non vestram urbem, sed hostium; quod volentem, non vi coactam accepi: & vestra confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Ceterū nomen Tyranni & facta premunt, quod servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me qualiscunque sum, eundem esse, qui fui, cum tu ipse tecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Tum me Regem appellari à vobis memini: nunc Tyrannum vitori video. Itaque si ego nomen imperii mutastem mihi mrex inconstanz; quum vos mutetis, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberandis auctam, & egentibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque sunt, quum societatem tecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico, quid in eo vos læsissim, out vestram amicitiam violassim; sed illud, me more atque instituto Majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedamo-ne fiunt. Nihil comparare singula necesse est. Vos à censu equitem, à censu peditem legitis:

& paucos excellere opibus, plebem subjectam
esse illis vultis. Noster legumlator non in paucorum
manu Rempub. esse voluit, quem vos Senatum
appellatis; nec excellere unum aut alterum
ordinem in civitate: sed per æquationem fortunæ
ac dignitatis fore creditit, ut multi essent,
qui atma pro patriæ ferrent. Pluribus me peregit
se, quām pro patriæ sermone brevitas, fateor:
Et breviter peroratum esse potuit; nihil me
posteaquam vobiscum amicitiam institui, cug
ejus vos pœniteret, commisisse.

O R A T I O

T. Quintii, Nabidi respondentis. C. 323

AMICITIA & societas nobis nulla res
cum, sed cum Pelope, Rege Lacedæmoniorum, justo ac legitimo facta est: cuius jus
Tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt
Lacedæmonie Imperium (quia nos bella nunc
Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis oc-
cupaverant) usurpatunt; sicut tu quoque hoc
Macedonico bello fecisti. Nam quid minus con-
veniret, quām nos qui pro libertate Græciæ
adversus Philippum gereremus bellum, cum
Tyranno instituere amicitiam? & Tyranno, (a)
quām qui unquam, sævissimo & violentissimo
in suos! Nobis verò, etiam si Argos nec cepis-
ses per fraudem, nec teneres, liberantibus om-
nem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda
in antiquam libertatem erat, atque in leges

(a) i. e. quantum: eodem planè modo, quo in
hoc usitatissimo loquendi genere quam potero ce-
lerrimè, vel simpliciter

quām celerrimè: quod sic
resolvī debet: celerrimè
quantum potero, vel quām
fieri potest.

suas : quarum modò, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem fecisti. An ut ab Jasso & Bargillio præsidia Philippi deducantur, curæ ferit nobis Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam Græciæ, sub pedibus tuis relinquemus, quæ titulum nobis libertatæ Græciæ servientes deformemus ? At enim cum Philippo Argivi senserunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris. Satis competitum habemus, duorum, aut summum trium in eare, non civitatis culpam esse : tam, herclè, quam in te quoque præsidio arcessendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico consilio æctum. Thessalos & Phocenses, & Locrenses, consensu omnium scimus partium Philippi fuisse : tamen (a) quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem censes in Argivis, qui insomnes publici consiliis sint, facetus ? Set vorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus agri divisi crimina tibi objici dicebas ; non quidem nec ipsa mediocria : sed quid ista sunt præ iis quæ à te quisque quotidie alia super alia facinora eduntur ? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmonie, si audire juvat vera dominatio- nis impotentissimæ criminæ. Ut omnia alia ve-

(a) Si quis hæc attinet degeat, procul dubio agnoscet non hic argumentari Quintum à libertate toti Græciæ redita, sed tantummodo à liberatis Thessalibus & Phocensibus & Locrensisibus, qui consensu omnium cum Philippo senserant. Quapropter viz dubito quis reponendum

sit : Quum eis cum cetera liberaverimus Græciam. Forsan delicatas alias cuius aures offendit genitatio rō cum, qui deinde nobis hanc quæ vulgo habetur lectionem invexerit. Sed Livius minutam hanc in dimenticis syllabis diligenter plerumque dediguntur.

tutiora mittam, quam (a) cædem Argis Pythagoras iste gener tuus penè in oculis meis edidit: quam (b) tu ipse, quum jam prope in finibus Lacedæmoniorum essem: Agedum, quas in concione comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis, in custodia te habiturum esse pronunciasti, jube vinctos produci; ut miseri parentes, quos falsè lugent, vivere sciant. At enim, ut jam ita sint hæc, quid ad vos, Romani: Hoc tu dicas liberantibus Græciam: hoc iis, qui ut liberare possent, mare trajecterunt, terrâ marique gesserunt bellum: Vos tamen, inquis, vestramque amicitiam ac societatem propriè non violavi. Quoties vis te id arguam fecisse: Sed nolo pluribus: sumam rem complectar. Quibus igitur amicitia violatur: Nempe his duabus rebus maximè, si socios meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas. Utrum non à te factum est: Näm & Messenæ uno atque eodem jure secederis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non societatem selum, sed, si Diis placet, affinitatem etiam per Philoclem præfatum ejus pepigisti, & bellum adversum nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti: & plures propè cives Romanos, quam Philippus, cepisti atque occidisti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus nostros portatibus navibus fuit. Proinde parce sic fidem ac jura societatis jactare: & omissâ populati oratione, tanquam tyrannus & hostis loquere.

(a) V. XXXIV. 25. | (b) V. XXXIV. 27.

EX LIBRO XXXV.

ORATIO

Annibal is ad Antiochum, quâ Romanæ
amicitiæ suspicionem à se amolitur.

C. 19.

1. Romanorum inexpiable in Annibalem
odium patriâ eum expulerat, & coegerat ad
Antiochum, Syria Regem, qui de bello Ro-
manis inferendo cogitabat, confugere. Regi
primò percarus, non ita multo post: ob cre-
bra cum legatis Romanorum ad Antiochum
missis colloquia suspectus invisusque efficiuit.
Unde nec in consilium, cùm de bello Roma-
no deliberaretur, adhibitus est. Igitur adit
Regem, quesitiâque simpliciter iracundia
causâ, audiâque, in hunc monendum res-
pondet.

PATER Amilcar, Antioche, parvum ad-
modum me, quum sacrificaret, altaribus
admotum jurejurando adegit, nunquam amicum
fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex &
triginta annos militavi: hoc me in pace patriâ
meâ (a) expulit: hoc patriâ exorrem in

(a)Vulgè extulit: quod sum sit, & in quibusdam
ur hæcenus in contex- codicibus reperiatur ex-
etu reliquum sit, miror: pâlis, quod reponendum
cùm procul dubio virio- curavi.

tuam regiam adduxit : hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicunque vires, ubi anima esse sciam ; huc veniam, a toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere liber, aliam materiam crescendi (*a*) quam ex me querant. Odi, odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii testes sunt, Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto. Si quares te ad pacem compeller, in id consilium alium, cum quo deliberes, querito.

ORATIO

Thoantis, Aetolorum ducis, ad Antiochum, ne Annibal cum classe in Italiam mittatur. C. 42.

2. *Antiochus Annibali reconciliatus, eum in Italiam cum classe mittendum propè decreverat. Ipsi enim Annibal's sententia una semper atque eadem erat, ut bellum in Italia gereretur. At Thoas, dux Aetolorum, sociorum Antiochi, suadet Regi ut hoc consilium abjiciat.*

NE QUAE dimittendam partem navium à classe regia : neque si mittendæ naves forent, minus quempiam ei classi, quam Anni-

(*a*) *Si vocula quam idem hic valeat quod aliquam; dura profectio necessaria est in consiliorum si-* tanquam adverbium accipiatur, totum sensum perturbat. Itaque expungendam censuerim.

balem præficiendum. Ixulem illum & Pernum
esse , cui mille in dies nova consilia vel fortuna
sua vel ingenium possit facere. Et ipsam eam
gloriam belli , quâ velut dote Annibal concilie-
tur , nimiam in præfecto regio esse. Regem cons-
pici , Regem unum ducem , unum Imperatorem
videri debere. Si classem , si exercitum amittat
Annibal , idem damni fore , ac si per alium
ducem amittatur : si quid prosperè eveniat , An-
nibalis eam , non Antiochi , gloriam fore. Si
verò universo bello vicendi Romanos fortuna de-
tur , quam spem esse , sub Rege victorum Anni-
balem uni subjectum , qui patriam propè non tu-
lerit ? Non ita se à juventa eum gessisse , spe
animoque complexum orbis terrarum imperium ,
ut in senectute dominum latus videatur. Nihil
opus esse Regi Annibale duce : comite & consilia-
rio eodem ad bellum uti posse. Modicum fruc-
tum ex ingenio tali , neque gravem neque inuti-
lem fore : si summa petantur , & dantem & ac-
cipientem prægravatura.

O R A T I O

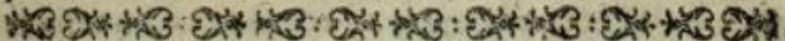
T. Quintii in concilio Achæorum,
Legatis Antiochi & Ætolorum
respondentis. C. 49.

2. *Antiochus cum decem millibus. perditum, quingentis equitibus & sex elephantiis in Græciam trajecerat. Consultanti cum Ætolis quid fieri opus esset, placuisse Achæos tentare. Ad eos igitur & ipse & Ætoli Legatos mittunt. Iis coram Quintio datum concilium est. Legatus Antiochi primò, maria terrasque inani sonitu verborum complevit, terrestres navalesque Regis copias auri argenteique vim in immensum extollens. Nominibus quoque gentium vix fando auditis terrebat, Dahas, Medos, Elymaeosque & Cadusios appellans. Postremò postulavis ab Achæis ut neuiri se parti conjungerent. Idem & Ætolorum Legatus Archidamus petit. Provectus deinde est in maledicta nunc communiter Ramanorum, nunc propriè ipsius Quintii & exprobavit victoriam de Philippo, virtute Ætolorum partam. Ad ea Quintius respondit.*

CO R A M quibus magis, quam apud quos verba faceret, Archidamum rationem habuisse. Achæos enim probè scire, Ætolorum omnem ferociam in verbis, non in factis esse, & in conciliis magis concionibusque, quam in acie apparet. Itaque parvi Achæorum existimad-

tionem, quibus notos esse se scirent, fecisset Legatis Regis, & per eos absenti Regi cum se jactasse. Quod si quis antea ignorasset, quæ res Anthiochum & Ætolos conjunxisset, ex Legatorum sermone potuisse apparere. Mentiendo invicem jactandoque vires, quas non haberent, inflasse vana spe, atque inflatos esse; dum ii ab se Philippum victimum, sua virtute protectos Romanos, & quæ modò audiebatis, narrant; vos ceterasque civitates & gentes, suam sectam esse futuros: Rex contra peditum equitumque nubes jactat, & consternit maria suis classibus. Et autem res simillima coenæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni, & sciti convivatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore annam multam & varia venatio; homo non quām isti sunt gloriiosus, renidens, condimentis ait varietatem illam, & speciem ferinæ carnis ex mansueto sue factam. Hoc diei aptè in copias Regis, quæ paulò ante jactatae sint, posse. Vagii enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditorum, Dahas, & Medos, & Cadusios, & Elymæos, Syros omnes esse: haud paulò mancipiorum melius, propter servilia ingenia, quām militum genus. Et utinam (4) subjicere oculis vestris, Achæi, possem concurbationem Regis magni ab Demetriade, nunc Lamiam in concilium Ætolorum, nunc Chalcidem; Videretis vix duarum male plena, rum legiuncularum instar in castris Regis: videgetis Regem, nunc mendicantem propè frumentum ab Ætolis, quod militi admetiatur: nunc mutuas pecunias fænore in stipendum querentem: nunc ad portas Chalcidis stantem, & mox (5). V. XXXV. 43. & seq.

inde exclusum, nihil aliud quam Aulide atque Euripo spectatis, in Aetoliam redeuntem. Male crediderunt & Antiochus Aetolis, & Aetoli regiae vanitati. Quo minus vos decipi debetis, sed expertæ roties spectatæque Romanorum fidei credere. Nam quod optimum esse dicant, non interponi vos bello: nihil imò tam alienum rebus vestris est. Quippe sine gratia, sine dignitate, præmium victoris eritis.

EX LIBRO XXXVI.

O R A T I O.

Annibal ad Antiochum in concilio,
de ratione universi belli aduersus
Romanos. C. 7.

I. Antiochus Cha cidem in Eubœa cep-
rat; Bœotios nonnullasque alias Gracie civi-
tates adjunxerat sibi. Ceterum cum Romanis
jamjam trajecit exercitum in Græciam
putarentur, advocatis principibus Aetolo-
rum & Amynandro, Athamanum Rege, de-
summa rerum deliberare instituit. Annibal
jamdiu non adhibitus interfuit ei concilio.
Ibi cum ceteri omnes de tentanda Theffalo-
rum voluntate agerent, Annibal interrogatus
sententiam, in universi belli cogitationem
Regem & eos qui aderant, tali ora-
tionem avertit.

*S*i ex quo trajecimus in Græciam, adhibi-
tus essem in consilium, quum de Eubœa,
de Achæis, de Bœotia agebarur, eam senten-

tiam dixisse, quam hodie quum de Thessalio agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quacunque ratione (a) censeo deducendos esse. Nam quod ad Eubœam Bœotosque & Thessalos attinet, cui datum est, quin ut quibus nullæ suæ vires sint, præsentibus adulando semper, quem metum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur: (b) simul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad consuetum imperium se avertant: nec iis noxæ futurum sit, quod quum Romani procul abeant, vim tuam præsentis, exercitusque tui experiri noluerint: Quanto igitur prius potiusque est, Philippum nobis conjungere, quam hos; cui, si lenebant causam descenderit, nihil integræ futurum sit; qui que eas vires afferat, quæ non accessio tantum ad Romanum esse bellum, sed per se ipsa nuper sustinere potuerint Romanos: Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim: quum quibus adversus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videamus ut ipsi oppugnentur. Ætoli qui Philippum (quod inter omnes constat) vicerunt, cum Philippo adversus Romanos pugnabunt. Amyndander atque Athamanum gens, quorum secundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiscum stabunt. Philippus tum, te quicquam totam molem sustinebat belli: nunc duo maxi-

(a) Libens deleverim
rense. Magis enim mihi videtur fore ad Livii
gustum si legatur: Eam
sententiam dixisse, quam
hodie... dicam: ante omnia... Philippum & Mac-

donas in societatem belli
quacunque ratione deducendos esse. Judicent ii,
quibus nota est Liviana
phrasis.

(b) Lege cum Grecis
novio ac simul.

Reges, Aliæ Europæque viribus adversus
unum populum (ut meam utramque fortunam
et cœam) patrum certè ætate ne uni quidem
Epirotarum Regi parem (quiqquid tandem
erit vobiscum comparatus,) geretis bellum.
Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi
nobis Philippum posse? Una, communis utilitas
quæ societatis maximum vinculum est: altera,
audtores vos Ætolii. Vester enim Legatus hic
Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græ-
ciam Antiochum dicere est solitus, ante omnia
hoc semper affitivavit fremere Philippum, &
ægrè pati sub specie pacis leges servitutis sibi im-
positas. Ille (a) quidem feræ bestiæ vincitæ aut
clausæ, & refringere claustra cupienti, Regis
iram verbis æquabat: cuius si talis animus est,
solvamus nos ejus vincula, & claustra refrin-
gamus, ut crumpere diu coercitam iram in hos-
tes communes possit. Quod si nihil eum legatio
nostra moverit; at nos, quoniam nobis eum ad-
jungere non possumus, ne hostibus nostris adjun-
gi possit, caveamus. Seleucus, filius tuus, Lysi-
machæ est: qui si in eo exercitu, quem secum
habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœ-
perit depopulari, facile ab auxilio ferendo Ro-
manis Philippum ad sua potissimum tuenda
avertet. De Philippo meam sententiam habes.
De ratione universi belli quid sentirem, jam ab
initio non ignorasti. Quod si cum auditus forem,
non in Eubœa Chalcidem captam, & castel-
lum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam
Ligurumque & Galliæ Cisalpinæ oram bello
ardere, &, qui maximus iis terror est, Anniba-
lem in Italia esse auditent. Nunc quoque arces-
tas censeo omnes navales terrestresque copias;

Sequantur classem onerariæ cum commeatibus :
 nam h̄ic sicut ad belli munera pauci sumus , sic
 nimis multi pro inopia commeatuum. Quum om-
 nes tuas contraxeris vires; divisam classem partini
 Corcyrae in statione habebis , ne transitus Roma-
 nis liber ac tutus pareat : partim ad littus Italæ
 quod Sardiniam Africamque spectat , trajicies:
 ipse cum omnibus terrestribus copiis in Bylli-
 num agrum procedes. Inde Græciæ præsidebis ,
 & speciem Romanis trajecturum te præbens ,
 & , si res poposcerit , trajecturus. Hæc suadeo ,
 qui , ut non omnis peritissimus sim belli , cum
 Romanis certè bellare bonis malisque meis didi-
 ci. In quæ consilium dedi , in eadem nec insi-
 delem , nec segnem operam pollicor. Dii ap-
 probent eam sententiam , quæ tibi optimæ vila
 fuerit.

O R A T I O

T. Quintii ad Achæos, de Zacyntho
Insula. C. 32.

Hierocles, Zacyntho insula ab Amyntro, Athamanum Rege, Prefectus, post n eum bello victum pulsumque regno cogit, Achæis insulam, pecuniam pactus dedit. Id premium belli suum esse Romanum, quorum hostis Amynander fuerat, aequum censemebant. T. Quintius conciliatus sibi Achæorum preberi jubet. Atta res non sine aliquo motu animorum. Tandem decreatum est ut totum negotium ipsi Quintio permittetur. Tum ille in hunc modum locutus est.

Si utiliē possessionem ejus insulæ censeret Achæis esse, autem esset Senatui populoque Rom. ut eam vos habere sinerent. Cæterum sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exerit patentes alias, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere: haud dissimiliter vos Achæi clausos undique mari, quæ intra Peloponensi sunt terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile; simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis, nuda vobis omnia, quæ extra sint, & exposita ad omnes ictus esse,

EX LIBRO XXXVII.

VERBA

Scipionis Africani ad Legatum Antiochi,
qui animum ejus promissis ingen-
tibus tentare conabatur. C. 36.

I. *Antiochum in Asiam cedentem secuii
erant Romani. Adeos, Consulemque La-
Scipionem Rex Legatum de pace mittit.
Africanus cum fratre ad id bellum venerat;
cujus filius paulo ante captus in potestate Re-
gis erat. Unde & in eo maximam spem ha-
bebat Antiochus impetrande pacis. Legatus
igitur, postquam conditiones a se allatas re-
pudiari a Consule videbat, P. Scipionem
adit. Omnium primum filium ei sine preio
redditorum Regem dicit: deinde & auri pon-
dens ingens pollicetur, si per eum Rex pa-
cem impetrasset. Ad ea Scipio.*

QUOD Romanos omnes, quod me, ad
quem missus es, ignoras, minus miror,
quum te fortunam ejus a quo venis, ignore
cernam. Lysimachia tenenda erat, ne Cherso-
nesum intraremus; aut ad Hellespontum obsil-
tendum, ne in Asiam trajiceremus, si pacem
tanquam ab sollicitis de belli eventu petitui
eraus. Concesso vero in Asiam transitu, & nos

solum frænis, sed etiam jugo accepto, quæ dilceptatio ex æquo, quum imperium patiendum sit, relictæ est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: aliis, Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea: animus certè non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit. Publicè nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præsentia dare possim, fidele consilium est. Abi, nuncia meis verbis, bello absistat, pacis conditionem nullam recuset.

O R A T I O

Zeuxidis pacem, Antiochi nomine, à Romanis postulantis. C. 45.

2. Antiochus ingenti prælio victus, Legatos Zeuxidem & Anipatrum ad Romanos mittit, cum his mandatis, ut nullam conditionem pacis recusent. Præbito iis frequenti concilio, Zeuxis ita verba fecit.

NON tam quid ipsi dicamus, habemus, quam ut à vobis quæramus, Romani, quo piaculo expiare errorem Regis, pacem veniamque impetrare à victoribus possumus. Maximo semper animo victis Regibus populisque ignovissis. Quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit? Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quam Deos, consulete & parcete vos geneti humano oportet.

ORATIO

P. Scipionis Legatis Antiochi
respondentis. Ib.

3. **R**OMANI ex iis quæ in Deum immor-
talium potestate erant, ea habemus,
quæ Dii dederunt: animos, qui nostræ mentis
sunt, eisdem in omni fortuna gessimus, geti-
musque: neque eos secundæ res extulerunt, nec
adversæ minuerunt. Ejus rei, ut alios omittam,
Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi
vos ipsos dare possem. Posteaquam Hellespontum
trajecimus, priusquam castra regia, priusquam
agiem videremus, quum communis Mars & in-
certus belli eventus esset, de pace vobis agenti-
bus, quas pares paribus ferebamus conditiones,
easdem nunc victores victis ferimus. Europa ab-
stinete, Asiæque omni, quæ cis Taurum mon-
tem est, decedite. Pro impensis deinde in-
bellum factis quindecim millia talentum Eu-
boicorum dabitis; quingenta præsentia, duo
millia & quingenta, quum Senatus populisque
Romanus pacem comprobaverint, millia deinde
talentum per duodecim annos. Eumeni quoquo-
zeddi quadraginta talenta, & quod frumenti re-
liquum ex eo, quod patri debitum est, placet.
Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro-
 certo habeamus, erit quidem aliquod pignus,
si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed
nusquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse
populo Romano, ubi Annibal erit. Eum ante
omnia depositimus. Thoantem quoque Ætolum,
concitorem Ætolici belli, qui & illorum fdu-

cia vos , & vestrā illos in nos armavit , dedetis :
 & cum eo Mnasimachum Acarnana , & Chalci-
 denses Philonem & Eubulidam . In deteriore sua
 fortuna pacem faciet . Rex , quia serius facit ,
 quām facere potuit . Si nunc moratus fuerit , sciat
 Regum majestatem difficultus ab summō fastigio
 ad medium detrahī , quām à mediis ad ima
 præcipitari .

ORATIO

Eumenis in Senatu , ut ea , quæ adempta
 fuerant Antiocho , sibi attribuerentur .

C. 53.

4. Romanis , in bello adversus Antiochum ;
 Eumenes , Rex Pergami , Attali filius ,
 Rhodique fortem ac fidem operam navave-
 rant . Confecto bello , Romam Rex venit ,
 Rhodii Legatos miserunt . Ille nimirū adem-
 tam Antiocho cis Taurum Asiam imperio
 suo accedere cupiebat . Hi civitates Græcas ;
 quæ in ea forent , in libertatem vindicari .
 Prior Eumenes in Senatum introductus , jus-
 susque dicere quid sibi à Senatu populoque
 Romano tribui æquum censeret , diu abnuit .
 Tandem cùm Senatus in eadem perstaret sen-
 tentia , ut cum juberet expromere quæ vellet
 hujuscemodi orationem exorsus est .

PER SEVERASSEM tacere , P. C. nisi
 Rhodiorum legationem mox vocaturos vos
 scirem ; & illis auditis , mihi necessitatē forte

dicendi. Quæ quidem eo difficilior oratio erit,
quod ea postulata eorum futura sunt, ut non so-
lum nihil quod contra me sit, sed ne quod ad
ipsos quidem propriè pertineat, petere videan-
tur. Agent enim causam civitatum Græcarum,
& liberari eas dicent debere: quo imperato, cui
dubium est, quin & à nobis averluri sint non
eas modò civitates quæ liberabuntur, sed etiam
veteres stipendiarias nostras; ipsi autem tanto
obligatos beneficio, verbo socios, revera subjec-
tos imperio & obnoxios habituri sint? Et (si
Diis placet) quum hastantas opes affectabunt,
dissimulabunt ullà parte id ad se pertinere: vos
modò id decere & conveniens esse antefactis,
dicent. Hæc vos ne decipiatur oratio, providen-
dum vobis erit: neve non solum inæqualiter alios
nimium deprimatis ex sociis vestris, alios præ-
ter modum extollatis; sed etiam, ne qui ad-
versus vos arma tulerint, meliore statu sint,
quam socii & amici vestri. Quod ad me atti-
nent, in aliis rebus cœfuisse intra finem juris mei
cuilibet videri malim, quam nimis pertinaciter
in obtinendo eo tetendisse: in certamine autem
amicitiæ vestræ, benevolentia erga vos, ho-
noris qui à vobis habebitur, minimè æquo ani-
mo vinci possum. Hanc ego maximam hæreditatem
à patre accepi, qui primus omnium Asiam
Græciamque incolentium in amicitiam vestram
venit, eamque perpetuâ & constanti fide ad ex-
tremum finem vitæ perduxit: nec animum dun-
taxat vobis bonum ac fidem præstít, sed om-
nibus interfuit bellis, quæ in Græcia gesistis,
terrestribus navalibusque; omni genere commea-
tuum, ita ut nemo sociorum vestrorum æquari
ulla parte possit, vos adjuvit: postremo (a)

Quam Bœtos ad societatem vestram hortaretur, in ipsa concione intermoitus, haud multo post expiravit. Hujus ego vestigia ingressus, voluntati quidem & studio in colendis vobis adjicere (etenim inexsuperabilia hæc erant) nihil potui: rebus ipsis meritisque & impensis officiorum ut superare possem, fortuna, tempora, Antiochus, & bellum in Asia gestum præbuerunt materiam. Rex Asie & partis Europæ Antiochus filiam suam in matrimonium mihi dabant: restituebat extemplo civitates quæ defecerant à nobis: spem magnam in posterum amplificandi Regni faciebat, si secum adversus vos bellum gessisse. Non gloriabor eo, quod nihil in vos deliquerim. Illa potius, quæ vetustissima domus nostræ vobiscum amicitia digna sunt, referam. Pedestribus navalibusque copiis, ut nemo vestrorum sociorum me æquiparare posset, Imperatores vestros adjuvi: commeatus terræ marique suppeditavi: navalibus præliis, quæ multis locis facta sunt omnibus affui: nec labori meo, nec periculo usquam pepercii. Quod miserrimum est in bello, obsidionem passus sum, Pergami (a) inclusus cum discrimine ultimo simul vitæ regnique. Liberatus deinde obßdione, cum aliâ parte Antiochus, aliâ Seleucus circa arcem Regni mei castra haberent, relictis rebus meis totâ classe ad Hellespontum L. Scipioni, Consuli vestro, occurri, et eum in trajicendo exercitu adjuvarem. Postquam in Asiam exercitus vester est transgressus, nunquam à Consule abscessi: nemo miles Romanus magis assiduus in castris vestris fuit, quæ ego fratresque mei. Nulla expeditio, nullum equestre prælium sine me factum. In acie ibi steti, eam partem sum

(a). V. XXXVII. 18. & seq.

284. O R A T I O N E S
tutatus, in qua me Consul esse voluit. Non sum
hoc dicturus, Patres Conscripti: Quis hoc bel-
lo meritis erga vos mecum comparati potest?
Ego nulli omnium neque populorum, neque
Regum, quos in magno honore habetis, non
ausim me comparare. Masinissa hostis vobis an-
te quam socius fuit: nec incolumi Regno cum
auxiliis suis, sed extortis, expulsus, amissis
omnibus copiis, cum turma equitum in castra
confugit vestra. Tamen eum, quia in Africa ad-
versus Syphacem & Carthaginenses fideliter at-
que impigne vobiscum stetit, non in patrum so-
lum Regnum restituistis, sed adiecta opulentissi-
ma parte Syphacis Regni, præpotentem inter
Africæ Reges fecistis. Quo tandem igitur nos
præmio atque honore digni apud vos sumus,
qui nunquam hostes, semper socii fuimus? Pa-
ter, ego, fratresque mei, non in Asia tantum,
sed etiam procul ab domo in Peloponneso, in
Bœotia, in Ætolia, Philippi, Antiochi, Æto-
lico bello terrâ marique pro vobis arma tulimus.
Quid ergo postulas? dicat aliquis. Ego, Patres
Conscripti, quoniam dicere utique volentibus
vobis parentum est; si vos eâ mente ultra Tau-
ri juga Antiochum emovistis, ut ipsi teneretis eas
terras; nullos accolas nec finitimos habere,
quam vos malo; nec ullâ alia re tutius stabilius-
que Regnum meum futurum spero. Sed si vobis
decedere inde atque exercitus deducere in animo
est; neminem dignorem esse ex sociis vestris,
qui bello à vobis parta possideat, quam me, di-
cere ausim. At enim magnificum est liberate
civitates servas. Ita opinor, si nihil hostile adver-
sus vos fecerunt: si autem Antiochi partis fue-
rint: quanto est vestrâ prudentiâ & æquitate dig-
nius, sociis bene meis, quam hostibus vos con-
sulere.

O R A T I O

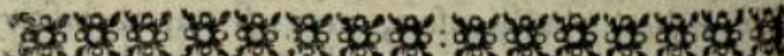
Legatorum Rhodiorum in Senatu, ut
Græcis Asiæ civitatibus libertas da-
retur. C. 54.

NI H I L nobis totâ nostrâ actione, Pa-
tres Conscripti, neque difficilius, ne-
que molestius est, quâm quod cum Eumene no-
bis disceptatio est : cum quo uno maximè Re-
gum, & privatum singulis, &, quod magis nos
moveat, publicum civitati nostræ hospitium est.
Cæterum non animi nostri, Patres Conscripti
nos, sed rerum natura, quæ potentissima est,
disjungit; ut nos liberi etiam aliorum libertatis
cauam agamus; Reges serva omnia, & subjec-
ta imperio suo esse velint. Ucumque tamen res
se habet, magis verecundia nostra adversus Re-
gem nobis obstat, quâm ipsa disceptatio aut no-
bis impedita est, aut vobis perplexam delibera-
tionem præbitura videtur. Nam si aliter socio at-
que amico Regi, & bene merito hoc ipso in bel-
lo, de cuius præmiis agitur, honos haberi nullus
posset, nisi liberas civitates ei in servitutem tra-
deretis; esset deliberatio anceps : ne aut Regem
amicum inhonoratum dimittereris, aut decedere-
tis instituto vestro, & gloriam Philippi bello par-
tam nunc servitute tot civitatum deformaretis.
Sed ab hac necessitate aut gratiæ in amicum mi-
nuendæ, aut gloriæ vestriæ, egregiè vos fortu-
na vindicat. Est enim Deum benignitate non
gloriosa magis quâm dives victoria vestra,
quæ vos facile isto velut ære alieno exsolvat.
Nam & Lycaonia & Phrygia utraque, & Pisidia

omnis, & Chersonesus, quæque circumiacens
Europæ, in vestra sunt potestate: quarum una
quælibet Regi adjecta, multiplicate Regnum Eu-
menis potest; omnes verò datæ, maximis eum
Regibus æquare. Licet ergo vobis & præmiis belli
ditare socios, & non decadere instituto vestro,
& meminisse, quem titulum prætenderitis prius
adversus Philippum, nunc adversus Antiochum
belli; quid feceritis Philippo victo; quid nunc
à vobis, non magis quia fecistis, quam quia id
vos facere decet, desideretur atque expectetur.
Alia enim aliis & honesta & probabilis est causa
armorum. Illi agrum, hi vicos, hi oppida, hi
portus oramque aliquam maris ut possideant.
Vos nec cupistis hæc antequam haberetis: nec
nunc, quum orbis terrarum in ditione vestra sit,
cupere potestis. Pro dignitate & gloria apud om-
ne genus humanum, quod vestrum nomen im-
periumque juxta ac Deos immortales jampi-
dem intuetur, pugnastis. Quæ parare & querere
arduum fuit; nescio an tueri difficultius sit. Gen-
tis vetustissimæ, nobilissimæque vel famâ re-
rum gestatum, vel omni commendatione hu-
manitatis doctrinarumque, tuendam ab servitio
regio libertatem suscepistis. Hoc patrocinium re-
cepistæ in fidem & clientelam vestram universæ
perpetuum vos præstare decet. Non quæ in so-
lo (a) modò antiquo sunt, Græcæ magis ur-
bes sunt, quam coloniæ earum, illinc quon-
dam profectæ in Asiam. Nec terra mutata mu-
tavit genus aut mores; certare pio certamine
eiuslibet bonæ artis ac virtutis ausi sumus cum
parentibus quæque civitas, & conditoribus suis.
Adistis Græciæ, adistis Asiæ urbes plerique:

(a) Modò hic intelli- | Huic respondeat in se-
gendum, unde etiamnum. | quentibus quondam.

hisi quod longius à vobis absumus, nullā vincimur aliā re. Massilienses, quos, si natura insit velut ingenio terræ vinci posset, jampridem efferassent tot indomitæ circumfusæ gentes, in eo honore, in ea merito dignitate audimus apud vos esse, ac si medium umbilicum Græciæ incolerent. Non enim sonum modò linguae, vestitumque & habitum, sed ante omnia mores, & leges, & ingenium, sincerum integrumque à contagione accolatum servarunt. Terminus est nunc Imperii vestri mons Taurus: quicquid intra eum cardinem est, nihil longinquum vobis videri debet. Quod arma vestra pervenerunt, eodem jus hinc profectum perveniat. Barbari, quibus pro legibus semper dominorum imperia fuerunt, quo gaudent, Reges habeant: Græci suam fortunam, vestros animos gerunt. Domestis quondam viribus etiam imperium amplectebantur: nunc imperium ubi est, ibi ut sit perpetuum, optant; libertatem vestris tueri armis sati habent, quoniam suis non possunt. At enim quædam civitates cum Antiocho senserunt. Et alia prius cum Philippo, & cum Pyrrho Tarentini. Ne alios populos enumerem, Carthago libera cum suis legibus est. Huic vestro exemplo quantum debatis, videte Patres Conscripti. Inducetis in animum negare Eumenis cupiditati, quod iustissimæ iræ vestræ negastis. Rhodii & in hoc & in omnibus bellis, quæ in illa ora gessistis, quam forti fidelique operâ vos adjuverimus, vestro iudicio relinquimus: nunc in pace id consiliuna afferimus, quod si comprobaretis, magnificientius vos victoriâ usos esse, quam vicisse, omnes existimaturi sint.

EX LIBRO XXXVIII.

ORATIO

Cn. Manlii Vulsonis, Consulis, ad
milites pugnatores cum Gallo-
græcis, C. 17.

I. Ingens olim Gallorum vis in Asiam
transgressa, tantum omnibus latè gentibus
errorem injecerat, ut tota cis Taurum
Asia stipendum exigerent. Primus abnuit
Attalus, pater Eumenis; ac signis collatis
superior fuit. Non tamen eorum fregit opes.
Hos bello persequi, quod Antiochum au-
xiliis juvissent, Cn. Manlius in animum
induxerat. Cum igitur ad eorum fines perve-
niisset, quia cum hoste tam terribili omnibus
regionis ejus bellum gerendum erat, adhor-
zandos milites ratus, hujuscemodi oratio-
nem habuit.

NON me præterit, milites, omnium, quæ
Asiam colunt, gentium Gallos famâ belli
præstare. Inter mitissimum genus hominum,
ferox natio pervagata bello prope orbem terra-
rum, sedem cepit. Procera corpora, promissæ,
& rutilatæ comæ, vasta scuta, prælongi gladii:
ad hoc cantus inchoantium prælium, & ululatus
& tripudia, & quaticentium scuta in patrium
quendam

quendam morem horrendus armorum crepitus : omnia de industria composita ad terrorem. Sed hæc , quibus insolita atque insueta sunt , Græci & Phriges & Cares timeant : Romanis Gallici tumultus assuetis , etiam vanitates notæ sunt. Semel primo congressu ad Alliam olim fuderunt Majores nostros : ex eo tempore , ducentos jam annos , pecorum in modum consternatos cedunt fugantque : & plures propè de Gallis triumphi , quam de toto orbe terrarum acti sunt. Jam usū cognitum est ; si primum impetum , quem serви- do ingenio & cæcā irā effundunt , sustinueris , fluunt sudore & lassitudine membra , labant ar- ma : mollia corpora , molles ubi ira conseruit animos , sol , pulvis , sitis , ut ferrum non ad- moveas , prosternunt. Non legionibus legiones eorum solum experti sumus , sed vir unus cum viro congregiendo. T. Manlius , M. Valerius , quantum Gallicam rabiem vinceret Romana virtus , docuerunt. Jam M. Manlius unus ag- mine scandentes in Capitolium Gallos detru- fit. Et illis Majoribus nostris cum haud dubiis Gallis in terra sua genitis res erat. Hi jam degeneres sunt , misti , & Gallogræci verè , quod appellantur : sicut in frugibus pecudibusque non tantum semina ad servandam indolem va- lent , quantum terræ proprietas cœlique , sub quo aluntur , mutat. Macedones , qui Alexan- driam in Ægypto , qui Seleuciam ac Babylo- niā , quiq[ue] alias sparsas per orbem terra- rum colonias habent , in Syros , Parthos , Ægyptios degenerarunt. Massilia inter Gallos sita , traxit aliquantum ab accolis animorum. Tarentinis quid ex Spartanā dura illa & horrida disciplina mansit ? Generosius in sua quicquid sede gignitur : insitum plenæ terræ , in id que

alitur, natura vertente se, degenerat. Phrygas igitur Gallicis oneratos armis, sicut in acie Antiochi cæcidistis, victor victores cæderis. Magis id vereor, ne parum inde gloriæ, quam neminiūm belli sit. Attalus eos Rex sæpè fudit, fugavitque. Nolite existimare belluas tantum reccens captas feritatem illam silvestrem primò servare, deinde, quum diu manibus humanis alantur, mitescere: in hominum feritate mulcenda non eandem naturam esse. Eosdemne hos creditis esse, qui patres eorum avique fuerunt? Extortores in opia agrorum profecti domo per asperitatem Illyrici oram; Pœoniam inde & Thraciam, pugnando cum ferocissimis gentibus, emensis, has terras ceperunt. Duratos eos tot malis exasperatosque accepit terra, quæ copiâ rerum omnium saginaret. Uberrimo agro, mitissimo cælo, clementibus accolatum ingenii, omnis illa, cum qua venerant, mansuetata est feritas. Vobis, mehercule, Martis viris, cavenda ac fugienda quamprimum amoenitas est Afia. Tantum hæ peregrinæ voluptates ad extingendum vigorem animorum possunt; tantum contagio discipline morisque accolatum valet. Hoc tamen feliciter evenit, quod sicut vim adversus vos nequaquam, ita famam apud Græcos parem illi antiquæ obtinent, cum qua venerunt. Belli gloriam viatores eandem inrer socios habebitis, quam si servantes antiquum specimen animorum Gallos viciſſetis.

VERBA

Romæ inter homines vulgò jactata, cum
duo Q. Petilii Scipioni Africano
diem dixissent. C. 50.

2. Scipioni Africano duo Q. Petilii, Tribuni ple-
bis, diem dixerant, pecuniaë captæ in Antiochi bello
reum accusantes. Id, prout cujusque ingenium erat,
interpretabantur. Alii non Tribunos modò plebis, sed
universam civitatem, quæ id pati posset, incusabant.

DUAS maximas orbis terrarum urbes ingra-
tas uno propè tempore in principes inven-
tas, Romam ingratiorē : si quidem victa Car-
thago victum Annibalem in exilium expulisset :
Roma victrix victorem Africanum expellat. *Alii*,
neminem unum civem tantum eminere debere,
ut legibus interrogari non possit : nihil tam
quam libertatis esse, quam potentissimum
quemque posse dicere causam. Quid autem tutè
cuiquam, nedum summam Rēpublicam per-
mitii, si ratio non sit reddenda ? Qui ius aquam
pati non possit, in eum vim haud injustam esse.

VERBA

Petiliorum in Scipionem reum. C. 51.

3. Tribuni plebis suspicionibus magis quam ar-
gumentis pecuniaë captæ Scipionem accusarunt. Cete-
rum infamia intactum, invidiā quā possunt urgent.

FILIUM captum sine pretio redditum, om-
nibusque aliis rebus Scipionem, tanquam
in ejus unius manu pax Romana bellumque es-

set, ab Antiocho cultum. Dictatorem eum Consuli, non Legatum in provincia fuisse: nec ad aliam rem eò profectum, quam ut id quod Hispaniæ, Galliæ, Siciliæ, Africæ jamptidem persuasum esset, hoc Græciæ Asiæque & omnibus ad Orientem versus Regibus gentibusque appareret, unum hominem caput columenque imperii Romani esse: sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere: natus ejus pro decretis Patrum, pro populi iussis esse.

VERBA

Africanus rei ad populum. Ibid.

4. *Citatus reus, magno agmine amicorum clientiumque per medium concionem ad Rostra subiit: silentioque facto, ita verba fecit.*

Hoc die, Tribuni plebis, vosque, Quirites, cum Annibale & Carthaginensibus, signis, collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & juriis superfederi æquum sit, ego hinc exemplò in Capitolium ad Jovem Optimum Maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quod mihi & hoc ipso die & sèpè alias egregiè Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt. Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum, Quirites, & orate Deos, ut mei similes principes habeatis: ita, si ab annis septendecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honoris rebus gerendis præcessui.

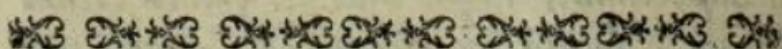
VERBA

T. Sempronii Gracchi, Tribuni plebis, vetantis
Scipioni negotium facessi. C. 52. & 53.

5. Universa concio, relictis Tribunis,
in Capitolium, atque inde per omnia Deum
templa, secuta Scipionem est. Atque hoc
modo absumptus ille dies. Scipio, die lon-
giore predictâ, in Literninum concessit; cer-
to consilio ne ad causam dicendam adesset.
Ubi dies venit, citarique absens est cœptus,
L. Scipio morbum causam esse cur abesset, ex-
cusabat. Quam excusationem cum Tribuni,
qui diem dixerant, non acciperent, T. Sem-
pronius Gracchus, Tribunus plebis, cui iniini-
citia cum Scipione intercedebant, ita decrevit.

QUAM L. Scipio excuset morbum esse cau-
sam fratri, satis id sibi videri. Se P. Sci-
pionem, priusquam Romam redisset, accusari
non passurum. Tum quoque si se appelleret, auxi-
lio ei futurum, ne causam dicat. Ad id fastigium
rebus gestis, honoribus populi Romani, P.
Scipionem Deorum hominumque consensu per-
venisse, ut sub Rostris reum stare & præbere au-
res adolescentium conviciis, populo Romano
magis deforme, quam ipsi sit. Adjecit decreto in-
dignationem: Sub pedibus vestris stabit, Tri-
buni, domitor ille Africæ Scipio? Ideo qua-
tuor nobilissimos duces Poenorum in Hispania,
quatuor exercitus fudit, fugavitque: ideo Sypha-
cem cepit, Annibalem devicit, Carthaginem
vectigalem nobis fecit, Antiochum (recepit

enim fratrem consortem hujus gloriæ. L. Scipio ultra Tauri juga emovit , ut duobus Petiliis succumberet , vos de P. Africano palmam peteritis ? Nullisne meritis suis , nullis vestris honoribus unquam in arcem tutam , & velut sanctam clari viri pervenient : ubi si non venerabilis , inviolata saltem senectus eorum confidat ?

EX LIBRO XXXIX.

ORATIO

Lycortæ, Prætoris Achæorum , Legatis Romanorum respondentis. C. 36. & 37.

I. Philopœmene Prætore , Achæi , Lacedæmoniis bello victis , muros urbis dirue-
rant , ipsos consilii sui fecerant , ademp-
tis Lycurgi legibus. Eas injurias Lacedemo-
ni apud Legatos Romanorum primò Q. Caci-
lum , M. Baebium , & Ti. Sempronium ,
qui tum in Græcia erant ; deinde , postquam
in iis parum erat præsidii , apud Senatum de-
ploravere. Nova legatio missa ; cuius prin-
ceps Ap. Claudius , cùm in concilio Achæo-
rum dixisset ea , quæ apud Senatum questi-
erant Lacedemoniis , displicere Senatui , Ly-
cortas , Achæorum Prætor , qui Philopœmenis
factionis erat , in hunc modum respondit .

DIPETCIDIOR nobis , Appi Claudi ,
apud vos oratio est , quām Romæ nuper
apud Senatum fuit. Tunc enim Lacedemoniis

acusantibus respondendum erat : nunc à vobis
 ipsis accusati sumus , apud quos causa dicenda
 est . Quam iniquitatem conditionis subimus illâ
 spe , judicis animo te auditum esse , positâ
 contentione quâ paulò ante egisti . Ego certe ,
 quum ea , quæ & hîc antea apud Q. Cæciliū ,
 & postea Romæ quæsti sunt Lacedæmonii , à te
 paulò ante relata sint , non tibi , sed illis me
 apud te respondere credam . Cædem objicitis eo-
 gum , qui à Philopœmene Prætore evocati ad
 easam dicendam interficti sunt . Hoc ego crimen
 non modò à vobis . Romani , sed ne apud vos
 quidem nobis objiciendum fuisse arbitror . Quid
 ita ? quia in vestro fœdere erat , ut (a) mari-
 timis urbibus abstinerent Lacedæmonii . Quo
 tempore armis captis urbes , à quibus abstinere
 j̄ si erant , (b) nocturno impetu occupave-
 runt ; si T. Quintius , si exercitus Romanus ,
 sicut antea , in Peloponneso fuisset , eò nimis um
 capti & oppressi confugissent . Quum vos procul
 essetis , quod alio , nisi ad nos socios vestros ,
 quos antea Gythio opem ferentes , quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnantes
 viderant , confugerent ? Pro vobis igitur justum
 piusque bellum suscepimus . Quod quum alii
 laudent , reprehendere ne Lacedæmonii quidem
 possint , Dii quoque ipsi comprobaverint , qui
 nobis victoriam dederunt ; quonam modo ea
 quæ belli jure acta sunt , in disceptationem ve-
 niunt ? Quorum tamen maxima pars nihil per-
 tinet ad nos . Nostrum est , quod (c) evocavi-
 mus eos ad causam dicendam , qui ad arma mul-
 titudinem exciverant , qui expugnaverant mari-
 tima oppida , qui diripuerant , qui cædem prin-

(a) V. XXXIV. 36. | (c) V. XXXVIII. 33.

(b) V. XXXVIII. 30. |

tipum fecerant. Quod verò (a) illi venientes in
castra interfecti sunt, vestrum est, Areu & Alci-
biade, qui nunc nos, si Diis placet, (b) ac-
cusat, non nostrum. Exules Lacedæmoniorum,
quò in numero hi quoque duo fuerunt & tunc
inobiscum erunt, quod domicilio sibi delegerant
maritima oppida, se petitos credentes; in eos
quorum opera, patriā extores, ne in tuto qui-
dem exilio posse consenescere se indignabantur,
impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæ-
monios, non Achæi interfecerunt: nec, jure
an. injuriā cæsi sint, argumentari refert. At
enim illa certè vestra sunt, Achæi, quod leges
disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulisti,
quod muros diruisti. Quæ utraque ab iisdem
objici quī possunt, quum muri Lacedæmoniis
non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dis-
solvendam Lycurgi disciplinam extructi sint;
Tytanni enim nuper eos arcem & munimentum
sibi, non civitati paraverunt. Et si existat hodie
ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, &
nunc se patriam & Spartam antiquam agnoscere
dicat. Non Philopœmenem expectare, nec
Achæos, sed vos ipsi, Lacedæmonii, vestris
manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis ves-
tigia debuistis. Vestrae enim illæ deformes veluti
cicatrices servitutis erant: & quum sine muris
per octingentos prope annos liberi, aliquando
etiam principes Græciæ fuissestis, muris velut
compedibus circumdati vinciti per centum an-
nos servistis. Quod ad leges adempras attinet:
Ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ade-
misse arbitror; nos non suas ademisse, quas
non habebant, sed nostras leges dedisse: nec
male consuluisse civitati; quum concilii nostri

(a) V, XXXVIII, 35. (b) V, XXXVIII, 35.

eam fecerimus, & nobis miscuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponnesi esset. Tunc, opinor, si aliis ipsi legibus viveremus, alias istis injunxitsemus, queri se iniquo jure esse, & indignari possent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, quā sum adhuc usus, neque sociorum apud socios, neque liberæ gentis esse: sed servorum verius disceptantium apud dominos. Nam si non vana illa vox præconis fuit, quā liberos esse omnium primos Achæos jussistis, si fœdus ratum est, si societas & amicitia ex æquo observaretur; cur ego, quid Capuā captā feceritis Romani, non quæro; vos rationem reponscitis, quid Achæi Lacedæmoniis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt: singe à nobis. Quid > vos Senatores Campanos securi non percussistis? Muros diruimus: vos non muros tantum, sed urbem & agros ademisis. Specie, inquis, æquum est fœdus apud Achæos, te precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi; &, si non oportet, non indignor: sed oro vos, quantumlibet intersit inter Romanos & Achæos, modò ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii: imò ne meliore jure sint. Nam ut in æquo essent, nos fecimus, quum leges iis nostras dedimus, quum ut Achæii concilii essent, effecimus. Parùm est victis, quod victoribus satis est. Plus postulant hostes, quām socii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis litterarum in lapide insculptis in æternam memoriam sancta atque sacra sunt, ea cum perjuria nostro tollere parant. Veremur quidem vos Romani, & si ita vultis, etiam timemus: sed plus & veremur, & timemus Deos immortales.

VERBA

Annibalis, venenum quo se necare poscentis. C 51.

2. Annibal, victo Antiocho, in Bytiam ad Prusiam Regem confugerat. Eò Legatus, missu Romanorum, T. Quintius Flamininus venit: ac, seu quia à Quintio objectum Prusiae erat, hominem omnium qui viverent infestissimum populo Romano apud eum esse: seu quia ipse Prusias, ut gratificaretur Romanis, per se necandi ejus tradendi in potestatem consilium cepit, milites exemplò ad domum Annibalis custodiendam missi sunt. Annibal, postquam nullum effugium patebat, venenum poposcit: his ferme verbis increpans degenerem Romanorum animum, ac Prusiae perfidiam.

LIBEREMUS diuturnā curā populum Romanum, quando mortem senis expectare longum censem. Nec magnam nec memorabilem ex inermi prodiisque Flamininus victoriam feret. Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. Horum patres Pyrrho Regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut à veneno caveret, prædixerunt. Hi Legatum consularem, qui auctor esset Prusiaz per scelus occidendi hospitis, misserunt.

EX LIBRO XL.

ORATIO

Philippi, Macedonum Regis, cùm sede-
ret iudex inter duos filios, Perseus ac
Demetrium, quorum ille se ab altero
petitum insidiis insimulabat. C. 8.

i. *Philippo, Macedonum Regi, duo filii fuere: Persus alter ex pellice suscep-
tus, sed ordine nascendus prior, alter Demetrius, ex legitima uxore. Hic ob-
ses olim ac pignus pacis missus Romanum, gratiusque Romanis, ac semper deinde Romanæ amicitiae cultor, tantum etiam apud Senatum gratiâ value-
yat, ut multa ipsi que Philippus arguebatur fecisse contra sacerdos fidem, condonarentur. Sed eo nomine suscep-
tus invisusque patri erat, bellum instaurare cupienti: multo adhuc invisor fratri, qui eum ut gravem emulum metuebat. Eruperunt tandem male dissimulata odia. Venerat tempus exercitus lustrandi. Sacro peracto, exercitus de more decurrit, ac divisa bifariam duæ acies concurrere ad simulacrum pugnæ. Regii juvenes duces ei ludicro certamini dæ-
si. Infestissimis animis Pugnatum. Pars ea, que sub Demetrio erat, longe superior fuit. Convivium eodie sodalium, qui simul decurrerant, uterque separatim habuit, cùm vocatus ad cenam à Demetrio Perseus negasset. A Victoribus inter epularum bila-
ritatem jocosa dicta in adversarios cùm jactarentur, ad has excipiendas voces speculator à Perseo missus, & juvenibus forte egressis triclinio male mulctatur. Hujus rei ignarus Demetrius, hortatur convivias*

ut confessatum ad fratrem eant. Igitur illi qui speculatorum pulsaverant, ferrum ueste abdiderunt, quo se tutari, si qua vis fieret, possent. Precurrit statim index ad Persea, qui ferro succintos cum Demetrio venire nunciet. Perseus infamandæ rei gratiâ januam obsecrari jubet. Postera die, accusat Demetrium apud patrem, tanquam cum armatis domum ad se interficiendum venisset. Philippus, arcessito statim Demetrio, cùm consedisset inter duos filios, in hunc modum locutus fertur.

SEDEO miserrimus pater, iudex inter duos filios, accusatorem patricidii, & reum; aut conficti, aut admissi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minimè fraternalis cernerem, quum voces quasdam exaudirem. Sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras vestras, purgari suspicções posse: etiam hostes armis positis fædus icisse, & privatas multorum similitates finitas: subituram vobis aliquando germanitatis memoriā, puerilis quondam simplicitatis consuetudinique inter vos, meorum denique præceptorum: quæ vereor, ne vana surdis auribus cecinerim. Quoties ego, audientibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternalium, horrendos eventus eorum retuli, (a) quibus se stirpemque suam, domos, regna, funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte alterâ

(a) Libenter cum Tan. Fabro legerem qui non quibus. Sic enim solutior profecto & planior erit oratio. Si quis tamen nihil mutandum esse contendet, non

magnopere repugnabo. Eorum enim potest intelligi fratrum: que quidem vox inclusa est quodammodo in rō fraternalium. Quibus autem referetur ag eventus.

posui;

posui; sociabilem consortionem inter binos Lac-
demoniorum Reges, salutarem per multa sæcula
ipsis patriæque: eandem civitatem, posteaquam
mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit,
eversam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres
à quā exiguis rebus, propè ut puderet Regii
nominis, mihi, Antiocho, & cui liber Regum
hujus ætatis, nullā re magis, quā fraterha
unanimitate Regnum æquasse. Ne Romanis qui-
dem exemplis abstinui, quæ aut visa aut audita
habebam: T. & L. Quintiorum, qui bellum
mecum gesserunt; P. & L. Scipionum, qui An-
tiochum devicerunt; patris patruique eorum,
quorum perpetuam vitæ concordiam mors quo-
que miscuit. Neque vos illorum scelus, simili-
que sceleri eventus deterrere à vecordi discordia
potuit: neque horum bona mens, bona fortuna,
ad sanitatem flectere. Vivo & spirante me hære-
ditatem ambo meam & spe & cupiditate impro-
ba crevistis. Eousque me vivere vultis, donec
alterius vestrūm superstes haud ambiguum Re-
gem alterum meā morte faciam. Nec fratrem,
nec patrem potestis pati. Nihil cari, nihil sanc-
ti est: in omnium vicem Regni unius insatiabilis
amor successit. Agite! conscelerate aures pater-
nas: decernite criminibus, mox ferro decreturis
dicite palam quicquid aut veri potestis, aue
communisci libet. Reseratæ aures sunt, quæ post-
hac secretis alterius ab altero criminibus elan-
dentur.

ORATIO

Persei accusatoris in Demetrium fratrem.
C. 9. & seq.

2. **A** PERIENDA nimis rūm nocte januā fuit,
& armati comessatores accipiendi, præ-
bendumque ferro jugulum, quando non credi-
tur nisi perpetratum facinus; & eadem peritus
infidiis audio, quæ latro atque infidior. Non
nequicquam isti unum Demetrium filium te ha-
bere, me subditum & pellice genitum appellant.
Nam si gradum, si caritatem filii apud te ha-
berem, non in me querentem deprehensas insi-
dias, sed in eum, qui fecisset, sœvires; nec
ad eo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito
periculo meo movereris, neque futuro, si insi-
diantibus sit impune. Itaque si mori tacitum
oportet, raccamus, precati tantum Deos, ut à
me cooptum scelus in me finem habeat, nec per
meum latus tu petaris. Sin autem, quod cir-
cumventis in solitudine natura ipsa subjicit, ut
hominum quos nunquam viderint, fidem tamen
implorent: mihi quoque ferrum in me stridum
cernenti, vocem mittere liceat; per te, patrum
(a) nomen, quod viri nostrissim sanctius fit,
iampeidem sentis, ita me audias, precor, stan-

(a) Vulgo hic legi-
tur patrissimque nomen.
Vocabulam que sustulimus
autore Gronovio: cui
quidem emendationi af-
fertur ex. epacio sum

editio, quæ est præ mai-
nibus. Similem precandi
formulam vide in
oratione Locrensi
legatorum adversus Ple-
minum, XXIX, 30.

quam si voce & comploratione nocturnâ excitus
mihi quiritanti intervenissem, Demetrium cui
armatis nocte intempestâ in vestibulo meo de-
prehendissem. Quod tum vociferarer in re præ-
senti pavidus, hoc nunc postero die queror. Fra-
ter, non comessantium in vicem jamdiu vi-
vimus inter nos. Regnare utique vis: huic spei
tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus, obstat
vetustus Macedoniae mos, obstat verò etiam pa-
tris judicium. Huc transcendere nisi per meum
sanguinem, non potes. Omnia moliris & tentas.
Adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit par-
ticidio tuo. Hesternâ die in lustratione & de-
cursu, & simulacro Iudicio pugnæ, funesta
propè prælium fecisti: nec me aliud à morte vin-
dicavit, quam quod me ac meos vinci passus
sum. Ab hostili prælio, tanquam fraterno lusu,
pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis me,
pater, inter inermes convivas cœnaturum fuisse,
ad quem armati comessatum venerunt? Credis
nihil à gladiis nocte periculi fuisse, quem sudis-
bus, te inspectante, propè occiderunt? Quid
hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum
ferro succinctis juvenibus venis? Convivam me
tibi committere ausus non sum: comessatorem
te cum armatis venientem recipiam? Si aperta
janua fuisset, funus meum parates hoc tempore,
Pater, quo querentem audis. Nihil ego, tan-
quam accusator criminose, nec dubia argumen-
tis colligendo, ago. Quid enim? Negat se cum
multitudine venisse ad januam meam? an, fer-
ro succinctos secum fuisse: Quos nominavero ac-
cerce. Possunt quidem omnia audere, qui hoc
ausi sunt: non tamen audebunt negare. Si de-
prehensos intra limen meum cum ferro ad te de-
ducerem, pro manifesto haberes; fatentes pro-

deprehensis habe. Execrare nunc cupiditatem Regni , & furias fraternalis concita. Sed ne sint cæcæ , pater , execrationes tuæ: discerne & dispice insidiatorem , & petitum insidiis : (a) noxiūm huic esse caput. Qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos : qui peritus fraterno scelere fuit , perfugium in patria misericordia & justitia habeat. Quò enim aliò confugiam? cui non solempne lustrale exercitūs tui , non decursus militum , non domus , non epulæ , non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus , tuta est. Si iero ad fratrem invitatus , moriendum est : si recepero intra januam comediatum fratrem , moriendum est : nec eundo , nec manendo insidias evito. Quò me conferam? Nihil præter Deos , Pater , & te colui: non Romanos habeo , ad quos confugiam: perisse expetunt , quia tuis injuriis doleo , quia tibi ademptas tot urbes , tot gentes , modò Thraciæ maritimam oram , indignor. Nec me , nec te incolumi , Macedoniam futuram suam sperant. Si me scelus fratri , te senectus absumperit , aut ne ea quidem expectata fuerit; Regem Regnumque Macedoniæ sua futura sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent , mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis præsidii est. Vidisti hesterno die impetum in me militum. Quid illis defuit , nisi ferrum ? Quod illis defuit interdiu , convivæ fratri noctu assumperunt. Quid de magna parte Principum loquar , qui in Roma-

(a) Hunc locum malè affecitum esse viderunt omnes ; nemo satis feliciter sanavit. Alii legunt , inesse ; alii , ex-

crare. Sed hoc quidem divinare est. Sine libris credo , non fieri hæc opere .

Nis spem omnem dignitatis & fortunæ posuerunt ;
& in eo , qui omnia apud Romanos potest ? Ne-
que herculè istum mihi tantum fratri majori ,
sed propè est , ut tibi quoque ipsi Regi & patri
preferant. Iste enim est , cuius beneficio poenam
tibi Senatus remisit ; qui nunc te ab armis Ro-
manis protegit ; qui tuam senectutem obligatam
& obnoxiam adolescentiæ suæ esse æquum cen-
set. Pro isto Romani stant , pro isto omnes ur-
bes tuo imperio liberatæ , pro isto Macedones
qui pace romanâ gaudent : mihi præter te , Pater ,
quid usquam aut spei aut præsidii est ? Quò spec-
tare illas litteras ad te nunc missas T. Quintii
credis , quibus benè te consuluisse rebus tuis
sit , quod Demetrium Romanam miseris , & hor-
tatur , ut iterum & cum pluribus Legatis , & pri-
moribus quoque Macedonum , remittas eum ?
T. Quintius nunc est auctor omnium rerum istarum
& magister. Eum sibi , te abdicato patre , in
locum tuum substituit ; illic ante omnia clandestina
concocta sunt consilia. Quæruntur adjutores
consiliis , quum te plures , & principes Macedo-
num cum isto mittere jubet. Qui hinc integri &
sinceri Romanum eunt , Philippum Regem se habe-
re credentes , imbuti illinc & infecti Romanis
delinimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia
est : eum jam Regem vivo patre appellant. Hæc
si indignor , audiendum est statim , non ab aliis
solum , sed etiam à te , Pater , cupiditatis Regi-
ni crimen. Ego vero , si in medio ponitur , non
agnosco. Quem enim suo loco moveo , ut ipse
in ejus locum succedam ? Unus ante me pater
est : & ut diu sit , Deos rogo. Superstes ei
ira sim , si merebor , ut ipse me esse velit. Hæ-
reditatem Regni , si pater tradet , accipiam. Cu-
pit Regnum , & quidem scelerate cupid , qui

transcendere festinat ordinem ætatis , naturæ ;
 moris Macedonum , juris gentium . Obstat fra-
 ter major , ad quem jure , voluntate etiam pa-
 tris Regnum pertinet . Tollatur : non primus Reg-
 num fraternalm cæde petiero . Pater senex , & filio
 solus orbatus , de se magis timebit , quam ut
 filii necem ulciscatur . Romanj lætabuntur , pro-
 babunt , defendant factum . Hæ spes incertæ ,
 Pater , sed non inanes sunt . Ita enim res se ha-
 bet ; periculum vitæ propellere à me potes , pu-
 niendo eos , qui ad me interficiendum ferrum
 sumperunt : si facinori eorum successerit , mortem
 meam idem tu persequi non poteris .

O R A T I O

Demetrii Perseo respondentis . Cap . 121
 & seq .

3. **O**MNIA , quæ reorum antea fuerant au-
 xilia , Pater , præoccupavit accusator .
 Simulatis lacrimis in alterius perniciem , veras
 meas lacrimas suspectas tibi fecit . Quum ipse ,
 ex quo ab Roma redii , per occulta cum suis col-
 loquia dies noctesque insidietur , ultro mihi non
 insidiatoris modò , sed latronis manifesti & per-
 cussoris speciem induit . Periculo suo te exterrit ,
 ut innoxio fratri per eundem te matureret perni-
 ciem . Perfugium sibi nusquam gentium esse ait ,
 ut ego ne apud te quidem quicquam spei reli-
 quæ habeam . Circumventum , solum , inopem ,
 invidiâ gratiæ externæ , quæ obest potius , quam
 prodest , onerat . Jam illud quam accusatoriè ,
 quod noctis hujus crimen miscuit cum cætera
 insectatione vitæ meæ ? Ut & hoc , quod jam

quale sit, scies, suspectum alio vitæ nostræ regnore faceret: & illam vanam criminacionem spei, voluntatis, consiliorum meorum, nocturno hoc facto & composito argumento fulcitet. Siq; mul & illud quæsivit, ut repentina & minimè præparata accusatio videretur: quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris Regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non expectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditionis meæ ante me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis, quam crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi, novo quidem & singulari generi odii, infidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quæ tu confudisti; & noctis hujus infidias aut tuas, aut meas detegam. Occidendi sui consilium me inisse videri vult: ut scilicet, majore fratre sublato, cuius jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut air, judicio Regnum est futurum; ego minor in ejus quem occidisem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, quam Romanos à me cultos ait, atque eorum fiduciâ in spem Regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniæ Regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam; quid opus patricidio fuit? An ut cruentum fraternali cæde diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut verâ, aut certè simulatâ probitate partam gratiam habeo, si quam fortè habeo, execrabilis & invitus essem,

Nisi T. Quintum credis, cuius (a) virtute & consiliis me nunc arguis Regi, quum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cœdis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum judicia, ac penè omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quæ omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit: idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior wideretur Regno, is consilium opprimendi fratris cepisse judicetur? Exequamur tamen quocunque modo conficti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum post lustrationem, cum concurrimus, & quidem, si Diis placet, lustrationum die occidere: volui, quum ad coenam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comedessatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, vides; lusus, convivii, comedessionis. Quis dies? qualis? Quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam prælatis omnium, qui unquam fuere, Macdoniae Regum armis regiis, duo soli tua regentes latera, Pater, prævecti sumus, & sequutum est Macedonum agmen. Hoc ego, etiam si quid ante admissem piaculo dignum, lustratus & expiatus sacro, tum cum maximè in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios in comedessionem præ-

(a) Parum conveniens huic loco vox. Melius profecto legetur, auctoritate Per-

seus objecrat: T. Quintius unus est auctor omnium rerum ipsi, & magis gister.

paratos, volutabam in animo: ut quibus aliis
 deinde sacris contaminatam omni scelere men-
 tem exparem? Sed cæcus criminandi cupiditate
 animus, cum omnia suspecta efficere vult, aliud
 alio confundit. Nam si veneno inter coenam tol-
 lere volui, quid minus aptum fuit, quam per-
 tinaci certamine & concursu iratum te efficere,
 ut meritò, sicut fecisti, invitatus ad coenam
 abuueres? Quum autem iratus negasses, utrum
 ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quære-
 rem occasionem, quoniam semel venenum pa-
 raveram: an ab illo consilio velut transiliendum
 ad aliud fuit ut ferro te, & quidem eo die, per
 speciem comedationis occiderem? Quo dein-
 de modo, si te metu mortis credebam coenam
 evitasse meam, non ab eodem metu comedatio-
 nem quoque evitaturum existimabam? Non es-
 tes quâ erubescam, Pater, si die festo inter
 æquales largiore vino sum usus. Tu quoque ve-
 lim inquiras, quâ lætitia, quo lusu apud me
 celebratum hesternum convivium sit: illo etiam
 (pravo forsitan) gaudio provehente, quod in
 juvenili armorum certamine pars nostra non in-
 ferior fuerat. Miseria hæc & metus crapulam fa-
 cilè excusserunt: quæ si non intervenissent, insi-
 diatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam
 expugnaturus, capti domo dominum interfec-
 tus eram, non temperasset vino in unum diem:
 non milites abstinuerent meos? Et ne ego me
 solus nimia simplicitate tuear, ipse quoque mi-
 nimè malus ac suspicax frater, nihil aliud scio,
 inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro comed-
 satum venerunt. Si quæram, unde id ipsum scie-
 ris; necesse erit te fateri, aut speculatorum
 tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos
 ita aperte sumpsiisse ferrum, ut omnes viderent.

Et ne quid ipse aut prius inquisisse , aut num
criminosè argumentari videatur , te querere ex-
iis , quos nominasset , jubebat , an ferrum ha-
buissent & ut tanquam in te dubia , quum id
quæsisses , quod ipsi fatentur , pro convictis ha-
berentur . Quin tu illud queri jubes , num tui oc-
cidendi causâ ferrum sumpserint & num me auc-
tore & sciente : Hoc enim videri vis , non il-
lud quod fatentur & palam est (a) & sui se-
tuendi causâ sumfuisse dicunt . Rectè an perperata
fecerint , ipsi sui facti rationem reddent . Meam
causam , quæ nihil eo facto contingit , ne
mischueris : aut explica , unum aperte an clam
te aggressuri fuerimus . Si aperte , cur non om-
nes ferrum habuimus : cur nemo præter eos qui
tuum speculatorum pulsant : Si clam , quis
ordo consilii fuit : Convivio soluto , quum co-
messator ego discessissem , quatuor substitissent ,
ut sotium te aggrederentur : Quomodo felelli-
sent & alieni , & mei , & maximè suspecti , quia
paulò ante in rixa fuerant : Quomodo autem tru-
cidato te ipsi evasori fuerint : Quatuor gladiis
domus tua capi & expugnati potuit : Quin tu ,
omissa istâ nocturnâ fabulâ , ad id quod doles ,
quod invidiam urit , reverteris : Cur usquam
regni tui mentio sit , Demetri : Cur dignior pa-
tris fortunæ successor quibusdam videris , quâ
ego : Cur spem meam , quæ , si tu non essem ,
certa erat , dubiam & sollicitam facis : Hæc seu-
xit Perseus , et si non dicit : hæc istum inimicum

(a) Lege cum Gro-
novio , deletis voculâ
& ac verbo dicunt , sui
se tuendi causâ sumfuisse .
Hæc quæ resecamus ,
sunt procul dubio ab

imperito aliquo emen-
datore , qui concinnam
hanc brevitatem , Livio
per quam familiarem , al-
sequi intellectu non po-
tuit .

hæc accusatorem faciunt : hæc domum , hæc regnum tuum criminibus & suspicionibus replent. Ego autem , Pater , quemadmodum nec nunc sperare Regnum , nec ambigere unquam de eo forsitan debeam , quia minor sum , quia tu me majori cedere vis ; sic illud nec debui facere , nec debeo , ut (a) indignus te patre , indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis , non cedendo , cui jus fasque est , non modestiâ conlequar. Romanos objicis mihi : & ea quæ gloriæ esse debent , in crimen vertis. Ego nec obses Romanis ut traderer , nec ut Legatus mitterer Romam , petii : à te missus , ite non recusavi : utroque tempore ita me gessi , ne tibi pudori , ne regno tuo , ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitiæ causâ tu fuisti , Pater : quoad tecum illis pax manebit , mecum quoque gratia erit ; si bellum esse cœperit , qui obses , qui legatus pro patre non inutilis fui , idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum , postulo : ne oblit , tantum deprecor. Nec in bello cœpit , nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui : ad pacem retinendam Legatus missus sum. Neutra res mihi nec gloriæ , nec crimi ni sit. Ego si quid impiè in te , Pater , si quid sceleratè in fra-

(a) Hæc sana non videntur. Gronovius emendat : indignus sup. regno tibi , pater indignus omnibus videari. Idem monet in uno , quem vidit , codice reperiri : te Patre indignus omnibus videar , altero indignus omisso. Quod non spernendum.

Gronoviana tamen emendatio magis videatur esse ad mentem dicentis. Quæ sequuntur clara sunt : id enim , nempè ut indignus regno , seu te patre videard vitiis consequeret , non verò cedende fratri majori.

trem admisi , nullam deprecor pœnam ; si inno-
cens sum , ne invidiâ conflagrem , quum crimine
non possim , deprecor. Non hodie me primùm
frater accusat ; sed hodie primùm aperte : nullo
meo in se merito. Si mihi pater succenseret , te
majorem fratrem pro minore deprecari oportet-
bat , te adolescentiæ , te errori veniam impetrare.
(a) In eo ubi præsidium esse oportebat , ibi
exitum est. E convivio & comedationibus pro-
pe semisomnus raptus sum ad causam patricidii
dicendam : sine advocatis , sine patronis , ipse
pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset ,
tempus ad meditandum & componendam ora-
tionem sumpfissimi : quum quid aliud quam inge-
nii famâ periclitarer ? Ignarus quid arcessitus
essem , te iratum & jubentem dicere causam ,
fratrem accusantem audivi. Ille diu ante præpa-
ratâ , meditatâ in me oratione est usus : ego id
tantum temporis , quo accusatus sum , ad cog-
noscendum quid ageretur , habui. Utrum mo-
mento illo horæ accusatorem audirem : an de-
fensionem maditarer ? Attonitus repente at-
que inopinato malo , vix quid objiceretur , in-
telligere potui : nedum satis sciam quo modo
me tuear. Quid mihi spei esset , nisi patrem ju-
dicem haberem : apud quem etiam si caritate à
fratre majore vincor , misericordiâ certè reus
vinci non debeo. Ego enim ut me mihi tibique
serves , precor : ille ut me in securitatem suam
occidas , postulat. Quid eum , quum Regnum ei
tradideris , facturum credis in me esse , qui jam
nunc sanguinem meo sibi indulgeri æquum censem :

(a) Hæc voces in es-
- videntur nihil aliud es-
- se , quam glori ossema ,
- quod , ad explicandum

td ubi margini apposi-
- tum , in textum deinde
- irrepsertit.

O R A T I O

Quinti Cæciliī Metelli , ad M. Lepidū
 & M. Fulvium , Censores declaratos ,
 ut inimicitias deponant. C. 46.

¶ M. Æmilius & M. Fulvius , inter quos nobiles erant inimicitiae , Censores creati fuerant . Comitiis confectis , cùm in campo ad aram Martis sellis curulibus de more consedissent , eò repente principes Senatorum venerunt cum agmine civitatis : inter quos Q. Cæcilius Metellus verba fecit .

NON oblii sumus , Censores , vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse : & nos à vobis & admoneri & regi , non vos à nobis debere . Indicandum tamen est , quid omnes bonos in vobis aut offendat , aut certè mutatum malint . Siugulos quum intuemur , M. Æmili , M. Fulvi , neminem hodie in civitate habemus , quem , si revo- cemur in suffragium , velimus vobis prælatum esse . Ambo quum simul aspicimus , non possumus non vereri , ne male comparati sitis , nec tantum Reipub. profit , quod omnibus vobis egregiè placetis , quām quod alter alteri displaceatis , noceat . Inimicitias , per annos multos , vobis ipsis graves & atroces geritis : quæ , periculum est , ne ex hac die nobis & Reipub. quām vobis graviores fiant . De quibus causis hoc timemus , multa succurrunt quæ dicerentur .

D d

(a) nisi fortè implacabiles vestræ iræ implacabiles
verint animos vestros. Has ut hodie , ut in isto
templo finiatis simultates , quæsumus vos uni-
versi ; & quos conjunxit suffragiis suis populus
Romanus , hac etiam reconciliatione gratiæ con-
jungi à nobis finatis. Uno animo , uno concilio
legatis Senatum , equites recenseatis , agatis
censum , lustrum condatis. Quod in omnibus
ferè precationibus nuncupabitis verbis ; ut ea
res mihi collegæque meo benè & feliciter eve-
niat : id ita ut verè , ut ex animo velitis evenire
efficiatisque ut quod Deos precati eritis , id vos
velle etiam homines credamus. T. Tatius &
Romulus , in cuius urbis medio foro acie hostes
concurrerant , ibi concordes regnarunt. Non mo-
dò simultates , sed bella quoque finiuntur : ex
infestis hostibus plerumque socii fideles , inter-
dùm etiam cives fiunt. Albani dirutâ Albâ Ro-
manam traduci sunt : Latini , Sabini in civitatem
accepti. Vulgatum illud , quia verum erat , in
proverbium venit : amicitias immortales , ini-
micitias mortales debere esse.

(a) Sic emendavit conjecturis vexant &
parum feliciter Glarean- trahunt : quarum nulla
nus , cùm in MS. esset : placeat , nec ipse quidq;
implacabiles fueritis im- quam melius reperi-

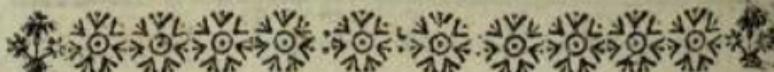

O R A T I O

Philippi, Regis Macedonum, ad Antigōnum, quā consilium ei suum de tradendo ipsi regno aperit. C. 56.

5. Philippus assiduis Persei adversius Demetrium criminacionibus incensus, filium insontem interfecerat. Tum vero Perseus haud dubie & suā & aliorum opinione Rex, gravis jam esse cœpit senectuti patris. In eum conversi erant omnium oculi. Unus Antigonus, Antigoni illius fratribus filius, qui tutor Philippi fuerat, ex omnibus amicis fidus permanerat Regi. Is etiam summam curam adhibuit, ut palam fieret & Persei scelus & Demetrii innocentia. Philippus igitur cum regnum ipsi tradere, exheredato Perseo, statuisset, vocatum eum sic alloquitur.

QUANDO in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat, regnum quod a patruo tuo fortis, non solum fidei tutela ejus custoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem. Si neminem habetem, perire & extingui id mallem, quam Perseo scelestæ fraudis præmium esse. Demetrium excitatum ab inferis restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus inlaciasti, in locum ejus substitutum relinquam.

EX LIBRO XLII.

VERBA

Seniorum è Patribus , de decepto per spem
pacis & inducias à Legatis Ro-
maris Perseo. C. 47.

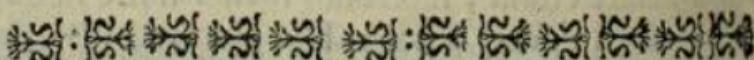
*I. Perseus Philippo patri non in regno ma-
gis, quam in odio adversus Romanos succe-
serat. Cum igitur bellum brevi exarsisset,
Legati à Senatu Q. Marcius, M. Atilius
missi ad obeundas Græciae civitates. Hi cùm
nihil satis paratum ad bellum in præsentia
habere Romanos, contra Perseo omnia præ-
parata & instruta esse cernerent, vanâ eum
spe pacis iudicari, inducias cum eo pepige-
runt, dum scilicet Legatos ad Senatum mi-
teret. Reversi R̄ manū legationem ita renun-
tiarunt, ut gloriarentur à se decepto Rege.
Quod ut summā ratione actum cum magna
pars Senatus ppr̄b. rent, veteres, & moris
antiqui memores magnopere vituperabant.*

NE GABANT se in ea legatione Romanas
agnoscere artes. Non per insidias & nocturna
prælia , nec simulatam fugam improvisosque
ad incautum hostem redditus , nec ut astu magis
quam verâ virtute gloriarentur , bella Majores
cessisse. Indicere prius quam gerere solitos bella,

denunciare etiam , interdum locum finire in quo
dimicaturi essent. Eadem fide indicatum Pyrrho
Regi medicum , vitæ ejus insidiantem : eadem
Faliscis vincitum traditum proditorem liberorum
(a) Regis. Hæc Romana esse , non versuriarum
Punicarum , neque calliditatis Græcæ : apud
quos fallere hostem quam vi superare glorioius
fuerit. Interdum in præsens tempus plus profi-
ci dolo , quam virtute : sed ejus demum animum
in perpetuum vinci , eñi confessio expressa sit ,
se neque arte , neque casu , sed collatis cominus
viribus justo ac pio bello esse superatum.

(a) Livius V. 27. non liberos eos fuisse Regis scribit , sed principum Faliscorum. Ne igitur à se ipse dissentire videatur , legamus eum Gronovio , proditorem libe- rerum magistrum.

EX LIBRO XLV.

VERBA

L. Æmilii Pauli, cùm primum Perseus in
in conspectum ejus captivus ad-
ductus est. C. 8.

I. *Æmilius, Consul, cùm regno Mac-
donico finem, devicto & capto Perseo, im-
posuissest, adductum ad se captivum Regem
introduci in tabernaculum, & adversus ad-
vocatos in consilium considere jussit.*

PRIMA percontatio fuit, quâ subactus in-
juriâ contra populum Romanum bellum tam-
infecto animo suscepisset, quo se regnumque
suum ad ultimum disertimen adduceret? Quum
responsum expectantibus cunctis, terram intuens,
diu tacitus siceret, rursum consul: Si juvenis reg-
num accepisses, minus equidem miraret igno-
rasse te, quam gravis aut amicus aut inimicus
eset pop. Rom. Nunc vero quum & bello patris
tui, quod nobiscum gessit, interfuisse, & pa-
cis postea, quam cum summa fide adversus eum
coluimus, meminisses; quod consilium, quo-
rum & vim bello, & fidem in pace expertus es,
cum iis tibi bellum esse, quam pacem
malle? Nec interrogatus, nec accusatus, quum
rseponderet: Ut cunque tamem hæc, sive errore
humano, seu casu, seu necessitate inciderunt,
bonum, animum habe: multorum Regum, popu-

Fortum casibus, cognita populi Romani clementia, non modò spem tibi, sed propè certam fiduciam salutis præbet. *Hec Græco sermone Persico Latine deinde suis: Exemplum insigne cernitis,* inquit, mutationis terum humanarum. Vobis hoc præcipue dico, juvenes. Idcū in secundis rebus nihil in quemquam superbè ac violenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ quum, quid vesper ferat, incertum sit. Is demum vir erit, cuius animum nec prospera flata suo efficeret, nec adversa infringeret.

O R A T I O

I. Æmilii Pauli ad populum de morte filiorum. C. 41.

2. *Victor Paulus triumphavit. Persens cum liberis ante currum triumphantis actus.* Sed non vicitus magis, quam victor ipse per illos dies documentum casuum humanorum fuit. Nam duobus è liberis quos Paulus, duobus datis in adoptionem, solos nominis heredes retinuerat domi, alter quinque diebus ante triumphum, alter triduo post triumphum decessit. Paucis post diebus, Paulus in concione tum de rebus à se gestis, tum de morte liberorum magno animo differuit.

QUANTUM & quam feliciter Rempublicam administraverim, & (a) quod duos fulmina domum meam per hos dies perculerint.

(a) Ipse orationis detur, ut cum Gronoq. contextus postulare vi. via legamus, ex qua. D. G.

non ignorare vos, Quicquid arbitror, quum
spectaculo vobis nunc triumphus meus, nunc
funera liberorum meorum fuerint; tamen paucis
quælo finatis me cum publica felicitate compa-
rare, eo quo debeo animo, privatam meam for-
tunam. Profectus ex Italia, classem à Brundusio
sole orto solvi; nona die horâ cum omnibus
meis navibus Corcyram tenui. Inde quinto die
Delphis Appollini pro me exercitibusque & clas-
sibus (*a*) lustra sacrificavi. A Delphis quinto
die in castra perveni: ubi exercitu accepto,
mutatis quibusdam, quæ magna impedimenta
victoriae erant, progressus, quia inexpugnabilia
castra hostium erant, neque cogi pugnare pote-
rat Rex, inter præsidia ejus (*b*) saltum ad Pe-
tram evasi, & ad pugnam Rege coacto, acie
vici: Macedoniam in potestatem populi Roma-
ni redegi: & quod bellum, per (*c*) quadrien-
nium, quatuor ante me Consules ita gesserunt,
ut semper successori traducerent gravius, id ego
quindecim diebus perfeci. Aliarum deinde se-
cundarum rerum velut proventus fecerunt; civi-
tates omnes Macedoniæ se dediderunt: gaza re-
gia in potestatem venit: Rex ipse, tradentibus
propè ipsis Deis, in templo Samothracum cum
liberis est captus. Mihhi quoque ipsi nimia jam
fortuna mea videri, eoque suspecta esse. Maris
pericula timere cœpi in tanta pecunia regia in-

(*a*) Optimè annotat
Sigenius insolens pro-
fus videri hoc loquendi
genus, sacrificare lustra
nec his verbis designari
hinc posse lustrationem
exercitus, quem non
dum Æmilius acceperat
itaque legendum esse;

classibus vestris.

(*b*) Vide XLIV. 35.
cum supplementis ad
hanc locum.

(*c*) Imò per trienni-
num tres ante me Consul-
les, nempe P. Licinius,
A. Hostilius, Q. Mass-
cius, Sigenius.

EX LIVIO SELECT. LIB. XLV. 31.
Italiam trajicienda, & victore exercitu transpor-
tando. Postquam omnia secundo navium cursu
in Italiam pervenerunt, neque erat quod ultra
precarer; illud optavi, ut, quum ex summo re-
tro volvi fortuna consuesset, mutationem ejus-
domus mea potius quam Respublica sentiret. Ita-
que defunctam esse fortunam publicam mea-
tam insigni calamitate spero; quod triumphus
meus, velut ad ludibrium casuum humanorum,
duobus funeribus liberorum meorum est inter-
positus. Et quum ego & Perseus nunc nobilia
maxime sortis mortalium exempla spectemur,
ille, qui ante se captivos captivus ipse duci
liberos vidit, incolumes tamen eos habet. Ego
qui de illo triumphavi, ab alterius funere filii
(a) curru ex Capitolio ad alterum propé janu-
expirantem veni: neque ex taata stirpe libe-
rum superest, qui Æmilii Pauli nomen ferat.
Duos enim tanquam ex magna progenie li-
berorum in adoptionem datos, Cornelia &
Fabia gens habent: Pauli in domo præter se-
nemo superest. Sed hanc cladem dominus meo
vestra felicitas & secunda fortuna publica conso-
latur.

(a) Hoc fabricavit blanditur Fulvii Ursini
Sigonius. Liber uricus: conjectura: curru in Ca-
funere filii, currum ex pitoliū ex Capitolio ad
Capitolio prope. Valde alterum.